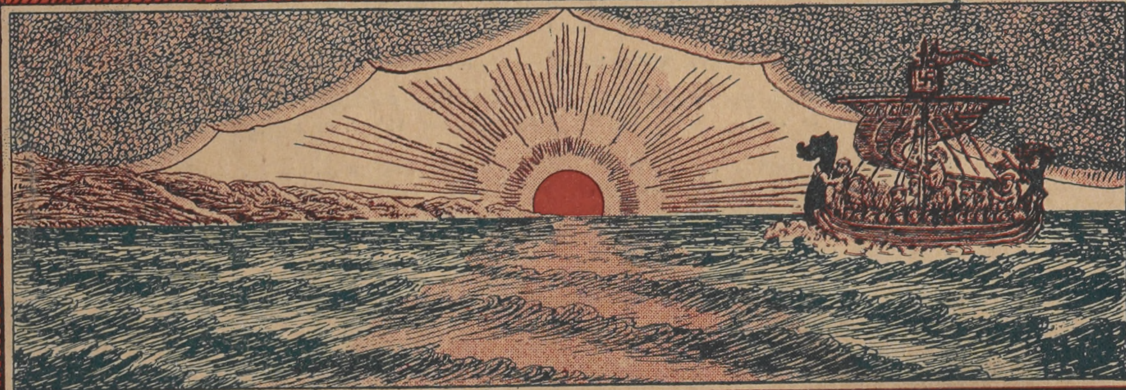
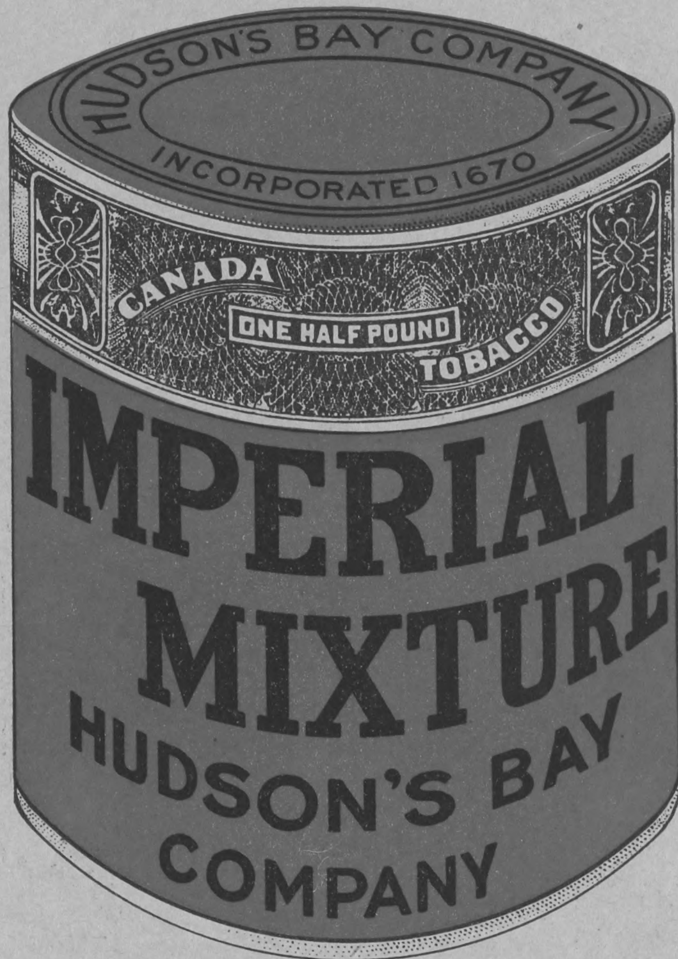
Tímarit

Þjóðræknisfélags
Islendinga

VI. AR.

WINNIPEG MANITOBA

HUDSON'S BAY COMPANY
INCORPORATED 1670
CANADA
ONE HALF POUND
TOBACCO
IMPERIAL
MIXTURE
HUDSON'S BAY
COMPANY

Tímarit

Þjóðræknisfélags Íslendinga

VI. ÁRGANGUR

Tilgangur félagsins er:

1. Að stuðla að því af fremsta megni, að Íslendingar megi verða sem beztir borgarar í hérlendu þjóðlífi.

2. Að styðja og styrkja íslenzka tungu og bókvísi í Vesturheimi,

3. Að efla samúð og samvinnu milli Íslendinga austan hafs og vestan.

Þetta er sá félagsskapur meðal Íslendinga í Vesturheimi er aðallega byggir á þjóðernislegum grundvelli, á svipaðan hátt og hin ýmsu þjóðernisfélög hér í álfu, svo sem "The United Scottish", "Sons of England" og fleiri.

Hver einasti Íslendingur í þessu landi ætti að standa í félaginu. Ársgjald fyrir fullorðna $1.00, unglinga frá 10—18 ára 25 cent, barna innan 10 ára aldurs 10 cent.

Markmið félagsins er, að vinna að framförum og samheldni með Íslendinga hér í álfu, og að hjálpa til þess, að unglingum gefist kostur á að læra íslenzku, eftir því sem ástæður foreldranna kunna að leyfa.

Allar upplýsingar um félagið veitir "Félagsstjórnin" og má skrifa til hennar. Inngangseyrir og ársgjöld sendist til "Fjármálaritara", en áskriftargjaldið að Tímaritinu til "Skjalavarðar."

Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi.

P.O. Box 923, Winnipeg, Manitoba.

Paulin Chambers Co.

Limited

BÚA TIL

Alskonar Sætabrauð, Sódabrauð og Brjóstsykur

BIÐJIÐ UM

Löngu, Rauðu Sódabrauðs-Kassana

Bezta og hollasta sódabrauðið sem búið er til.

Kaupið þær vörur sem búnar eru til í Vestur-Canada.

Fjárhagsskýrsla Þjóðræknisfélagsins fyrir 1923.

I. *Aðalreikningur.*

Inntektir:

Viðtekið frá Fjármálaritara	$223.12	
Inntöku-gjöld félagsmanna í Nýja Íslandi	98.75	
Inntöku-gjöld félagsmanna í Saskatchewan	41.90	
Viðtekið frá deild. Frón til kenslumála	215.00	
		$ 578.77
31. des. 1923—Tekjuhalli		479.60
		$1,058.37

Útborganir:

1. jan. 1923—Tekjuhalli frá fyrra ári	$165·39	
Borgað fyrir umferðarkenslu	535.00	
Ferðakostnaður í þarfir félagsins	209.90	
Húsaleiga fyrir ársþing 1923	35.00	
Símskeyti, frímerki, pósthólf félagsins o. fl.	19.16	
Borgað fyrir prentun og auglýsingar	43.92	
Gjöf til ísl. Stúdentafélagsins í Winnipeg	50.00	
	$1,058.37	$1,058.37

21. febr. 1924—Yfirskoðað og rétt fundið.

H. Pétursson· H. S. Bardal.

II. *Fjárhagur Tímaritsins.*

inntektir:

1. jan. 1923—Tímaritssjóður frá fyrra ári		$1,279.85	
Á Landsbanka Íslands í Reykjavík, kr. 408.30, áætlað 18 cent í krónunni		73.49	
Innheimt fyrir auglýsingar í III. árg.		20.51	
Innheimt fyrir auglýsingar í IV. árg.		1,567.50	
Innheimt fyrir auglýsingar í V. árg.		75.00	
Inntekið frá F. Johnson, skjalav·, fyrir Tímaritið		332.17	
Vextir á Prvoincial Savings Office		23.60	
			$3,381.12

Útborganir:

Columbia Press, eftirst. fyrir prentun IV. árg.		$ 783.97	
Heimskringla News and Publishing Co., niðurborgun fyrir prentun á V. árg.		225.00	
Ritlaun við IV. árg. Tímaritsins	$232.42		
Borg. kr. 156.75, áætl· 18c í kr.	28.22		
		260.64	
Símagjöld, frímerki o. fl.		4.22	
Til jafnaðar í sjóði	$2,062.02		
Á landsbanka Ísl., 31. des. kr. 251.55	45.27		
		2,107.29	
		$3,381.12	$3,381·12

21. febr. 1924—Yfirskoðað og rétt fundið.

H. Pétursson· H. S. Bardal.

III. *Óinnheimt og óútborgað.*

Óinnheimt:

Óinnheimt fyrir auglýsingar í II. árg.	$ 3.75
Óinnheimt fyrir augl. í III. árg.	88.50

Óinnheimt fyrir augl. í IV. árg	29.25	
Óinnheimt fyrir augl. í V. árg.	1,421.25	
		$1,542.75
Óútborgað:		
Áætluð ritlaun fyrir V. árg. Tímaritsins	$ 260.00	
Áætlað áborgað prentverk fyrir V. árg.	750.00	
Til jafnaðar	532.75	
	$1,542.75	$1,542.75

IV. Fjárhagur Félagsins.

Sjóður Tímaritsins	$2,107.29	
Tekjuhalli frá aðal-reikningi	479.60	
Í sjóði hjá féhirði	$1,627.69	
Óinnkomið frá fjármálaritara	39.35	
Kr. 799.17 hjá umboðsmanni félagsins á Íslandi, áætl. 15 cent í kr.	119.88	
		$1,786.92
Útistandandi fyrir auglýsingar umfram skuldir		532.75
		$2,319.67

a. Áætlun yfir eignir félagsins í bókum og öðru í Vesturheimi.

31. *des.* **1923**—*Óinnheimt og óselt*:

727 eint. af I. árg. Tímaritsins, að frádregnum 25% sölulaunum og 50% verðfalli	$ 272.63	
543 eint. ar II. árg.Tímaritsins, , að frádregnum 25% sölulaunum og 50% verðfalli	203.62	
207 eint. af III. árg. Tímaritsins, að frádregnum 25% sölulaunum og 40% verðfalli	93.15	
455 eint. af IV. árg Tímaritsins, að frádregnum 25% sölulaunum og 40% verðfalli	214.75	
1300 eint. af V. árg. Tímaritsins, að frádregnum 50% sölulaunum og verðfalli	650.00	
Ritföng, bækur, myndamót, ritvél, o.fl.	200.00	
Óinnheimt hjá 3 útsölum, fyrir Tímaritið	254.35	

b. Áætlaðar eignir félagsins á Íslandi.

31. *des.* **1923**—*Óinnheimt og óselt*:

179 eint. af I. árg., 238 eint. af II. árg., 191 eint. af III. árg., 246 eint. af IV. árg, að frádregnum 40% sölulaunum og 15% verðfalli, kr. 2,594.88, áætl 15c í krónunni	389.23	
		2,277.73
Samtals		$4,597.40

A. P. Jóhannsson, féhirðir.

Hér með vottast, að við höfum yfirfarið framanskráða skýrslu og álítum hana sanngjarna áætlun um eignir félagsins.

Winnipeg, 21. febr. 1924.

H. Pétursson. H. S. Bardal.
Yfirskoðunarmenn.

Félagatal yfir árin 1923 og 1924.

Heiðursfélagar:

Séra Kjartan Helgason
prófastur
í Hruna í Árnessýslu.
Stephan G. Stephansson,
skáld.
Bóndi við Markerville,
Alberta.
Vilhj. Stefánsson, LL.D.
landkönnunarmaður.
3755 Broadway, New York
Próf. Halld. Hermannsson,
bókavörður,
Ithaca, N. Y.
Frú Stefanía Guðmundsd.
Reykjavík, ísland.
Próf. Svb. Sveinbjörnsson
tónskáld.
Reykjavík, Ísland.

FÉLAGAR:
Á Íslandi:

Séra Kjartan Helgason,
Hruna, Árnessýslu.
Stefanía Guðmundsdóttir
Reykjavík.
Óskar Borg,
Reykjavík.
Hólmfríður Árnadóttir,
Reykjavík.
Guðm. Th. Gíslason
Reykjavík.

Árborg, Man:

Dr. S. E. Björnsson.
P. K. Bjarnason.
Mrs. G. Elíasson.
G. O. Einarsson.
Lárus Guðmundsson.
Böðvar H. Jakobsson.
M. Jónasson.
Friðrik Níelsson.
Leslie Pétursson.
Sigurjón Sigurðsson.

Árnes, Man.

Egill Johnson
Sigurjón Johnson.
Björn M. Magnússon .
Björn Pétursson.

Baldur, Man.

Sigurður Antóníusson.
C. Benedictson.
S. Finnbogason.
Séra Fr. Hallgrímsson.
Guðm. Johnson.

Bifröst, Man.

Hallur Thorvarðsson.

Brown, Man.

Halldór Anderson
Mrs. S. Anderon
Sigurjón Bergvinsson.
Th rkell Bergvinsson
Gísli Bergvinsson
Rannveig Gillis.
Oddný Gíslason.
Margrét Gíslason.
J. S. Gillis
Sigfús V. Gillis
Ólafía Gillis
Th. G. Gillis
Árni R. Gillis
Andy Gíslason
Mrs. John S. Gillis
Óskar Gillis
Arni Gillis
Lovísa Gíslason
J. M. Gíslason
Jón J. Húnfjörð
Árni H. Helgason
Leonard Helgason
Kristbjörg Helgason
Guðm. J. Húnfjörð
Stefán Johnson
Guðbjörg Johnson
Sigríður Johnson
Ingibjörg Kristjánsson
Sæunn Kritjánsson
Árni Ólafsson
Gísli Ólafsson
Ólafur A. Ólafsson
Gunnar Th. Oddson
Sigurður Ólafsson
Marínó Ólafsson
Sigríður Ólafsson
Júlíana M. Kristjánsson
Ólafur V. Ólafsson
Ragnheiður Ólafsson
Sigga Olafsson
Sigríður Oddson
Dóra Oddsson
Óskar Rist .
T. O. Sigurðsson
Mrs. T. O. Sigurðsson
Árni Tómasson
Jóhann Tómasson
Valdem. S. Thorláksson
Jónatan Tómasson
Tómas Tómasson

Churchbridge, Sask

Gunnar Gunnarsson
Magnús Hinriksson
Pálína M. Jónsson
S. Helga J. Jónsson
Séra Jónas A. Sigurðsson
Stefanía Sigurðsson
Björn Th. Sigurðsson
Jón S. Sigurðsson
Guðr. Elín S. Sigurðson .
Eyjólfur Gunnarsson
Gísli J. Markússon
G. Franklin Gíslason
Jón Gíslason
Jón Freysteinsson
Halldór B. Jónsson
Marteinn E. Jónsson
Valdimar H. Jónsson
Einar Sigurðsson
Þorst. Sveinbjörnsson
H. Sigríður Þorbergsson
Þorb. Þorbergsson
Sigurður Jónsson

Dafoe. Sask.

Jón Jónsson, frá Mýri

Elfros, Sask.

Dr. Jóhannes Pálsson
J. Magnús Bjarnason
J. G. Gíslason
G. Guðmundsson
J. J. Sveinbjörnsson
Helgi Sveinbjörnsson

Framnes, Man.

Kristín Brynjólfsson
Elín Einarsson
Sigurður Guðmundsson
Magnús Gíslason
Mrs. M. Gíslason
Mrs. Tr Ingjaldsson
Einar Gíslason
Gíslína Gíslason
Halli Gíslason
Stefán Gíslason
Helga Gíslason
Guðmundur Gíslason
Njáll Gíslason

Mrs. S. E. Holm
Sigurður Pálsson
Daníel Pétursson
Thora Pétursson
Guðrún Magnússon
Ingigerður Magnússon
Margrét Magnússon
Hólmfríður Níelsson
Páll Th. Stefánsson
Thorgrímur Sigurðsson
Thorvaldur Pétursson
Bergur Vigfússon
Sigurður Vopnfjörð
Jóhann Vigfússon.

Foam Lake, Sask.

Jón Einarsson
Mrs. J. Einarsson
Sveinn Eiríksson
Mrs. Helga Eyjólfsson
Guðm. E. Guðmundsson
H. J. Helgason
Björg Inge
Gróa Inge
Mrs. I. E. Inge
Málfríður Inge
Mrs. J. Janusson
Jón Janusson
Rúna Johnson
Margrét Johnson
Stefán Kr. Johnson
J. O. Norman
Svanhugi Norman.
Ella Norman
Stefán Ólafsson
John Víum
Þórdís Víum

Glenboro, Man.

F. Frederickson
Guðm. S. Heiðmann
Alex Eldjárn Jónsson
Theódór Jónsson
G. Lambertsen
G. J. Oleson
Kristín Oleson

Geysir, Man.

Thordur Anderson
Björgvin Anderson
Einar Benjamínsson
Thórdís Benjamínsson
Hólmfríður Brynjólfsson
Tómas Björnsson
T. Böðvarsson
Sesselja Böðvarsson
Jón Skúlason
W. Sigvaldason
Skúli Skúlason

Gimli, Man.

Oli W. Olafson.

Ásdís Hinriksson
Jón Magnússon
Elías Jóhannsson
Hannes Kristjánsson
Sveinn Björnsson
W. J. Árnason
Kristján Pétursson
Sigurbjörg Stefánsson
Anna Halldórsson
Lárus Árnason
A. D. Westmann
Þórður Þórðarson
Anna Þórðarson
Margrét Karvelsson
Leifur Hepni Karvelsson
Sigrún Anna Karvelsson
Karvel S. Karvelsson
Oddur Anderson
Guðlaug B. Anderson
Guðrún V. Anderson
Stefán S. Anderson
Árni S. Anderson
Elín María Anderson
Gísli E. Anderson
Lára S. Anderson
Jakob Briem
B. B. Olson
Mrs. C. O. L. Chiswell
G. Thompson
Séra Sig. Ólafsson
Ingibjörg Ólafsson
Evangeline S. Olafsson
Josephine S. Olafsson.
Freyja Elinore Olafsson
Séra E. J. Melan.
Ólafía Johnson
Guðmundur Fjeldsted
Guðni Thorsteinsson
Bergþór Þórðarson
Stefán Eldjárnsson
Egill Egilsson
Kristrún Gíslason
S. S. Bergman
Brynjólfur Þorláksson
Finnbogi Johnson
Gísli Sveinsson
Mrs. Guðr. Stefánsson

Grand Forks, N.D.

Dr. G. J. Gíslason

Gull Lake, Sask.

Jóhann Stefánsson

Hove, Man.

Steini S. Skagfeld
Jóhannes Sigurðsson
Björn Sigurðsson
Jóhanna Sigurðsson
Anton Sigurðsson
Halldóra Vigfússon
Kristján Vigfússon
J. K. Vigfússon
Finnur Johnson

Hnausa, Man.

Gunnar Helgason
S. J. Vidal
Karvel J. Konráðsson
Bjarni Marteinsson
Ingibjörg Magnússon
Ingibj. M. W. Magnússon
Valg J. O. Magnusson
B. Gröndal Magnússon
Ásta M. M. Magnússon
Einar Konráð Magnússon
Finnbogi Finnbogason
Frímann Frímannsson
Magnús Magnússon
Valgerður Sigurðsson
Helga Þ. S. Sigmundsson
Gísli Sigmundsson
Gestur Vídal
Sigurlaug Helgason

Lancer, Sask.

Séra Carl J. Olson

Leslie, Sask.

Bjarni Davíðsson
Kristbjörg Johnson
Rósa Johnson
Thorsteinn Guðmundsson
Páll Guðmundsson
L. B. Nordal
Rósa Nordal
Dísa Nordal
Anna K. Nordal
Hermann G. Nordal
Mrs. H. G. Nordal
Jóhannes G. Nordal
Jóel Peterson
Sigurbj. Sigurbjörnsson
Anna Sigurbjörnsson
Bjarni Thordarson

Lundar, Man.

Kristján Danielsson
Snæbjörn Einarsson
Sigurður Gíslason
Vigfús Guttormsson
M. Halldórsson
Dr. Sig. Júl. Jóhannesson
Halldóra Jóhannesson
Friðrik A. Johnson
Alex A. Johnson
Sigríður Johnson
Valdemar K. Johnson
Thorsteinn Johnson
Katrín Johnson
Páll Johnson
Kjartan Johnson
Oddfríður Johnson
Hermann Johnson
Séra A. E. Kristjánsson
Anna Kristjánsson
Hjálmar Kristjánsson

Sigrún Kristjánsson
Daníel Líndal
Sigurður Magnússon
Oddur G. Magnússon
Helgi Oddsson
Jóhann S. Sigurðsson
Bergþóra K. Sigurðsson
Sigurður T. Sigurðsson
Halldóra D. Sigurðsson
Sigurður J. Sigurðsson
Ragnheiður Sigurðsson
Grímúlfur J. Sigurðsson
Ingimundur Sigurðsson
Ásta Sigurðsson
Skúli Sigfússon
Jón Straumfjörð
Eiríkur Scheving
Guðjón Thorkelsson
T. O. S. Thorgrímsson
Séra Adam Thorgrímsson

Minnewaukan, Man.

Jóhann Pálsson

Minneota, Minn.

Gunnar B. Björnsson
Séra Gutt. Guttormsson
Mrs. María G. Árnason

Markerville, Alta.

Jónas J. Húnfjörð
Sigtr. Jóhannsson
Þory Johnson
Stephan G. Stephansson
Baldur Stephansson
Rósa Stephansson
Mrs. Jóný Sigurðsson
Helga Stephansson
Ethel Stephansson
Florence Stephansson
Lillie Stephansson
Jakobína Stephansson
Benedikt Stephansson
Jón Stephansson
Helga Stephansson
Hrefna Stephansson
Stephan Stephansson
Jóhann Björnsson
Sigurást Björnsson.
Sigurlína Stephansson
Jakob K. Stephansson
Jóhann Thorpe

Red Deer, Alta.

Ófeigur Sigurðsson
Bjarnína Sigurðsson
Jórunn G. Sigurðsson.

Mary Hill, Man.

Jón Sigurðsson.

Mather, Man.

Joseph Thompson

Mozart, Sask.

Jón Björnsson
Jón Finnsson
Friðrik Guðmundsson
Th. S. Laxdal
Kristján Pétursson
Anna. P. N. Johnson
Björn Hafsteinn Johnson
Margrét Stefánsson
J. S. Sigurðsson
Mrs. J. S. Sigurðsson
Marino Sigurðsson
Magnús Sigurðsson
Magnús J. Skagfeld
Paul Tómasson.

New York.

Jóhannes Jósefsson
Miss Thórstína S. Jackson
Dr. Vilhj. Stefánsson

Oak Point, Man.

Séra Guðm. Árnason
Sigríður Árnason
Helga Árnason
Hrefna Árnason
Einar Árnason
Daníel Halldórsson
Jóhann Johnson
Andrés J. Skagfeld.

Otto, Man.

Kristján Þorvarðarson
Þorsteinn Þorsteinsson

Pembina, N. D.

Thor. Bjarnason.

Porter, Minn.

Bjarni Guðmundsson

Poplar Park, Man.

Sigurður Sigurðsson

Riverton, Man.

Ólafur E Briem
Mrs. Jóhann Briem
Valdemar Benediktsson
H. J. Austmann
Skúli Hjörleifsson
Þorgrímur Jónsson
Helga Jóhannesson
Stefanía Magnússon
Sigurbjörn Sigurðsson
Skúli Skúlason
H. G. Skúlason
Th. Thorarinsson
S. Thorvaldson

Thorvaldur Thorvaldsson
Mrs. Sveinn Thorvaldsson
Oddur Thorsteinsson

Seattle, Wash.

Jóhann Jónsson.

Selkirk, Man.

Friðfinnur Austdal
Mrs. Elizabet Austdal
Ásgeir Bjarnason
Th. Bjarnason
Mrs. Elisabet Bjarnason
Bjarni Dalmann
G. E. Dalman
S. E. Davison
Guðm. Erlendsson
Jón Elíasson
Guðjón Friðriksson
Thorbergur Fjeldsted
Runólfur Hinriksson
Jón Hinriksson
María Hinriksson
Runólfur Halldórsson
Trausti Ísfeld
Björgvin Jóhannesson
Bjarni Jónasson
Hinrik Johnson
Jóna Jónasson
Klemenz Jónasson
Sigurbjörn Jónsson
Sigurður Indriðason
Mrs. Sigurbj. Jónsson
Páll Magnússon
Lovísa K. Magnússon
Kristín Ólafsson
Jón Ólafsson
Kristján Pálsson
Mrs. Kristj. Pálsson
Þorbjörg Pálsson
Jóhann Pétursson
Joseph Schram
Th. Sveinsson
Sigurður Sigurðsson
Sigurgeir Stefánsson
Jón Sigurðsson
Jóhann Sigfússon
Guðrún Sigurðsson
Mrs. Th. Sveinsson
Pétur Sigurðsson
Árni Sigurðsson
Bjarni Thorsteinsson
Séra N. S. Thorláksson

Tacoma, Wash.

E. S. Guðmundsson

Vestfold, Man.

Björn Byron
Auður Byron
Helga Byron
Kári Byron
Einar H. Einarsson
Guðbjörn Goodman

Rúna Mýrdal
Ina Mýrdal
Helgi Olson
Guðm. Stefánsson
Kristján Stefánsson
Ingi Stefánsson

Vogar, Man.

Guðm. Jónsson
Jóhannes Jónsson

Vidir, Man.

Gunnlaug Holm
M. Jónasson
Ingigerður Jónasson
Guðrún Magnússon
Jón Sigurðsson
Baldvin Sigurðsson
Hjörtur J. Jónasson

Winnipeg Beach, Man.

Jón Kernested

Winnipeg, Man.

Sveinbj. Árnason
Dr. Kr. J. Austmann
Ólöf G. Austmann
Þóra Austmann
Jón Austmann
Jón Ásgeirsson
Gunnar Árnason
Vilborg Anderson
Pétur Anderson
Guðlaug K. Anderson
Gyða Anderson
Olína Anderson
Pétur Stefán Anderson
Egill J. O. Anderson
Stefán Abrahamsson
Thorst. Ásgeirsson
Lewis Anderson
Skúli Benjamínsson
Dr. B. J. Brandson
Sig. Bjarnason
Jón J. Bildfell
Halldór S. Bardal
Ólafur Bjarnason
Oddrún Bjarnason
Kjartan Bjarnason
Ingibjörg Bjarnason
Guðrún Borgfjörð
Guðm. M. Bjarnason
Gísli Blöndal
Gróa Brynjólfsson
Guðm. Bergmann
Jóhanna Cooney
Ragnh. Davíðsson
W. A. Davíðsson
H. J. Davíðsson
Björg Carson
Guðv. Eggertsson
Árni Eggertsson
Guðm. Eyford
Stefán Eymundsson
Hávarður Elíasson
Bjarni Finnnsson
Inga Furney
Hjálmar Gíslason
G. R. Guðmundsson
Gunnar Guðmundsson
Hallbera Gíslason
Sigurgrímur Gíslason
Sezelia Gottskálksson
Jóh. Gottskálksson
Kristinn Goodman
Ingunn Gíslason
Sigríður Gunnlaugsson
Ragnar Gíslason
Sigurlaug Guðmundsson
Gunnar Guðmundsson
Elín Hall
Páll Hallsson
Guðjón J. Hjaltalín
Ásta G. Höskulds
Jóhanna Holm
Thorleifur Hansson
Mrs. Thorleifur Hansson
Franz Hansson
Ívar Hjartarson
Sigurður Hlíðdal
G. B. Ingimundarson
Eiríkur Ísfeld
A. P. Jóhannsson
Sigríður Jóhannsson
Jónas W. Jóhannsson
Kári W. Jóhannsson
Grettir L. Jóhannsson
Thorstína Johnson
Finnur Johnson
Gísli Jónsson
Guðrún Jónsson
Bergþóra Jónsson .
Helgi Jónsson
Gyða Jónsson
Ragna Jónsson
Gunnl. Jóhannsson
G. K. Jónatansson
Dr. Björn B. Jónsson
B. K. Johnson
Thordur Johnson
Einar P. Jónsson
Arngrímur Johnson
J. Jóhannesson
Albert C. Johnson
J. K. Johnson
Ásm. Jóhannesson
Halldór Jóhannsson
Stefán Jóhannsson
Valgerður Johnson
C. B. Julius
Jón Jónatansson
Sigurjón Johnson
Jónas Jónasson
Helgi Johnson
Sigríður Jacobson
Jónas Jónasson
Jóhanna Jónasson
Björg E. Johnson
Ásta Johnson
Helgi Johnson
Valgerður Jónasson
Ingibjörg Jónasson
Hlaðgerður Kristjánsson
Friðrik Kristjánsson
Séra Ragnar E. Kvaran
Þórunn Kvaran
Lúðvík Kristjánsson
Jakob Kristjánsson
Steinunn Kristjánsson
Hannes J. Líndal
Björn Líndal
Svafa Líndal
Séra Rún. Marteinsson
Ingunn Marteinsson
Guðm. Magnússon
Bjarni Magnússon
Rósa Þ. Magnússon
Agnar R. Magnússon
Böðvar Magnússon
Steinunn Magnússon
Thorbjörn Magnússon
Charles A. Nielson
Valborg Nielson
S. F. Ólafsson
Jóhanna Ólafsson
Sig. Oddleifsson
Arnljótur B. Olson
Margrét Pálsson
Páll S. Pálsson
Ólína Pálsson
Rögnv. Pétursson
Hólmfríður Pétursson
Thorvaldur Pétursson
Margrét Pétursson
Olafur Pétursson
Pétur Jónas Pétursson
Björn Pétursson
Magnús Pétursson
Olafur Pétursson
Hannes Pétursson
Björn Pétursson
Pétur B. Pétursson
Jón Runólfsson
H. Sigurðsson
Fred. Swanson
Sigríður Swanson
Jón Sigurðsson
Sigurbjörn Sigurjónsson
Hildur S. Sigurjónsson
Óskar Sigurðsson
J. J. Swanson
E. H. Sigurðsson
Sigurður Sigurðsson
Helgi Sigurðsson
Hreiðar Skaftfeld
Guðbjörg Sigurðsson
Bárður Sigurðsson
Jóhann Sigmundsson
Mrs. J. Sigmundsson
Jódís Sigurðsson

Sigurlaug Sigurðsson
Inga Sheffley
Kár B. Snyfeld
Ragnar Stefánsson
Jónas Stefánsson
Guðrún Sveinsdóttir
Jón Tómason
Soff. Thorkelsson
Jóhanna M. Thorkelsson
Þ. Þ. Þorteinsson
Goðmunda Þorsteinsson
Kolbeinn Thordarson
Eyjólfur Thorsteinsson

Winnipegosis, Man.

Karítas Brynjólfsson
Jónas Brynjólfsson
Brynhildur Björnsson
Ármann Björnsson
Margrét Eiríksson
Katrín Egilsson
Guðmundur Egilsson
Guðrún Friðriksson
Stearn Friðriksson
Þyri Friðriksson
G. Guðbrandsson
Guðjón Guðmundsson
Elizabet Goodman
Guðm. Guðmundsson
Kári Goodman
Guðjón Goodman
Finnb. Hjálmarsson
Guðmundur Hannesson
Leó Hjálmarsson
Friðrik H. Jónsson
Hugh Jónsson
Ólöf Johnson
Aðalbjörn Jónasson
Guðmundur F. Jónasson
Ágúst Johnson
Ólafur Jóhannesson
G. K. Jónatansson
Thorsteinn Jónsson
Vilhj. O. Jóhannesson
Friðrik H. Jónsson
Fríða Jónsson
Óskar Friðriksson
Gunnar Friðriksson
Ottó Kristjánsson
Hannes Kristjánsson
Guðrún Magnússon
Sigurður Magnússon
Friðf. Stefán Magnússon
Bergljót Magnússon
Sigurður Oliver
Thorsteinn Oliver
Jón Rögnvaldsson
Kr. O. Schaldemose
Vígbald Stefánsson
Jón Stefánsson
Hjálmtýr Thorsteinsson
Allex Thorarinsson

Wynyard, Sask.

Guðrún J. Axdal
Sigurjón J. Axdal
Björg Axdal
H. J. Axdal
Sigurður Axdal
Guðrún Ásmundsson
Thorhallur Bardal
Mrs Th. Bardal
Ásgeir I. Blöndahl
Fanny Blöndahl
Oli Bardal
Friðrik Bjarnason
Sigríður J. Björnsson
Hannes Benediktsson
Sigríður Benediktsson
S. J. Eyríksson
Kristrún Eyríksson
C. J. Guðmundsson
Kristín Guðmundsson
Valdimar Gíslason
Halldóra Gíslason
Gunnl. Gíslason
Steinþór Gunnlaugsson
Carl H. Grímson
Emily Gíslason
O. Hall
Kristrún Hall
Ástvaldur Hall
Jón Hallsson
Guðlaug Hallsson
Thorbergur Halldórsson
Ástbjörg Jóhannsson
Jón Jóhannsson
Thora Jóhannsson
Gunnar Jóhannsson
Halldór Johnson
Dómhildur Johnson
Gunnsteinn Johnson
John Johnson
Thor. I. Jensen
Thordur Johnson
Ólína Johnson
Páll Johnson
Sigrún Johnson
Rakel Johnson
Hákon Kristjánsson
Hannes Kristjánsson
John G. Kristjánsson
Valdemar Kristjánsson
Mrs. V. Kristjánsson
Brynjólfur Johnson
Sesselja Johnson
Bergsveinn Johnson
Mrs. S. B. Johnson
Jakob J. Normann
Haraldur Olafsson
Jóh. J. Stefánsson
Mrs. B. Sturlaugsson
Bjarni Sturlaugsson
Óttar Sveinsson
Hólmfríður Sigurðsson
St. Þorsteinsson
Helga Westdal

Yarbo, Sask.

Valdimar G. Guðnason.

TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga

Sjötti Árgangur, 1924

Ritstjóri: RÖGNVALDUR PÉTURSSON

WINNIPEG, MANITOBA
GEFIÐ ÚT AF ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGI ÍSLENDINGA
1924.

Prentað í prentsmiðju
The Columbia Press Limited, Winnipeg.

EFNISYFIRLIT:

Bls.

André Courmont (kvæði): Stephan G. Stephansson 5
Bill McAra (saga): J. Magnús Bjarnason 51
Canada (kvæði): Þorst. Þ. Þorsteinsson 58
Dufferin lávarður og Nýja Ísland 130
Eg sé (kvæði): Síra Jónas A. Sigurðsson 44
Enn um Vínlandsfundinn: Gísli Jónsson 97
Eitt er nauðsynlegt (saga): Þorst. Þ. Þorsteinsson 77
Ferðasögubrot: Steingrímur læknir Matthíasson 59
Fimta ársþing Þjóðræknisfélagsins: Sigfús Halldórs frá Höfnum 122
Heimþrá (vísa): Jón Kærnested 96
Gjafmildi (kvæði eftir MacKnight Black): þýtt af St. G. St........ 9
Gunnbjarnarsker hið nýja: Jóhannes P. Pálsson læknir 35
Gömul Rúnaljóð og Rúnaþulur: Páll Bjarnarson 20
Hrakningar Maeldunes (eftir Tennyson): síra Jónas A. Sigurðsson 45
Ísland (kvæði): Gunnar J. Goodmundson 32
Morðið (kvæði): Guttormur J. Guttormsson 129
Óríana (kvæði eftir Tennyson): síra Jónas A. Sigurðsson 49
Sigurvegarinn (æfintýri): J. Magnús Bjarnason 33
Stjórnarskrárafmælið á Íslandi: Einar H. Kvaran.................. 10
Til Ferhendunnar (vísur): Sigurður J. Magnússon 19
Um Ný-yrðing: Páll Bjarnarson 72
Undir íslenzkum fána (vísur): Jón Kærnested 96
Þjóðernis-samtök Íslendinga í Vesturheimi 110
Þrjár venzlakonur: Guðmundur Friðjónsson 92
Þrjú kvæði: Frú Jakobína Johnson ....

(a) Þú leizt hann 69
)b) Í draumi 70
(c) Ef tjaldið fellur 71

André Courmont

Minningar frá 1917.

I.—Þú heilsaðir mér örfhent, útlendingur!
Mér, í flestu, orðinn innlendari!
—Gestur þú, en eg var heima hjá mér.

II.—Þú heilsaðir mér örfent. — Eftirskilið
Þú hafðir hægri hönd í gini Úlfsins,
Sem okkar Týr. Sem hann, til bráða-birgða,
Léztu hönd, og hetju-orðstír síðar.
Tapaðir veði viljandi, er stóð í
Veði, Goðaheimur þinnar þjóðar,
Tengdari skyldu en föðurlandið fundna—
Þó, sem Týr, þú týrhugaður vissir:
Fórn þá aðeins, frest á ragna-rökum,
Gengir hljóður frá, er fögnuðu aðrir.
Mettir smærri missi þinn en þeirra:
Örþrifsráða, örlaga stundarfrestinn
Á því, sem að óhamingju nornir
Ásköpuðu óforsjálum völdum,
Gengnum æ á grið, er Baldur setti.
Að hans dómar illa haldist jafnan,
Tjá þau vera. vítið stóra á Baldri.
Því þeir verði ætíð of-réttlátir.

Í vorri mynd, vér menn, höfum skapað alla
Æsi og guði. Enn í dag það gjörum —
Týr varð þannig til. Við skiljum ennþá
Lund, sem getur látið hönd af hendi
Vitandi, að úrræðið er eyðsla.

III.—"Mér á Ísland ekki neitt að þakka.
Eg því alt!" Við mig þú svona mæltir,
Og kinnar mínar báðar brugðu litum.
Uppalnings þess! sem þegið hafði
Af því sjálfur, alla mína heilsu,
Hæfileika sérhvern, skyn og skapgerð,
Hefði eg eitt sinn yfir þeirri búið

Heimskri grunsemd: Eg fór alslaus utan!
Eg á ekkert Íslandi að þakka!
Mér það alt, að verða það eg varð þó.

IV.—Þú sagðir: "Vonlegt væri, í ykkar augum
Föðurland mitt, Frakkland, sé ei nema
Misgæf París. Eins, þó hún sé ekki
Helftin þess, sem liggur þar í landi,
Né sú betri. En að vísu er hún
Hrifning, sem kann hégómann að fegra,
Háa drauma dreyma og hrasa fordjúpt,
Verið tákn og lífið lagt í sölur.
Skáld, sem yfir skíran málm og seyrðan
Breiðir sífelt silkislæður listar —
Frakkland sjálft þér felst í hennar skugga,
Upphylling sem öllum sýnist nærri."

"En gæti eg, drengir, flakk með ykkur farið
Milli fólks, sem Frakka-sveitir byggir,
Mynduð hyggja, að heimur vor ei ætti
Góðmannlegri greind. Við hana kannast
Geta bæja-börn, frá Íslands dölum."

V.—Fundið hafðir þetta þú! Og ætíð
Sterkur grunur lék mér á um æfi,
Menska-menn að allar þjóðir ættu,
Hugum-líka, hjarta-skylda. Þó að
Móðurmál og föðurland svo fjarlægt
Að þær skildi, að menn vissu, að hefði ei
Þeirra milli nokkur ferja farið.

Hjá þér sýndist enginn fjörður orðinn
Milli hafna hirðmannsins og smalans,
Milli hafna Háskólans og Selsins.

VI.—Við kvöddumst: "Far þú sæll af Fróni, Stefán.
Svo kann fara, að við hittumst aldrei
Framar, hér í heimi. En við skulum
Aftur mætast annars staðar!" Og þú
Tókst það tvisvar fram. Við höfðum
Hvergi skifst á einu orði, um það
Hverjar forspár findum í því skarði —

Hafðirðu, kannske, línu í lön, sem nefnist
Ljóð mitt—Þau eru fokdreif ýmsra veðra—
Séð þess merki, að á Iðavöllum
Ekki hefðu þessi stráin sprottið?
Slíkt er hverjum auðséð, og er ýmsum
Hneyksli. Þér þó verið hafi varla.
Sjálfsagt hitt, þú sjálfur átt þér hefir
Úti í víðri veröld eilífðanna,
Fagurey með unaðsælu höfnum
Yzt í fjarlægð víðsýnustu vona.
— Nærsýn mín þó miður geti glöggvað —
Þar sem inn til unaðar og sannleiks,
Vinir þínir þiggja heimboð hjá þér.
—Mig, til þeirra, þori eg varla að telja,
Finn þó hitt, hve helg sé þessi góðvild
Sem þar einnig velkominn mig vildi.

VII.—Því gæti eg með þér mætt —
Eins morgni, nið'ri gröf,
Með sjómannsgleði í sál,
Að sigla ókunn höf.

VIII.—Eg trúa kynni, tignað gæti ekki,
Mikilmennið, gróðahöfund garðsins
Sem merði frjóvust, fegurst, blóm und hælum.
Stigi ei hót til hliðar, er hann gengi um
Blóma-reit, né rendi til þess huga:
Mun ei grasið sælt í sinni fegurð?
Fá sitt líf og fegra sig af unað'
Við að lýsa upp þumlung myrkrar moldar?
Ef til vill, kann rósum sviftur reitur
Kenna sviða af auðn sinni á eftir.
Tók mig oft til ógresisins sárast,
Sem ei tókst að gróa upp til gæða
Sé því varnað rúms að reyna aftur.
Og þess heldur, ef að það er kannske
Okkar sökin, fávísinnar vorrar
Ekki að kunna illgresið að nýta,
Óviljandi rekast á þess dygðir —
Mér er ekki kært til kornskurðarins
Eigi hálfa uppskeruna að brenna —
Margt er að vísu, verðugt lengri daga,

Svo sem þú. En sælt eg gæti talið
Það sem spratt til himnaríkis hérna.

Svo er hermt í helgiritum fornum:
"Að sínu lífi, sá
Ei síðar lifa kann,
Sem sannan guð fékk sjá.
Þess sælastur varð hann."

IX.—Framhald vort er þrungið þyngri efa
Þeim, hvort von þess verði óræk vissa —
Líf er þroski. Allur okkar þroski
Áreynsla, og þungbær styrknum stundum.
Þrótturinn til vaxtar kann að visna,
Eymsli tóm og tilfinning er eftir.
Framförin er lífsins sanna sæla.
Líf, án hennar, verra einskisvirði.
Fylgi lífið oss í æðri heima
— Fyrst að hún er fylginautur lífsins —
Mun hún laus við líf í öðrum heimi,
Og frá þeirri hættu sem var hérna?

En minnu skiftir mig, hve lengi eg dvelji,
En hitt, að sagt sé: Hér sást góður gestur!

X.—Fjarstætt er eg flýja kysi lífið,
Lífs míns við ef lífið framar þyrfti,
Mér er það sú Skuld, sem sker úr málum!
Framför enn með vinum mínum væri
Velgerð sífeld. Eins þó dýrkeypt yrði —
Einhverstaðar á eg til að telja
Feðra, sem að óttuðust aldrei örlög,
Gerðu Norn að guði sínum aldrei,
Stóðu á sínu stærsta, viku ei undan,
Storkuðu henni, að flýja. Eða féllu —
Svo hafa þeir í Ritning sinni ritað.
Hugur sá ei kviði með þér, Courmont,
Langa ferð að lifa, um aðra heima,
Þar sem landa-leitin væri gerð til
Fegurra lífs og fullkomnari þroska.

XI.—Hvað sem sker, þú heldur við mig heitið!
Löngu eftir okkar dag hér, munu

Prýði Íslands sjá, með þínum sælu
Sveitar-augum—mínum, Frakklands fegurð,
Sem eg eygði, en aldrei fékk að líta —
Trú og hugsjón, tún og aldingarða,
Sjá, og sjá með unaðs-augum okkar—
Augunum, af líku bergi brotnu!

XII.—Ei verður vegalaus
Sú vera, er hér var gjörð
Úr óm í æðri heim,
Úr ósk um sælli jörð.

2-8.'24. *Stephan G.*—

Gjafmildi.

— Lausa þýðing á "Give Not With Your Hands", eftir MacKnight Black, í "The Nation" —

Gefðu ei með hægri hendi;
Þó sú vinstri viti ei af!

Gefðu ei með orðum heldur,
Þau eru sverð, sem særa báða,
Þiggjandann og þann sem gaf!

Gefðu eins og gjafarinn aldni.
gamla móðir, jörð:
Óvitandi að gjafir gefi,
eða hugsi heldur til,
hún sé til þess gjörð!

Eins og um vor, er aldin-blómum
brúðskart-björtum,
laufin gæða sól og svörð.

13-8.' 24. *Stephan G. Stephansson.*

Stjórnarskrár-afmœlið á Íslandi.

Eftir *Einar H. Kvaran.*

Erindi flutt í Dansk-islandsk Samfund í Kaupmannahöfn 24. nóv. 1924.

Þýðingin eftir höfundinn.

Í ár er afmæli á Íslandi — 50 ára afmæli stjórnarskrárinnar. Eins og þér vitið, hafa í öllum menningarlöndum orðið óhemju-breytingar á þessari hálfu öld. En eg held að eg fari rétt með það, að nokkur líkindi séu til þess að breytingarnar séu meiri á Íslandi en í nokkuru öðru landi Norðurálfunnar. Eins og þér auðvitað sjáið, er það ekki svo að skilja, að vér séum orðnir á undan öðrum þjóðum. Hitt er það, að fyrir 50 árum vorum vér á eftir öllum öðrum menningarlöndum.

Félag yðar hefir sýnt svo mikinn áhuga á málefnum Íslands, og svo mikla góðvild til hinnar íslenzku þjóðar, að mér hefir komið til hugar, að yður kynni að virðast það eiga vel við, að gjöra þessar breytingar að umhugsunarefni ofurlitla stund, í tilefni af þessu afmæli. Auðvitað megið þér ekki búast við því, að eg geri grein fyrir þessu máli með vísindalega sögulegum hætti. En eg er að vona, að nokkurar athugasemdir á víð og dreif kunni að geta skýrt málið nokkuð fyrir yður.

Eg ætla þá að byrja með því, að reyna að gefa yður hugmynd um, hvernig ástatt var á Íslandi fyrir 50 árum, þegar vér fengum stjórnarskrána. Mikilvægasta atriði hennar var það, að vér fengum vald á fé voru.

Vér áttum þá að fara að búa sjálfir. Hvað höfðum vér til þess að byrja búskapinn með? Hvað var það, sem vér fengum frá þeim, sem áður höfðu yfir oss ráðið?

Það get eg sagt yður. Eg þarf ekki langan tíma til þess, því að það var ekki svo mjög mikið. Það var ein trébrú, 4 steinkirkjur, 1 kapella, íbúðarhús handa landshöfðingjanum, latínuskóli, og betrunarhús. Annað var það ekki. Enginn vegarspotti, enginn viti, allar mörgu og hættulegu árnar óbrúaðar, að einni undantekinni.

Þetta voru þau mannvirki almennings, sem vér tókum við. Vér komum nú að eignum einstakra manna.

Eg ætla þá að byrja á því að benda á það, að vér áttum engin skip nema róðrarbáta, og að enginn Íslendingur kunni að fara með skip. Mikið var til af róðrarbátum og seglbátum; hættan á þeim var mikil í þeim stormum og stórsjóum, sem eru svo tíðir við Ísland.

Leiðirnar voru ekki margar, sem ungir Íslendingar sáu fram undan sér fyrir 50 árum. Aðallega voru leiðirnar tvær: að verða bóndi eða vera í vist hjá bændum. Engin veruleg sjómannastétt var til. Menn unnu á jörðunum að sumrinu, og fengust við fiskiveiðar á opnum bátum að vetrinum. Ekki var heldur nein veruleg verzlunarmannastétt í landinu—að eins fáeinir verzlunareigendur, sem flestir voru á vetrum í Kaupmannahöfn, og í þeirra þjónustu verzlunarmenn, sem menn litu hornauga. Þó að nokkurir þeirra væru fæddir og uppaldir á Íslandi, töldu menn þá ekki sanna Íslendinga. Mér stendur fyrir barnsminni, hvernig talað var um einn prestinn. Hann var vænn og góður maður, en hann hafði horfið frá prestskapnum og orðið verzlunarstjóri fyrir danskt firma. Alþýða manna leit á þessa breytingu sem mikla óvirðing fyrir manninn. Nærri því allir embættismenn á landinu, prestar, sýslumenn og læknar, fengust við búskap samhliða embættisstörfum sínum, að þeim undanteknum, sem voru búsettir í Reykjavík—og þeir voru svo fáir, að naumast gat nokkur ungur maður gert sér von um að að lenda í þeim hóp.

Vinnufólk sætti kúgun frá laganna hálfu. Það var ófrjálsir menn; það var skyldugt til þess að vista sig fyrir heilt ár, nema það greiddi, eftir þess efnum, allháa fjárhæð. Það gjörðu fæstir, sumpart vegna þess að þeir höfðu ekki efni á því, sumpart vegna hins, að það var nokkurum örðugleikum bundið, að fá veiting fyrir þessum réttindum, og loks fyrir þá sök, að ef til vildi var ekki hlaupið að því, fyrir menn með svo óhemjulegri frelsislöngun, að fá nokkuð að gjöra!

Annars druknaði öll veruleg framtakssemi í magnleysi peningaskortsins. Engir peningar voru manna á milli, að undanteknum þeim örlitlu fjárhæðum, sem þeir bændur, er höfðu ofurlítið meira innlegg en þeir þurftu fyrir vörurnar til heimilisins, gátu fengið hjá kaupmanninum. Og kaupmaðurinn var fús að selja þeim allar vörur, nema peninga. Sparisjóður var stofnaður í Reykjavík 1872. En peningar voru engir í honum, og hann var eini sparisjóðurinn á landinu.

Í viðbót við það, sem eg hefi þegar sagt, ætla eg að láta mér nægja að vekja athygli yðar á því, að *siglingar* voru engar *með ströndum fram*, svo að menn gátu ekki komist þessar löngu leiðir milli sveitanna öðruvísi en á hestbaki — að ekki var neinn *sími* um landið — að *póstsambandið* víð önnur lönd var mjög ófullkomið — og svo má að orði kveða, að ekki hafi verið neitt *félagslíf* í öllu landinu. Eg geri þá ráð fyrir, að þér getið gert yður nokkura hugmynd um, hve fátæklegt og einangrað lífið á Íslandi var, þegar

Alþingi fékk löggjafarvaldið fyrir 50 árum.

Enn er að eins eitt, sem eg ætla að minnast á í þessu sambandi. Eg held ekki, að eg verði nokkurn tíma svo gamall, að eg gleymi bókahungrinu í sveitum Íslands í æsku minni. Lestrarfýsnin virðist ávalt hafa verið einkenni á Íslendingum. Þetta einkenni er því eftirtektarverðara, sem það var í raun og veru furða, að Íslendingar skyldu yfirleitt geta lært að lesa fyrir 50 árum. Því að engir skólar voru til nema í Reykjavík og á einum eða tveimur verzlunarstöðum. Samt lærðu allir að lesa á heimilum sínum. En það var afar miklum vandkvæðum bundið, að fá nokkuð að lesa. Fornsögurnar voru hvergi til sölu, og mjög örðugt var að fá þær að láni. Ein nútíðar skáldsaga var til á íslenzku — "Piltur og stúlka" eftir Jón Thoroddsen — og fyrir 50 árum voru tvær útgáfur af bókinni útseldar og tiltölulega fáir gátu náð í hana. Gamlir félagar Bókmentafélagsins áttu fáeinar ljóðabækur, sem enginn gat fengið keyptar. Þjóðsögur Jóns Árnasonar eru að líkindum sú bókin, að undanteknum nokkurum guðsorðabókum, sem mestum vinsældum hefir náð á Íslandi og Bókmentafélagið hafði gefið hana út. Hún hafði verið lesin af svo miklu kappi, að nær því ekkert eintak var eftir. Svo mikið var þetta bókahungur, að það var ekki óalgengt, að menn settust við að afskrifa bækur, sem þeir höfðu fengið að láni, ef þeim gazt vel að þeim. Og þegar eg var lítill, heyrði eg talað um mann, sem hefði unnið fyrir sér 15 vetur með því að afskrifa sömu bókina.

Þegar eg hugsa um þá geypilegu örðugleika, sem menn áttu við að stríða á Íslandi fyrir 50 árum, þá er mér það í raun og veru ráðgáta, hvernig fólk fór að vita svo mikið, sem það vissi á sumum sviðum. Það var eins og allar þekkingarleiðir væru lokaðar. En þeir menn voru tiltölulega margir, sem ókleift var að loka fyrir. Eg skal nefna eitt dæmi. Í æsku þekti eg vinnukonu, sem var fædd og uppalin í hinni mestu örbirgð. Jafnskjótt og hún var orðin svo gömul, að hún gat gengið að vinnu, fór hún í vist til vandalausra. Hún hafði þá þekking og þann skilning á fornkvæðum og rímnaskáldskap, sem margir lærðir Íslendingar hefðu getað öfundað hana af. Þann fróðleik, sem Snorra Edda veitir í þeim efnum, hafði hún einhvern veginn fengið inn í höfuðið, og henni hafði tekist að skilja hann, og hún hafði hann á takteinum. Vér áttum marga þess konar ólærða sérfræðinga á öðrum sviðum.

Nú get eg hugsað mér, að yður kunni að koma til hugar að spyrja: Hvaðan fengu menn þá þekkinguna, þegar skólarnir voru engir og bækur nær því ófáanlegar? Eg þarf naumast að bæta því við, að ekki voru flutt nein erindi eða nein þess konar mentunarstörf

af hendi int. Hvernig fengu forfeður vorir sína þekkingu, þeir sem uppi voru á undan bókum eða skólum? Þeir fengu hana með þeim hætti, að menn töluðu um það, sem þeir vissu. Þeir kendu hver öðrum munnlega. Sama er að segja um Íslendinga fyrir 50 árum og þar áður. Það var einkum með þessum hætti, að andlegu lífi var haldið við hjá þjóðinni. Mentunin varð auðvitað ófullkomin, í molum og nokkuð af handahófi. En merkileg gat hún samt orðið.

Eg geri mér von um, að þetta litla, sem eg hefi nú sagt yður, hafi sýnt yður einkennilega smáþjóð. Hún hafði ekki haft vald á sínu eigin fé. Hún var bláfátæk. Hún varð að fara á mis við nærri því öll þau gæði, sem öðrum mentaþjóðum féllu í skaut. Hún hafði nærri því ekkert. En í sál hennar var óviðráðanleg löngun eftir þekkingu, ástríðurík þrá út yfir hin fátæklegu daglegu störf — og eg held, að mér sé óhætt að bæta við: Einkennilegar gáfur, sem sérstaklega virtust fara í bókmentalega átt. En menn voru allsendis ókunnir öllum fjármálum, að því undanteknu að búa á jörðunum, á mjög fábreytilegan hátt, og að lifa svo sparlega, að skuldirnar hjá kaupmönnunum yrðu þeim ekki ofurefli.

Nú fékk þessi þjóð vald á sínum eigin efnum fyrir 50 árum. Nú átti hún að fara að taka þátt í kapphlaupinu eftir gæðum þessa heims. Auðvitað með mjög yfirlætislausum hætti. En samt var nú til þess stofnað, að framfarirnar ættu að fara að byrja.

Hvernig hefir nú þessum mönnum farnast?

Eg ætla að reyna með fáeinum dæmum að gefa yður hugmynd um, hvernig ástatt er á Íslandi nú. En þá finn eg mig nauðbeygðan til að byrja á því að minna yður á, hve fáir vér erum. Mannfjöldinn er álíka mikill eins og í nokkuð stórum bæ úti á landi í Danmörk. Fyrir 50 árum vorum vér um 70 þúsund. Vér erum enn ekki full 100 þúsund. Þegar eg nú, til dæmis að taka, nefni nokkurar tölur, sem eiga að tákna framfarirnar á ættjörð minni, þá kann yðar ef til vill að virðast svo, sem þær tölur séu hlægilega lágar, þegar þér hugsið um þær tölur, sem aðrar þjóðir eru að fást við. Hitt er þá athugunarefnið, hvort þær eru ekki sæmilega háar, þegar hliðsjón er höfð á mannfjöldanum.

Í upphafi þessa máls vakti eg athygli yðar á því, að fyrir 50 árum hefði ekki verið til nokkur *vegarspotti* á Íslandi. Fjarlægðirnar milli sveitanna og býlanna eru einn af vorum allra mestu örðugleikum. Það hlýtur að þurfa langan tíma, og eftir vorum efnum afar mikla peninga, til allra þeirra vegagerða milli sveitanna og bæjanna, sem þörf er á. En vér erum komnir vel á veg í því efni. Auk þeirra vega, sem sýslurnar og hrepparnir hafa lagt, hafa verið lagðir vegir fyrir fé úr ríkissjóði fyrir nær því 8 miljónir króna, og nú eru stór landflæmi,

sem menn fara um í bílum tálmunarlaust, meðal annars yfir hættuleg vatnsföll og staði, sem áður voru mjög örðugir yfirferðar. Járnbrautir höfum vér enn engar; en mikið hugsa menn um þær, og það er sannfæring mín, að þess verði ekki langt að bíða að byrjað verði á því verki. Þá höfum vér og fengið *símasamband* um mestan hluta landsins. Eg hefi ekki getað talið saman, hve miklu fé vér höfum varið til *vita;* en mikið er það, og nú eru þeir komnir hringinn í kring um landið.

Eg gat þess, að fyrir 50 árum hefðu engir *peningar* verið manna á milli á Íslandi. Á því er orðin mikil breyting. Vér fengum landsbankann stofnaðan árið 1885. Það mætti þéttri mótspyrnu. Þeir voru svo margir, sem engan skilning höfðu á því, til hvers ætti að nota slíka stofnun. Eins og eg hefi þegar minst á, höfðu menn svo afar litla þekkingu á fjármála starfsemi nútímans. Og eftir kyrstöðu aldir höfðu menn lítinn skilning á fjárhagslegum möguleikum landsins. Menn minnast þess, að einn af landsins gáfuðustu embættismönnum og stjórnmálamönnum lét sér þá þau orð um munn fara, að það hlyti að verða mikill haugur af skáldsögum, sem starfsmennirnir í þessum banka gleyptu, því að auðvitað hefðu þeir ekkert að gera. 19 árum síðar fengum vér Íslands banka. Velta hans var síðasta ár um 367 miljónir króna. Velta landsbankans var víst eitthvað svipuð. Og innieign manna á sparireikningi og dálk í þessum bönkum nam 47 milj. Auk þess er innieign manna í öllum sparisjóðunum. Í þessu efni má segja, að gerst hafi veruleg bylting, frá því sem var fyrir 50 árum. Ef til vill er það þessi bankastarfsemi, sem ljósast sýnir þá breytingu, er orðið hefir.

Þær framfarir, sem gerst hafa í ýmsum efnum, hefðu að sjálfsögðu verið ókleifar án aðstoðar bankanna. Eg sagði yður frá því, að fyrir 50 árum hefðum vér engin *skip* átt, og að enginn Íslendingur hefði þá kunnað að fara með skip. Íslenzku botnvörpuskipin ein eru nú metin á 9 miljónir, og skip Eimskipafélagsins og ríkisins um 5 miljónir. Auk þess eru öll önnur skip, sem eru íslenzk eign. Og vér höfum eignast *sjómannastétt,* sem áreiðanlega má skipa á bekk með hinum beztu starfsbræðrum sínum í öðrum löndum, og er Íslandi til mikillar sæmdar.

Þá er önnur stórvægileg breyt ing, sem eg skal nefna, og er bönkunum að þakka: *Verzlunin er orðin innlend.* Eins og eg gat um, var hún alveg í höndum útlendra manna fyrir 50 árum. Verzlunareigendurnir voru búsettir erlendis, og þjóðin leit grunsemdar- og jafnvel fjandskaparaugum á þær verzlanir, sem hún var neydd til að skifta við. Nú eru það aðallega íslenzkar stórverzlanir, sem smásalarnir skifta við, og smásalarnir eru nærri því allir Íslendingar. Mikill meiri hluti innflutningsins og nær því allur útflutn-

ingurinn er í höndum Íslendinga. Jafnframt skal eg þá vekja athygli yðar á því, að fyrir 44 árum námu útfluttar vörur 5—6 miljónum. Árið 1921 námu þær 47½ miljón — þar af 39 miljónir sjávarafurðir. [Eftir að þetta erindi var flutt, kom skýrsla um það, að í nóvembermánuði 1924 hefðu útfluttu ársvörurnar numið 78,967,-500 kr.]

Eg er hræddur við að þreyta yður á alt of miklum tölum. En það er dálítið örðugt að komast hjá því ,ef tala á um fjármálahliðina. Eg skal nú að eins bæta við tveim atriðum, sem koma fjármálunum við. Fyrir 50 árum varð árstekjum landssjóðs ekki komið upp úr 300 þúsund krónum. Þegar vér hugsum það, hve lítil sú fjárhæð er, til þess að standast útgjöld þjóðarinnar, getum vér skilið þá fullyrðing Jóns Sigurðssonar, að Ísland gæti alls ekki tekið að sér meðferðina á fé þjóðarinnar, nema það fengi 60,000 króna árleg framlög frá Dönum umfram það, sem raun varð á. Nú getur oss virzt svo, sem sú hugsun sé nokkuð kynleg, að *svo* mikið hafi á 60,000 kr. oltið. Það er fjárhæð, sem íslenzkt botnvörpuskip getur nú búist við að fá fyrir farm sinn á Englandi, eftir fárra daga veiðar. En þá gátu menn ekki spáð í eyðurnar um það, hverjum þroska atvinnuvegirnir mundu taka. Næsta ár, 1925, búast menn, samkvæmt fjárhagsáætlun alþingis, við 8 miljónum og 200 þúsundum, í stað þessara 300 þúsunda árið 1875.

Síðasta atriðið, sem eg skal vekja athygli yðar á, er matið á húseignum og jarðeignum. Árið 1874 voru jarðeignirnar metnar á rúmlega 6 miljónir og 940 þúsundir. Árið 1879 voru húseignirnar metnar á 1 miljón og 250 þúsundir. Það verður til samans nálægt 7 miljónum og 190 þúsundum. Árið 1915 nemur matið 102,265,300. Nú er verðið orðið tvöfalt, — 204,530,600.

Í viðbót eru öll þau hús, sem reist hafa verið síðan 1915.

Það væri óneitanlega kynlegt, að tala um framfarir á Íslandi þessi 50 ár og hlaupa yfir Reykjavík. Eg ætla ekki að koma með tölur um hana, því að eg hefi þær ekki við höndina. En á síðustu 20 árum hefir bærinn fengið dýra og ágæta höfn, vatnsveitu í öll hús og holræsi, gasveitu, rafmagn, sem margir nota til suðu, og allmikið af makadamíseruðum götum. Það er tiltölulega afskapleg vinna, sem int hefir verið af hendi á þessum fáu árum, og hefir gjörbreytt bænum. Svipað má segja um hina bæina, þó að þar sé það ekki í jafn-stórum stíl.

Mig langar til að leiða athygli yðar að atriðum, sem eru ef til vill ekki jafn-áberandi og sumt það, sem eg hefi þegar minst á, en ekki síður mikilvæg. Fyrst er *manndauðinn* með landsmönnum. Í því efni hafa framfarirnar verið afarmiklar. Árið 1861 dóu 36%, en árið 1920 ekki nema 14%. Pró-

fessor Guðmundur Hannesson tekur það nýlega fram í blaðagrein, að að því er komi til manndauða og fólksfjölgunar, séum vér í tölu fremstu þjóðanna, og að á hálfri öld höfum vér hafið oss frá miðalda ástandi upp í röð helztu menningarþjóða. Og hann segir, að það sé líkast kraftaverki.

Í upphafi þessa máls mintist eg á það ófrelsi, sem vinnufólk átti við að búa fyrir 50 árum. Eg þarf naumast að taka það fram, að sú ósanngirni er fyrir löngu úr sögunni. Og ef eg ætti að reyna að gjöra grein fyrir þeim viðgangi, sem mannúðin, réttlætistilfinningin og sanngirnin hafa fengið, eins og þetta hefir komið fram í löggjöf, ýmiskonar venjum og sýnilegum hugsunarhætti þjóðarinnar, þá mundi það verða efni í sérstakt erindi, eða öllu heldur í ofurlitla sérstaka bók. Eg get ekki fengist við það efni í þetta skiftið.

Kenslumálin hafa tekið stórum breytingum. Eg hefi sagt yður, að fyrir 50 árum voru sama sem engir barnaskólar á Íslandi. Yfirleitt varð hver maður að sjá um þá tilsögn handa börnum sínum heima hjá sér, sem hann var fær um að veita. Nú hefir þjóðfélagið þá skyldu að veita börnum tilsögn á 10 til 14 ára aldrinum. Vér höfum fengið ágætan kennaraskóla og dugandi kennarastétt. Hvarvetna þar, sem einhver tilsögn er á boðstólum, er troðfult. Til dæmis að taka eru þeir helmingi fleiri, sem nú verða stúdentar árlega, en fyrir 15 árum. Flestir stúdentarnir flytjast yfir í hinn unga háskóla vorn. Og jafnframt því, sem eg nefni þessa stofnun, get eg ekki bundist þess að láta þess getið, að mér virðist það mikil sæmd fyrir þessa örlitlu þjóð, sem aðallega er bændur og fiskimenn, að hún skuli hafa haft nægilegt hugrekki og nægilegt andlegt víðsýni til þess að stofna háskólann, sem óneitanlega er kostnaðarsamur að tiltölu við fjármagn vort.

Til eru þeir menn, sem þykir þetta sterka aðstreymi að latínuskólanum og háskóla ísjárvert. Það hefir jafnvel komið til orða, að gjöra ráðstafanir til þess að stemma stigu við því. Eg held ekki, að þær hugsanir komist nokkurn tíma í framkvæmd. Eg held ekki, að íslenzka þjóðin uni því, að reistar verði skorður við lærdómslöngun hennar og þekkingar-þorsta. Eg held að vér förum gagnstæðu leiðina. Eg held að vér eflum háskóla vorn, svo að hann verði fær um að styðja þjóðina í baráttu hennar fyrir tilverunni. Núverandi rektor háskólans, prófessor Guðmundur Hannesson, hefir einmitt í síðasta mánuði haldið ræðu í háskólanum í þá áttina. Hann vill bæta við deildum, sem veiti bæði landbúnaði og fiskiveiðum vísindalegan stuðning. Fyrirmyndirnar, sem prófessorinn hefir í huga, er landbúnaðarháskóli Dana og háskólinn í Saskatchewan í Canada, því að helzta deild þess háskóla fæst við

landbúnaðarvísindi. Það er sannfæring mín, að prófessorinn hafi í þessari ræðu bent á þá leið, sem löndum mínum þyki skynsamlegt að fara.

Og þegar eg hefi nú í þessu mjög stutta máli bent á viðleitni landa minna við að afla sér þekkingar, þá leyfið þér mér ef til vill að láta uppi skoðun mína um það, hvað það sé, sem íslenzka þjóðin sé að sækjast eftir, þegar sem vandlegast er eftir skygnst. Á Íslandi er enginn stéttamunur til í meðvitund þjóðarinnar. Öll lítur hún á sig sem sömu alþýðuna. Vér getum verið ósammála um það, hvernig vér fáum sameiginlega með hentugustu móti bezt borgið heill þjóðarinnar. En allar vorar þjóðfélagshugsanir eru alþýðlegar hugsanir. Og allra mikilvægasta hugsunin í alþýðlegu lífsskoðuninni virðist mér vera sú að allir menn verði svo úr garði gerðir, efnalega og andlega, að þeir þurfi ekki að fara á mis við þær hugsanir, sem fram koma, að minsta kosti hjá þjóð sjálfra þeirra. Með því einu móti fæst nokkur trygging fyrir að fá sjálfstæða hugsandi menn. Í stóru þjóðfélögunum hefir þetta reynst ókleift. Þar er vanþekkingin á sumum svæðum beinlínis furðuleg, og það jafnvel hjá þeim, sem taldir eru fullkomlega sæmilegir menn. Í smáu þjóðfélögunum er þetta langtum auðveldara. Mér virðist. sem í þessu sé fólgið, fremur en í nokkru öðru, mikilvægi smáríkjanna. Það er sannfæring mín, að á Íslandi megi takast að koma þessari hugsun í framkvæmd.

Í hinni stuttu og afar ófullkomnu lýsing minni á ástandinu fyrir 50 árum, mintist eg á bókaskortinn. Nú hefir verið bætt úr þeim skorti. Nú hafa nýjar *bókmentir* vaxið upp á Íslandi. Eg ætla ekkert um þær að segja. Eg er ekki ritdómari, og eg ætla nú að fara að hætta. Eg veit ekki, hver dómur verður á þær lagður úti í veröldinni, ef þær verða nokkurn tíma kunnar þar. Andlegt líf á Íslandi virðist hafa tilhneiging til þess að fara sínar eigin götur á sumum sviðum. Eg get nefnt það sem dæmi, að vér höfum gert þjóðkirkju vora að rúmbeztu og frjálslyndustu þjóðkirkju veraldarinnar. Bókmentir vorar virðast líka vilja fara sínar eigin leiðir, en eg held, að að miklu leyti komi þar það fram, sem hreyfir sig með vorri þjóð. Mér virðist, að eg ætti á það að benda, hvernig þjóðin tekur við bókunum. Um þær bækur, sem menn vilja á annað borð lesa, má nokkurn veginn treysta því, að af þeim muni seljast um 2000 eintök. Það samsvarar 60 þúsund eintaka upplagi í Danmörku. Af sumum skáldritum er selt miklu meira. Mér er kunnugt um það, að af einu ljóðasafni, "Þyrnum" Þorsteins Erlingssonar, sem kom fyrst út nokkrum árum fyrir aldamót og síðan í tveimur auknum útgáfum,

eru nú seld um 7 þúsund eintök. Það samsvarar 210,000 eintökum í Danmörku að tiltölu við mannfjölda. Mér virðist, að þessar tölur séu eftirtektarverðar og að af þeim megi fá nokkura vitneskju um íslenzka þjóð.

Ef nokkur hefði talað um það fyrir 50 árum, að vér ættum að fá íslenzka *myndhöggvara-* og *málaralist,* þá mundu mönnum sennilega hafa fundist, að sá maður væri ekki með öllum mjalla. Menn höfðu eðlilega engan skilning á þeim efnum. Og þá var enginn sem gat keypt. Nú höfum vér, meðal annars. fengið myndhöggvara, Einar Jónsson. sem er þektur um töluverðan hluta heimsins. og vér höfum reist hús fyrir listaverk hans. Vér höfum líka eignast marga ágæta málara, einkum landslagsmálara, og víðsýnið virðist sérstaklega láta þeim vel.

Nú ætla eg að fara að hætta. En þegar eg renni huganum til þeirra breytinga, sem gerst hafa síðan 1874, og eg hefi ekki minst á, þá finst mér nærri því, að eg sé rétt að byrja. Eg hefi, til dæmis að taka, ekki getið um þann viðgang, sem *félagslífið* hefir fengið, og félög má með nokkurn veginn sanni segja, að ekki hafi verið til á Íslandi fyrir 50 árum. Eg hefi ekki heldur minst á söfn vor. sem öll eru tiltölulega ný, eins og bókasafn ríkisins og skjalasafn þess, náttúrusafnið og þjóðmenjasafnið. Já, það er margt, sem eg neyðist til að sleppa.

En eitt er það, sem mér virðist, að ekki sé sæmilegt að hlaupa alveg yfir, þó að yður sé öllum um það kunnugt. Það er *sjálfstæði* vort, sem vér fengum aftur fyrir 6 árum. Eg minni á það með fullri viðurkenning, að sú breyting er að eins miklu leyti afleiðing af hygni danskra stjórnmálamanna, eins og þolgæði Íslendinga. Auðvitað er ekki á þessum tíma unt að gera sér fulla grein fyrir mikilvægi þessarar breytingar. En það atriði út af fyrir sig, sem öllum mönnum er bersýnilegt, að íslenzk þjóð hefir komið sambandi sínu við Danmörk nákvæmlega í það horf. sem hún óskar eftir og hugsar nú að eins með virðingu og hreinu bræðraþeli til hinnar dönsku þjóðar, það hlýtur að hafa víðtækar afleiðingar.

Eg kem þá að lokum aftur að þeirri spurningu, hvernig löndum mínum hafi farnast. En áður en eg svara því, samkvæmt einlægri sannfæring minni, verð eg skýlaust að vara yður við því að misskilja mig. Þér megið ekki halda, að mér finnist, að alt sé orðið gott á Íslandi og eins og það eigi að vera. Mikið er eftir, sem brýn þörf er á. að gert verði. Eg tek til dæmis íbúðarhúsin í sveitum, sem víða eru mjög miklu lakari, en þau ættu að vera. Og yfirleitt hefir landbúnaðurinn ekki tekið sams konar framförum. sem orðið hafa á öðrum sviðum. Þau eru mörg, nauðsynjaverkin, sem vér

höfum ekki getað komið í framkvæmd á þessum árum.

En þegar yður hefir skilist þessi varnagli. þá vona eg að þér lítið ekki á það sem neinn þjóðarremb-ing, að mér virðist, að löndum mínum hafi farnast vel. Á Íslandi hafa menn jafnan litið með hinni mestu lotningu aftur í tímann til forfeðra vorra, sem uppi voru á fornöld landsins. Eg held, að eftirkomendur vorir muni minnast þeirrar kynslóðar, sem lifað hefir á Íslandi síðustu áratugana, með þakklæti og aðdáun. Eg held ekki, að nokkur kynslóð, sem lifað hefir á Íslandi, hafi int af hendi meira né betra og nytsamara starf.

Til ferhendunnar.

Hróðmæringar, hljóm með stáls,
háttinn slynga muna,
óðinn syngja íslenzks máls—
elska hringhenduna.

Oft varst talin yndishnoss,
ort hjá smalavörðu.
Þú ert alin upp við foss,
eyju, dal og fjörðu.

Upp þú gýs sem vorsól, vís
við að lýsa nætur.
Þú ert Íslands ástadís,
ör að rísa á fætur.

Listin stiklar strengjum á
—stuðla miklu laga,—
iðar, sprikklar, óma-há
eftir lyklum braga.

Kostir snjallir, kvæðamanns
kvikt er falla af munni ,
hugsýn alla almúgans
opna Fjallkonunni.

Þó þú fengir forðum hnjóð
frekt af mengi vakið;
samt á engin önnur þjóð
alt þitt strengja takið.

Traustu sæti til að ná
tefðu þrætur stríðsins;
vertu ætíð verði á,
vektu kæti lýðsins.

Allir "Vestmenn" óska eg því
arfinn mesta geymi:
Megi festa minni í
málið bezta' í heimii

S. J. M.

Gömul rúnaljóð og rúnaþulur.

Eftir PÁL BJARNARSON.

Fornnorrænskan, það sinnisfar og kenning, að dönsk tunga, sem gekk fyrrum yfir öll Norðurlönd og víðar, sé útdauð nú og geymd helzt í fornnorrænum handritum, er mögnuð og full dulum. Í nafni hennar hafa íslenzkar orðabækur verið gefnar út fornnorskar og heimildir viltar á íslenzkum fornritum, og Íslenzkunni sjálfri sundrað í Fornislenzku og Nýíslenzku til að steypa hana í forma kenningarinnar. Stöku sinnum hefir verið tekið ofan í við kenninguna af íslenzkufræðingum hógværlega og hávísindalega; má t. d. nefna ritgerð Jóns rektors Þorkelssonar "Um Fagurskinnu og Ólafs sögu helga" í Safni til sögu Íslands, 1. bd., og ritgerðir Björns M. Olsens — Hvar eru Eddukvæðin til orðin?" í 15. og 16. bd. Tímarits Ísl. Bókmentafél., en Fornnorrænskan er of grómtekin til þess, að það hafi hrinið mikið á hana. Það er samt ekki að skilja svo, að hún sé borin upp af nokkurri áseilni við íslenzkar bókmentir, heldur lafir hún einvörðungu uppi á bláberum hugsunarskorti eða sinnuleysi um sjálfa forntunguna. Norrænufræðingar gefa Íslenzku lítinn gaum eða engan, af því að frændþjóð smá á í hlut og fyrir það dylst þeim, að tungan, sem fornritin eru skráð á, lifir enn þann dag í dag á vörum Íslendinga, að sú danska tunga er Íslenzka. Því leynist þeim líka það, sem er meinlegt fyrir þá að menn eru lítt hæfir til að sitja kenslustóla í danskri tungu, þar til þeir hafa gengið í skóla hjá íslenzkum sveitabændum og alþýðufólki ein 3, 4 ár og numið tunguna af þeim til hlítar. Því það er um þá tungu eins og hverja aðra lifandi tungu, að hún verður ekki lærð til hennar fullnustu nema í landinu sjálfu, þar sem hún er töluð. Sjaldan er og ein báran stök.

Íslendingar eru lítilþægir, af því þeir eru fáir og smáir og verða fegnir hverri eftirtekt af umheiminum, sem þeim þykir taki til sín. Því hafa þeir ekki nema helzt hól fyrir norrænufræðingana, "að þeir kunni málið betur en menn geti vonast eftir af mönnum, sem hafi ekki numið það sem lifandi mál heldur orðið að læra það sem dautt mál," í staðinn fyrir að segja þeim, hvar þeir halli frá sannleik eða sennileik og skera ekkert utan af því. Þetta hefir og hjálpað til að halda við norræna sinnuleysinu á tungunni. Sannast að segja hafa íslenzkufræðingar og Íslendingar aldrei lagt þá stiku á kunnáttu þeirra. sem á að leggja á hana og lögð er

annars á kunnáttu allra annara manna, sem skipaðir eru til kenslu við háskóla og aðrar mentastofnanir, sem sé þá, að vera fullnuma í kennslugrein þeirra. Því er nú eins og er, að margir norrænufræðingar ganga og hafa gengið ómaklega með orðstír á sér um allan heim fyrir afburðafróðleik í danskri tungu. Þótt rit slíkra manna sýni, að þeir eru vel kunnugir fornritum, þá bera þau og ástundum svo mikinn brest á þekkingu orða og orðmyndanar í málinu, að furðar þá, sem tala tunguna. Það er engu líkara en þeir haldi, að tungan sé öll skráð á bókfellin, og nóg að vera þeim þaulkunnur til fullrar þekkingar í tungunni; en það er fjarri því, að Íslendingar hafi skrifað hana alla þar niður. Það er ekki við góðu að búast af norrænufræðingum, meðan þeir eru haldnir öðru eins sinnuleysi á tungunni og þeir eru. Eins lengi eins og þeir halda sér frá að nema tunguna þar, sem hún er töluð, eins lengi verður fornfræði þeirra ekki nema hálfgjört kák, hálf vísindi, full af hleypidómum og getgátum þá um þetta eða hitt, eftir því sem fordildinni þóknast í hvert sinn.

Eitt af því, sem Norðmenn bera víur í, er gamalt rúnaljóð. Það er ekki mikið að vöxtunum til, ekki nema 16 tveggja vísuorða erindi yfir rúnastafrófið, eitt erindi fyrir hverja rún, en það er hinn mesti kjörgripur. spakmált og gamansamt og svo einstætt í sinni röð, að indó-evrópskar tungur eiga ekki maka þess. Ljóðið hefir aldrei verið gefið út í neinum bókum eða tímaritum, sem ætluð eru íslenzkri alþýðu, en nokkrum sinnum hefir það verið gefið út erlendis og all eftirtektaverða sögu á það sér. Fyrsta vitneskjan um það er sú, þegar dönsk fornfræði endurvaknar, að það sé til í gamalli lagaskræðu á skinni í Háskólabókhlöðu Khafnar. Ole Worm hafði það þaðan í Literatura runica sína 1636. Hann skildi ekki hverskonar ljóð hann hafði fyrir sér og auðnaðist ekki svo mikið sem að ná réttri afskrift af því. Útgáfa hans varð því ómerkileg nema þá fyrir þá sögulegu merkingu, sem hún fékk fyrir það, að hún var almenningi eina þekkingarlindin um ljóðið um langt skeið sem sé frá 1636 allar götur fram til 1848. Háskólabókahlaðan í Khöfn brann árið 1728 og lagaskræðan gekk þá upp í logann með, ásamt mörgum öðrum íslenzkum fornritum. Það er Íslendingunum Árna Magnússyni að þakka og Jóni Eggertssyni, sem safnaði fornritum fyrir Svía, að rúnaljóðið er samt enn til eftir þessari elztu heimild, sem menn þekkja til þrátt fyrir brunann. Því þeir höfðu tekið afskrift af ljóðinu fyrir brunann.

Fyrir Norðmenn gaf P. A Munch ljóðið út í "Kortfattet Fremstilling af den nordiske Runeskrift", Christiania 1848. Bók þessi er víst sjaldgæf, því hvorumtveggja hinna seinni útgefanda ljóðsins, þeim Guðbrandi Vigfússyni og Kr. Kaalund leist yfir þessa útgáfu, hina fyrstu er birti

ljóðið í réttri afskrift, (afskrift Árna Magnússonar). Guðbrandur Vigfússon gaf ljóðið tvisvar út, fyrst í Icelandic Prose Reader 1878 og svo í Corpus Poeticum Boreale 1883, í bæði skiftin eftir útgáfu Ole Worms með texta leiðréttingum sínum. Fyrir danska fornfræðisvini var ljóðið gefið út af Kr. Kaalund í "Smaastykker No. 1 udgivne af Samfund til Udgivelse af gammel nordisk literatur 1884" ásamt nokkrum rúnaþulum í ritgerð, sem hann nefndi: "Et gammelnordisk Runerim og nogle islandske Runeremser." Gaf hann ljóðið út eftir afskrift Jóns Eggertssonar með afbrigðum úr afskrift Árna neðanmáls, sem eru alveg óveruleg, svo ber afskriftunum vel saman. Auk þess rekur hann sögu ljóðsins, sem getið er hér að framan, og vísar til að afskriftir þeirra Árna og Jóns séu að finna Árna í deild III (D) Bartholins safns Háskólabókahlöðu Khafnar og Jóns í pappírshandriti No. 64 í Kgl. Bókahlöð unni í Stokkhólmi.

Margt fleira fróðlegt er af ritgerð Kaalunds að læra. Hann færir rök að því, að þeir Árni og Jón hafi tekið afskriftir sínar líkast til á árunum 1680 til 1689 og getur þess, að skinnhandritið hafi ekki verið ilt aflestrar, því það megi ráða af merkjum í afskrift Árna og svo af því að afskriftunum beri svo vel saman. Afskriftirnar flytji samt ljóðið ekki óbagað. eins og það var frumort, heldur afbagað á sumum stöðum. og sé, vitaskuld handritinu að kenna um það en ekki afskriftunum. Afbögurnar hafi verið í skinnhandritinu sjálfu. Því heldur hann að skinnhandritið hafi ekki verið frumrit, heldur afskrift geggjuð af eldra frumriti. Skinnhandritið segir hann skráð af norskum manni á 14. öld. en ljóðið sjálft telur hann ort sjálfsagt ekki síðar en á 13. öld öndverðri. Í ritgerð sinni lagar hann og texta ljóðsins. eftir því, sem honum þykir föng vera til. og lét ekki þar við sitja, heldur birti hann í viðauka við ritgerð sína (í Smaastykker No. 4) athugasemdir og texta lagfæringar, er honum síðar bárust frá íslenzku fræðingnum Birni M. Olsen og norrænufræðingnum, professor S. Bugge um ljóðið. hins fyrra í ágripi en athugasemdir Bugges í heilu líki Það. sem ágripið fer með eftir Birni M. Olsen er alt saman afbrigða snjalt og óyggjandi, svo að söknuður er að því að fá ekki að sjá það í heilu líki sem hann hefir haft að segja um ljóðið. Athugasemdir próf. Bugges eru þar á móti á milli heldur djarfar getgátur og beinharðir sleggjudómar og sumstaðar bregður fyrir að hann kannast ekki við orð og orðmyndir. Hann segir fortakslaust að ljóðið sé ort af norskum manni. Eg veit ekki til að neinn hafi orðið til að hrekja þá staðhæfingu, og enda þótt eg hafi ekkert til brunns að bera nema það, að eg er borinn danskri tungu, vil eg taka hana fyrir og leitast við að sýna að

ljóðið er íslenzkt að uppruna, og það sé eignað Norðmanni af misskilningi.

Það er mál komið, að íslenzk alþýða fái að kynnast ljóði þessu, sem hefir svo oft verið gefið út fyrir aðra er ekki kunna að meta það neitt á borð við hana. Rúnaljóðið er því látið koma hér fyrst, en þar á eftir verður gerð grein fyrir helstu lagfæringum á því af hálfu málfræðinganna, og loks að ljóðinu lagfærðu í heild sinni er vikið að því af hvaða ástæðum ljóðið á að teljast íslenzkt.

Ljóðið er haft eftir útgáfu Kaalunds af afskrift Jóns Eggertssonar og er með fyrirsögn afskriftarinnar á þessa leið:

Gömul Runa liod.

(1) *F** vældr frenda roge,
föðezt ulfver i skoghe,
(2) *Ú* er af illu iarne,
oft löyper ræin a hiarne
(3) *Þ* vældr [kuenna k.
kater uærda faar af illu
(4) *Ó* er leid flestra færda
en [skalper suærda.
(5) *R* kuæda rossom uæsta
reghin [s. suerdet bædzsta.
(6) *K* er bæggja Barna
böl gorver naan fölfuan.
(7) *H* er kalldazter korna
krister skop hæimen forna
(8) *N* gerir næppa koste
nöktan kælr í froste.
(9) *Í* kollum bræ bræida,
blindan þarf at leida
(10) *Á* er gufna goðe,
get ek at orr var frode.
(11) *S* er landa liome,
luti ek helgum dome,
(12) *T* er æin-endr asa,
opt (uærdr smiðr at blasa
(13) *B* er lauf groenzstr líma,
loki bar flærdar tima
(14) *M* er molldar auki,
mikil er græip a hauki,
(15) *L* er þat fællr or fialli,
foss, en gull ero nosser,
(15) *Ý* er ueter grönster uida,
uant er þar er brennr at suida.

Svo sem Kr. Kaalund hefir tekið fram á rúnaljóðið að sjálfsögðu alt saman að vera 2 vísuorða erindi samhend að niðurlagi, með stuðlum og höfuðstaf, og vísuorðið sex atkvæða jafnaðar lega. Ljóðið hefir verið svo alt í fyrstu. Út af þessu ber með 4. vísuna, því þar vantar höfuðstaf, og 6. og 15. vísuna því þar eru ekki niðurlags hendingar, og þarf að laga þær vísur. prof. Bugge heldur því fram, að 6. og 15. vísan þurfi ekki að hafa niðurlags hendingar eins og hinar vísurnar, af því þær hafi hendingar (innrim); en það er ekki hægt að fallast á það með honum; því vísuorðið: "kaun er beggja barna" stendur ekki í neinum hendingum, og hin vísuorðin, sem um er að ræða, eru ýmis aðalhend eða skothend þ. e. a. s. reglulaus eins og vitlaust á að sér að vera. Af lagfæringum Björns M. Olsens virðist og mega ráða, að hann hafi talið að erindin ættu öll: að hafa niðurlagshendingar.

*) Með því að rúnaletur er ekki til í prentsmiðjum hér, eru rúnamyndirnar teiknaðar með tilsvarandi bókstöfum.

2. *vísan.*—Þar er ágreiningur um merkingu rúnar nafnsins Úr, og hvort eigi að laga "illu" í "eldu". Úr merkir regn, þétt smádropótt rigning, sögnin er ýra að rigna, Úr er af járni s. b. ýrir af því, merkir þá að regn þ. e. neistar standi af því, og svo hafa íslenzku fræðingar lagt það út fyrir löngu. Af því að neistar standa helzt af járni, þegar það er eldt, og af því að jafnt ýrir þá af því, hvort heldur járn er gott eða illt, er næsta líklegt að illu sé afbögun úr eldu, eins og Guðbrandur Vigfússon heldur, og vísuorðið eigi að vera: "úr er af eldu járni". Próf. Bugge vill halda, að úr merki gjalt ilt járn sé vont, lélegt járn. Hann styður það við það, sem Kaalund fer með eftir Jóni Ólafssyni frá Grunnavík, úr Runologiu hans, að Sunnlendingar kalli smiðjuwr það, sem Norðlendingar nefna smiðjugjall, og svo við norsku orðin: aur, smiaur og skyld orð í erlendum tungum, svo sem aust- og norð-frísnesku úr og ürre, lágþýzku ür, hollenzku oor og oir. Það er nú enginn efi á því, að norsku orðin og hin útlendu, sem Bugge telur upp, eru samstofna hljóðskiftis samstæðunni úrr, aurr, ori í íslenzku, en það kemur rúnarheitinu ekkert við. Úrr, aurr (ori) merkir mold blandin vatni og grjótmuli, en líka málmblendingur, sbr. járnúrr, úrt járn=iron ore á ensku, en úr merkir regn, og er víst forsetningin úr höfð fyrir nafnorð, sbr. orðmyndan sagnarinnar koma með forsetningum: ákoma, afkoma, úrkoma. o.s.frv, og frumlagslausan búnað hennar. Að rúnin merki regn, þarf heldur ekki að leiða neinum getum um, því rúnaþulurnar, sem Kaalund gefur út í ritgerð sinni, segja til þess. Úr er skýjagrátr, skara þverrir og hirðis hatr, allt merkir það regn. Próf. Bugge heldur, að lesa eigi skára þverrir. Ekki gæti það merkt annað en þurviðri, þurk (ljáfars þverrir), þveröfugt við hin orðin. Honum hefði ekki komið til hugar að halda slíkt, nema fyrir það, að hann skildi ekki orðið skari. Skari er hjarnskel á snjó og skaraþverrir merkir alveg hið sama og hin orðin.

3. *vísan.* — Þeim Kaalund og Bugge hefir ekki tekist að ná neinu viti úr þessari vísu. Ágrip Björns M. Olsens hefst með 4. vísunni, svo að á honum er ekkert að græða. Þeir Bugge lesa rúnina þurs og leggja út: þurs veldr kvenna kvillu = Tussen volder Kvinde klynken, þ. e.: kvenna veini, af því að þursarnir voru skelfilegar verur og kvenfólk var hrætt við þá, og svo líka af því, að þursar sóttust eftir því, segir Prof. Bugge. Það er nú víst öllu til skila haldið, að þessi þursaskoðun samrímist þeirri skoðun, er menn höfðu á þursum á þeim tíma, sem kvæðið er ort, og við það bætist svo að seinna vísuorðið kemur eins og skollinn úr sauðarleggnum við útleggingu þeirra. Þó snarar fyrst um þverbak fyrir þeim, þegar gáð er að hvað kvennakvilla er.

Prof. Bugge segir, að kvilla sé víst komið af kvíðla (sbr. frilla Frilleifur o.s.frv.), og skylt kvíða (sbr. I. Aasen og orðabók Rietz, sem hafi kvilla f. smaa klagorop, jämrande (smá vein, vein). Orðið kvilla merkir sýki, vanheilsu, og kemur sögninni kvíða ekkert við. Það er komið eftir algengum orðmyndunarreglum tungunnar af stofninum kval, sbr. kvelja, kvaldi, kvaldr. Af honum kemur kvalall eða kvölull, þar af aftur kvelli kvk., og sögnin kvella (sbr. kvellingasamr). Eftirfarandi lagarstafir dimma oft hljóðvarpið a-e, eins og kunnugt er, svo sem barn, (ein)-birni, görn, girni; sarpr, sirpa, og sama er um orðin kvelli og kvella, þau eru til í báðum hljóðvarpsmyndunum: kvelli, kvilli og kvella, kvilla. Kvilla, nafnháttur sagnarinnar hafður fyrir nafn, er nú sjaldgæft orð, en kvilli k.k. tíðast haft, og eru orðin samstæð, sitt í hvoru kyni, eins og kalda, kaldi; smáka, smáki, grótta, grótti og mörg fleiri, Kvenna kvilla merkir því vanheilsu kvenna, og er ilt að koma því saman, að þursar valdi henni. Ógöngurnar koma til af því, að þeir Bugge og útgefendur afskriftanna lesa rúnina skakt inn í vísuna. Hana á að lesa rúnaheitinu þorn; þá fellur alt í ljúfa löð. Þorn er írek hringju eða æsar; í vísunni haft hispurslaust pars pro toto fyrir mann. Þorn veldur kvenna kvillu, þ.e.: menn valda vanheilsu kvenna. Það vita allir og þá ekki síður auðskilinn sannleikur hin gamansama undantekning í síðara vísuorðinu.

4. *vísa*. Björn M. Olsen hefir lagfært þessa vísu með því að fella úr leið og setja inn ferill þannig:

óss er flestra ferða
feril, en skalpr er sverða.

Og er ekkert efamál, að vísan hefir verið þannig frumort.

5. *vísan*. Kveðr á sjálfsagt að lesa fyrir kveða, því sögnin er frumlagslaus og á að vera 3. pers. eint., enda fer svo betur í rími.

Rímna þulurnar segja: reið er sitjandi sæla, snúðig ferð ok jórs erfiði. Af jórs erfiði tekur próf Bugge það fram, að rossum í vísunni eigi að skiljast um hesta en ekki hryssur. Það er alveg öfugt við þann lærdóm, sem er að ráða af orðinu. Jór er safnorð og merkir alveg sama og hross, og hefir verið haft svo bæði að fornu og nýju. Það sýnir jórs erfiði, því reið er merum jafnt erfið sem hestum, og orðið nær, vitaskuld, yfir hvortveggja.

Í seinna vísuorðinu á að lesa einatkvæða þátíð úr s-inu. Prof. Bugge vill lesa sló, en Björn Olsen stingur upp á: sauð sverðit bezta, og er það ugglaust réttara. Prof. Bugge þykir sauð ekki nægilega fótað, þótt komi fyrir í Hervararsögu: sáralauk suðu um sverðs smíð, því sverð sé þar kent til lauks, og af því sé ekki að ráða, að eðlilegt sé að hafa sjóða yfir leitt blátt áfram um sverðasmíð. Þessi aðfinsla er aftur ekki sprottir nema af þekkingarskorti á íslenzku. Björn Olsen fótaði sjálfsagt ekki uppástungu sína ein-

vörðungu á Hervararsögu, heldur miklu fremur á móðurmáli sínu, sem er enn hið sama og var til forna. Það er eins algengt í íslenzku að tala um að sjóða járn, eins og að sjóða graut eða lauk. Að sjóða ljá, s.s. búa ljá til, er algengt mál, og eins eðlilegt er að segja sjóða sverð. Suðan er einmitt aðal atriðið í smíðinni, því bitið er komið undir henni, og smíðin hefir fengið nafn hennar af því, þegar um bitjárn er að ræða.

6. *vísan.* Í henni er að lagfæra orðin bæggja og naan , og svo það, að hún stendur ekki í hendingum. Björn Olsen hefir einnig komið þessari vísu í frumort lag á þessa leið:

Kaun er barna bölvan,
böl görver mann fölvan.

Professor Bugge vill aftur enga lagfæring á henni gera; hann tekur böl við fyrra vísuorðið: Kaun er beggja barna böl, görver nán fölvan, og heldur beggja barna megi ef til vill merkja sveinbarn og meybarn; barna beggja kynja; en það nær ekki nokkurri átt, að beggja barna geti merkt það. Málið heimilar ekki annan eins undanskilning, það vita þeir, sem tala málið. Þá telur hann, að bæggja kunni eiga að lesast bægit og tekur enn saman sem fyr; en bægit böl er hortittur og ekki sennilegt að laga fornljóðið, sem annars er alt hortittalaust, með hortitti; svo er og meining síðari hlutans afleit, því nárinn er fölur og getur ekki gerst eða orðið það. Líklegt er, að naan sé misskrift skinnhandritarans fyrir mann, eins og Björn Olsen getur til, og beggja sé og misritað fyrir bægja, sem ritarinn vildi ritað hafa.

Lagfæring Björns Olsens styðst við það, skilst mér, að vísan verði að hafa niðurlagsrím, og svo við rúnaþuluna; það er ekki hægt að lagfæra hana snildarlegar en hann hefir gert, svo vel fyllir hún, lagfærð, flokk hinna bæði að efni og rími. Rúnaþulan hefir: Kaun er barna böl, ok bardagaför ok holdfúa hús. Bardagaför heldur Prof. Bugge merki "et Sted, hvar Plage (Smerte) færdes (holder til". Misskilið er það; för er flt. hvk. af far=spor, mark eða mót eftir e-ð, og bardagaför sár, fengin í bardaga, eða örin eftir þau.

7. *vísan.* Líklega eiga rúnirnar að lesast einatkvæðum heitum alstaðar í ljóðinu, því þá verður engin klofning þar. Þeir Kaalund og Bugge lesa hagall í þessari vísu og bjarkan í hinni 13., en P. A. Munch hefir hagl og björk, og fer það betur. Raunar finnur próf. Bugge að því og kallar það rangt um björk, en tveir eru þeir þá á móti honum um það, því Guðbrandur Vigfússon les hér björk í orðabók sinni; og hagl segir Bugge ófært eða óhafandi, fyrst Munch haldi karlkynsmyndinni kalldazster; en það getur ekki verið á rökum bygt, því samdrátturinn veldur ekki kynbreytingu. Hagl, rúnaheitið, dregið saman úr hagall, er karlkyns, sbr. vagl

kk. úr vagall, og myndinni kalldazster því rétt að halda.

9. *vísan* er ekki orðuð í ágripi Björns Olsens, en Bugge kannast ekki við orðið bræ, sem afskriftirnar hafa, og vill gera úr því brú, eins og Ole Worm gerði, þó ekkert vit sé í því, að vér köllum ís brú breiða. Það er víst ótítt, að á-hljóð sé táknað með æ í norskri stafsetning, en kemur þó víst fyrir. Bræ er sama og brá í íslenzkri stafsetningu. Orðið er algengt í íslenzku og merkir gljá, og svo sögnin braga og með úr-feldu g-i brá; að gljá, leiftra, ljóma. Ljóma merkingin er svo algeng í sögninni og hljóðskiftisorðum hennar, að norrænufræðingum hefði fremur verið ætlandi, þótt þeir hefðu ekki þekt orðið bræ, að ráða rétt til merkingar þess, heldur en snúa því upp í brú, t. a. m. bragr (eig. ljómi. glæst orðbragð), Bragi, brandr, því svo heitir sverð af því það bráir, ljómar, og svo skipa- og dyrabrandar, því þeir voru steindir; sbr. og mannheitin: Brands Valbrandr, Brandís (ljómadís) og brá, brún, brý*) brúðr (ljómandi mær. búin skarti)í bróg kemur fyrir í Danabróg, sem blakti eitt sinn yfir Norðurlöndum öllum. Hvað munu norrænufræðingar telja að heitið merki? L'ori flamme danoise, mætti líklega snara því á frönsku. Brá er nafnháttar stofn sagnarinnar brá, hafður nafnorð eftir algengri orðmyndan málsins, því nafnháttar og þátíðar stofnar, óhljóðverptir og hljóðverptir, eru tíðhafðir nöfn í þessum sagnflokki. Sögnin er þó víst aldrei sterkbeyg, þótt rétt sé að beygja hana svo, heldur veik: brá, bráði, brá og ra-beyg brá, bröri brörinn. Eg hefi heyrt þátíðina bröri norður í Þingeyjarsýslu. Af ra-beygingu hennar kemur breði, bleytusnjór, sbr. breðafönn, og bræðingur heitir þá jökul setur niður svo varla sér á dökkan díl. Það er furða, að Prof. Bugge skyldi fortaka að orðið bræ væri til, fyrst hann þekti þó breði, í staðinn fyrir að láta álíkur í málinu hjálpa sér til rétts skilnings. Brá, breði, bræðingr standa af sér alveg eins og slá, sleði (c: slár til að aka á), slæðingr, af sögninni að slá; af sögninni lá (ljá): lá, leri, ler í samskeytingum, sbr. ættleri, Gangleri, Heimdallar heitið Vindler, sá sem lýr vindu, bragðal, eins og Rydeberg hefir komist að, af goðfræðislegum rökum, en ekki málfræðislegum, þó skrítið sé; vá, veð af sögninni vá o.fl. Það gefur góða meiningu, að vér köllum

---

*) Brún og brý merkja, vitaskuld ljómi, sbr. dagsbrún, óeig. rönd röð, því þar hefst brúnin, er sleppur hlut er ber við loft, sbr. fjallsbrúnn og svo þar af um aðra hluti. Brýr flt. af brý, er ranglega talin flt. of brún í málfr. ísl. tungu eftir Finn Jónsson. Í Orðakveri Finns Jónssonar er heldur ekki alls kostar rétt að 'afbrýði" sé af brúðr komið og merki "sú tilfinning að vera hræddur um konu sína (eða mann sinn) af af=of ei of sterk tilfinning um (fyrir) konu (sína)". Það er minkunarmerking í orðinu, en ekki hitt og orðið runnið af sagnbúningnum brá af og merkir dofnan (eig. ljóma), rénan, sljóvgan. sbr. ummerkisorðin: brýnn, afbrýnn eða afbrýðn.

breiða brá, ís, því svo er gljáin kölluð nú sem fyr á Íslandi.

13. *vísan.* Kyninu laufgrænstr ræður orðið líma, að því er Björn M. Olsen telur, og tími er það, sem e-n tímir, hvort heldur er gott eða ilt, álíka og ván er bæði ván og úván. Loki bar flærðar tíma merkir þá hlaut útíma fyrir flærð sína.

15. *vísan.* Um þessa vísu fræðist maður um það af Prof. Bygge, að lögr sé orðskýrður í fyrri málsgreininni og nosser í hinni síðari sé frumlag (subject* hennar). Þar færist sú skörin heldur en ekki upp í bekkinn fyrir honum, er hann kann ekki deili á frumlögum og umsagnarorðum. Frumlög málsgreinanna er: þat er fellr or fjalli, foss og gull, en lögr og nossar eru umsagnarorðin. Fyrri málsgreinin er hverfð, umsögnin sett fyrir tengilinn, en hin síðari bein, og gull er ekki eint. heldur flt. og merkir dýrgripir, gersemar (sbr. fingurgull, barnagull) en ekki gull (málmurinn).

Bjön Olsen telur vísuna aflaga og lætur þar við sitja. Fjöldi kvenkendra orða, sem í flt. nf. enda á -ar, fékk snemma -ir-endingu; meðal þeirra má telja hnoss, hnossir, eldri flt. hnossar og þá flt. hefir orðið sjálfsagt haft í þessari vísu. Að öðru er þessi vísa afböguð á líkan hátt og 6. vísan, skift á hendingarorðinu fossar og fellr og fellr sett framar í vísuorðið. Frumorta vísan hefir sennilega verið á þessa leið: Lögr er þat er or fjalli fossar: foss en gull eru hnossar.

16. *vísan.* Orðið víða er eignarf. flt. af víðir, haft hér um tré alment, líkt og eik og apaldur. Professor Bugge segir, að víðir geti ekki átt hér við, en engin rök færir hann fyrir þeirri staðhæfingu. Annars er víða líka eignarf. af víð kvk., eignf. -ar, flt. -ar, s. s. víðlendi, slétta og væri líkl. þá átt við á sléttunum við Eystrasalt og Englandshaf líklega svo sem gagnstætt barskógum fjallanna hið nyrðra.

Rúnirnar lesnar einatkvæðum heitum, verður ljóðið með ágerðum lagfæringum í íslenzkri stafsetning á þessa leið:

1. Fé veldr frænda rógi,
fæðist úlfr í skógi.
2. Úr er af eldu járni,
oft leypr reinn á hjarni.
3. Þorn veldr kvenna kvillu,
kátr verðr fár af illu.
4. Óss er flestra ferða
ferill, en skalpr er sverða.
5. Reið kveðr rossum versta,
Reginn sauð sverðit bezta.
6. Kaun er barna bölvan,
böl görir mann fölvan.
7. Hagl er kaldastr korna,
Kristr skóp heim inn forna.
8. Nauðr görir nappa kosti,
nökðan kelr í frosti.
9. Ís köllum brá breiða,
blindan þarf at leiða.
10. Ár er gumna góði,
get ek örr var Fróði.
11. Sól er landa ljómi,
lýt ek helgum dómi.
12. Týr er einhendr Ása,
oft verðr smiðr at blása.
13. Björk er laufgrænstr líma;
Loki bar flærðar tíma.

14. Maðr er moldar auki,
mikil er greip á hauki.
15. Lögr er þat, er or fjalli fossar,
foss, en gull eru hnossar.
16. Ýr er vetrgrænstr víða,
vant er þat, sem brennr at svíða.

Þegar gáð er nú að afbögunum, sem verið hafa í skinnhandritinu og hversu þær eru lagfærðar, þá er öðru nær en að halda þær stafi af eldra handriti, sem Kaalund getur til. Afbögurnar benda allar í sömu átt, að ljóðið sé skráð af manni, sem hafi verið ryðgaður í því. Alstaðar hafi hann munað efnið, en orðin sumstaðar ekki. Þannig hefir hann sett leið inn í 4. vísuna í staðinn fyrir höfuðstafsorðið ferill, því hann man efnið, en fyrir stuðlum og höfuðstöfum hefir hann ekkert eyra. Í 6. vísunni setur hann bægja fram fyrir barna í staðinn fyrir niðurlagsorðið bölvan; og fer rétt með efnið eins og rúnaþulan sýnir, og hið sama er um 15. vísuna. Það kemur og heim við þessa tilgátu að orðin, sem ritarinn hefir sett inn í staðinn fyrir hin frumlegu orð, eru algengari en þau, og því hægra að koma þeim fyrir sig; leið er algengara enn ferill um farinn veg, bægja um ama eða hindran heldur en bölvan, og foss falli algengar en fossi. Ekki er það hafandi móti tilgátunni, að ritarinn hefði að sjálfsögðu látð þess getið, ef hann hefði verið farinn að ryðga í ljóðinu. Því hann þarf ekki að hafa vitað af því. Margan hendir það, að þykjast kunna rétt það, sem hann ekki kann, og líklegur er sá til þess að vita ekki af, að sér skeiki, sem leggur á minnið kveðskap, sem hann hvorki hefir eyra fyrir né þekkir bragreglur fyrir, því hann hefir ekkert til að leiðbeina minninu eða styðja það nema efnið. Vera má og, að afbögurnar í 6. vísu og 15. vísu stafi með fram af ýmugust eða grýlu, sem ritarinn kann að hafa gert sér af því að byrja seinna vísuorðið með sama hljóði og niðurlagshending fyrra vísuorðsins.

Afbögurnar sýna tvímælalaust, að ljóðið sé fært í letur úr minni og þá líklega skinnhandritið frumrit en ekki afskrift af öðru frumriti, og má þá ráða af því, að ritaranum hafi verið orðin hlustin dauf fyrir íslenzku rími og Norðmönnum líklega yfirleitt á 14. öld, er ljóðið á að vera skráð. En hafi skinnhandritið verið frumrit, þá rís þegar upp sú spurning, hvar ljóðið þá hafi geymst munnmælum frá því það var ort á 12. öld og þar til það var skráð. Í Noregi gat það ekki geymst þá leið. Ísland er eini staðurinn, sem gat varðveitt það, og þaðan hefir það hlotið að berast til Noregs og verið fært í letur í þeirri mynd, sem afskriftirnar sýna. Kaalund kallar ljóðið "gammelnorsk", víst af því stafsetning er norsk á því, og þulurnar íslenzkar. Svo má nefna hlutina, vitaskuld, þótt óþarfi sé að brjóta það svo mjög brotum, því stafsetningin segir ekkert til um uppruna ljóðsins. "Fornbækur með svokallaðri norskri hendi og réttritan geta verið ritaðar á Ís-

landi af Íslendingum sjálfum, án þess nokkur maður í Noregi hafi nokkurn tíma vitað af tilveru þeirra," segir Jón Þorkelsson í fyrnefndri ritgerð, og sýnir það hve mikið sé leggjandi upp úr "hinni svo kölluðu norsku hendi" og stafsetning.

Professor Bugge sker ekkert utan af því að ljóðið sé norskt að uppruna. Orð hans eru þessi: Digtet er ikke blot nedskrevet men ogsaa forfattet af en Nordman, da Forfatteren, som Alliterationen viser, har brugt Former med r og l, hvor Islandsk har hr, hl, rossom, reinn, löyper". (Ljóðið er bæði fært í letur og ort af Norðmanni, því höfundurinn hefir, eins og stuðlar sýna, myndir með r og l, þar sem íslenzkan hefir hr. hl.). Það er nú raunar gott mark, en þó óglögt, því Íslendingur getur vel hafa ort ljóðið eins fyrir því. Það er ekki nema skáldaleyfi, sem tíðkast í íslenzkum kveðskap, að fella stafi þessa niður til að fá stuðla. Það er annar prófsteinn betri um upprunann í ljóðinu. Það er rúnin í 3. vísunni. Í Cleasby, orðabók Guðbr. Vigfússonar segir um þ, að það sé tekið úr rúnastafrófinu, forna heiti rúnarinnar hafi verið þorn, og heiti svo enn á Íslandi, fornþjóðir (the ancients) kölluðu hana líka þurs og svo hafa þeir allir lesið, Ole Worm, Munch, Kaalund og Bugge, sem trúa má til að lesa hin sérstaklegu norsku rúnanöfn, en rúnina verður nú að lesa íslenzka heitinu þorn í vísunni, eins og þegar hefir verið gerð grein fyrir að framan. Og þá er engum blöðum um það að fletta, að ljóðið er íslenzkt að uppruna, ort af Íslendingi, því engum nema Íslendingi er ætlandi að binda íslenzka rúnastafrófið í rím. Svo er það og raunar fráleitt, að eigna Norðmanni ljóðið, því Norðmenn áttu um þær mundir engar bókmentir, engin skáld, enga sagnritan, sbr. fyrnefnda ritgerð Jóns Þorkelssonar, ekkert nema lög Ólafs konungs helga, sem Íslendingar líklega hafa verið hafðir til að skrásetja. Rúnaþulurnar vísa og til Íslands eins og ljóðið, því þær sýna, að þar hafi það geymst og verið tekið upp í þær.

Kaalund gaf rúnaþulurnar út ásamt ljóðinu sakir sambandsins milli þess og þeirra, vitaskuld. Það er ekki annar vegur beinni til að sýna íslenzkum lesendum bæði hvernig ljóðið sé tekið upp í þulurnar og hve þær styðji það, að ljóðið sé íslenzkt, en að fara að hans dæmi og láta þær fylgja ljóðinu. Kaalund gaf rúnaþulurnar út eftir 2 bókfellum frá 16. öld í Safni Árna Magnússonar, AM 687, 4 to, og AM 641, 12 mo., og 2 textum úr Runologiu Jóns Ólafssonar Grunnvíkings (JO a, b), þannig, að hann sauð þessar 4 þulur saman í eina með því að leggja AM 687 aðallega til grundvallar og færa afbrigði þeirra til neðanmáls. AM 687 hefir rúnir, en AM 461 rúnaheitin í upphafi erindanna. Rúnaþulan er þá á þessa leið í útgáfu Kaalunds:

F (Fé) er frænda róg[1]
ok flæðar viti[2]
ok grafseiðis gata.[3]
Ú (Úr) er skýja grátr
ok skaði þerris[4]
ok hirðis hatr.
Þ (Þurs) er kvenna kvöl
ok kletta búi[5]
ok varðrúnar ver.[6]
O (Óss) er aldingautr
ok ásgarðs jöfurr
ok Valhallar vísi.[7]
R (Reið) er sitjandi sæla
ok snúðig ferð[8]
ok jórs erfiði.
K (Kaun) er barna böl
ok bardaga för[9]
ok holdfúa hús.
H (Hagall) er kalda korn
ok krapadrífa[10]
ok snákasótt.[11]
N (Nauð) er þýjar þrá[12]
ok þungr kostr[13]
ok vossamlig verk.[14]
I (Íss) er ár-börkr[15]
ok unnar þak[16]
ok feigra manna fár.[17]
A (Ár) er gumna góði[18]
ok gott sumar[19]
ok algróinn akr.[20]
S (Sól) er skýja skjöldr[21]
ok skínandi röðull
ok ísa aldr tregi.[22]
T (Týr) er einhendr áss[23]
ok úlfs leifar[24]
ok hofa hilmir.[25]
B (Bjarkan) er laufgað lim[26]
ok lítit tré[27]
ok ungsamligr viðr.[28]
M (Maðr) er manns gaman
ok moldar auki
ok skipa skreytir.
L (Lögr) er vellandi vatn[29]
ok víðr ketill
ok glaumunga grund.[30]
Y (Ýr) er bendr bogi[32]
ok óbrotgjarnt járn[33]
ok fífu farbauti.[34]

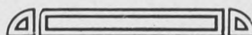
Í 11. og 14. versinu hafa víst orðin skjöldr og skreytir skift um

---

1) JÓ. a og b: rógr. 2) 461 og JO. b: fyrða gaman. JO. a: Fofnis bana. 3) 461: grafþvengs gata, JO. a: þegna þræta, JO b. grafseiðis gata. 4) 678: sk.... þ..... hinir stafirnir ólesandi. 461: skarar þoris, JO b: skara þerrir. 5) 461: íbúi, í 687 er orðið ólesandi. 6) 687: eru þrír fyrstu stafirnir ógl öggir, virðist vera málrúnar ver, 461: síðförull seggr. 7) 461 og J.Ó. a og b: vísir. 8) 461: snúðulig ferð; J.Ó. a og b: snúðig för. 9) 687, 461, J.Ó. a: bardagi. 10) svo víst í 687, en óglögt, fyrir krapa les 461: knapa J.Ó. a: krappa, J.Ó. b: knappa. 11) J.Ó. a: skýja skot. 12) J.Ó. a og b: þýja þrá. 13) ólæsilegt í 687; 461: þvera erfiði. 14) 461: og enn þyngri kostr; J.Ó. a: votsamlig verk, J.Ó. b: vosamlig verk. 15) ólæsilegt í 687. 16) ólæsilegt í 687; J.Ó. a: unnar þekja. 17* 687: far, 461: feigs manns forað; J.O. a: feigs fár, J.Ó. b: feigs forráð. 18) 461: g. gleði; JO. a: g. gæði. 19) ólæsilegt í 687, í 461 eru tveir fyrstu stafirnir úrrotnaðir, J.Ó. b: glatt sumar. 20) 461: ok vel flest þat er vill; 687 hefir hér "dala dreyri"—fyrra orðið þó mjög óglögt—það er ár (fem. pl.) c: úr, vatn. 21) J.Ó. a og b: skipa skjöldr. 22) J.Ó. a og b: hverfandi hvel. 23) Fyrir víxl, sem verða oft í íslenzkum rúnastafrófum á T og L hafa þessar tvær rúnir og skýringar þeirra skift sætum í 687. 24) 461, J.Ó. b: úlfs leifr. 25) 461: Friggjar faðir, J.Ó. a og b: Baldrs bróðir. "Friggjar faðir" í 461 er vafalaust komið úr mislesinni stytting á "Friggjar faðmbyggvir", en þá hefir 461, og 687 líka, að því er virðist, haft kenning um Tý, sem á eiginlega við Óðin. 26) Biarka skrifar 461. 461: blómgat tré, J. Ó. a og b: lítit lim. 27) 461: lítil hrísla, J.Ó. a: laufgaðr viðr, J.Ó. b: laufgað tré. 28) 461: ást sæmilegs Viðar, J.O. a: lundr fagr, J.Ó. b: vaxandi viðr. 29) vatn, óvíst í 687; 461 JO. a og b: vellandi vimr. 30) 461: glummunga gnauð, J.Ó. a: heitt vatn, J. O. b: grunnunga grund. 31) Þennan staf og kenningar hans vantar alveg í 461. 32) ólæsilegt í 687, J.Ó. b: tvíbendr bogi. 33) J.Ó. a: fífu fleytir, J. Ó. b: bardaga gagn. 34) 687 hefir eyðu fyrir þriðju kenning. J.Ó. a: fenju angr.

sæti. Sól er skýja skjöldur, á líklega að vera skýja skreytir, og maðr í 14. er. skipa skreytir fyrir skipa skjöldur. Í textum J.Ó. er: sól er skipa skjöldur, þ. e. einkunn rúnarinnar maðr alveg flutt inn í 11. er.

Það er ofboð auðvelt að kannast við rúnaljóðið í þulunum: fé er frænda róg, þorn er kvenna kvöl, reið er jórs erfiði o.s.fv. Ekki síður er fróðlegt að sjá hversu þulurnar eru til orðnar eða myndaðar. Þær eru auðsjáanlega ágrip af rúnaljóðum, þannig að einkunnir þær, eða kenningar, sem rúnunum eru einkaðar í rúnaljóðum, eru teknar stuttlega upp í þulurnar og ekkert annað úr þeim. Hvert erindi þulunnar hefir 3 kenningar fyrir sína rún og þulan er þá ágrip af 4 rúnaljóðum að minsta kosti, því ekki eru allar kenningar þessa ljóðs teknar, eða fleirum. Þulurnar sýna því, að Ísland sé heimkynni rúnaljóðanna og þaðan sé rúnaljóð þetta þá komið. Þessi niðurstaða kemur og vel heim við allar þektar sögulegar ástæður. Því hún er ekki nema í sjálfsögðu samræmi við hina þjóðlegu málfræðisstarfsemi, sem átti sér stað á Íslandi einu af öllum Norðurlöndum um það skeið, er hér er um að ræða. Ef lesið hefði verið rétt úr rúninni í 3. vísunni í fyrstunni og því gaumur gefinn, að þá er ljóðið er ort, er um ekkert bókmentalíf að ræða í Noregi, þá hefði víst engum getað komið til hugar hégómi sá. að ljóðið væri ort af Norðmanni.

Ísland.

Fjalla drotning, fríða grund,
Flý eg heim að brjóstum þínum.
Eftir langa, langa stund
Leita eg á æsku fund,
Þú ert eins og barn í blund
Blóma-rós í huga mínum.
Fjalla drotning, fríða grund,
Flý eg heim að brjóstum þínum;

Fegurð krýnir, sumar sól,
Sína Íslands fjalla tinda,
Hlýtt nær kyssir bóndans ból,
Brosir hýrt við dal og hól,
Þar á andans æðsta stól
Óðsnillingar ljóðin binda;
Fegurð krýnir, sumarsól,
Sína Íslands fjalla tinda.

Fræðimanna góða grund,
Góðskáldanna helgireitur.
Þorsteins undir ljóða-lund
Leitum vér að unaðs stund,
Þars á ástar fyrsta fund
Fórum, — kossinn þá var heitur;
Fræðimanna góða grund,
Góðskáldanna helgireitur.

G. J. G.

Sigurvegarinn.

Æfintýri

Eftir *J. Magnús Bjarnason.*

Einu sinni fyrir aldaöðli var ungur kóngsson, sem svo var vitur og ljúfur og réttlátur, að hans líka var hvergi að finna í víðri veröld. Hann bjó í stórri og skrautlegri höll, er stóð á frjósömu, víðáttumiklu sléttlendi. Umhverfis höllina voru fagrir og þéttir rósarunnar, og lagði frá þeim sætan ilm langt út á sléttuna.

Einhverju sinni bauð þessi góði kóngsson öllum börnum í nágrenninu til hátíðaveizlu. Og snemma morguns, einn heiðskíran dag, komu þau í stórum hópum til hallarinnar. — Það var í júnímánuði, þegar rósarunnarnir stóðu með mestum blóma.

"Blessuð verið þið og margvelkomin," sagði kóngsonurinn við börnin. "Leikið ykkur hér umhverfis höllina mína í dag, og alt til kvölds. Um sólarlag skal eg gefa ykkur öllum verðlaun. En heiðurs-blómsveig að auki fær það barnið, sem eg, að leikslokum, álít að hafi skarað fram úr í einhverju."

Svo tóku börnin til að leika sér. Og þau léku sér alt til kvölds. — Sum þreyttu kapphlaup og stökk; önnur tóku þátt í knattleik og ýmiss konar leikfimi; sum sungu kvæði og sögðu sögur, drógu upp myndir, og léku sjónleika; nokkur fóru í feluleik, eða hlupu fram og aftur um runnana, og duttu þau oft og meiddu sig; og enn önnur lásu blóm af runnunum og stungu sig þá á stundum í fingurna, því að þyrnarir á ilmsætustu rósunum voru næsta oddhvassir.

Kóngssonurinn sást aldrei, allan daginn, eftir að börnin fóru að leika sér; en þau vissu, að hann var nálægur og mundi sjá alt, sem færi þar fram.

En hirðfólkið í höllinni bar börnunum við og við aldini, mjólk og hunang; og það horfði á leikinn með mikilli eftirtekt.

Einn hirðsveinninn sagði:

"Það er eg viss um, að það verður fóthvati drengurinn þarna, sem fær blómsveiginn í kvöld."

Þá sagði ein hirðmærin:

"Nei, það verður bláklædda stúlkan, því að hún syngur svo yndislega."

"Ætli það verði ekki heldur drengurinn, sem bjó til lagið, er hún syngur?" sagði einn af mönnunum.

"Eða þá drengurinn, sem orti vísurnar?" sagði annar.

Þá sagði ein af hirðmeyjunum með ofurlitlum ákafa:

"Eg er alveg viss um, að stúlkan, sem sagði fallegu söguna af góðu stjúpunni, fær blómhringinn."

"Ljóshærða telpan, sem kom fram áðan í gervi álfadrottningar, ætti vissulega skilið að fá þann heiðurskrans," sagði önnur.

"Skyldi ekki drenghnokkinn, sem málaði myndina af höllinni hérna, eiga það öllu fremur skilið, að fá þann krans?" sagði hvatskeytslegur hirðsveinn, sem kom að í þessu.

Þá tók til máls roskinn maður, og hann talaði hægt:

"Hræddur er eg um, að þið vaðið hér reyk, því að fallegi pilturinn, sem þarna fer, verður sigurvegarinn; — hann bjó til áðan gyðju-líkneski úr leir."

Þannig talaði hirðfólkið og leiddi að því ýmsar getur, hver hljóta mundi hinn eftirsóknarverða heiðurskrans.

En um kvöldið — um sólarlag — þegar börnin hættu að leika sér, þá kom kóngssonurinn út úr höllinni, lét raða börnunum í fylkingar og gaf hverju þeirra dýrmætan gimstein. Því næst tók hann lárviðarsveig og horfði yfir fylkingar barnanna um stund.

Öll börnin héldu niðri í sér andanum. Alt fólkið hélt líka niðri í sér andanum. Og það var jafnvel eins og höllin og rósarunnarnir, og hið frjósama sléttlendi, og sjálf kvöldgolan héldi niðri í sér andanum. — Því, hver átti að fá heiðurskransinn?

Það var ekki fóthvati drengursem átti að fá hann; ekki var það stúlkan, sem söng svo yndislega; ekki drengurinn, sem samdi lagið; né pilturinn, sem orti vísurnar; né telpan, sem sagði söguna af góðu stjúpunni; né drenghnokkinn, sem málaði myndina af höllinni; né ljóshærða stúlkan, sem lék álfadrotninguna; og ekki heldur var það drengurinn forkunnar fríði, sem bjó til gyðjulíkneski, úr leir. — Nei, enginn þessara var sigurvegarinn.

Alt í einu gekk kóngssonurinn þangað, sem lítil og feimin stúlka stóð yzt í einni fylkingunni. "Elskulega, litla stúlka," sagði hann blíðlega, "þú ert sigurvegarinn og—drotning þessa dags." —Og að því mæltu setti hann lárviðarsveiginn á höfuð henni.

Allir litu nú spyrjandi augum á kóngssoninn. Hann tók eftir því, og sagði við hirðfólkið:

"Undrist ekki, þó þessi feimna, litla stúlka hljóti lárviðarsveiginn. Hún hefir sem sé unnið til hans, og langt fram yfir það; því að þegar hin börnin voru að leika sér, þá *batt hún um sár* þeirra, sem rifu hendur sínar og andlit á þyrnum rósanna, og hún *þerraði tár* þeirra, sem grétu."

Gunnbjarnarsker ið nýja.

Sjónleikur í einum þætti eftir Jóhannes P. Pálsson.

(Tileinkað Stepháni G. Stephánssyni.)

Persónur:

Sannleikurinn,
Hugsjónamaðurinn,
Löggjafinn,
Hermaðurinn,
Vísindamaðurinn,
Auðmaðurinn,
Katólskur prestur,
Tízkan,
Velsæmin,
Tveir sjómenn.

Leiksviðið, sendin fjara.— Í baksýn sléttlygnt hafið. — Til beggja handa brattar klappir— —Til hægri teygist snös inn í fjöruna frá aðal klettinum. — Þessi klettasnös lokar útsýni á sjóinn sem svarar einum fjórða hluta breiddar leiksviðsins. — Yfir snösina bera siglutré á hafskipi, sem liggur fyrir Akkeri. — Sólin nýsezt. Það rökkvar smámsaman meðan á leiknum stendur, unz hann er á enda, þá er komið algjört myrkur. — Sannleikurinn stendur í miðri fjörunni og horfir út á sjóinn. Hann er íturvaxinn unglingur, tigulegur og bjartur yfirlits. Hann er því nær nakinn.— Hugsjónamaðurinn kemur fyrir klettasnösina. Hann er í sundklæðum og votur af sundi. Hann er góðmannlegur, gáfulegur og vel limaður.

Hugsjónamaðurinn (virðir Sannleikann fyrir sér):

Eg steypti mér í sjóinn, til þess að verða á undan samferðamönnum mínum.

Sannleikurinn:

Þú ert ætíð á undan samferðamönnum þínum.

Hugsjónamaðurinn:

Þú ert Sannleikurinn og skalt vísa mér veg upp bjargið. — (*Bendir til vinstri*). Eg hefi ásett mér að kanna landið þitt.

Sannleikurinn:

En samferðafólkið?

Hugsjónamaðurinn:

Það tefur fyrir okkur.

Sannleikurinn:

Eg fylgi þér glaður hvert sem þú vilt. Komum þá. — (*Tekur í hönd Hugsjónamannsins. Þeir klifra upp klettana til vinstri*).

Áraglamm heyrist bak við klettasnösina til hægri.

Rödd Vísindamannsins (úr bátnum bak við snösina):

Þetta er land Sannleikans; og eg hygg, að það sé hann sjálfur, sem klifrar þarna upp klappirnar með Hugsjónamanninum.

Rödd Löggjafans:

Herðið róðurinn, piltar. Við megum ekki missa af honum. Hugsjónamaðurinn hefir aldrei reynzt góður borgari, og hann getur leitt Sannleikann í gönur.

Rödd Prestsins:

Öllu er óhætt. Sannleikurinn er þjónn, sem verður að hlýða hverri skipun heilagrar kirkju.

Rödd Auðmannsins:

Já, en hann hlýðir svo bezt, að náist tal af honum. Hundrað dali, drengir, ef þið komið okkur fljótlega í land.

Rödd Vísindamannsins:

Við höfum flúið úr landi Lygginnar. Náið þið landi Sannleikans í tæka tíð, verðið þið frægir sjómenn.

Rödd Tízkunnar:

Þá sæmi eg ykkur fleiri orðum og titlum en ykkur hefir nokkurn tíma dreymt um.

Raddir Sjómannanna:

Við róum líf-róður.

Stutt þögn, nema hvað áraglamið gerist háværara. Stefni á róðrar-bát, sem er að lenda, sést undan klettasnösinni til hægri. Þeir, sem í bátnum eru, stíga á land: Vísindamaðurinn, dökk-klæddur, virðulegur og grár fyrir hærum; katólski Presturinn, hátíðlegur, alvarlegur, kjólklæddur; Auðmaðurinn, mið-aldra, feitur og bústinn, í gráum fötum; Löggjafinn, röggsamlegur, frakka-klæddur; Hermaðurinn, mikill vexti, í glæsilegum einkennis-búningi; Tízkan ung, fögur og skrautklædd; — öll bera sína handtöskuna hvert; — tveir sjómenn í sjóklæðum. Þeir standa kyrrir við bátinn. Hin líta forvitnislega í kring um sig.

Löggjafinn (við Vísindamanninn):

Kalla þú á Sannleikann.

Vísindamaðurinn (kallar):

Sannleikur! Við höfum flúið úr landi Lygínnar og leitað ríkis þíns. Nú erum við komnir hingað með fríðu föruneyti, og væntum þess að þú greiðir fyrir okkur.

Stutt þögn á meðan allir horfa með eftirvæntingu upp í bjargið til vinstri.

Tízkan:

Hann er farinn með Hugsjónamanninum. En hvað sakar það? Við erum komin í nýtt land, og byrjum hér alt á ný. Hví skyldum við þurfa sannleikans við í nokkru?

Vísindamaðurinn:

Hér erum við með öllu ókunnug. Sannleikuurinn og enginn annar getur leiðbeint okkur í þessu landi.

Auðmaðurinn:

Hann og enginn annar veit hvar fjársjóðu þessa lands er að finna.

Presturinn:

Drottinn ræður einn. Hann mun leiða oss í allan sannleika í þessu nýja landi.

Sannleikurinn kemur niður bjargið til vinstri.

Vísindamaðurinn:

Þarna kemur hann!

Auðmaðurinn:
Hann er þá að eins óreyndur unglingur.

Presturinn:
Guð varðveiti oss frá því að treysta honum fyrir framtíð vorri. (*Krossar sig*).

Löggjafinn:
Hann getur verið efni í löghlýðinn borgara, ef rétt er með hann farið.

Hermaðurinn:
Hermannabúningurinn færi honum vel.

Tízkan:
Ó, hann er yndislegur! Þenna líkama gæti eg klætt svo að hann þektist ekki.

Vísindamaðurinn (*gengur á móti Sannleikanum, sem kominn er niður í fjöruna*):
Við erum komnir frá landi Lyginnar. Þar var lífið orðið okkur óbærilegt; og nú treystum við á aðstoð þína.

Sannleikurinn:
Já, Hugsjónamaðurinn sagði mér frá ferðum ykkar.

Auðmaðurinn:
Og hvert er hann kominn,

Sannleikurinn:
Hann er að byrja að læra að klifra, og er því enn skamt kominn.

Auðmaðurinn:
Hann getur fundið gullið á undan okkur.

Sannleikurinn:
Hann er ekki að leita að guli. En hvað viljið þið mér?

Löggjafinn:
Þú fylgir okkur upp klappirnar og sýnir okkur landið.

Sannleikurinn:
Það geri eg, ef þið viljið taka leiðsögn minni.

Presturinn (*krossar sig*):
Hann villist. Látum oss biðja. (*Lítur til himins, lokar augunum, leggur hendurnar á brjóstið og krýpur á kné*).

Löggjafinn, Tízkan, Hermaðurinn og Auðmaðurinn fara öll að dæmi Prestsins. Auðmaðurinn lokar ekki augunum, en gýtur þeim til Sannleikans og Vísindamannsins. Sjómennirnir krjúpa við bátinn.

Vísindamaðurinn:
Eg vildi helzt að þú tækir af okkur öll ráð, að við gerðumst þjónar þínir.

Sannleikurinn:
Eg skal vera hvorttveggja í senn: þjónn og húsbóndi.

Auðmaðurinn (*stendur hvatlega upp*):
Þetta er drengilega mælt; en fái eg nokkru ráðið, vil eg að þú sért að eins þjónn okkar, þá getur þú leitt okkur hérna upp bjargið, sýnt okkur landið þitt og gefið okkur bendingar um hvar gull er í jörðu grafið. Og svo þóknast eg þér eitthvað fyrir þetta.

Sannleikurinn:
En það er erfið ganga hérna upp einstigið. Þar hafa margir hrapað og beðið bana af.

Auðmaðurinn:
Vísindamaðurinn fer, og hann

er bezti vinur minn. Eg fylgi honum, hvert sem hann fer, á enda veraldar.

Sannleikurinn (kallar hátt og snjalt):

Komum þá!

Allir rísa á fætur frá bænagerðinni).

Löggjafinn:

Það er eg, sem hefi alt um það að segja, hve nær við leggjum af stað.

Auðmaðurinn:

En því ættum við að eyða tímanum hér á ströndinni?

Löggjafinn:

Það þarf margt að athuga. Vér getum ekki lagt upp í förina nema Velsæmin sé með.

Tízkan:

Það færi betur á því, að Velsæmin kæmi með okkur.

Presturinn:

Sé hún ófáanleg til þess að verða oss samferða, neita eg að vera í förinni. Slíkt væri synd á móti réttlætinu.

Vísindamaðurinn:

En hún neitaði að fylgjast með okkur í land.

Tízkan:

Hún mátti það ekki, fyr en einhverjir höfðu farið á undan.

Löggjafinn:

Hún skal koma með okkur.— (*Gengur að bátnum til sjómannanna*). Rói, þið út í skipið og sækið Velsæmina. Segið henni að Sannleikurinn ætli að leiðbeina okkur um landið, en að án hennar viljum vér hvergi fara. Þið hafið sjálfir séð Sannleikann og getið fullvissað hana um að hann sé ekki eins ægilegur, eins og hún hugði hann vera.

Sjómennirnir ýta bátnum í hvarf við klettasnösina. — Það heyrist ára-glam.

Auðmaðurinn (kallar):

Þið skuluð fá það vel launað, piltar, ef þið eruð fljótir.

Löggjafinn (kallar):

Þið þurfið ekki að minnast á búning Sannleikans.

Tízkan:

Það verður að hylja nekt Sannleikans áður en Velsæmin sér hann.

Löggjafinn:

Alveg rétt. Og klæði hans skulu bera merki menningar okkar. — (*Opnar tösku sína og tekur upp hvítar buxur. — Við Sannleikann*): Þessum brókum skaltu klæðast næst þér.

Sannleikurinn:

En eg ber aldrei klæði. Þessar brækur mundu hefta för mína.

Löggjafinn:

En Velsæmin heimtar það.

Sannleikurinn:

Það gerir engan mun. Þær hefta för mína samt.

Löggjafinn (við Hermanninn):

Gjör þú skyldu þína.

Hermaðurinn leggur Sannleikann flatan og klæðir hann í brækurnar.

Auðmaðurinn:

En er þetta viturlegt? Ef hann kemst ekki upp bjargið eða hrapar, getum við mist af allri auðlegð þessa lands.

Vísindamaðurinn:
Sannleikanum skeikar aldrei fótur.

Löggjafinn:
Alveg rétt. (*Lítur í kring um sig*). Nú, nú. Hvað hafið þið hin í fórum ykkar, sem getur hulið nekt Sannleikans?

Presturinn (*opnar tösku sína og tekur upp gamla slitna hempu, kastar henni til Hermannsins*). Hérna, þetta er gömul og virðuleg flík. Hún getur skýlt þessum vesaling.

Sannleikurinn:
Það getur enginn klifrað klappirnar í þessum búningi.

Hermaðurinn færir Sannleikann í hempuna.

Auðmaðurinn opnar (*tösku sína og dregur upp gull-belti mikið og fagurt. — Við Hermanninn*): Reistu Sannleikann á fætur. — (*Hermaðurinn reisir Sannleikann upp, og Auðmaðurinn spennir beltið um mitti hans*). Eigðu þetta, kunningi, og ef aðrir gera betur við þig, þá láttu mig vita.

Sannleikurinn:
Þetta belti er að eins þræla-hlekkir. Eg rís ekki undir þeim.

Löggjafinn:
Þú skalt! (*Við Vísindamanninn*). Hvað leggur þú til í búning Sanneikans?

Vísindamaðurinn:
En eg hygg að þetta sé heimska. Er nauðsynlegt að eg—?

Löggjafinn:
Eg býð þér að gera það.

Vísindamaðurinn:
En Sannleikurinn segir sjálfur, að búningurinn sé sér á móti skapi og muni hindra för sína.

Löggjafinn:
Hvað um það. Hann segist vera þjónn, og þá skal hann hlýða.

Presturinn:
Ef búningurinn er honum byrði, ætti hann að þakka almáttugum drotni fyrir þetta ok, sem vér leggjum á hann.

Vísindamaðurinn (*fer ofan í vasa sinn og tekur upp stór hornspangargleraugu og setur þau á Sannleikann:*
Þetta er nýjasta uppfundning vísindanna. Sú sterkasta smásjá, sem til er í heimi.

Sannleikurinn (*skimar í kring*):
Eg sé ekkert nema það allra smæsta.

Vísindamaðurinn (*brosir ánægjulega*):
En þú sér það líka alt glögt og skýrt.

Sannleikurinn:
Enginn sér alt glögt og skýrt, nema hann sjái alla hluti í senn.

Allir (*nema Sannleikurinn*):
Sjái alla hluti í senn!

Sannleikurinn:
Já, til þess að geta þekt nokkuð eitt til hlítar, þarf maður að þekkja alt; til þess að vera réttsýnn á eitt, þarf maður að sjá alt. En nú er eg að hálfu blindur.

Presturinn:
Hann guðlastar. Enginn er skygn nema guð einn.

Tízkan:

Þetta hefi eg aldrei áður heyrt, að maður sæi alla hluti á sama augnabikinu. Ó, er hann ekki fyndinn!

Vísindamaðurinn:

Eg hygg að hann sé brjálaður.

Auðmaðurinn:

En ef hann sér alt, þá veit hann líka, hvar allir fjársjóðir jarðarinnar eru fólgnir.

Löggjafinn (*við Hermanninn*):

Hvað ætlar þú að leggja til í búning Sannleikans,

Hermaðurinn:

Eg á ekkert til, ekki einu sinni fötin, sem eg stend í, þó eg þurfi að bera þau, hvort heldur veðrið er heitt eða kalt.

Löggjafinn:

Þú hefir þó handjárnin.

Hermaðurinn:

En eg á ekki með að gefa þau. Þau tilheyra ríkinu — landi Lyginnar.

Löggjafinn:

Eg býð þér að setja þau á Sannleikann. Vísindamaðurinn segir að hann sé brjálaður.

Hermaðurinn tekur handjárn upp úr tösku sinni og lokar um arma Sannleikans.

Sannleikurinn:

Þessi járn hamla mér frá að benda ykkur á fegurð þessa lands. Eg get aldrei leiðbeint ykkur, í þessum búningi.

Löggjafinn:

Við sjáum síðar.

Sannleikurinn:

Það verður um seinan.

Löggjafinn:

Þú verður að hlýða. (*Við Tízkuna*). Þú átt eftir að leggja þinn skerf í búning Sannleikans.

Tízkan (*hefir horft á með aðdáun*):

Þetta er dásamlegt. Nýr búningur! Nú skal eg bæta því við, sem hér vantar á. Krjúptu niður, herra Sannleikur.

Sannleikurinn:

Eg kann það ekki.

Löggjafinn (*við Hermanninn*):

Kendu Sannleikanum að krjúpa.

Hermaðurnn setur Sannleikann á knén. Tízkan fer ofan í tösku sína, tekur upp liti og andlits-duft. Hún málar andlit Sannleikans svo að hann verður óþekkjanlegur og líkist meira konu en karli.

Tízkan:

Þú skalt verða óþekkjanlegur og allir skulu dá þig. (*Setur skrautlegan kvenhatt á höfuð honum*).

Á meðan þessu hefir farið fram, hefir ára-glaum heyrst bak við klettasnösina.

Presturinn:

Þessi ungi maður er að tapa guðsmyndinni.

Vísindamaðurinn:

Hann er með öllu orðinn óþekkjanlegur.

Löggjafinn:

Hann hefir hlýtt mér í öllu. Hann getur orðið góður borgari.

Sannleikurinn (beiskum rómi):

Eg er að missa máttinn.

Auðmaðurinn (við Löggjafann):

Gættu þess, að hann haldi fullu fjöri, þar til hann hefir sýnt okkur fjársjóðu þessa nýja lands.

Löggjafinn:

Láttu mig um það. (*Við Hermanninn*): Styð þú Sannleikann, ef hann ætlar að lémagnast.

Hermaðurinn setur handlegginn um mitti Sannleikans.

Tízkan (hefir komið dóti sínu fyrir í töskunni. Klappar saman lófunum):

Ó, þetta er yndislegur búningur! Alveg ný hugmynd. Tilviljun ein, en mesta afbragð.

Báturinn er kominn að, og er brýnt sem fyr, þannig: að aðeins stefnið sést fyrir klettasnösinni. Sjómennirnir tveir stíga á land. Annar þeirra aðstoðar velsæmina úr bátnum. Hún er tiguleg kona, vel klædd og drambsöm á svip. Hún gengur til hinna, sem standa í kringum sannleikann.

Velsæmin:

Hvað á þetta að þýða, Til hvers á eg að koma hingað?

Löggjafinn:

Þessi maður (*bendir á Sannleikann*) á að fylgja okkur upp björgin hérna og inn í þetta nýja land. En eins og þú getur skilið, álitum við það gjörræði, að takast ferð á hendur án þín.

Velsæmin (horfir kuldalega á sannleikann):

Hvers konar þvaður er þetta? Eg fæ ekki betur séð, en þetta sé kona, hversu einkennnilega búin sem hún er.

Vísindamaðurinn:

Nei, þetta er sannleikurinn. Hann ber að eins nokkur einkenni siðmenningar okkar. Við þorðum ekki að láta þig sjá hann í því gervi. sem hann var, þegar við fundum hann.

Presturinn:

Nú er hann líka hættur að guðlasta.

Tízkan:

Hann er yndislegur eins og hann er nú.

Velsæmin:

Eg skil ekki hvað þið eruð að fara. Þið talið um einhvern mann, sem hér er hvergi sjáanlegur . Eg skal fúslega viðurkenna, að Tízkunni hefir tekist mjög vel að skapa hér nýjan búning á þessa frú, en það eitt ætti að vera nóg, til þess að þið sýnduð henni almenna kurteisi.

Auðmaðurinn:

Það dettur engum í hug að misbjóða herra Sannleikanum.

Velsæmin:

En það er að misbjóða konunni að karlkenna hana.

Löggjafinn (ráðaleysislega):

Nú, er þá þetta kona?

Presturinn:

Efar þú orð Velsæminnar?

Auðmaðurinn:

En hvar er þá Sanneikurinn, sem átti að finna öll auðæfi þessa lands?

Vísindamaðurinn (*horfir á Sannleikann*):

Ef þetta er Sannleikurinn. þekki eg hann ekki lengur ..... Þetta er Lygin!

Allir (*hopa á hæl — hræddir*):

Það er Lygin!

Sannleikurinn:

Eg er að falla í ómegin. (*Fellur áfram á grúfu*).

Presturinn (*krossar sig*):

Guð varðveiti oss!

Auðmaðurinn:

En hvar er Sannleikurinn? Við verðum að finna hann aftur. Hann einn getur hjálpað okkur til að finna gullið.

Vísindamaðurinn:

Sannleikurinn er ekki hér. Við erum enn í landi Lyginnar,

Löggjafinn:

Burt með okkur öll úr landi Lyginnar! (*Allir hlaupa að bátnum og flýta sér í hann. Hermaðurinn síðast*). Farðu og legðu Lygina með sverði þínu.

Hermaðurinn gengur þangað sem Sannleikurinn liggur. Á meðan er bátnum ýtt út og hann hverfur bak við klettasnösina. Áraglam. — Hermaðurinn dregur sverðið úr slíðrum, rekur Sannleikann í gegn, og skilur það eftir í sárinu.

Rödd Löggjafans:

Róið nú. piltar, róið!

Rödd Auðmannsins:

Hundrað dali gef eg hverjum ykkar, ef þið róið eins og menn út í skipið.

Hugsjónamaðurinn (*kemur ofan klettinn til vinstri*):

Því eru þeir að fara? Hvar er sannleikurinn?

Hermaðurinn:

Sannleikurinn er ekki hér. Við erum enn í landi Lyginnar. En nú er hún dauð.

Hugsjónamaðurinn:

Lygin dauð! En því fórst þú ekki í bátinn með hinum?

Hermaðurinn:

Löggjafinn skipaði mér að vera eftir til þess að drepa Lygina.

Hugsjónamaðurinn:

Vinur minn, þetta er einhver misskilningur . (*Sér lík Sannleikans*). En hver liggur hér,

Hermaðurinn:

Þetta er Lygin, eg rak hana í gegn að boði Löggjafans.

Hugsjónamaðurinn:

Nú hefir ykkur illa skjátlast. (*Dregur sverðið úr sárinu og kastar því frá sér. Tekur handjárnin af Sannleikanum, sviftir af honum búningnum og þurkar litina af andliti hans*). Þú hefir lagt sverði þínu í hjarta sannleikans.

Hermaðurinn:

Hvað kemur það þér við? Eg hlýði að eins boði Löggjafans.

Sannleikurinn (*rís á fætur. Enginn áverki sést á honum. Hann er alheill og hress*):

Þú hefir fært mig úr hami Lyginnar.

Hugsjónamaðurinn:

Já, án þín kemst eg ekki upp klappirnar. En þetta var slæm töf. Samferðafólk mitt hefir

alt af það lagið, að tefja fyrir mér; og við að fara ofan bjargið hefi, eg tapað kröftum.

Sannleikurinn:

Viltu ekki hætta við uppgönguna? Kletturinn er hár og brattur. Þú getur hrapað.

Hugsjónamaðurinn:

Nei. Eg ætla að reyna enn á ný. Eg tók eftir því, að hendur mínar og fætur móta bergið. Þeir, sem á eftir koma, sjá sporin mín svo langt sem eg kemst.

Sannleikurinn:

Komum þá.

Hermaðurinn:

Má eg ekki vera með?

Hugsjónamaðurinn:

Þú getur ekki klifrað, nema þú farir úr hermannabúningnum.

Hermaðurinn:

Eg get ekki afklætt mig, nema mér sé skipað það.

Hugsjónamaðurinn:

Eg gef aldrei neinar skipanir.

Sannleikurinn:

Og eg ekki heldur.

Hugsjónamaðurinn og Sannleikurinn klifra upp kettana eins og áður. — Neyðar- og angistaróp heyrist bak við klettasnösina til hægri.

Rödd Vísindamannsins:

Við höfum róið á blind-sker.

Rödd Auðmannsins:

Það getur verið sokkin gullkista.

Rödd Löggjafans:

Eg drukna, ef þið bjargið mér ekki.

Rödd Auðmannsins:

Hundrað dali, ef einhver bjargar mér.

Rödd Tízkunnar:

Ó, kjóllinn minn! Dýrindiskjóllinn minn!

Rödd Velsæminnar:

Eg hélt eg væri á ferð með siðuðu fólki.

Rödd Prestsins:

Þetta hefst af því, að elta ólar við Sannleikann. — Drottinn miskuna þú oss! !

Stutt þögn.

Raddir Vísindamannsins, Auðmannsins, Löggjafans, Prestsins, Tízkunnar og Velsæminnar:

Við erum að drukna. „

Hermaðurinn er sem steini lostinn á meðan á þessu stendur. Hrekkur við, þegar Hugsjónamaðurinn hrapar og fellur niður í fjöruna. Hann gengur að Hugsjónamanninum og skoðar líkið.

Hermaðurinn:

Hann er dáinn. Eg lifi einn alla samferðamenn mína, og nú er enginn til að skipa mér lengur —líf mitt einskis vert. (*Tekur ur upp sverð sitt, lætur fallast á það og deyr*).

Sannleikurinn kemur niður bjargið til vinstri. Gengur þangað sem hann stóð, þegar tjaldið var dregið upp, og horfir út á sjóinn. — Algert myrkur.

T j a l d i ð .

Eg sé - - -

Í æsku var námið um styrjöld og stríð,
En stefnan gegn ofveðri' og norðanhríð,
Og leikföng mín háfjöll og hafið. —
Eg tignaði Gretti og Gunnar og Njál
Og geymst hefir jafnan í íslenzkri sál
Það bernskunám, brent eða grafið.

Mig dreymdi um ættjarðar uppgang og frægð,
Og oft fanst mér landið og þjóðin mín rægð,
Í kuldanum heitt var mitt hjarta.
Þá fanst mér hver íslenzkur kotungsson, karl,
Sem kóngsson í álögum, hertekinn jarl,
Með framtíðar frægð júní-bjarta.

Þá lærði' eg þau gullaldarljóð, er nú syng,
Og langaði sjálfan í styrjöld, á þing, —
Því Íslandi vildi eg vinna. —
Eg hataði kúgun og hálf-danska stjórn,
Og háyfirvaldanna ættjarðarfórn,
Og kóngs-þræla og kaupmanna-sinna.

Vor þjóðsagna-auður var aleigan mín, —
Sá orustuljómi er frá sögunum skín
Og skuggalangt skammdegið lýsti.
Á Brávelli einatt eg barðist og vó,
Með bræðrum, í Drangeyju, grét eða hló.—
—Úr öskustó eitthvað mig fýsti.

En víkingaþráin og ættjarðarást
Í ísum og hungursneyð lang-flestum brást,
Og draumsýnir unglingsins deyja:
Við heybagga-illindi, höfðingja-ríg,
Og hræsninnar nútíðar frændmennavíg,
Er einvígi hugsjónir heyja.

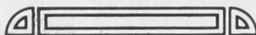
— — —

Sem Leifur þótt bærist eg vestur um ver
Til Vínlands, eg þel hans til ættmenna ber, —

Á Íslandi' er hugurinn heima. — —
Nú trú mín á Ísland og íslenzka þjóð
Er endurfædd—hreinsuð í reynslunnar glóð,—
Eg sé það sem suma' er að dreyma.

Því nú sé eg lífæð, er landið mitt á, —
Sé ljóskrýnda, tármilda Fjallkonubrá
Í öndvegi alfrjálsra þjóða.
Sé fornaldarhetjur sem *framtíðarmenn,*
Sé frægð þeirra, drengskap og menningu enn
Sem óðal þitt, ættlandið góða!

Jónas A. Sigurðsson.

Hrakningar Maeldunes.

Írsk þjóðsaga frá 700 A. D.

Eftir TENNYSON.

I.

Eg fór með goðorð á feðraleifð, — —
Hann föður minn heitinn vó. — —
Eg safnaði liði og sór þess eið,
Að svifta 'ann heilaþró.
Og allir voru þeir kónga kyns
Mjög konungleg sveit og hörð,
Og ættgöfgi þeirra allra spratt
Frá elztu þjóðum á jörð.
Hver jafnoki þeirra að hetjuhug
Er hrósa vor sagnrit merk,
Og heldur vildu þeir falla á fold
En fremja nein hermdarverk. —
— En *hann* bjó í úthafs eyju,
— Vér ýttum knerri þann veg—,
Er degi' áður feldi föður minn
Enn fæddist í heiminn eg.

II.

Vér lentum við úthafs eyna,
Hann eg þar á ströndu sá. — —
Í vindhviðu burt vér bárumst
Um breiðfeðman reginsjá.

III.

Vér þágum höfn við *Þagnarey,*
En þektum engin spell:
Að þögull sær við þögla strönd
Í þagnargildi féll;
Í sólargeisla glitra ár
Er gleymdu fornum söng,
Of þrumulaus þar fossinn féll
Um fjöll, í gljúfraþröng;
Þar aldrei söng við sedrustrén
Hinn svali fjallablær,
Né furutréð, á fjallaklöpp
Er feikna þroska nær;
Um sólarheima svífur hljótt
Án söngva lævirkinn;
Ei galar hani, grenjar naut,

Né geltir hundurinn.
Því enginn blær og ekkert hljóð
Um eyna barst né höf, —
Alt þekkilegt sem Þrúðvangs líf,
En þögult eins og gröf. —
Því hötuðum vér þá unaðs ey
Að orð vor heyrðust sízt,
En hreimstyrk rödd varð hás og þunn
Sem hljómlaust músar tíst;
Og hetjurnar, er herópi við
Til hildar kvöddu sjót,
Svo þeirra hundruð þeystu fram
Á þúsund banaspjót:
Að þær með kynjum mistu mál
Sem martröð á þeim lá,
Þær bárust nærri' á banaspjót; —
En brott vér sigldum þá.

IV.

Í hlé oss bar við *Hljóðaey* :
Þar hræfuglar tindum frá
Á manna tungum, með mannsins rödd
Sín meinlæti æptu flá;
Á stundarfresti sín æptu óp,
En ávalt, er barst það hljóð:
Hjá plóginum arður-uxinn féll
Og akurinn visinn stóð;
Þá helmingur penings haltur varð,
Hver húskarl um sveitir dó;
En þekjan ofan á arinn féll
Svo eldi í húsið sló. —
Mitt heillaði lið það hrafnaþing
Í hjörtun það eitri spjó,
Þeir æpa tóku, sem óðir menn
Hver annan í bræði vó. —
Eg Varbelgi skildi, en vopnadans
Þar vistina stutta hlaut;
Eg skildi þar eftir hröfnum hræ,
En hélt með særða á braut.

V.

Að *Blómaey* þá okkur bar:
Því angan barst um sæ;
En Vor og Sumar saman ljúft
Þar sátu í skauti á Blæ:
Hjá *œruprís* og *augnafró*
Þar *undafífill* spratt
Og *melasól*, en *sóldögg* rauð
Við *sóley trygðir* batt;
En fannhvít *liljan*, fyrir snjó,
Á fjallatindum lá,
Og greri niður giljadrög
— Sem gömul jökultá;
Við *hjónagrasi* og *baldursbrá*
Þar brosti *fjólan* glöð,
En miljón *rósir* uxu um alt
Með engin þorn né blöð;
Frá efsta tindi um eyna var
Þó ekkert tré að sjá,
Frá björtum himni' einn blómafoss
Rann bláum út að sjá; —
Þar byltumst vér um *brönugrös*
Og blessuðum sifjalið;
En sungum lof á liljubeð
Um lýðs vors hetjusið, —
Unz gullna blæju blómduft óf
Og breiddi á sérhvern mann,
Er þyrstur eins og eyðimörk
Og eygló sjálf — var hann.
En landið engan ávöxt bar,
Um alt var blóm við blóm!
Vér hötuðum það sem Þagnarey
Með þungan skapadóm.
Svo vígdrótt rúði víðfræg blóm
Um voga miljón flaut,
Og skildum þar eftir eyðisker, —
Í illúð vér sigldum á braut.

VI.

Að *Ávaxta-* þá *ey* oss bar:
Um útnes, kletta og björg,
Með öllum litum, allri stærð,
Þar aldin spruttu mörg;
Um gulan sand, lík sólar gýl,

Þar suðræn *melón* skein;
Frá sævarströnd um alla ey
Lá óskift fíkju-rein;
Sem öndvegi úr gulli ger
Þar gljá við ilmloft fjöll,
En gullnar perur, plómu-skraut,
Þau prýddu og þöktu öll;
Þar rauð sem skarlat ríktu ber,
En rekka að þeim dró:
Að ölteitinnar eitrað vín
Í ávöxtunum bjó;
Hin efsta gnípa úr eplum var
Svo enginn stærri sá,
Um rúm þau börðust, blésu út,
Svo blað var hvergi að sjá;
En mjúk og rauð sem meyjar vör —
— Sem meyjar kinnin rjóð, —
Þau kveiktu, þegar kvölda tók,
Þá kynja sólarglóð. —
Hér dvaldist okkur daga þrjá,
En drógum sverð úr skeið;
Í ofdrykkjunnar æði vó
Hver annan, vígdrótt reið.
Eg skildi þá með oddi og egg
Því ölföngin lét eg kyr,
Á föðurlát eg minti menn, —
Um mar þá rann á byr.

VII.

Vér komum næst að *Eldaey*:
Á eldborg stefndi far,
Því eldmökkinn úr efsta tind'
Við yztu stjörnu bar;
Oss heillaði sú ginnhelg glóð,
Vér gengum sem ölvuð sveit,
Því skalf og nötraði náströnd sú
Sem negg, er dauða hneit.
En auk þess reyndist ölteit sveit
Af aldinum, svo menn
Í gýgsins hlupu bálið bjart,
Á brott við sigldum enn. —
Þá neðan sjávar sáum ey
— Því særinn lofttær var—:
Í djúp það mændum, — Eden er
Sízt unaðslegra' en þar!
Í friðarbogans hulda heim
Hin horfna sæla bjó,
Um þöglar hallir andar ilm
Og eilíf drauma-ró! —
Þrír afbragðsmenn úr okkar hóp
— Mér enn við hugur 'rís—
Er hlupu um borð í hafsins djúp,
Sú hrundi paradís.

VIII.

Vér námum land við *Nægtaey*:
Þar nálgast himinn jörð,
Og árdagssólin sefamund
Oss sendi' í skýjagjörð;
Og hverjum manni, er hvíld'ans þraut,
Sú hönd gaf nægta arf,
Unz stritlaus dagur dýrðarlands
Í djúpi Vesturs hvarf. —
Sem alsæl börn á berjamó
Þann bikar tæmdum við!
Um forna sungum frægðaröld
Og feðra hetjusið; —
Á brimsins horfðum hrikaleik
Og hlýddum lækjarnið;
Um álfakónga, Edduskáld
Og Æsi kváðum við. —
Er tímar liðu oss leiðast tók
Og lið mitt varp oft önd,
Unz Nægtaey varð sveitar svarf
Og sólbjört morguns hönd. —
Því óvinur hér enginn fanst,
Oss eyjan frjósöm laut;
Vér knetti og steinum hrundum hratt
Svo hátt í knatttré þaut;
Vér lékum stríð, sá leikur var
Þó lífs vors hættuspil, —
Því feigð og styrjöld fylgdu oss,—
Vér flúðum um sævarhyl.

IX.

Við *Nornaey* vér lentum loks,
Mitt lið nam trölla'slag í:
"Ó, komið okkar, okkar til" — —
Um eldrauð storma ský.
Þær sveiptu fagra meyjarmynd
Í morguns skugga-glóð
Því seiðmynd, ber sem himinhvolf,
Á hverjum tindi stóð;
Sem hvítir mávar hundrað sköss
Sér hreyktu' um klettabönd,
En völvur stigu val-dans létt
Um vogrek hvert á strönd;
Sér hundrað léku um flúðir flögð
Og föðmuðu Ránar brjóst, —
Eg þekti hvað lið mitt þoldi sízt
Og þaðan í skyndi bjóst.

X.

Vér komum við *Tveggja-turnaey,*
Und töfra-norna heift;
Þar önnur súlan var sléttur steinn,
Hin steinsmíð blómum greypt;
Af huldu afli hauðrið skalf
Svo hrundust turnar á,
Í hamförum þeim heyrðu menn
Sem hringing klukkum frá;
Úr turnum hrafna hópur fló
Með hrægamms ys og garg,
Unz loks í heila og hjarta gróf
Sig: hringing, þys og arg.
Þá víga-andinn á menn sveif
Og allir fyltust heift:
Einn hópur valdi — sléttan stein,
Hinn stein — með blómin greypt.
En reiðiþruma réttláts guðs
Í ríki skýja þaut,
Og enn þá helftin helming vó, —
Með hina vér sigldum á braut.

XI.

Vér tókum höfn við *Helgsmannsey,*
Er helgum fylgdi Brand'. —
Nú jafna tíð við örvar-Odds
Hér átt 'ann hafði land.
Hans rödd var ómur æðra heims
Og augun dular-blíð;
En snjóhvítt hár og hæruskegg
Sem hempa klæddi 'ann síð.
"Þú Maeldune," ávarp öldungs var,
"Við áform hættu þín,
Og mun hið helga herrans orð
Að: 'hefndin æ er mín'.—
Hans feður vógu frændlið þitt
Við ferlegt heiftar kíf;
En *þínir* feður feður hans
Þá feldu, — líf fyrir líf.
Þinn faðir myrti föður hans,
Hví fjölga vígum þeim?
Nú flýt þér heim til föðurlands
Og fortíð þeirri gleym." — —
Vér kystum helgar hærur bljúgt,
Vér báðum þegar hann bað.
Hinn helgi maður helgaði oss, —
Vér hryggir sigldum af stað.

XII.

Vér fundum loksins *Feðraey,*
Og fyrstan ströndu á
Er lentum vér úr feigðarför
Minn föðurbana eg sá. —
Eg lét hann vera. Lúinn var
Við lífsins synda vei. — —
Með tíund liðs míns frið eg fann
Á feðra minna ey.

Jónas A. Sigurðsson.

Óríana.

Eftir TENNYSON.

Mitt tærist hjarta af hugarþrá,
Óríana.
Í heimi er enga hvíld að fá,
Óríana.
Er sveipast hamra hauður snjá,
Og hvirfilvindar næða um strá,
Óríana,
Eg táplaus, einn, hrekst til og frá,
Óríana.

Enn húmþung njóla hauður fal,
Óríana,
Um hánótt gall við hanagal,
Óríana:
Við vatnagný í veðrasal
Og vopnabrak, menn þeystu' að val,
Óríana;
En lúðurþytur heimti hal,
Óríana.

Í lindiskógi, und laufgum hlyn,
Óríana,
Og fyr enn riði að fleina dyn,
Óríana,
Er stóðum, tárglöð, styrs hjá hvin,
Við stjörnuljós og mánaskin,
Óríana,
Eg hét þér trygðum, hjartans vin,
Óríana.—

Þar stóð á virkisveggnum, bein,
Óríana;
Af öllum hernum sá einn svein,
Óríana:
Hún sá mig bera bitran flein
Og berjast, þegar hetjan ein,
Óríana,
Sté millum okkar, auðarrein,
Óríana.

En miðið, örin — eitthvað brást,
Óríana:
Sú banvæn ör mér illa brást,
Óríana:
Á hjarta þínu holund sást,
Mín hjartans brúður, dauð þú lágst,
Óríana!
Mín hjartans brúður, líf og ást,
Óríana!

Nú vopnaþingi þröng varð á,
Óríana,
Og lúðra köllin hrynu há,
Óríana.
Menn féllu, eins og falla strá
Í feigðardans, í Vopnalá,
Óríana;
Í dupti jarðar lágt eg lá,
Óríana.

Mig vega átti, er þar lá,
Óríana!
Hve má eg rísa foldu frá,
Óríana?
Hve má eg daginn dýran sjá?
Eg dauðan ætti að gista ná,
Óríana.—
Í moldu traðkast möðkum hjá,
Óríana.

Ó, brostið hjarta, er brestur ei,
Óríana!
Ó, fölva andlit, fagra mey,
Óríana!
Þú brosir, talar? — nei æ, nei,
Mig nista tár og biturt vei,
Óríana!
Hvers saknar þú? Er eg það ei,
Óríana?

Mín hönd — og boginn — bölvuð er,
Óríana!
En sæl ert þú, sem hvílir hér,
Óríana!
Og náttlöng þögnin þjakar mér,
Er þung og bitur sorg mig sker,
Óríana.
Og langa þreytu leið eg fer,
Óríana.

Eg græt, — mín engin heyrir hljóð,
Óríana
Þú byrgir himins bjarta glóð,
Óríana.
Eg finn í tár mitt breytist blóð
Er brýzt frá hjarta á hvarmaslóð,
Óríana.—
Minn hjör í þínu hjarta stóð,
Óríana!

Er norðan vindar næða um sjá,
Óríana,
Eg ráfa, en þín ei minnast má,
Óríana.
Þú grænum lundi hvílir hjá,
Eg hræðist dauðann — þig að sjá,
Óríana.—
Eg hafsins stunur heyri þá,
Óríana.—

Jónas A. Sigurðsson.

Bill McAra.

Eftir *J. Magnús Bjarnason.*

Um eitt skeið átti eg heima í Nanaimo í British Columbia, Bær sá stendur á austur-strönd Vancouver-eyjar, um 73 mílur enskar frá borginni Victoria. — Sumir hafa kallað Nanaimo "Steinkola-borg" (*Coal City*), því að þar eru gríðar-miklar kolanámur; og er mikið af kolunum flutt til Californíu, Hawaii-eyja og Kína.

Eg var í þjónustu verzlunarfélags nokkurs í Nanaimo, allan þann tíma, sem eg var þar, og átti eg heima í litlu húsi í útjaðri bæjarins. — Fyrst framan af þóttist eg vera alveg viss um það, að eg og konan mín værum einu Íslendingarnir í þeim bæ; en síðar kom það í ljós, að eg fór þar vilt, eins og í mörgu öðru.

Svo bar við haust-kvöld eitt, þegar eg sat úti á svölunum fyrir framan húsið, sem eg bjó í, að eg sá lítinn mann, hvatskeytslegan, ganga heim að húsinu, og vissi eg undir eins, að það var Íslendingur. — Eg man það glögt, rétt eins og það hefði skeð í gær. Það var komið undir dagsetur; en tunglið var hátt á lofti, svo það var vel bjart. Um daginn hafði verið hvöss vestan gola, en veðrið var hlýtt og yndislegt.

"Gott kvöld!" sagði gesturinn á íslenzku, þegar hann var kominn upp á svalirnar til mín. "Eða ertu ekki landi?" Hann tók ofan hattinn og hneigði sig. — Á hattbarðinu sat sölnað laufblað, sem auðsjáanlega hafði dottið á það á leið mannsins fram hjá hlynviðartrjánum, er stóðu meðfram gangstéttinni.

Eg tók kveðju hans hlýlega, svaraði honum á íslenzku og spurði hann að heiti.

"Eg heiti Björn og er Ásbrandsson," sagði hann, tók laufblaðið af hattbarðinu og lagði það með mestu gætni á handriðið á svölunum; "en eg hefi kallað mig Snó (*Snow*) síðan eg kom til þessa lands."

Eg sá, að bros lék um varir hans, þegar hann bar fram nafnið, eins og hann þættist af því. — Eg brosti líka, en ekki þó að enska nafninu, heldur hinu íslenzka; því að mér datt í hug Björn Ásbrandsson Breiðvíkingakappi.

Þessi Björn Ásbrandsson leit samt ekki út fyrir, að vera neinn kappi. En hann var að sjá knálegur (þó hann væri lítill vexti), snar í hreyfingum og einbeittur. Hann var á að gizka þrítugur, dökkur á brún og brá, fremur úteygður, kringluleitur, og ekki ófríður sýnum, með hrokkið hár og vel-snúið efrivarar-skegg. Hann var í dökkum, íslenzkum

vaðmáls-fötum, sem fóru honum sérlega vel. Hálslín hans var drifhvítt og vel frá hálshnýtinu gengið. Búningur hans, fas og framkoma, bar þess órækan vott, að hann var hreinlátur og snyrtimaður með afbrigðum.

"Hvað lengi ertu búinn að vera hér í landi," spurði eg.

"Eg kom að heiman í sumar."—Hann brá vinstri hendinni upp að enninu, eins og til að laga á sér hárið, og setti upp hattinn.

"Komstu beina leið hingað til British Columbia?"

"Svo má það heita. Eg dvaldi hálfan mánuð í Winnipeg, og hélt svo áfram til Vancouver, því að þar bjóst eg við að finna bróður minn. Eg er sem sé að leita að bróður mínum."—Hann tók hlynviðarlaufið af handriðinu með þumalfingri og vísifingri vinstri handar, brá því upp að hægra auganu, en dró hitt í pung. "Já, alt af að leita að bróður mínum."

"Og hefirðu enn ekki fundið hann?" spurði eg.

"Nei, eg hefi ekki fundið hann," sagði Björn og stakk laufblaðinu í vasa sinn, eins og óafvitandi. Eg fór frá Vancouver til Victoria og frá Victoria hingað til Nanaimo. En í öllum þessum bæjum mun hann hafa verið."

Eg tók eftir því, að rödd þessa litla, snyrtilega Íslendings var mjúk og þýð og viðkunnanleg.

"Hvað heitir bróðir þinn?" sagði eg.

"Jóhann heitir hann, og er Kjartansson. Við erum hálfbræður."

"Er langt síðan hann kom hingað vestur?"

"Það eru nú um tuttugu og fimm ár. Eg var á fimta ári, þegar hann fór til Ameríku. Hann var þá seytján ára."

"Og þú manst þá lítið eftir honum," sagði eg.

"Mjög lítið."

"Skrifaði hann ekki við og við?" spurði eg.

"Fyrstu árin, eftir að hann kom vestur, skrifaði hann nokkuð oft. En aldrei eftir að móðir okkar dó. Eg frétti samt um hann stöku sinnum, úr bréfum, sem aðrir skrifuðu heim til manna í minni sveit."

"Heldurðu að hann sé hér í Nanaimo?"

"Eg held, að hann sé annaðhvort dáinn eða þá farinn austur aftur til Winnipeg," sagði Björn, eftir stundar þögn. — Hann sagði mér samt ekki, af hverju hann hélt það.

"Og ætlar þú þá austur aftur?"

"Já, undir eins og eg hefi innunnið mér nóga peninga til að komast til Winnipeg. En nú er eg peningalaus, og er því að leita hér atvinnu. Mér var sagt það í Victoria, að hér væri æfinlega manneekla. — Og erindi mitt hingað til þín í kvöld er það, að biðja þig að ganga með mér í fyrramálið til einhvers af verkstjórunum við námuna, og vita, hvort eg geti ekki fengið eitthvað að starfa. Eg get að vísu fleytt mér ofurlít-

ið í ensku, en þætti betra að einhver, sem kann hana vel, talaði fyrir mig." — Björn tók laufblaðið aftur upp úr vasa sínum og skoðaði það í krók og kring, og notaði nú vísifingur og þumalfingur á báðum höndum.

"En hvernig vissir þú, að eg er Íslendingur?"

"Eg fékk utanskrift þína í gær hjá manni í Victoria."

"Mundir þú treysta þér til að moka steinkolum af kappi allan daginn?" spurði eg.

"Eg er ekki hræddur við að vinna."

"En það er óþrifaleg vinna," sagði eg.

"Það fælir mig ekki frá vinnunni, ef hún er bara vel borguð, því að eg þvæ af mér kolarykið á kvöldin og fer þá í önnur föt."

"Vel og gott," sagði eg, "komdu þá hingað í fyrramálið. Eg skal ganga með þér til námunnar."

"Eg er þér innilega þakklátur," sagði Björn. Eg sá að það glaðnaði yfir honum. Hann braut saman laufblaðið með mestu vandvirkni og stakk því í vestisvasa sinn. Nokkru síðar kvaddi hann mig og fór.

Næsta morgun, þegar eg var að fara á fætur, sá eg út um svefnherbergis-gluggann, að Björn var á gangi fram og aftur eftir gangstéttinni fyrir framan húsið. Hann hélt á gulu hlynviðarlaufi í annari hendinni, bar það upp að hægra auganu við og við, en þess á milli leit hann heim að húsinu. Hann var nú í nýjum, bláröndóttum strigafötum og hafði dálitla der-húfu á höfðinu. — Þegar eg kom ofan, kallaði eg á hann og bauð honum inn.

"Eg ætlaði ekki að þekkja þig," sagði eg, "því að þú ert öðruvísi búinn en í gær."

"Já," sagði hann, "eg vissi, að seint er að herklæðast, þegar á hólminn er komið."—Hann brosti og strauk efrivarar-skeggið mjög ánægjulega.

Strax og morgunverði var lokið, lögðum við á stað til námunnar. Þegar við komum þangað, voru námumennirnir í þann veginn að taka til starfa. En hinir, sem unnu ofanjarðar, voru byrjaðir fyrir góðri stundu, og var verkstjóri þeirra nefndur Bill McAra. Til hans var okkur vísað undir eins. Hann var að sjá um fertugt, hár maður vexti og samanrekinn um herðarnar, jarpur á hár og skegg, dökkeygður og snareygður og hinn karlmannlegasti ásýndum. — Við Björn gengum á tal við hann, og fanst mér hann heldur stuttur í spunann.

"Hvað viljið þið?" sagði hann hálf-önugur, þegar við höfðum heilsað honum.

Eg sagði honum, að Björn væri að leita sér að atvinnu.

"Er hann rússneskur, eða hvað?' spurði Bill McAra.

"Hann er íslenzkur," svaraði eg.

"Það gildir einu, hvort er," sagði hann, næstum illhryssingslega.

"Hví segir þú það?"

"Af því að Íslendingurinn og Rússinn eiga sammerkt í svo mörgu."

"Komdu með dæmi,' sagði eg og fann að eg roðnaði.

"Þeir eru báðir seinvirkir og hálfgerðir sjálfbirgingar." — Og það var kaldhæðni í röddinni.

"Skárri er það nú vitnisburðurinn" sagði eg og brýndi raustina ofurlítið. "Það er víst til lítils fyrir Íslendinga, að reyna að komast hér í vinnu."

"Ekki skaltu vera svo viss um það," sagði Bill McAra og brosti kaldranalega út í annað munnvikið. "Skilur hann nokkuð í ensku?"

"Dálítið. En hann er samt nýkominn frá Íslandi."

"Hvað heitir hann?"

"Hann kallar sig *Snow.*"

"En skírnarnafnið?"

"Skrifaðu hann bara *B. Snow*" sagði eg.

Bill McAra horfði fast á Björn um nokkur augnablik, tók síðan upp hjá sér litla vasabók og blýant, skrifaði eitthvað í bókina, stakk henni svo í vasa sinn og sagði:

"Herra B. Snow, taktu eina af rekunum þarna, farðu yfir til mannanna, sem eru að vinna þarna yfir frá, og hjálpaðu þeim til að moka kolunum. Þú skalt fá þrjá dollara á dag, ef þú vinnur eins og maður; annars verðurðu rekinn. Skilurðu það?"

"Já," sagði Björn og hneigði sig.

"Farðu þá strax!" sagði Bill McAra í skipandi rómi.

Björn lét ekki segja sér það tvisvar. Hann þreif upp eina rekuna, gekk vasklega yfir til verkamannanna og tók að moka kolunum af mesta kappi.

"Eg er þér sérlega þakklátur," sagði eg við Bill McAra, þegar Björn var lagður á stað með rekuna.

"Fyrir hvað?"

"Fyrir að veita honum atvinnu," sagði eg.

"Við vorum í mann-hraki; það var því ekki af neinum brjóstgæðum við hann, að eg sagði honum að fara að vinna. Hann er engin liðleskja, ef hann heldur það út til kvölds." — Bill McAra bandaði til mín hendinni, eins og hann vildi, að eg færi burt, og gekk á stað í áttina til mannanna.

"Vertu sæll!" sagði eg.

Hann tautaði eitthvað fyrir munni sér, en eg heyrði ekki hvað það var. — Og eg fór mína leið.

Um kvöldið, þegar eg var kominn heim og búinn að borða, kom Björn á ný. Og nú var töluverður asi á honum, því að hann hljóp upp tröppurnar, sem lágu upp að framdyrum hússins, og barði nokkuð snerpulega á hurðina. Eg gekk til dyra og bauð honum inn. Eg þóttist vita, að eitthvað alvarlegt hefði komið fyrir hann. — Nú var hann kominn í vaðmálsfötin íslenzku og hafði drifhvítan línkraga um hálsinn; og sáust þess engin merki á honum, að hann hefði unnið við kol um daginn.

"Hvernig gengur það, Björn," spurði eg.

"Illa, illa," svaraði hann.

"Ertu búinn að missa vinnuna?"

"Ekki er nú það enn þá."

"En þér mun þykja hún þung?"

"Læt eg það alt vera."

"Nú, hvað er það þá, sem amar að?"

"Það eru mennirnir," sagði Björn og var fastmæltur.

"Er verkstjórinn önugur?"

"Hann lætur sem hann sjái mig ekki. — Nei, það er hann ekki."

"Nú, hver er það þá?"

"Það eru tveir af mönnunum, sem vinna með mér," sagði Björn; "Þeir láta mig aldrei í friði — gjöra gys að mér, kalla mig Eskimóa og blóðstokkinn Íslending."

"Einmitt það!" sagði eg.

"Já, eg þoli það glens ekki lengur," sagði Björn með allmiklum ákafa; "og þess vegna kem eg nú aftur til þín, til þess að biðja þig að ganga með mér í vinnuna í fyrramálið og reyna að fá verkstjórann til að áminna mennina. — Þeir heita Jack og Harry, og eru víst báðir enskir.

Eg reyndi til að gjöra lítið úr þessu og sagði að þetta alt lagaðist með tímanum; og eg ráðlagði honum, að láta sem hann skildi ekki, hvað þeir væri að segja, næst þegar þeir vildu glettast við hann. — En Björn lét ekki undan og vildi ekki annað heyra, en að verkstjórinn væri beðinn að áminna mennina. Og loks hét eg honum því staðfastlega, að vera kominn til námunnar næsta morgun um það leyti, er tekið yrði þar til starfa. Virtist hann verða rólegur; sneri hann efrivarar-skeggið mjög ánægjulega um stund, kvaddi mig því næst og hélt heimleiðis. Hann hafði daginn áður komið sér fyrir í litlu gistihúsi niður við sjóinn.

Morguninn eftir fór eg snemma til námunnar; þá var Björn kominn þangað fyrir nokkru, og sömuleiðis þeir Jack og Harry. Þeir voru rúmlega tvítugir, þéttir á velli og fjörlegir, en unggæðislegir nokkuð. Eg tók strax eftir því, að þeir hentu gaman að Birni og reyndu á allar lundir að erta hann. — Nokkru síðar kom Bill McAra. Eg heilsaði honum. Hann tók þurlega kveðju minni. Eg sagði honum í fám orðum, að Björn kynni illa glensi tveggja samverkamanna sinna, og eg nefndi þá á nafn. Og bað eg Bill McAra að sjá til þess, að þeir hættu því. En hann snerist við því önugur mjög.

"Þarna eru Íslendingar lifandi komnir," sagði hann. "Þeir eru svo hörundssárir og þóttafullir, að þeir þola ekki meinlaust spaug. Og mér dettur ekki í hug, að skifta mér af öðrum eins smámunum og þessu; og því síður, að ávíta góða drengi, þó þeir segi eitthvað í gamni."

Samt gat eg fengið hann til að lofa því, að skerast í leikinn, ef hann yrði þess var, að glettni þeirra Jacks og Harry, í garð Björns, gengi of langt.

Síðan kvaddi eg og fór.

En um kvöldið, þegar klukkan var um sjö, kom Björn til mín á ný. Hann hljóp nú upp tröppurnar og barði mjög áfergjulega að dyrum. Og á því þóttist eg vita, að honum væri mikið niðri fyrir. — Nú hafði hann langa og átakanlega sögu að segja mér; og bar hann svo ört á, að honum lá við andköfum.

Og efni sögunnar var það, að þeir Jack og Harry höfðu þá um daginn (þegar verkstjórinn var ekki viðstaddur) læðst aftan að Birni og látið nokkuð af smárri kola-mylsnu aftan á hálsinn á honum, og rann mikið af því ofan í hálsmálið á skyrtunni hans og niður bakið. Þetta sagði hann að þeir hefðu gjört af fúlmensku og í háðungarskyni, og væri sér ómögulegt að líða það bótalaust. Var hann æsilega reiður, og bað mig nú að fara með sér til námunnar í fyrramálið, klaga þetta fyrir verkstjóranum og fá hann til að reka Jack og Harry burt úr vinnunni. ?

Eg lét tilleiðast að gjöra sem hann bað. Og næsta morgun var eg kominn til námunnar í það mund, er taka átti til starfa. Björn var þar fyrir, og eins þeir Jack og Harry. Og Bill McAra var að byrja að segja fyrir verkum. Eg gekk til hans og bað hann að veita mér áheyrn fáein augnablik.

"Hvað er nú að?" sagði hann í óstillingar-róm.

Eg sagði honum, hvernig þeir Jack og Harry hefðu leikið Björn, saklausan manninn, og mæltist til þess, að hann vandaði um við þá.

"Þessi herra Snow er allra mesti vandræðaseggur," sagði Bill McAra; en eg skal samt gjöra honum og þér til geðs, rétt í þetta sinn, að tala við drengina." — Hann vék sér snúðulega að þeim Jack og Harry og mælti: "Heyrið þið mig, drengir! Er það satt, að þið séuð stöðugt að áreita hann herra Snow?"

"Við höfum verið að erta hann ofurlítið," sagði Harry og var kímileitur.

"Þið hafið kallað hann skrælingja og blóðugan Íslending. Eða er það ekki satt?"

"Það er hverju orði sannara," sagði Harry.

"Og þið hafið, að sögn, kallað hann ýmsum öðrum miður sæmilegum nöfnum?" sagði Bill McAra.

"Já, mörgum hæðilegum nöfnum," sagði Harry og leit glottandi til Jacks.

"Og þið hafið gengið svo-langt, að ausa yfir hann kolamylsnu?"

"Það er í alla staði satt," sagði Harry.

"Og hann á eftir að fá meira hjá okkur," bætti Jack við og krosslagði handleggina á bringunni, eins og til að bjóða verkstjóranum byrgin.

"Segið mér nú, af hverju þið látið ekki þenna mann í friði, þar sem hann virðist þó ekki gjöra á hluta nokkurs manns að fyrra

bragði og vinnur verk sitt vel og trúlega."

"Hann á engan rétt á því, að vinna hér með hvítum mönnum, frekar en Jappar og Kínverjar," sagði Jack, nokkuð þóttalega.

"Er hann þá ekki hvítur maður?" spurði Bill McAra.

"Það er ekkert hvítt við hann, nema nafnið," gall Harry fram í. "Hann er sem sé Eskimói frá Íslandi. En allir vita, að Eskimóar teljast ekki með hvítum mönnum."

"Þið segið, að Íslendingar séu Eskimóar, og þess vegna ekki hvítir," sagði Bill McAra. Og eg sá, að augu hans urðu nokkuð hvöss.

"Já," sagði Jack; "og við getum ekki liðið það, að Íslendingar séu látnir vinna hér samhliða hvítum mönnum, og það fyrir sama kaup."

"Álítið þið þá, að enginn Íslendingur sé jafnoki ykkar að karlmensku og mannkostum?"— Augu Bill McAra voru stöðugt að verða harðari og hvassari.

"Við álítum það," sögðu þeir Jack og Harry einum rómi.

"Heyrið þið, drengir," sagði Bill McAra og hvesti röddina ofurlítið; "eg andmæli þessu: Eg segi, að Íslendingar séu *ekki* Eskimóar. Eg segi, að Íslendingar séu *hvítir menn.* Og eg segi, að *enginn* Íslendingur sé svo aumur, að *þið* séuð þess verðir að leysa skóþveng hans!"

Mér heyrðist löng og þung fegin-stuna koma þaðan, sem Björn stóð. En þeir Jack og Harry litu stórum augum á Bill McAra.

"Þekkir þú Íslendinga, herra McAra?" sagði Harry eftir nokkra þögn.

"Eg þekki þá," sagði Bill McAra, og augu hans tindruðu eins og fægðir demantar. "Eg þekki Íslendinga mæta vel. Hér er einn, sem þorir að reyna við ykkur báða í senn, hvar og hve nær sem er. Og hann heitir—Bill McAra."

"Ekki ert *þú* Íslendingur, herra McAra?" sögðu þeir Jack og Harry, og augun ætluðu út úr höfðinu á þeim.

"Jú, eg er Íslendingur í húð og hár," sagði Bill McAra snjöllum rómi; "og eg er svo stoltur af því, að eg þoli það með engu móti, að landar mínir séu ertir og atyrtir, að raunalausu, og taldir með villimönnum. — Þið megið vita, að *blóðið rennur* ávalt til skyldunnar."

Björn leit til mín brosandi. Hann skildi nokkurn veginn, hvað Bill McAra var að segja, og hélt að hann væri að spauga. En það var samt langt frá því, að hann væri að gjöra að gamni sínu, því að hann var reiður, þó hann stilti sig.

"En nafnið þitt er skozkt eða írskt," sagði Harry hikandi.

"Eg hefi látið kalla mig Bill McAra síðan eg kom til þessa lands; en réttu nafni heiti eg Baldur Arason." (Hann bar fram íslenzka nafnið með enskum hreim). "Og nú skuluð þið, drengir, velja um tvo kosti: Ann-

ar er sá, að biðja þenna landa minn — hann herra Snow — fyrirgefningar, og lofa því, að áreita hann aldrei framar; hinn er þessi, að leggja niður rekurnar og fara. — Eg hefi lokið máli mínu.'' — Hann gekk snúðulega burtu, eins og honum lægi í léttu rúmi, hvorn kostinn þeir tæki.

Þeir Jack og Harry litu hvor til annars, og eftir augnabliks hik gengu þeir þangað, sem Björn stóð, tóku í hönd hans og báðu hann fyrirgefningar. En auðséð var, að þeir tóku það nærri sér.

Björn var nú ánægður. Og enginn vafi er á því, að hann fyrirgaf þeim af öllu hjarta. Og eftir það heyrði eg hann aldrei kvarta um það, að menn þar við námuna væri honum óvinveittir.

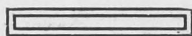
En Bill McAra var hinn sami eftir sem áður: þurlegur og óþjáll og talaði aldrei íslenzkt orð svo eg heyrði. Eg spurði hann tvívegis, hvort það væri áreiðanlegt, að hann væri af íslenzku bergi brotinn. Og svarið, sem eg fékk í hvorttveggja skiftið, var þetta:

''Eg stend við það, sem eg hefi sagt því viðvíkjandi. — *Blóðið rennur ávalt til skyldunnar.*''

Hann sagði þetta með hálfgjörðum þjósti, svo eg áræddi ekki að vekja máls á því í þriðja sinn.

Hvort Björn fann nokkurn tíma hálfbróður sinn, er mér með öllu óljóst. Hann var í Nanaimo um hríð eftir að eg fór þaðan. En þegar eg kom þangað aftur fimm árum síðar (það var haustið 1913), þá var hann farinn þaðan. Og Bill McAra hafði líka farið burtu úr þeim bæ um líkt leyti.

Og lýkur svo þessari sögu.

Canada.

Gulls og grænna skóga
geislaheimur mesti;
óðul fríð þú framberð
ferðalang og gesti.
Brýtur, rífur, byggir,
brennir, skapar, gleypir.
Heila öld í einu
augnabliki steypir.

Það er eitthvað svo stormkend stæling
í staðviðris-kyrrunum þínum.
Þetta eitthvað, sem ei verður numið
og aldrei er skrifað með línum.

Þessi segull, sem sál til sín dregur
og seiður, er hendurnar binda
jafnt þótt útþráin útlendings fýsi
til ættlandsins fjarða og tinda.

Þessar þrumur og eldingar þínar!
sem þursarnir Bifröst moli —
bæði heimur og himnar brenni —
nær helftinni af flestra þoli.
Þessi feiknstafa harka og funi,
sem frystir og sýður blóðið,
hefir tekið mann allan með trompi
og trúlega umskapað hljóðið.

Þessi bláhiminn bjarti og djúpi
með blikandi daga og nætur.
Þetta sólarljós sumar og vetur,
er sýgst inn í hjarta manns rætur.
Þessi gróðrarmold sterklegra stofna
og stórgerðra urta og blóma.
Þetta "vilta", sem andanum ögrar
unz orkan það lýstur í dróma.

Þetta alt: — landsins máttur og megin —
þess mót, sem öll lífskjörin steypa,
eru sérkennin, líf alt sem lýtur.
sem leir eða snjór milli greipa.
Þótt vor andi sé eilífðum borinn
og ættunum raðað til kerfa,
verður lífið þess lands sem það starfar
og landnemans einkennin hverfa.

Nægtahorns þú nýtur,
norðurálfan vestra.
Sértu sífelt landið
sæmdarmanna beztra.
Þér skín fögur framtíð
frjálsra drengja, svanna.
Hafrúm heimsbygð mikla
hundrað miljónanna.

Þor. Þ. Þors.

Ferðasögubrot.

Eftir STGR. MATTHÍASSON.

Hringferð.

Sumarið 1921 fór eg, ásamt elztu drengjum mínum, Baldri og Braga, hringferð um landið, gegn um 14 sýslur, fyrst vestur á bóginn og suður til Reykjavíkur, en þaðan austur um Suðurlandsundirlendið, norður á við austanlands og vestur til Akureyrar aftur. Ferðin var aðallega gjörð til fróðleiks mér og drengjunum í landafræði.

Frá barnsaldri hefi eg þráð, að sjá sem allra mest, bæði af þessu landi, sem öðrum, og er ætíð fús til ferðalags til að kanna ókunnar slóðir, þegar tækifæri býðst. Ef til vill er eg að langfeðgatali kominn af flökkurum (nóg var af þeim í gamla daga) og liggur þá flakktilhneigingin í blóðinu. Það er svo margt í okkar eðli, sem við ráðum ekki við. Einhver innri rödd skipaði mér að fara þennan hring um landið. Nú eða aldrei. Þú ert farinn að eldast. Ef til vill bannar gigt og getuleysi síðar. Og svo á stað.

Mér finst nú eftir á, sem eg hafi farið hringinn álíka tilknúður og eins föstum lögum háður og tunglin og stjörnurnar, sem reyka sína braut. Við mennirnir rásum að vísu skrykkjóttari leiðir en himintunglin, en sérhver þræðir sína götu upp á sinn hátt eins og þau. Og með stærri augum séð er leiðin okkar allra hvers um sig líklega öldungis álíka reglubundin innan síns örlagahrings, eins og himintunglanna. Ef vel er að gáð, eru þeirra leiðir líkja hlykkjóttar, eins og okkar.

Áfangastaðirnir á okkar hringbraut voru þessir:

Bakki í Öxnadal,
Víðimýri,
Steinnes,
Grænumýrartunga,
Varmilækur,
Stóri Botn í Hvalfirði,
Reykjavík,
Kárastaðir,
Skálholt,
Birtingaholt,
Fellsmúli,
Kirkjubær,
Stórólfshvoll,
Drangshlíð,
Höfðabrekka,
Kirkjubæjarklaustur,
Kálfafell,
Fagurhólsmýri,
Kálfafellsstaður,
Nes í Hornafirði,
Stafafell,
Búlandsnes,
Arnhólsstaðir,
Brekka,
Hofteigur,
Möðrudalur,

Reykjahlíð,
Lundarbrekka,
Akureyri.

Eins og þetta yfirlit sýnir, voru margir áfangarnir stuttir. Stundum dvöldum við nokkra daga um kyrt.

Viðstöðulaust hefði ferðalagið staðið 29 daga. Svo langan tíma tekur að fara hringinn um landið með gætilegri reið. Með sömu hestum alla leið, er illgjörlegt að fara þennan hring á svo stuttum tíma, nema með því að hafa fjölda-marga hesta til skiftanna. Sandar, hraun, mýrlendi, grýttir fjallvegir og þung og köld straumvötn, slæpa jafnvel góða hesta. Sumir heltast, sumir meiðast og sumir uppgefast, nema varlega sé farið. Þess vegna tók eg þann kostinn (þó dýrari væri), að leigja mér nýja og nýja hesta hér og hvar og hafði ýmsa fylgdarmenn.

Slík hringferð sem þessi tekur að minsta kosti þrisvar sinnum lengri tíma en sjóferð með strandferðaskipum. Landferðin er að vísu meir en þrefalt dýrari, en líka eflaust þrefalt skemtilegri en sjóferð. Og margfalt skemtilegri, ef maður hefir góðan tíma og getur dvalið hér og hvar, þar sem vistlegast er, og kynst sveit og fólki betur. Allra bezt væri að fara gangandi, nema að láta reiða sig yfir vötn og verstu torfærur. En það tæki vafalaust tvo og hálfan mánuð. Væri sumrinu vel varið fyrir þá, sem ráð hefðu á að eyða því þannig.

Mér reiknaðist eftir kortinu, að öll leiðin, sem við fórum, sé samtals um 1200 kílómetrar. Að jafnaði höfum við farið að eins rúma 40 kílómetra á dag, eða nálægt þingmannaleið að góðum og gömlum íslenzkum sið.

Skal eg í þetta skifti láta mér nægja, að skýra frá nokkrum stöðum, þar sem mér þótti sérlega skemtilegt að koma. En það var í Rangárvalla- og Skaftafellssýslum.

Austur um Fljótshlíð.

Eftir að eg hafði legið 4 daga í influenzu í Kirkjubæ á Rangárvöllum, mataður eins og ungi í hreiðri og við mig dekrað af mestu nærgætni húsfreyjunnar þar, konu Gríms Thorarensens, og eftir að eg þar næst hafði dvalið tvo daga mér til hressingar og heilsubótar á Stórólfshvoli hjá Guðm. lækni Guðfinnssyni, riðum við austur um Fljótshlíð. Fylgdi hann okkur áleiðis og sömuleiðis sýslumaður Rangvellinga, Björgvin Vigfússon. Gerði hann sér meðfram ferð austur á bæ einn í Hlíðinni til að ganga úr skugga um, hvort fjárkláðasaga, sem þaðan hafði borist, væri sönn eða kviksaga ein. Þótti honum styrkur mikill að hafa okkur læknana með sér. En ekki þurfti á okkar vísdóm að halda, því vafageml-ingurinn var löngu skorinn og etinn og gaf ekki einu sinni hljóð frá sér niðri í görnum neinna heimilismanna, eins og Móri forðum. Enda hefði tæplega heyrst á

hljóðinu, hvort um kláða hefði verið að ræða.

Fögur er Fljótshlíð, og von að Gunnar vildi heldur láta skera sig þar enn annarstaðar úr því hann hafði svo í pottinn búið. Væri það efni í langt mál eða vísindalega ritgjörð! En eg sló í klárinn og mátti ekki lengur um slíkt þenkja.

Það eru líklega teljandi þeir blettir á landi voru, sem eins eru vel fallnir til ræktunar og Fljótshlíðin. Og eitt er víst, að hvergi tekst betur matjurtarækt enn þar. Og Vísa-Gísla sýslumanni, hepnaðist prýðilega með allar slíkar tilraunir í Hlíðarenda forðum. Grasrækt er í bezta lagi og sjást óvíða jafnfagrar engjar og tún. En galli er, að rigningasamt er þar mjög, svo að hey bjargast oft illa. Þess vegna held eg, að réttmæt sé uppástunga Steingríms Jónssonar, sýslumanns, að gjöra skyldi Fljótshlíðina alla að jarðepla- og rófnagarði alls landsins, en hætta þar við allar beljur og búskap að öðru leyti. (Yfir höfuð er alt of mikið syndgað í þá átt hér á landi, að á öllum jörðum er sama búskaparlagið að mestu leyti með sama sniði, þó skilyrðin séu feikna ólík).

Því miður sjást ekki lengur aðrar menjar um ræktunartilraunir Gísla sýslumanns, en að *kúmen* (carum carvi) hefir breiðst út um alla Hlíðina, svo að tún eru hvít af kúmengrasi — og sáldrast hefir það alla leið austur á Síðu. En því miður er kúmenið talið illgresi og skepnur forðast það. Eru litlar horfur á, að það komi að verulegum notum fyr en farið verður að framleiða brennivín í stórum stíl, því kúmenolía er ómissandi krydd saman við ákavíti, sem nú er kallað *læknabrennivín*.

Eg kom að Hlíðarenda. Þaðan er víðsýnt úr brekkunni þar sem bærinn stendur, upp að Þórsmörk og til Eyjafjallajökuls — og út yfir eyrarnar, sem Þverá og Markarfljót hafa myndað og þenja sig yfir, svo að enn halda þeim engin bönd. Gaman verður að lifa, þegar því verður komið í framkvæmd, sem löngu er fyrirhugað og talið vel framkvæmanlegt, að marka þessum elfum rétta rás eftir söndunum, og þessar villiskepnur leiddar sem sauðþæg nytjahjú til sjávar. Má þá nota áburðarmagn þeirra eftir vild til að rækta stórar sandspildur og gjöra alt, sem nú er auðn, að Gósenlandi.

Erlendur gamli á Hlíðarenda gjörðist fylgdarmaður okkar austur á Síðu. Hann var, þó sjötugur væri, hinn ötulasti ferðamaður og vatnamaður góður. Við fengum Þverá skaplega, en Affallið og Markarfljót í meðallagi. Strákarnir vöknuðu í fæturna.

Áður fyr var Markarfljót aðalvatnsfallið, sem öllum stóð stuggur af. Nú er þetta orðið öfugt. Markarfljót hefir skenkt í Þverá miklu af sínu flóði, svo hún, sem áður var tær og vel viðráðanleg, er orðin mesta vatnsfall og spýt-

ir mórauðu. Líkt og þegar tveir sitja við drykkju og annar hellir úr sínu glasi í laumi í glasið hjá hinum, til að komast hjá ofdrykkju sjálfur, eins hefir Markarfljót farið lymskulega að við Þverá og hefir hún fyrir þetta orðið að mórauðu skaðræðisfljóti, sem skemmir bæði engjar í Odda og eyðileggur margar jarðir í Landeyjum. Þetta er alt saman Markarfljóti að kenna, því eg þekki Þverá að öllu góðu frá því eg var barn. Þá svalaði hún mér við þorsta með sínu blátæra vatni, þvoði mínar leirugu barnslappir, þegar eg hafði rekið kýrnar yfir mýrina berfættur (ekki af því eg ætti ekki sokka, heldur af því mér þótti sómi að því að vera sokkalaus og gaman að líkjast félögum mínum, Gunnari í Kraga og Sala í For). Það er von eg taki hennar málstað.

Hins vegar hefi eg frá barnæsku haft andstygð á Markarfljóti. Eg heyrði þess ætíð getið sem manndrápsforaðs — er alla vildi í sig gleypa. Og að engum dáðist eg jafnmikið í þá daga og Samúel (föður Guðjóns húsameistara), sem þá var ungur smíðasveinn við að smíða kirkjuna í Odda — hann sagðist eitt sinn hafa *vaðið* yfir Markarfljót og hafði þá aðeins lélegt stafprik í hendi. En það vissi eg engan annan hafa gjört. Hann sagðist að vísu hafa komist í hann krappann, og spurði eg hann þá hvers vegna hann hefði ekki bundið á sig hellur á bak og fyrir áður en hann fór út í, til að vaða með botninum (Vinnumennirnir höfðu spýtt í mig þeirri vizku — skal eg reyndar ekki enn neita, að sannleikur sé bak við.)

Ætíð síðan hefir þetta þrekvirki Samúels staðið mér fyrir hugskotssjónum, og það er ýmist sjálfur Þór hinn rammi eða Samúel í hans stað, sem eg sé vaða knálega yfir fljótið og styðja forstreymis Gríðarvöl.

En það var annað atvik óheillavænlegt, sem gjörði mig að fjandmanni Markarfljóts. Það var 1886, þegar það svalg í sínar dökku bylgjur, vaskleika manninn Bjarna Thorarensen frá Móheiðarhvoli. Hann hafði verið mér svo góður og það mat eg mikils af því hann var jafnframt svo vænn að yfirliti, fimur og sterkur.

Mér fanst hann vera Gunnar á Hlíðarenda, en Grímur bróðir hans Skarphéðinn, og þótti mér sómi að hafa eignast vinfengi þeirra. Fyrsta viðkynningin þótti mér líka sköruleg. Það var þegar eg kom í fyrsta sinni að Móheiðarhvoli. Þá hitti eg Bjarna í bæjardyrum og var hann önnum kafinn við að hýða einn vinnumanninn á heimilinu, og þótti mér karlmannlegt að hirta svo þrekvaxinn húskarl. Grímur stóð hjá í mesta hlutleysi og þótti gaman að, en lét Bjarna einan um hirtinguna.

Við áðum í Gunnarshólma, nálægt klettinum Stóra Dímon. Þar er grösug flatneskja og enginn afmarkaður hólmi lengur, en sama

fallega sýnin til Hlíðarinnar eins og þegar "Gunnar horfði Hlíðarbrekku móti."

"Nú horfir landið og væntir manns," segir E. Ben. í kvæði sínu.

Undir Eyjafjöllum.

Óvíða hefir mér fundist vistlegra en í Eyjafjallasveit. Þar liggur leiðin með fram grænum hlíðum og þverhnýptum klettavegg margra klukkutíma leið. Neðan undir standa bæirnir. Ein röðin undir brekkunum, en önnur lengra frammi, því grösugar hlíðar og eggsléttar, grænar grundir og engi breiða úr sér alla leið fram að sjó. En Vestmannaeyjar liggja fyrir landi og prýða útsýnið í þá áttina.

Hér og hvar eru skörð í klettastallinn. Gegnum þau opnast fagurt útsýni til jökulsins fyrir ofan. Því grænu hlíðarnar og klettarnir mynda fótstallinn undir honum. Það er sérstaklega fögur sjón á kveldin, að horfa upp skörðin, eins og t.d. skarðið upp af Þorvaldseyri. Þá er fagurt að sjá í aftansólskininu, háa, tignarlega Eyjafjallaskallann, skauta gullroðnum faldinum. Og að sjá ljósbláar, svartflikróttar skriðjökulsmóðurnar, sem hann sendir frá sér niður eftir giljum hér og hvar (en svartflikróttar eru þær af því að þær eru sandorpnar á pörtum). Klettarnir og grænu hlíðarnar á víxl eru með margháttaðri fegurð, móleitt berg skiftist á við dekkri stuðlabergs - stalla. Grængresið teygir sig upp eftir giljum og gömlum skriðum og sumstaðar alla leið upp fyrir stallinn, en alt af annað veifið sjást lækirnir "fossa af brún" og hjálpa til að prýða með því að leggja silfursíma og flétta margþætt silfurbönd niður hlíðarnar.

Seljalandsfoss og *Skógafoss* eru stærstu fossarnir. Heilsar maður þeim, sem gömlum kunningjum, því þeir eru alþektir af myndum. Það má ganga á bak við báða og dáðst að regnbogalitunum í sólskininu, en betra er að vera vel týgjaður, því úðinn er mikill.

Seljalandsfoss er vatnsminni, svo að á sumrin, þegar hvast er, kemur fyrir að vindurinn þeytir honum svo í sundur, að hann hverfi út í loftið í þokuúða. En stundum lætur hann sér nægja, að blása honum til hliðar, eða þyrla honum sem snöggvast upp á við, líkt og ljósleitri silkisvuntu á stúlku, sem kemur út í bæjardyr í hvassviðri.

Skógafoss er þrekvaxnari, því hann er miklu vatnsmeiri. Tárhreinn, gagnsær, steypir hann sér hiklaust út af sléttri bergsnösinni, allur í einu lagi, reglulegur í sniðum eins og bæjarlækjarbuna, sem fellur fram af fjöl eða hellu.

Af minni fossum hafði eg gaman af að horfa á *Gljúfrabúa*. Hann dregur nafn sitt af því, að hann felur sig inni í gljúfri og verður maður að klifra upp á háan klett, sem byrgir fyrir gljúfrið, til þess að fá að sjá hann í allri sinni dýrð. "Leyfist kett-

inum að líta á kónginn?" Hvort þessi Gljúfrabúi er sami fossinn og Jónas kveður um í kvæðinu "Fífilbrekka", læt eg ósagt. En hann ætti sannarlega skilið álíka gott kvæði. Þegar komið er upp á klettinn og sólin skín, þá er svipmikil sjón að horfa inn í gljúfrið. Þar breiðir fossinn úr kembu sinni niður skáhalt berg í miklum bratta, og bergið hefir hann fágað svo og mýkt, að hann strýkst alveg fyrirhafnarlaust eftir því, mjúklega og fimlega, líkt og mund um meyjarvanga — ætlaði eg að segja, en það nær því ekki — því flýtirinn er svo mikill. Það hlýtur hver og einn að öfunda fossskömmina af þessu ferðalagi. Og svo er hann svalandi tær á svipinn, að maður óskar sig þyrstan — já, með brennivínsþorsta, og langar til að krjúpa við fætur hans til að geta teygað hann með góðri lyst (sbr. brennivínsberserkinn, sem vaknaði einn morgun með slíkum þorsta, að hann kallaði og bað um — ekki vatn — heldur — *vötn!*).

Þegar eg hafði lengi glatt augun við að stara á alla fallegu fossana, fór mig að dreyma. Og mig dreymdi langa drauma um alt það gagn, sem þeir geta komið til að vinna í framtíðinni, þegar bændurnir undir Eyjafjöllum hafa lært að beizla þá, til að láta þá létta undir með sér og kerlingum sínum við alt bústritið.

Ekki má þó hóglífið ganga svo úr hófi, að allir hætti að hreyfa sig og vinna, — karlmennirnir hætti að slá og róa, og snerti ekki við að moka skít eða pæla jörðina, heldur láti vélarnar vinna verkin. Og kvenfólkið hætti að raka og snúa, þvo og vinda lín og voðir, losni alveg við að ræsta gólf og búsáhöld, og beri ekki við að snúa saumavél eða prjóna, hvað þá að rulla þvottinn, já, hætti jafnvel að mala kaffi — heldur láti rafmagnið um þetta alt saman, og margt meira. T. d. þurfi enginn lengur að ganga upp stiga eða fara bæjarleið nema fyrirhafnarlaust í lyptivélum eða á sjálfknúðum hjólum. Hendur og fætur rýrna þá af brúkunarleysi og fá læknar (sem enn láta hendur standa fram úr ermum) atvinnu við að skera það dinglumdangl burtu eins og botnlanga nú á dögum. En eftir verða ísrtubúkar limalausir, með afarstórum sitjanda, hvílandi í sjálfhreyfihægindum á silkimjúkum dúnsvæflum. Og "sjálft barsk öl ok matur."

Þá verður áreiðanlega seinni villan verri enn sú fyrri, þegar Fenja og Menja fá einar að ráða. Má þá að lyktum fara líkt og fyrrum, þegar þær áttu að mala gullið, en leiddist þrælkunin og mólu *her* að Fróða, eða líkt og þjóðsögunni lýkur um kverninn Grótta — "Malaðu bæði malt og salt — malaðu í fjandans nafni" — og kverninn mól eins og honum var sagt og skipið sökk og sjór varð saltur.

Við gistum í Drangshlíð. — Eg minnist ekki þess, að hafa

komið á sveitabæ, sem er öllu betur í sveit komið en Drangshlíð. Klettabeltið lykur um breiðan, grösugan hvamm. Þar stendur bærinn. En bak við gnæfa upp úr klettunum nokkrir háir, oddmjóir, einkennilegir drangar, líkt og Hraundrangar í Öxnadal. Þeir eru svo brattir, að menskir menn fá ekki klifað þá. Fram undan bænum stendur aftur gríðarstór drangur á miðju túninu. Hefir hann í fyrndinni hrapað ofan úr klettunum, þegar goðin voru reið. Klettarnir eru hér einkar skrautlegir, því þeir eru næstum algrænir af hvannstóði upp á brún. Og þarna úir og grúir af fýlungum og fýl, sem eiga heima á ótal sillum í berginu innan um hvannstóðið. En hópar af hröfnum og kjóum eru þarna einnig á sveimi. Fuglabjörg þessu lík eru víða undir Eyjafjöllum bak við bæina, og sömuleiðis í Mýrdalnum, og eru þau sumstaðar all-langan spöl frá sjó, en fýllinn telur ekki eftir sér, að fara margar ferðir á degi hverjum til að sækja síli. Út við sjóinn eru einnig fuglabjörg, t. d. í Dyrhólaey, klettunum hjá Vík í Mýrdal, í Hjörleifshöfða og í Ingólfshöfða þegar austar kemur.

Þá má ekki gleyma öllum hellirunum, sem eru fleiri undir Eyjafjöllum, en tölum verði talið. Og sízt vantar þá í Drangshlíð. Sjórinn hefir áður á öldum gengið upp að klettunum og grafið þessa hella, með lítilli fyrirhöfn, því bergið er meirt. Hellarnir koma víða að miklu gagni. Fyrrum voru sumir notaðir fyrir mannahíbýli, en margir eru nú notaðir fyrir peningshús og heyhlöður. Er þá oftast hlaðinn veggur fyrir hellismunnann með dyrum eða bygt framan við þá til að auka rúmið. Undir túndranganum í Drangshlíð, er einn slíkur hellir hafður fyrir fjós.

Nokkru sunnar en Drangshlíð er annar góður bær, sem heitir Skarðshlíð, og er þar álíka fagurt. Mikill arður er af fuglatekju á báðum bæjunum. Þar hefði eg haft gaman af að alast upp, þegar eg var strákur, bæði til að mega klifra í klettunum og sækja mér hvönn og egg, og eltast við fuglana til að kynnast þeirra háttum. Ef eg mætti kjósa hvar eg vildi aftur vakna til lífsins hér á landi, held eg að eg kysi mér óðal undir Eyjafjöllum a. m, k. um tíma.

Fýlar og fýlungar. — "Gagg-gagg", segir fýllinn, um leið og hann flýgur heim í hreiðrið með mat handa unganum. Hann á aðeins einn unga. En þessi eini ungi bakar honum mikla fyrirhöfn og margar áhyggjur. Egginu verpir hann í 5. viku sumars, en fleygur verður ekki unginn fyr en í 17. viku. Allan þann tíma verða foreldrarnir að ala hann og það er ekkert smáræði, sem hann þarfnast, enda verður hann stærri en foreldrarnir og hleypur svo bókstaflega í spik, að sagt er að fyrrum hafi menn notað fýlunga *fyrir grútarlampa.* Það var hægur vandi. Þeir drógu ljósgarns-

kveik gegnum fýlungann, eins og hann var sig til, hengdu skrokkinn upp á vegg og kveiktu svo á garninu. Þetta hefir til skamms tíma tíðkast á Suður-eyjum. Eg las það í "Brehms Tierleben."

Fýllinn er til að sjá líkur skeglu að lögun og lit. En hann er langt um fimari, og er gaman að horfa á, hve hann er listfengur í fluginu. Það kemur honum líka betur að vera fljótur í ferðum — því bæði þarf hann að bjarga sjálfum sér og sínum eina sanna fýlunga. Langt fram á sjó verður hann að sækja síli og ýms sjávardýr. Það er fullyrt, að hann gleypi í sig margglyttur og svo heim í hreiðrið. Unginn opnar ginið, en hinn þeysir úr sér spýjunni eins og Egill ofan í Ármóð, en kemur henni betur ofan í kokið, því unginn tekur á móti með góðri lyst.

Nú skal enginn halda, að fýllinn fari ekki stundum fýluferð. Auðvitað gengur honum fiskiríið stundum illa, alveg eins og Árna væna. En verra er annað. Hann á marga óvini — því bæði kjóinn og skúmurinn og ýmsir fleiri óráðsíufuglar eru sífelt á sveimi í vegi fyrir honum og lifa bókstaflega af hans dugnaði. Þeir sitja um hann margir saman — fara sjaldan út á sjó sjálfir, heldur bíða rólegir á sandinum eða uppi við bjargið. Þar ráðast þeir á hann, svo hann verður nauðugurviljugur að sleppa bráðinni líkt og krían. Einu varnarráðin, sem fýllinn þekkir, eru þau, að þegar óvinirnir nálgast spýr hann á þá afar daunillum grút, sem hann geymir langt niður í koki. Kjóinn og skúmurinn kæra sig kollótta um þetta, en mannkyninu er ver við þess konar traktéringar, og fyrir þær hefir fýllinn og fýlunginn einmitt fengið nafn sitt. Það var víst í fyrndinni, þegar Adam gaf fuglunum nöfn og fann fyrstur ólyktina í Örkinni. Þeir sem síga í fýlungabjarg — (það er gjört nokkru áður en unginn verður fleygur, því þá er hann feitastur), fá venjulega þessa óþægilegu skírn, nema þeir kunni vel að vara sig, og segja ljótt af. Svo megn er spýjulyktin, að fötin lykta árlangt eða meira, og sjálfur fuglinn verður aldrei laus við hana, og heldur ekki fiðrið af honum, eins og allir verða varir við, sem sofa á þesskonar fiðurkodda í fyrsta skifti. Ef eg á að nefna nokkuð, sem ferðamenn geta fundið að gistingu undir Eyjafjöllum, þá væri það fýlungaþefurinn úr sængunum og koddunum. Sjálfur svaf eg svefni réttlátra eins og á æðardún, því í ungdæmi mínu vandist eg þesshóttar svæfli og borðaði kofu.

Á veturna drepa menn fuglinn sjálfan — veiða hann í stangarháf eins og lunda. Og á vorin taka menn eggin. "Fyr má nú rota en dauðrota." Hvað er kjóinn og skúmurinn hjá þeim herjans spellvirkja manninum? Og þrátt fyrir alt fjölgar fýlnum undir Eyjafjöllum og eins í Vestmannaeyjum. Jú, mikið rétt, en það skal enginn segja mér, að drepinn fugl

og deyddur ungi og eggið soðið, geti margfaldað fýlunga-kynið. Heldur mun því vera háttað eitthvað á þessa leið: Fýlar eiga heima víðsvegar um Íshafsstrendur og eiga víða við ill kjör að búa. Það er eðlilegt, að þeir leiti þangað, sem betra er og þar sem félagsskapur er mikill, fjölbreyttara líf og skemtilegra, eins og í fuglabjörgunum undir Eyjafjöllum, í Vestmannaeyjum og víðar hér landi og á Suðureyjum. Þeir leita þangað úr fásinninu í sinni strjálbygðu sveit norður við Ullarserk á Grænlandi—Angmagsalik. o.s.frv. Þeir leita til fuglabjarganna á Íslandi, þar sem vistlegra er að vera, og þar sem fuglagargið er mest. Öldungis eins og sveitafólkið sækir í kaupstaðina.

Alt af man eg eftir björgunum sunnan við Vík í Mýrdal, hvað þau eru snotur, skreytt af hvannstóði frá rótum upp á stalla. Hver er það, sem hefir gróðursett alla þessa hvönn? Hún er sumstaðar svo þrekvaxin, há og þéttvaxin, að erfit gengur að ná til fýlungans. Eg spurði um þetta í Vík, en enginn gat svarað nema eg sjálfur. Krummi borðar hvannarfræ og meltir stundum illa. Hann kemur að stela eggjum, "það sem eftir sat" er stundum á við gullskóinn. Sjálfur fýllinn borðar ekki hvönn, segja kunnugir. Vindurinn dreifir líka fræinu um bjargið. Nóg er af dritinu, sem fræið loðir við, og ber það síðan margfaldan ávöxt.

Auk hvannarinnar er annað, sem prýðir björgin. Það er (með respekt að melda) þetta drit sjálfs fýlungans. Með því hefir hann málað bjargvegginn á stórum blettum. Allavega einkennilegar myndir sjást þar á víð og dreif í hvanngrænum römmum. Eg horfði á þær lengi, bæði í kíki og með berum augum, og eg dáðist að myndunum, því þær mintu mig á listaverkin sumra okkar ungu málara, er eg hafði séð á myndasýningunni í Reykjavík, og sumar þeirra tóku þeim jafnvel fram og voru verðlaunaverðar. Fýlunginn hefir það áreiðanlega til, að geta verið bæði "fútúristi" og "kúbisti" þegar hann vill.

Þrjú kvœði.

Eftir JAKOBÍNU JOHNSON.

ÞÚ LEIZT HANN — — —

Þú leizt hann þegar lýsti
af lífs hans fyrsta degi.
—Svo mörg þú smábörn mundir
og mismun greindir eigi. —
En hjarta mitt sló hraðar
og hörmungunum gleymdi.
—Það frægðardrauma dreymdi.

Þú sást hann sitja' og hjala
við sólargeislann blíða.
—Á ungbarns orðlaust skvaldur
þú entist vart að hlýða. —
En eg fann unaðs-óma
þar inst í sálu vakna,
og ljóð úr læðing rakna.

Þú sást hann vappa' um vengi
og veita öllu gætur.
— Þú vissir veika byrjun
og vanans djúpu rætur. —
En eg sá vísi viljans
til verka stórra og nýrra,
— og fanst í heimi hlýrra.

Þú sérð mig sitja hljóða
við sjúkra-beð um nætur.
— Þú hugsar: 'hvílík þreyta',
og — 'hve sú móðir grætur'. —
En eg finn enga þreytu,
ef að eins myrkrið rofar,
og morgun lífi lofar.

Þú sérð hann flytja frá mér
í fögrum æsku-blóma.
— Og þú sérð öran ungling,

og engan frægðar-ljóma.—
En eg sé giftu og gáfur
á góðum ungling skarta.
— Og eg gef hálft mitt hjarta.

Í DRAUMI. — —

Í draumi er eg fleyg og fær
um fjalla-veg og sléttu-höf.
Á ljúfra vina leita fund
— við luktar dyr hef enga töf. —
Og hugur þá við hug fær talað
og hjartans löngun margri svalað.

— Eg staðnæmist við stólinn þinn
um stund, — og sé þig rita' á blað.
Ef það er ljóð, þá léttir mér,
þá losna vængir, og af stað
þú flýgur með mér, farfugl annar,
— því flugið enginn skáldi bannar.

Við fljúgum hægt um hljóða nótt
því hugi manna vil eg sjá
og heyra hverja heita bæn,
sem hjörtum þeirra stígur frá,
eg veit þar ómælt efni ljóða
hve allra hugir þrá hið góða.

Því þegar kliður dagsins deyr,
og deyr hver falsvon glysi klædd,
þá kemur þreytan þung og sár,—
— sem þunghent vera skyni gædd
hún þrengir hug til sannra sagna
og sér eins þá, sem láni fagna,

og aðra menn við örlög hörð
og ógnir heyja daglegt stríð.
— Frá innri-vitund allra jafnt
rís einlæg þrá um betri tíð.
—En atvik smá þeim áfram hrinda
í unninn farveg vanans blinda.—

En þessi hljóð og hálfsögð bæn,
sem hreyfir vitund sérhvers manns,
mun síðar verða undra-afl, —
— og alheims-vitund kærleikans
mun hefja alt í æðra veldi,
sem eymd og blekking dauða seldi.

— — — —

Eg kveð, því sólin kemur upp,
og kasta verðum drauma-ham.
— En eftir lifir löngun heit:
hve ljúft ef mættum 'geysa fram'
og hrífa í draumi hugi þjóða
svo hreyfðist fyr hið sanna og góða.

EF TJALDIÐ FELLUR — —

(Hugsað til blinds manns.)

Ef tjaldið skyldi falla og fela minni sýn
þá fegurð, sem að glatt hefir líkams augu mín
og bætt mér flestar þrautir og þrek í stríði veitt,
— eg þreyja myndi burtför mína heitt.

Ef gullið blóm á vengi eg gæti ei lengur séð,
né grænan möttul vorsins um blómgað aldin-tréð,
og rauð-brystinginn fagnandi fljúga hreiðurs til,
— mér fyndist lífið svipað dimmum hyl.

Ef saklaust bros í barns-augum sæi eg ei meir
— hið sanna traust á kærleikans mætti, sem ei deyr,
og lífs-gleðina ungu, sem engan skugga sér, —
— til engla þinna, drottinn, lyft þú mér!

Ó, röðull, ef þú hyrfir — ó, hvílíkt vonlaust húm
— og hvergi blik né stjarna, en líf mitt grafar-rúm
— og enginn morgun-roði — og ekkert sólarlag —
Ó, hvílíkt ógnum-þrungið reiðarslag!

— — — — —

Eg veit að máttur andans er meiri hverri þraut
og mannraunum, á æfinnar grýttu og hálu braut, —
— og ef að tjaldið fellur, minn anda drottinn styrk,
svo að eins jarðnesk fegurð verði myrk.

Um nýyrðing.

Eftir *Pál Bjarnarson.*

Það er hægt að kynnast nýyrðingunni í íslenzku fullvel af Orðabók þeirra Sigf. Blöndals hinni íslenzk-dönsku, þótt ekki sé nema fyrri hluti bókarinnar kominn út. Því hann tínir mjög mikið af nýyrðum. Ofurlítill baugur eða gat er sett framan við þau nýyrði, sem sjaldgæf eru eða öllu heldur ekki þykja hafa náð inngöngu í málið, og eru fjöldamörg auðkend svo; en hin verða menn að kannast við af eigin rammleik. Komast má að, hvaða aðferðir eru hafðar til að nýyrða, með því að fara yfir nýyrðin og taka eftir myndun þeirra, og finna að þrjár aðferðir eru helzt tíðkaðar til þess, sem sé 1. að skeyta saman gömul orð við orðstofna, 2. að skeyta orðstofna hljóðverpta eða óhljóðverpta endingu, er þeir hafa ekki haft fyr og 3. með því að auka gömlu orði merkingu.

Allmörg fyrirtaksgóð orð hafa tungunni fénast með þessu móti, svo sem eintak (exemplar), fruma (celle), frymi (protoplasma), sími (telegraph) o. fl.; en annars er því miður varla hægt að segja annað um allan þorra nýyrðanna, en að þau séu ofboð tilkomulítil og lítt hafandi. Gallinn á þeim er yfirleitt sá, að þau ummerkja ekki eins vel og skyldi hlutinn, sem þeim er ætlað að tákna, svo að jafnnærri liggur eða nær að halda, að þau eigi við eitthvað annað en það, sem þeim er ætlað að merkja. Samskeytingarnir leiða menn í gönur og í sumum þeirra er ekki botnandi, t.a.m. "alyrða". Hvernig á manni að detta í hug, að það eigi að merkja "generalisere"? "Fræðasyrpa" (conversations lexicon, encyclopædia) getur verið nærri því hvaða skræða sem er; skárra er hlutnafnabók. "Gagnrýna", "grannsjá" er eins og hinir hálærðu höfundar orðanna séu grómlausir þess, að verknaðurinn er hafður um hönd oftar en sjaldnar sjónlaust og til einskis gagns eða fullnustu. "Grannsjá" er gagnstætt "fjarsjá" (teleskopere) að myndinni til, og líklegt þá að merkja "mikroskop(ere)", þótt forskeytin gran—eða grand—væru þá betri, því þau ná forskeytinu "mikro" — en grann —ekki. "Grannsjá" er mesta afmán, þegar það er grandskoðað. "Frumvísir" (embryo) er heldur ekki gott að vita hvert vísar og hið sama "hringald" (amfitheater). "Hringleikald" ummerkti hlutinn til fulls "leikald" þar sem leikur er haldinn. Flestöll nýyrði eru á þessa leið, loðin og þokukend, og er óþarfi að rekja frekari dæmi um jafnalgeng lýti.

Það er óvíst hve mörg góð orð

tungunni hlotnast úr hverju hundraði nýyrða; en þau eru í miklum minni hluta, svo mikið er víst; því miklu meira ber á nýyrða óhroðanum, sem slæðist inn í málið, en hinum góðu orðunum. Margir kliða því og á því, að eins gott væri að leggja af nýyrðinguna og hafa evrópsk orð að dæmi annara þjóða, því íslenzku séu engin lýti að þeim, fremur en öðrum tungum; og það er raunar dagsatt. Þau gera ekkert til, þó þeim bregði fyrir í tungunni, ef menn gæta þess, að búa mál sitt eftir íslenzkri hugsun að öðru leyti. Þó er því ekki neitandi, að betra er hitt eða ákjósanlegra, að hafa snjöll og fögur orð runnin af íslenzkum rótum í staðinn fyrir útlend orð, ef kostur er þeirra; og ekkert ætti að geta verið því til fyrirstöðu í rauninni, því tungan er fim til orðmyndanar, svo að ekki nema grískan ein kemst til jafns við hana, eins og kunnugt er.

Helzt ber augum í það hjá nýyrðingunni, er maður kynnist henni, að samskeytingar eru nær einvörðungu hafðir til að nýyrða. Útlend orð eru einstöku sinnum dubbuð upp í íslenzkan búning, svo sem berklar (tuberkler og bíll (automobil) hvorttveggja ágætisorð; en aldrei er nýyrt með hljóðskifti. Þó er hljóðskiftisorðmyndan snjallasti og fegursti orðmyndanarháttur íslenzku, og furða, að hann skuli ekki iðkaður af þeim, sem nýyrða. Það er svo rart um það, að eina hljóðskiftisnýyrðið, sem eg þekki til, er komið inn í íslenzkuna úr útlendum tungum. Það er orðið gas. Í Orðakveri Finns Jónssonar er það sagt "upphaflega búið til úr gr(ísku)", en það er ekki rétt. Orðið er hljóðskiftisorð, runnið af þýzku sögninni 'giessen, gass, gegossen" samstofna ísl. sögninni gjósa (gisa). Hljóðskiftið er í íslenzku gas, gaus, gus, gos, sbr. gassi (innskots-s), gassalegr; í ensku: ghastly, ghost o. s. frv. Nafnið gas var fyrst gefið lofttegundum lífrænna efna, af því að þær geisa úr þeim, þegar þau eru eld.

Hljóðskiftisorðmyndan er, vitaskuld, ekki höfð til nýyrða, vegna þess að hún er miklu vandameiri en skeyta saman gömul orð og orðstofna; en þeir, sem nýyrða, mega ekki setja þann vanda fyrir sig. Eigi nýyrðingunni að lánast að leggja íslenzk orð við evrópskum orðum, eftir því sem þörf gerist, þá verður að taka hljóðskiftið til hjálpar, því það er frumlegasti og snjallasti orðmyndanarháttur tungunnar. Samskeytingar hrökkva ekki til og reynast ekki smellnir nema í viðlögum, eftir atvikum. Reynsla er fengin um það. Þeir, sem nýyrða, verða því að færast í aukana, taka upp hljóðskiftisstofna, þótt ekki séu hafðir í málinu, með hagsýni og smekkvísi, svo samboðið sé tungunni, og nýyrða af þeim. Því bregður fyrir í nýyrðingu, að útlend áherzluatkvæði eru höfð til nýyrða, og ekki þarf neitt meira áræði til að taka upp hljóðskiftastofn, sem ætti að vera til í mál-

inu, þótt ekki sé hafður, og nýyrða af honum. Það er ekkert hafandi á móti því, að nýyrða af útlendu atkvæði, ef það tekst vel; en hitt er þó betra. Því nýyrðið er þá runnið af íslenzkri rót og hefir fólgið í sér dálitla vísbendingu um merkinguna. En vitaskuld er vandasamara að nýyrða af hljóðskiftisstofni, því oftast mun vera um fleiri en einn stofn að velja, jafnauðug og lipur og tungan er, og kvöl á sá, sem völ á. Af stofninum frum t.a.m. er þegar nýyrt fruma og frymi, sem bolar líklega út nýyrðunum "frumgervi" og "frumkvoða", og samskeytingar vitaskuld, frumefni, "frumeind", sem virðist raunar lakara en ódeili, "frumbú" (býflugna) o. fl. Ef orðs þyrfti nú við í þá átt, sem stofn þessi vísar, þá er vænlegra til góðs nýyrðis að líta svo á, sem vel má vera, að frum sé hljóðskiftisstofn í hljóðskiftinu a-au-u-o og nýyrða af nýjum hljóðskiftistofni, heldur en auka við "frum"skeytinga. Ekki þarf að kvíða því, að alþýða skildi ekki, hvert orðið vísaði fyrir því. Hún er vön hljóðskiftinu og á það í vitum sínum frá blautu barnsbeini að tamur og taumur, taug og tog séu af sama bergi brotin.

Tungan býður fram urmul af hljóðskiftisstofnum til nýyrðingar af öllum tegundum hljóðskifta. Sagnir nýyrtar ætti æfinlega að hafa sterkbeygar, þegar hægt er að koma því við, og hafa hljóðskiftið til frekari nýyrða. Það er óhagsýni að hafa sögnina síma veikbeyga í staðinn fyrir að gefa henni sterka beygingu og nota hljóðskiftið. "Bifreið", sem þokar líklega fyrir bíll með tímanum, er myndað eftir fyrirmyndinni bifröst, er merkir runa, röð eða brú, sem á kemur í einni svipan. Því bif hefir skjótleik fólginn í sér, en röst er eins og röð og runa komin af sögninni að renna. Orðin bif (kvik), sögnin bifa, bifr (það að hrærast af e-u), titringur, hrollur, sbr. e-m er b. á e-u, hafa góðan, illan b. á e-u, e-m stendur illr b. af e-m; e-ð býðr e-m illan b), býfa (ganglimur, fótur), bófi,vísa öll á sterka sögn, sem verið hafi fyrrum bæði með í-ei-i hljóðskifti og líka ó(ú)-au-o, því sagnflokkar þessir eiga samstæður eins og allir vita, með skyldum merkingum, svo sem rjóða, ríða, sjóða, síða, gjósa, gísa o. fl.; og hefir líklega merkt að tifa eða láta tifa ótt, samstofna latn. sögninni *fugare* til að geta. Miklu snjallara hefði verið að taka upp aftur hinar frumlegu sagnir og nýyrða af hljóðskifti þeirra, heldur en hafa samskeytinginn bifreið. Það liggur og beint við, að hafa skyldleikann, sem drepið var á, milli sagnflokkanna til að nýyrða af t.a.m, á krjúfa ekki samstæða sögn í í-ei-i flokknum, og mætti vel taka hana upp og láta merkja "kritisere" og mynda "kritik" og "kritisk" o. s. frv. af hljóðskiftinu á vanalegan hátt. Því "kritisere" er það að greina samsetning einhvern eða greiða sundur til að sýna hversu hann sé samkvæmur listar hugtökum eða öðrum, og er oft

lagt út með kryfja eða krjúfa til mergjar í óeiginlegri merkingu, og bendir það beint til að taka upp samstæðu sögnina.

Það er kostur við hljóðskiftisorðmyndan að hún fer ekki með neinn í gönur. Það er enginn þokulæðingur utan um nýyrðið. Orðið er hreinlega nýtt, svo að merkinguna verður að fá að vita; en að henni fenginni, er hægt að ráða af orðinu, hví heiti svo. Orðið freistar einkis manns til að geta sér til merkingarinnar, eins og samskeytingar æfinlega gera, því þeir eru eftir eðli sínu meira til ummerkingar í tungunni heldur en til nýyrða. Svo er til dæmis um nýyrðið gas. Enginn skilur það nema honum sé sagt það, en hver íslenzkur alþýðumaður, sem vanist hefir á að bera hlust við móðurmáli sínu, skilur þá þegar í stað til hverrar einkunnar hlutarins orðið vísi, og sama er um öll hljóðskiftisorð, jafnt hvort þau eru forn eða ný.

Einn er kostur ótalinn enn, sem horfir til nýyrðingar. Hann er sá, að taka upp aftur sterkar sagnir, sem farið hafa undir lok í málinu eða eru ekki hafðar nú. Það er alveg eins snjalt að taka þær upp aftur, í líkum merkingum og stofnar þeirra vísa til, eins og að nýyrða vel. Þær eru til í öllum hljóðskiftisflokkunum, eins og kunnugt er. Margar sterkar sagnir eru ra-beygar og hafa þá tvennan afruna, því sagnbeygingin ræður honum; og er takandi eftir því þeim, sem nýyrða, því ra-beygingin er myndfrjó bæði sakir tilíkingar r-sins og svo að r og ð skiftast á, stundum svo að tvö orð verða úr sömu mynd í rauninni; til dæmis að taka sögnina gjósa. Hún er bæði sterkbeyg og rabeyg: gjósa, göra, görinn. Af sterkri beygingu eru: gassi, gjóstr, gjós-æð s.s., blóðtökuæð, guss, gyss, gustr, gusa og gos, sem allir kannast við, og af ra-beygingu: geð; ger eða gör; göróttr eða geróttr, og svo sögnina gera, eig. vekja e-u, gang. ger eða líf, svo alm. að starfa; ker, karl (eig. bruggari), kerla, af sama stofni; gómstafirnir víxlast oft í stofnupphafi, sbr. ensk. girl. Slíkt stafvíxl gæti og komið að liði í nýyrðingu. Enn fremur er af rabeygingunni: goð (það sem vekur ger eða gefur önd), guð. Gutti (stytt úr Guttormr, Goðþormr), gjóðr (fálka heiti, af því hversu hann geysist að bráð sinni, líklega); gaurr (geðillur maður), gorr (meltingarlögur og moltin fæða, sbr. gorvömb); geirr (lagvopn eig. það sem geisar eða geyst er fram, sbr. gorgeir), þar af geiri af lögun vopnsins, sbr. setgeiri, túngeiri. Loks er orðið gýll, ranglega ritað gíll í Orðakv. F. J. og í bág við venju, tillíkt líklega úr gýrill eða gýrl, gýll og merkir eig. gjósandi eða gjós, geislagjós í skýjum, sbr. sjaldan en gýll fyrir góðu nema úlfur á eftir renni. Úlfur heitir geisla gjósin eða kjósin eðakvosin austur af sól, vitaskuld. Í dönsku er orðið gjælle (tálkn), heitir svo af því það geysir vatn eða sjó út undan tálknlokum fisksins.

Oftast nær munu nýyrðin vera rétt mynduð eða rétt samskeytt. Þó er t.a.m. "frumkvæði" (initiativ) rangt, því kvæði er þolmyndar og ekki eigindar merkingar; það ætti að vera frumkveðli af frumkvöðull, kvenkyns, eða frumkvelli með tillíkingu. Hitt er víst tíðara, að annar partur orðsins sé útlendur, en hinn ramíslenzkur, t.d. "belgflauta" (sækkepibe), "axlablað" (Akselblad) og "axlabrum" (Akselknob), er enn verra, því þau geta bæði hæglega misskilist, ætti að vera kverkblað og kverkbrum. Þau hafa víst fyrir ógát sloppið undan litla baugnum orðbókarinnar þeirra Sigf. Blöndals.

Það er enginn efi á því, að skjótt mun skifta um, taki nýyrðingin hljóðskiftið sér til fulltingis, og þrautin reynast létt, að segja hvað er vill íslenzkum orðum í orða stað evrópskra. En hitt, að það segist vel, er, vitaskuld, undir því komið, að beitt sé list tungunnar og lögum hennar til þess. Hljóðskiftisorðmyndan heimtar miklu meiri þekkingu á máli og smekkvísi, heldur en samskeytingur. Henni fylgir og miklu meiri ábyrgð, því tungan getur beðið stórtjón af því að hafa hljóðskiftisorðmyndan hvatvíslega um hönd. Það er ekki hægt að bjóða of strangan varnað á því. Það tjáir ekki að ausa niður hljóðskiftisnýyrðum eins og ausið hefir verið niður samskeytingsnýyrðum. Ráðlegast er að láta vísindamönnum vandann að nýyrða og þeim, sem fara með málið af snild. Nýyrðið "almin" (alumminum) kann t.a.m. guðfræðingum þykja smellið, en efnafræðingarnir telja það óhæft, og svo er um hverja grein vísinda, að iðkandi hennar er vænlegastur til að nýyrða hugtök hennar. Háskólaráðið íslenzka ætti svo að taka sér eftirlit um nýyrðinguna, athuga hana við og við á fundum sínum og birta ómerking á nýyrðum, sem því þættu óhæf. Það mundi þeim nóg til aldurtila. Það mætti og verða til þess, að ráðið næði líkum tökum á varðveizlu tungunnar og Vísindafélagið franska hefir á Frönsku, og væri það ákjósanlegt. Því Háskólaráðið er líklegt til að reynast ótrauður forgarður nýgirninni þeirri að byggja stafsetning málsins og þar með viðhald þess á hverfandi hveli framburðarins, sem því miður á sér málsmetandi formælendur.

Ef gengið er að hljóðskiftisnýyrðingu, eins og nú var talið, þá er málinu engin hætta búin af henni, heldur er hún vænleg til þess að leysa verkefni sitt af hendi, svo vel megi við hlíta.

Eitt er nauðsynlegt.

Eftir Þ. Þ. Þ.

Það er sumar og sunnudagsmorgun.

Túnasláttur víðast hvar hálfnaður.

Búverkareykurinn stendur beint upp í loftið úr hverjum strompi í dalnum. Hann veit á gott.

Sólin er byrjuð að þerra döggfallið. Seinna kemur hafgolan og hjálpar henni til. Þá þornar taðan í brakandi þurkinum, svo það er næstum freistandi að snúa henni, þótt helgidagur sé. En reykurinn, loftþyngdar - mælirinn og gigtarskrokkarnir, sem nú kenna sér einskis meins, spá allir framhaldandi heiðum himni og sól. Svo taðan fær að eiga sig í dag.

Jarðirnar Háls og Holt liggja andspænis hvor annari í dalnum. Holt að austan, Háls að vestanverðu.

·Sí-raulandi dalsáin sker þær í sundur, en nýja brúin yfir hana sameinar þær að nokkru leyti.

Báðar eru farsælar bújarðir, en sitt á hvorn máta.

Túnið á Hálsi er tíu kúa tún, og næstum alt sléttar, grösugar öldumyndaðar hæðir og grunnar lautir, sem nýlega fengin sláttuvél gerir hin beztu skil, sumar eftir sumar. Eins er engið að mestu sléttlendi: flæðiengi og grundir. Vélin, með einum manni — honum Snorra — og tveimur hestum, slær átta karla dagsverk á einum degi. En útibeit á Hálsi er engin, þegar vetrarríki er, og því löng innigjöfin suma veturna.

Þvert á móti þessu er það í Holti, þar sem aldrei bregst snöp í verstu vetrum, og hið bezta beitiland bæði fyrir hesta og sauðfé, og óþrjótandi, þó skepnur væru margfalt fleiri. En túnið og engið þar er seinunnið: mestmegnis kargaþýfi og finnungsmóar. Raunar hefir hin gamla sléttuaðferð verið stunduð þar við túnið til margra ára: að rista grassvörðinn ofan af þúfum og skorningum í smá ferhyrningum, og stinga sundur og mylja þúfurnar, eða plægja þær niður og herfa í ávöl beð og þekja svo yfir með grassverðinum og bera áburð undir og ofan á. En þetta er sein aðferð og lýjandi, og því sjaldnast stórir flákar, sem bætast við á hverju ári.

Nú hefir ungi, ókvænti óðalsbóndinn í Holti, Skúli að nafni, sem hefir peningana fyrir sinn guð, þykir sómi að jörðinni og hefir hugann fastan við búskapinn, nýbyrjað á því að plægja og herfa niður í sléttlendi vissa skika af túninu, holt og bolt, án þess að hirða um þökurnar, og gefst það vel, en vinst þó ekki nógu fljótt,

að honum finst, fyrir sláttuvélina, sem hann hefir keypt þá um vorið. Hlutverk hennar er búið strax og það er byrjað, en eftir standa eintómar, eilífar þúfur á velli og engi.

Skúli er einbirni látinna foreldra.

Hann er snemma á fótum þennan morgun.

Hey-ilminn ber að vitum hans, þegar hann kemur út á hlaðið. Og nú sem endrarnær blasir við honum reisulegi bærinn á Hálsi og landareignin öll, þar sem hann staðnæmist á hlaðvarpanum hjá sér.

Túnið þar er alt slegið, því sláttuvélin, undir handleiðslu Snorra, hefir hamast þar um sléttlendið.

Skúli lítur yfir þúfurnar hjá sér og andvarpar.

—Gott á hún Gyða á Hálsi! Mikið framúrskarandi stórbú mætti hafa á báðum jörðunum. Túnið og engið svona eggslétt og auðunnið á Hálsi og útibeitin óþrjótandi í Holti.

Skúli hugsaði þessar hugsanir, morgun, kveld og miðjan dag. Þótt hann hefði viljað rýma þeim úr huga sér, þá hefði það líklega orðið honum ofurefli. En hann reyndi það heldur ekki. Þær hafa þroskast með honum áafvitandi frá því hann var unglingur. En fullum vexti náðu þær fyrst, þegar Dalbúar tengdu jarðirnar saman með brúnni, sem, þótt sveitareign væri og allra gersemi, var sérstaklega handhæg búendum þessara jarða og næstum lagði túnin saman.

Gyða á Hálsi er ekkja á sextugsaldri.

Hún er skörungur mikill.

Jörðin er erfð frá foreldrum hennar. Þar er hún fædd. Maður hennar hafði sezt ríkur í bú hennar. Þau áttu engin börn, en ólu upp dreng þann, sem Snorri hét, og nú sá um búið með henni.

Þegar maðurinn dó, eignaðist hún ein allar eigurnar. Mæltu það flestir, að hún ætti fleiri tugi þúsundum af krónum í peningum, auk ágætarar búslóðar og hagfeldustu jarðar.

Gott á hún Gyða!

Alt Holt væri hægt að slétta með peningum hennar.

Hvílíkar jarðabætur!

Bóndinn á báðum jörðunum yrði stærsti og mesti búhöldurinn í allri sýslunni.

Skúli horfir hugfanginn, sem í leiðslu, yfir að Hálsi. Gyða er komin á fætur. Hann þekkir að það er hún, sem gengur út úr bænum og fer inn í skemmuna.

Hví hefir hann aldrei reynt það?

Nú — og því þá ekki að reyna það?

Nógu er hún myndarleg, þó hún sé orðin vel fullorðin, eins og Sunnlendingurinn segir.

En það er ekki spursmáilð — og þó. — Nei. Hún er þúsund sinnum nógu góð handa honum, en er hann einu sinni nógu góður handa henni?

Hann sér sig í skuggsjá hugar síns, háan og herðabreiðan. Ljós-

an á hár og hörund, með blágrá augu og heilsuroða í kinnum.

En það er jafnvel ekki aðalspursmálið.

Hann veit upp á sínar tíu fingur, að hann er myndarlegur maður. Að hann gengur í augu kvenfólksins, og að hann er álitinn, og er líka, einn bezti búforkur allra ungra manna í sveitinni.

En hefir þetta nokkurt gildi í augum Gyðu?

Hvað getur hann gefið henni, sem hún hefir ekki? — — Æsku og manndóm? — og — og — ást!

Ást!

Hvað er annars ást—?

Inga fóstursystir hans og ráðskona, á reki við hann, kemur út úr bæjardyrunum. Hún er annáluð í dalnum fyrir að hafa flesta þá kosti til að bera, sem eina konu má prýða. Andlit og vaxtarlag var í fegursta samræmi. Litblær hörundsins gaf til kynna góða heilsu og styrkleika, án þess þó að vera grófgerður. Augun voru dökk og stór. Hárið þykt, ljósjarpt, með gullnri slikju, og svo langt að hún gat setið á því, hvort sem það var laust eða í fléttum.

Inga gengur fram á hlaðið og aftan að Skúla. Hún grípur upp puntstrá og lætur puntinn kitla hálsinn á honum.

Hann lítur snögt við og horfir í augu hennar. Og eins og eldingu lýstur þeirri hugsun niður í sál hans:

—Úr þessum augum hefði eg átt að lesa svarið við spurningu minni.

Hann mintist þess nú, að hann hafði séð áður meiri dýpt og viðkvæmari innileika skína til sín frá þessum augum, en nú. Þá hafði hann haft um annað að hugsa og enn þá hefði hann um annað að hugsa en augu fátækrar fóstursystur sinnar.

Hann snýr sér aftur við, horfir yfir að Hálsi og segir:

—Þú ert orðin of stór, Inga, til að vera að hrekkja mann.

Það var hvorki gleði né gremja í rómnum.

Hún svarar:

—Eg var ekki að hrekkja þig. Eg var að reyna að vekja þig. — Kaffið bíður eftir þér, Skúli.

Hann segir:

—Eg kem bráðum.

Hún svarar:

—Kondu áður en það verður kalt. Eg er búin að hella í bollana. Og þú ert nógu lengi búinn að standa hérna á varpanum eins og merkisstaur, og stara yfir að Hálsi.

Hann segir:

—Eg vildi eg ætti þá jörð.

Hún svarar:

—"Hvað gagnar það manninum, þótt hann eignist allan heiminn, ef—"

Hann grípur fram í:

—Vertu ekki að þessari vitleysu.

—Vitleysu! Veiztu hvað eg sá í augunum á þér, þegar þú leizt við áðan?

Hann segir:

—Nei.

—Eg sá alla Háls landareignina speglast í þeim. Hálshnjúkinn, hálsinn, hlíðina, túnið, engið,

hagann, fjárhúsin, bæinn. Og Gyða stóð í dyrunum, en sjálfur stóðstu bundinn á hlaðinu við stjakann — eins og hestur.

Skúla verður orðfall.

Tvær mjaltakonur ganga út í fjósið með mjólkurfötur í höndum, og renna um leið góðviðrislegum forvitnisaugum fram á varpann.

Snati gamli dillar skottinu frammi fyrir Ingu. Hún er ekki búin að gefa honum morgunmatinn sinn.

En uppi á stofumænir læðist kisa í vígahug. Hún hefir rétt í þessu misst tvo morgunverði. Fyrst steindepil, þegar Inga gekk út. Svo máríötlu, sem mjaltakonurnar stygðu. Nú er hún að komast í stökkfæri við ofurlítinn grátitlingsunga.

Inga gengur inn í bæinn. Þá Snati. Skúli síðastur. En um leið flýgur grátitlingsunginn burtu, og kisa stekkur í bræði sinni niður úr bæjarsundinu og lemur sig utan með skottinu. Svo lúpast hún inn í bæinn á eftir þeim, þótt nýmjólkin sé enn ekki komin úr fjósinu.

Sökum þess hve veðrið er gott, fara margir til kirkju um daginn frá bæjunum í dalnum. Skúli býður Ingu gæðing til reiðar, ef hún vill fara, en hún kærir sig ekki um það, og sjálfum sér ætlar hann annað starf, en hlusta á messu.

Hann veit, að Gyða er heima, því hann sér reiðhest hennar uppi í hlíðinni.

Því ekki að tala við hana?

Ja, því ekki að reyna það?

Til þess að geta orðið eigandi að Hálsi, varð hann fyrst að eignast Gyðu, um það var engum blöðum að fletta.

En hann kveið fyrir að biðja hennar, eins ag skólapiltur fyrir vorprófi. En til þess að ná takmarkinu fram undan, og verða sá maður með mönnum, sem æskuna dreymdi um, varð að ganga undir prófið. En fyrir gat það komið, að maður stæðist ekki prófið. Og það var einmitt sú tegund kvíða sem þrengdi sér inn í sál hans.

Ef hún nú neitaði honum — skyldi það þá fréttast?

Hvað er það, sem ekki fréttist í fámenninu í dölunum?

Eins og hann viti ekki ósköp vel, að þar verður oft lítið efni að langri sögu.—Jafnvel ekkert efni, að heilum heimi, eins og sköpunarsagan segir frá.

Þótt Hálsauðurinn hafi gagntekið hann allan, og stöðug umhugsun að eignast hann, sé búin að sýra sál hans, metur hann enn þá mannorð sitt mikið. Hann vill ekki einungis að aðrir hafi gott álit á sér og tali vel um sig og með virðingu, heldur vill hann standa hreinn og beinn og sem lýtaminstur í eigin augum .

Hann hefir, þótt ungur sé, séð ástina bláfátæku lepja dauðann úr krákuskel, eins og gömlu mennirnir kölluðu það.

Hann hefir vitað hreppsnefnd-

ina fleygja ástinni og afleiðingum hennar eins og gólfdruslu út í veður og vind, þegar kýrin drapst úr doða eða maðurinn misti heilsuna. Séð helztu menn sveitarinnar aðskilja mann og konu, sem sögðust elskast og þráðu og vildu búa saman, en hola afkvæmum þeirra niður hingað og þangað af ísköldu handahófi, að eins sökum þess, að börnin urðu svo mörg, að kraftar foreldranna megnuðu eigi lengur að standa straum af þeim.

Honum finst skynsamlegu hjónaböndin, svo nefndu, oftast nær fara vel. Öryggið og vissan, sem góður efnahagur skapar, virðist vega upp á móti ástasælunni, og stundum langt fram yfir það, þegar fram í sækir.

En vonin og kvíðinn um Gyðu og alt það, sem henni fylgdi, vegur salt í sál hans á ási óvissunnar, og flæmir burt ró hans og frið.

Hann finnur, að hann verður að láta til skarar skríða. Hann verður að ganga hreint til verks og sigra eða falla — með sæmd. En árennilegt er það ekki.

Hann klæðir sig í dimmbláu sparifötin sín. Setur hvítan kraga um háls sér og svertir skóna, þótt þess þyrfti ekki með, því Inga hélt þeim alt af í bezta lagi. Svo setur hann svartan hatt á höfuðið, úr ágætum flóka, með gríðarstórum, flötum börðum.

Þótt leiðin sé stutt, kýs hann heldur að fara ríðandi. Þegar hann kemur út á hlaðið, hefir vikadrengurinn lagt á Jarp hans. Hann grípur nýsilfurbúna svipu, stígur á bak og ríður í hægðum sínum niður tröðina.

Hann sér ekki betur, en Snorri, fóstursonur Gyðu, standi úti á hlaðinu og horfi á sig.

Það er óheillamerki.

Snorri er sá versti maður, sem hann getur mætt í þessari för. En um það hefir hann ekki hugsað áður.

Þeir eru jafngamlir. Fermingarbræður, búnaðarskólabræður, en engir félagsbræður. Þeim hefir æfinlega komið illa saman.

Snorri var skarpari við bóklegt nám, og náði hærri einkunnum og stóð ofar fermingardaginn, og á skólanum stóð hann Skúla stöðugt hærra. Eins hafði það orðið við burtfararprófið. Þá urðu samt verklegu námsgreinarnar hjá Skúla, sem var dugnaðarforkur, svo þungar á metunum, að þær nærri jöfnuðu hlutföllin milli bóklega lærdómsins. Svo Skúli varð loksins hér um bil jafn Snorra í burtfararlistanum.

Snorri sagði þá, að Skúli ætti skítnum alt sitt lán að þakka, og og var hinn hæðilegasti í orðum. Enda var hann ertinn og orðhvatur þegar því var að skifta, og hafði Skúli fengið margt óþvegið orð frá honum, án þess borgun kæmi fyrir í sömu mynt, því Skúli var heldur orðfár og stirðmæltur, og virtist hugsa margt betur en hann fékk með orðum lýst. En ef í bröndótta var slegið, var Snorri sem fis í höndum hans í glímunni, því hann var lítill og léttur, en svo var hann liðugur, að erfitt var að koma honum af fótunum.

Eiginlega hefir Snorra stöðugt veitt betur í öllum þeirra viðskiftum. Skúla er því heldur þungt í skapi til hans. Verst af öllu er þó, ef hann eignast aðra eins ágætis jörð og Háls og allan auðinn með. En hvað er líklegra, ef Gyða skyldi nú ekki taka honum og deyja barnlaus og mannlaus!

En eitt er þó verst af öllu.

Hann er alls ekki laus við þann grun, að Snorri líti hýru auga til fóstursystur sinnar og ungu bústýru. Hann veit, að Snorri er sá maður, sem stendur á sama hvort kærastan á eina krónu eða tugi þúsunda, ef honum að eins líkar stúlkan. Snorri hefir svo oft sagt það í sinn hóp, og þá um leið storkað Skúla, og sagt, að ef einhver byggi til beinakerlingu úr gulli, þá skyldi hann ábyrgjast að Skúli bæði hennar.

Það er ekki svo leiðis, að hann elski Ingu, en hann má ekki missa hana frá búinu. Kaupið eiginlega ekki neitt, en bústjórn hennar öll hin bezta.

Nú. — Og eiginlega finst honum að hann geti ekki vitað af henni í faðmlögum Snorra — helzt ekki í faðmi nokkurs manns. En auðvitað hlýtur þetta að vera makalaus heilaspuni hégómlegustu eigingirni. Líklega er honum hlýtt til hennar eins og bróður til systur.

En nú er hann kominn heim á hlaðið.

Hann kastar kunnuglegri kveðju á Snorra, og bindur hest sinn við hringinn í stjakasteininum.

—Þú munt ætla langt að fara, svona vel ríðandi og uppdubbaður, mælti Snorri, með gletnisspurningu í augum og háðbros á vörum.

Skúli verður hvimsa við þessar kveðjur og seinn til svars. Honum vefst tunga um tönn að gera strax orð eftir húsfreyju. Í stað þess fer hann í mesta ákafa að ræða um veðrið og heyskapinn og búskaparhorfurnar, en lætur ei uppi erindi sitt og gerir ekki boð fyrir neinn.

Snorri er hinn ræðnasti. En þegar honum þykir úttalað um almenn tíðindi, segir hann kankvís:

—Þú hefir annars ekki ætlað lengra í bili, fyrst þú fórst að binda klárinn?

—Nei, eg eiginlega reið þetta svona að gamni mínu, af því veðrið er svo gott.

Skúli bölvar Snorra í hjarta sínu fyrir að bjóða sér ekki inn, eða láta húsfreyju vita, að hann væri kominn, án þess hann þyrfti sjálfur beinlínis að segja honum að hann hefði komið að sjá hana. En það skrítnasta af öllu er það, að Skúli finnur það vel með sjálfum sér, að ef hann hefði ekki komið í þessum erindum, heldur eitthvað viðvíkjandi búskapnum, þá myndi hann strax hafa gert orð fyrir Gyðu, þótt hann rækist á Snorra þarna á hlaðinu, án þess að láta sér bregða hið minsta.

—Það er nú heldur fáment heima núna, segir Snorri, — svo eg held það verði ekki mikil skemtun fyrir þig hér. Við erum bara þrjú, sem ekki förum til kirkjunnar:

mamma og eg og Sigga gamla. En hún er ekki svo slök, skal eg segja þér. Þú ætlar þér þó ekki að fara að ná gömlu Siggu frá okkur fyrir næsta ár? Það væri svo sem rétt eftir þér. Máske þú viljir, að eg skili til hennar að þú þurfir að finna hana?

Það fer heldur að þykna í Skúla. Nóg til þess að hann segir:

—Máske þú vildir segja húsmóður þinni, ráðsmaður góður, að mig langi til að sjá hana sem allra snöggvast? Eg kom ekki til þess að munnhöggvast við þig.

—Heyr á endemi! Það er naumast, að þú sért mikil með þig í dag! Þú ert þó líklega ekki á biðilsbuxunum? Nógu ertu fínn til þess. En erindi þínu hefði eg skilað þó fyrri hefði verið.

Skúli sótroðnar við svar Snorra, þótt hann reyni af fremsta megni að láta ei á því bera, að örin hafi hitt. Ef Snorra grunar eitthvað, sem ólíklegt er, þá er það Skúla sjálfum að kenna.

Án þess að segja fleira, og áður en Skúli svarar, gengur Snorri inn göngin, og kallar þaðan fullum hálsi inn í baðstofuna:

—Óðalsbóndinn í Óræktar-Holti gerir boð fyrir húsfreyjuna á Hálsi. Þú heyrir það, mamma.

Fleira eigast þeir ekki við, en von bráðar gengur Gyða út og býður gesti til stofu, sem nær furðu fljótt sínu fyrra jafnvægi þegar Snorri er horfinn.

Þótt Gyða sé farin að eldast, er hún fríð kona sýnum, og yfir allri framkomu hennar hvílir göfug prúðmenska, og í svip hennar býr sú tign, sem svo mörgum íslenzkum konum er meðfædd, þótt þær einar sýni hana bezt, sem hvorki þurfa að leggjast undir basl og bágindi kotkonunnar, né bera ok útlendra hirðsiða og þorptízku.

Stofan og húsgögn hennar eru hin prýðilegustu. Þaðan sem hann situr þægilega í fjaðrastólnum við borðið, getur hann séð bæinn í Holti út um stofugluggann, og mestalla landareignina. Hvað það er gaman að vera eigandi alls sem maður sér! Hann sér að maður gengur yfir brúna heim að Holti. Það er Snorri. Hvert skyldi hann vera að fara?

Gyða heldur uppi samtali, sem Skúli reynir að taka þátt í, en hann er stöðugt að leitast við að koma erindi sínu sem bezt fyrir, en því meira sem hann fæst við það, þess óþægra verður það.

Gyða býður honum kaffi, sem hann þiggur, og eftir litla stund fer hún út úr stofunni og biður hann afsökunar á því að hún verði að láta hann eftir einan, á meðan hún útbúi það.

Skúli reynir að safna öllum huggeislum sínum saman á einn brennipúnkt, meðan hún er í burtu. En hvað átti hann að segja?

—Eg elska þig?

—Nei!

—Jörðin þín er svoddan ágæti að mér hefir hugsast — —

—Afleitt — Ómögulegt.

Að koma fram fyrir hana æstur af ást, eru látalæti, sem Gyðu

mun illa geðjast að. Hún myndi ekki trúa honum.

Að byrja mál sitt með því að hann sé nú kominn til að biðja auðsins hennar, er þó enn álappalegra.

Það er að eins einn vegur fær: spyrja hana blátt áfram að því hvort hún vilji verða konan sín, og láta svo kylfu ráða kasti. Annað getur hann ekki gert. Það er eina skynsamlega leiðin, sem hann getur farið. Svo verður auðna að ráða svari.

Falleg var stofan!

Hún er öll máluð í hólf og gólf. Sumt eins og marmari, sumt eins og eik.

Skyldi hún nú ekki koma fljótlega aftur, húsfreyjan.

Hefðu fleiri konur verið heima, þá hefði hún ekki þurft að búa til kaffið sjálf. En Sigríður gamla er líklega aldrei látin gera það.

Annars er gott að fá að vera einn svolitla stund til að átta sig.

Skyldu nú peningarnir hennar vera þarna í spónlagða skattholinu, eða í stórri kistu einhverstaðar uppi á stofulofti, eða í vellæstum kistli inni í baðstofuhúsinu hennar; eða skyldi hún hafa þá á sparisjóð, eða á banka í Reykjavík?

Hann lítur yfir að Holti. Honum sýnist Snorri standa á hlaðinu. Svo hverfur hann inn í bæjardyrnar. Hvern fjandann er hann að gera þar?

Það hlýtur að hafa soðið á katlinum.

Eldavélin hennar er líka dæmalaust góð.

Gyða er komin inn í stofuna með bakkann, kúfaðann af kaffi, sykri, rjóma og öllum þektum tegundum af brauði.

Og hvað var þetta?

Flaska!

Benedictine!

Þetta blessaða, gamla múnkavín, sem jafnvel góðtemplarar geta tæpast neitað að neyta í góðum vinahóp.

Fornbýl var Gyða, og svona var gestrisnin.

—Eg hélt að þú vildir heldur staup af þessum kryddlegi með kaffinu, heldur en bolla af súkkulaði á undan því.

Skúli játar því fegins hugar.

Hann er enginn vínsvelgur, og kaupir sjaldan vín, en hefir samt gaman af að fikta við það.

Hún hellir kaffinu í bollana og fyllir staup handa honum, en lætur aðeins sem svarar einni teskeið í sitt staup, honum til samlætis.

Skúla er nú farið að líða betur. Gyða er svo blátt áfram og alúðleg við hann, að kjarkur hans og sjálfstraust kemur til baka.

Þegar hún ætlar að fara að hella í seinni bollann, snertir hann hendi hennar og mælir hægt en þungt:

—Gyða!

—Já, hvað er að? Viltu ekki kannske í seinni bollann?

—Jú. Það er ekki það—

Gyða horfir beint framan í hann.

Hann heldur áfram:

—Mig hefir lengi langað til að tala um nokkuð við þig — spyrja þig að dálitlu, og hið alúðlega viðmát þitt hjálpar mér—

Gyða horfir hvast og alvarlega á hann. Hann þagnar andartak, svo segir hann hægt og skýrt:

—Viltu verða konan mín, Gyða?

Hún dregur að sér hendina, sem hann hefir snortið. Sárindasvip bregður fyrir í andliti hennar. Hún horfir að nýju fast í augu hans. Hann reynir að standast þetta augnaráð og horfa á móti, en augu hans hörfa undan til gólfsins. Honum finst hann vera veginn í huga hennar og fundinn léttvægur.

Loks segir hún í mikilli alvöru:

—Hví biður þú mig þessa, ungi maður? Þú elskar mig ekki eins og menn á þínum aldri elska.

Það er sem jökulvatni sé skvett í andlit hans. En honum dettur ekki í hug að gefast upp.

Hann segir:

—Það er ekki satt, að eg elski þig ekki. Það er líklega ekki blind ást sem eg ber til þín. En eg elska þig sökum allra mannkosta þinna, og eg veit að eg virti þig og yrði þér góður, og yrði hamingjusamari með þér en nokkurri annari konu.

Það er svo sem ekki tekið út með sældinni að segja þetta. Hann næstum svitnar af áreynslunni.

Hún segir:

—En ef eg nú gæfi burtu allar eigur mínar: jörð, bústofn og alt; vildir þú samt kvænast mér allslausri? — Myndir þú hafa beðið mín ef eg hefði verið bláfátæk og umkomulaus?

Skúli svarar ekki.

Hún heldur áfram:

—Eg ætlast ekki til svars. Eg þekki þig Skúli. Og eg met þig mikils fyrir dugnað þinn og framtakssemi. En ást handa mér áttu enga til. Ef til vill er gróðaást þín svo sterk, að hún dregur að sér alla aðra ást og heldur henni fastri innan vébanda sinna. Um það skal ekki dæmt. Sumir menn hafa mikla ást að gefa og margskonar mótlæti í meðgjöf. Aðrir gefa litla ást og leggja líka léttar sorgir á herðar konum sínum.

Hann segir í hita:

—Skynsamlegu hjónaböndin fara æfinlega bezt.

Hún svarar:

—Þetta yrði ekki einu sinni skynsamlegt hjónaband, Skúli, eins og eg lít á málið. Eg er víst nálægt þrjátíu árum eldri en þú. Eg get ekki gefið þér æskuhitann. Hann er farinn fram hjá mér. En eg gæfi þér jörðina og eigurnar. Ef til vill gætir þú haft hitann úr því. Þú yrðir stór og mikill bóndi, sem gætir reist þér lofsamlegt minnismerki í framkvæmdum — að minsta kosti hér í sveit. En þú hefir ekkert að gefa mér, sökum þess að þú getur ekki elskað mig á þann hátt sem eg vil vera elskuð. — Hugsaðu þér! Jörðin mín yrði stöðugt hærri og fyrri í huga þér en eg sjálf —

Skúli grípur fram í:

—Þetta er ekki satt, Gyða!

Hún segir:

—Jú, það er satt. En þú sérð

ekki þá hlið sannleikans. En eg veit samt að þú ert svo skynsamur, að þú getur skilið að mér sé ómögulegt að verða konan þín. En eg skal fyrirgefa þér þótt þú hafir misboðið mér með því að bjóða mér hönd þína kalda og ástlausa.

Kaldur, langvarandi grunur, sem alt af hafði gægst inn um allar gættir framtíðarbygginga hans, klæddur í Móra-búning með Lallasvip, hlær nú á miðju gólfi yfir rústum fallinna borga. Ólánið er skeð. Gyða hefir hryggbrotið hann. Aldrei verður Háls og Hálsauður annað en sýnd veiði, sem aldrei verður gefin. Augnayndi, sem aldrei næst.

Það er löng, lamandi þögn. Skúli hefir engin orð á hraðbergi. Hann stendur þegjandi upp og sýnir á sér ferðasnið.

Gyða er í þungum þönkum.

Hún segir:

—Farðu ekki strax.

Rómurinn er næstum biðjandi.

Hann svarar hryggur:

—Mér finst erindinu sé lokið — eins og því líka lauk.

Hún segir:

— Um það verður ei lengur rætt. En mig langar til að tala við þig um annað mikilsvarðandi mál, sem ef til vill gæti snert þig. Það sem okkur hefir á milli farið í dag, finst mér að geri mig opinskárri við þig. Og eg vona að þú misvirðir það ekki, þótt eg tali við þig eins og móðir við son. Viltu ekki gera svo vel og setjast aftur?

Hann gerir það, en segir ekkert.

Hún spyr blátt áfram:

—Er þér ekkert hlýtt til fóstursystur þinnar, eða henni til þín?

Hann svarar dræmt:

—Það held eg ekki — eins og þú meinar það.

Hún segir:

—Hún er afbragðs konuefni.

Hann segir:

—Það hugsa eg hún yrði þeim sem væru nógu loðnir um lófana.

—En hún á ekkert, bætir hann við sorgmæddur.

—Hún er þér góð ráðskona? spyr hún.

—Ágæt í alla staði, svarar hann.

—Og ykkur hefir alt af komið vel saman?

—Já.

Hún hugsar sig um litla stund. Svo segir hún:

—Má eg eyða tímanum fyrir þér í nokkrar mínútur?

Skúli er farinn að gerast forvitinn og játar því.

Hún hefur mál sitt á þessa leið:

—Í banalegunni sagði maðurinn minn mér frá því, að Inga uppeldissystir þín, væri ekki dóttir Helga þess, sem hún er sögð að vera. Hann trúði mér fyrir þessu leyndarmáli, sem eg nú ætla að trúa þér fyrir.

Nú hefst brúnin á Skúla, en Gyða heldur áfram án þess að hann grípi fram í.

—Þegar Helgi, maðurinn minn, sem varð, var um tvítugt — fimm árum áður en eg giftist honum, kyntist hann móður Ingu, sem þá

var átján ára gömul, og feldu þau hugi saman. Hún var mjög fríð sýnum og vel gefin stúlka, en einstæðingur, og var hún vinnukona hjá foreldrum hans.

—Foreldrana mun hafa grunað um samdrátt þeirra, því þau létu hana fara burtu árið eftir, og fór hún í vist að bæ einum þar skamt frá. Sama vor, druknaði vinnumaður þaðan í hákarlalegum, sem hét Helgi eins og maðurinn minn. Sumarið eftir fundust þau nokkrum sinnum, og einhverju sinni segir hún honum að hún sé þunguð af hans völdum, og biður hann ásjár. Hann herðir upp hugann og segir foreldrum sínum hvað komið sé, og vill ganga að eiga hana þegar í stað. En þau leggja blátt bann fyrir, og móðir hans segist ætla að tala við hana, og það gerir hún víst svo lítið bar á. En Helgi var sendur á annað landshorn, og kom hann ekki heim fyr en eftir veturnætur. Þá var Inga fædd, en móðirin dáin, og faðirinn var af öllum sagður Helgi sá, er í hákarlalegunum druknaði. Hvernig því var þannig komið fyrir, held eg hann hafi aldrei grenslast eftir, að minsta kosti sagði hann mér aldrei frá því.

—Eg býst við að manninum mínum hafi fundist að hann hafi breytt smámannlega. En einhvernveginn fékk hann sig ekki til að raska ráðum foreldra sinna og leiðrétta misskilning almennings, þótt hann á deyjanda deyi segði mér leyndarmálið. En eg býst samt við að hann hafi engu síður liðið fyrir yfirsjón sína, en þótt hún hefði verið heyrum kunn. Og honum mun það óbeinlínis að þakka, að barnið komst í hinar góðu hendur foreldra þinna, og naut þar bezta uppeldis.

—En þótt eg nú hafi sagt þér þetta, og þótt eg telji sjálfsagt að Inga viti hið sanna, þá álít eg alls ekki nauðsynlegt, né heldur tel eg það skyldu mína, að kunngera öllum heimi hvor þeirra Helganna sé hinn rétti faðir hennar, fyrst hún er í raun og sannleika Helgadóttir. En það tel eg helga skyldu mína að hún taki arf eftir mig á móti fóstursyni mínum — að minsta kosti sem svarar fullum föðurarfi.

—Eg hefði líklega ekki haft kjark í mér að byrja á þessu samtali, ef ekki hefði staðið svona á. Ef til vill hefði þessu ekki verið hreyft fyr en eftir minn dag, og þá hefði erfðaskrá mín sýnt arfinn sem gjöf til hennar, eins og hann líka alt af verður og á að sýnast. — En ef þú hefðir ekkert út á Ingu að setja, nema fátæktina, og álítur að hún væri til með að giftast þér, þá skal eg gefa henni tíu þúsund krónur sama daginn og þú kvænist henni. Þær ættu að gera stórt skarð í þúfurnar og holtin heima hjá þér. Og nú hugsa eg að þú farir eins ánægður frá mér, drengur minn, og þó að eg hefði gefið þér sjálfa mig, okkur báðum, að eg hygg, til angurs og óyndis.

Gyða er alvarleg, þó brosandi. Skúli er staðinn á fætur. Hann

getur naumast skýlt fögnuði sínum.

—Hvernig get eg þakkað þér nógsamlega, kæra Gyða, segir hann og grípur um báðar hendur hennar.

Augu hennar lýsa meðaumkun, þegar hún lítur á hann með sömu stillingunni og svarar:

—Þetta krefst ekki þakkar. — Máske þú líka þekkir ei Ingu fremur en mig.

Á heimleiðinni hugsar Skúli um Ingu. Foreldrar hans höfðu tekið hana í gustukaskini, þegar hún var barn að aldri. Hún var búkonuefni. Á því var ekki vafi. Það hefir hún sýnt í svo mörgu, frá því móðir hans féll frá, og hún hafði tekið við ráðskonustöðunni. Raunar hefir honum aldrei komið til hugar að hún yrði konan sín, því ríkt kvonfang ætlaði hann sér alt af að fá. En nú er fátæktin ekki lengur til fyrirstöðu. Tíu þúsund krónur í glerhörðum peningum strax, og mikið af Hálsauðnum, máske jörðina þegar Gyða fellur frá — það er ekki svo afleitt!

Hann ætlar að nefna það við hana strax um kvöldið. Honum finst lítill vafi að hún taki honum orðalaust. Samt veit hann að hún hefir átt völ á að giftast góðum drengjum. En tæplega hefir hún samt nokkurn í huga, nema ef það skyldi vera ráðsmanns skrattinn, hann Snorri á Hálsi. Hann hefir einstöku sinnum verið að flækjast í kringum hana, sá bansettur angurgapi, sem alt af hefir honum á kné komið. Og nú er hann líklega yfir frá hjá henni. Hann skyldi nú bara ná í alt saman eins og það legði sig. Skúla sortnaði fyrir augum. Hann er kominn yfir brúna, slær í Jarp og hleypir í sprettinum heim í hlað.

Inga er hvergi sjáanleg í bænum þegar inn kemur. Fólkið segir honum að hún hafi gengið út með Snorra á Hálsi. Hann hafði komið og viljað finna hana.

Skúla er órótt innanbrjósts.

Hann sest niður í ómáluðu stofunni sinni, styður olnbogunum á borðið og lætur höfuðið hvíla í höndum sér.

Einhver saknaðarþrá og tómleika tilfinning, sem hann hefir ei áður þekt, tekur hjarta hans köldum tökum. Það er hvorki hryggbrotið né auðsmissirinn, sem ollir því. Jafnvel ekki kvíðinn fyrir að kunna að tapa þessum tíu þúsund krónum, og því, sem þeim átti að fylgja seinna meir.

Nú þegar margra ára loftkastalar um Gyðu og auð hennar, eru hrundir til grunna, og skyggja ei lengur á sálar útsýn hans, þá birtist honum í fyrsta sinn broshýr mynd Ingu fóstursystur sinnar, í sama stað og kastalarnir hafa áður verið bygðir. Og það er ekki myndin af Ingu, dóttur Helga þess, sem honum hefir verið sagt frá í dag, heldur hin örsnauða Inga, dóttir Helga vinnumannsins, sem druknaði í hákarlalegunum.

Hví hefir hann eigi skilið sjálfan sig fyrri? Alt af hefir hún brotið sig í mola vegna hans. Alt af viljað hans hag í öllu. Alt af jafn góð — jafn elskuleg.

Honum finst að sér standi öldungis á sama um alla peninga. Það er Inga sjálf og ekkert annað, sem hann má ekki missa — sem hann verður að eignast og eiga.

Skúli heyrir að gengið er um bæjardyrnar. Hann þekkir þetta lipra fótatak. Það er Inga.

Hann lítur út um gluggann, og sér að Snorri er að ganga heim til sín yfir brúna, fattur og léttur og vingsar ofurlítið handleggjunum, eins og þegar bezt liggur á honum.

Stofuhurðinni er lokið upp og Inga gengur inn. Henni verður felmt við að sjá Skúla þar inni. Auðséð að hún hefir haldið að enginn væri þar. Skúli tekur eftir að hún er óvanalega rjóð og heit.

—Fyrirgefðu! Eg hélt að enginn væri hér, sagði hún um leið og hún snéri sér við til að ganga út aftur.

Skúli er staðinn upp, og segir um leið og hann gengur til hennar:

—Þér er sama þó þú lofir mér að tala við þig fáein orð, Inga.

Inga starir forviða á hann. Aldrei hefir hann talað til hennar í þessum róm. Það býr svo innileg blíða og sárbeiðni í röddinni, að Skúli verður næstum hissa að heyra til sjálfs síns.

Inga sezt á stól við borðið Hún er í mikilli geðshræringu.

Skúli gengur um gólf í stofunni nokkur augnablik.

Alt í einu staðnæmist hann frammi fyrir henni og tjáir henni ást sína.

Það verður löng þögn.

Hún horfir undrandi á hann.

Augu konunnar eru skörp að lesa úr andlitslínunum og ljósstöfum augnanna, og náttúra hennar er næmi skynugri að skilja tilfinningamál.

Einlægni hans leynir sér ekki.

—Hvenær?—Síðan hvenær hefir þú elskað mig? spurði hún loks, svo forviða og utan við sig, að hún átti erfitt með að koma upp orðunum.

—Eg vissi það fyrst í kvöld. En eg veit að eg hefi elskað þig lengi óafvitandi, í djúpi hjarta míns. Máske frá því að við vorum börn.

Hann talar ekki langt mál, en sál hans speglar sig í hverju orði. Hann minnist á barnæsku þeirra, skemtanir og samverustundir. Minnir hana á þegar þau bygðu bæinn sinn saman, vöktu saman yfir vellinum, lærðu "Kverið" saman og mintu hvert annað á. Hina sameiginlegu sorg þeirra við fráfall foreldra hans, en fóstru hennar og fóstra. Og svo árin sem liðið höfðu síðan. Hann mintist á hve vel hún hefði staðið í stríðinu síðan. Hve mikils virði hún væri honum og yrði framvegis, ef hún vildi verða konan hans. Hann hefði aðeins

ekki kunnað að meta hana. Augu hans verið svo haldin að hann hefði ei þekt hana. En nú þekti hann hana og sæi í réttu ljósi, því nú væru augu hans opnuð. Nú væri hann viss um, að í þeim byggi ei lengur sýnin, sem hún sagðist hafa séð í morgun.

Svo segir hann henni, án þess að draga nokkuð undan, að hann hafi beðið Gyðu. Hann skýrir henni frá því hverju hún hafi svarað, og einnig hvað hún hafi sagt honum um ætt sjálfrar hennar og auðsvon. En hann fullvissar hana um, með óbilandi sjálfstrú, að hann sé að biðja hennar sjálfrar, en ekki peningavonarinnar.

Inga horfir tárvotum einlægnisaugum á hann, er hann lýkur máli sínu og bíður eftir svari, sem kemur brátt:

—Mér þykir þungt ef eg þarf að valda þér sorgar, því bæði þú og foreldrar þínir hafa svo mikið fyrir mig gert. Og þú átt það heldur ekki skilið. En mér datt aldrei í hug að þér myndi nokkurntíma þykja vænt um mig, öðruvísi en leiksystur þína. Þú hefir ætíð metið eigurnar mest, eins og þú sjálfur veizt, en eg allslaus.

—Skúli! Eg held eg megi til með að segja þér það núna! Mér þótti einu sinni ósköp vænt um þig. Eg held eg hafi elskað þig, þegar eg var um fermingu og þar til þú fórst á búnaðarskólann. Þau tvö ár, sem þú varst í burtu, beitti eg öllu mínu litla viljaþreki til að verða þér afhuga, þar sem eg ímyndaði mér að þú myndir aldrei endurgjalda ást mína. Og mér tókst það. Að minsta kosti að mestu leyti. Það er eins og alt fari upp í vana á endanum. Og nú elska eg annan, Skúli. En þú getur fengið svo miklu fullkomnari konu en mig.

Skúli hefir gripið um vinstri hendi hennar, þá sem á borðinu hvíldi, án þess hann eiginlega vissi hvað hann gerði. Honum finst hann vera að missa alt.

—Sleptu mér.

Hún segir þetta lágt, og reynir að losa vinstri hendina með þeirri hægri, sem legið hefir í keltu hennar undir borðinu. Þá sér Skúli glampa á gildan einbaug úr gulli á heiðarmána, þegar hún hreyfir hendina. Þennan hring hefir hann aldrei áður séð. Hann sleppir hendinni, eins og hann hefði tekið á hvítglóandi járni, og hrekkur afturábak.

—Trúlofuð!

Orðið brýst fram af vörum hans eins og upphrópun, spurning og stuna.

Hún svarar svo lágt, að hann varla heyrir það:

—Já.

—Snorra?

Hann segir nafnið á þann hátt, að það er engu líkara en í þessu eina orði búi útskúfun hans frá öllum gæðum, þessa heims og annars.

Henni verður bilt við geðshræringuna, sem lýsir sér í rödd hans. Það er þögn nokkur augnablik . Þá segir hún:

—Já. Hann kom seinni partinn og við settum upp hringana. En þú mátt ekki taka þér þetta svona nærri, góði Skúli minn. Við vorum búin að vera heimuglega trúlofuð næstum í ár.

—Og þú ferð frá mér í vor?

—Já, eg giftist honum þá. Þú mátt ekki vera reiður við mig fyrir það, Skúli. Hann hefir ekki sagt Gyðu fóstru sinni frá þessu ennþá. En ætlar að gera það í kvöld. Hann segist þekkja hana svo vel og hún sé svo góð, að hann viti upp á sínar tíu fingur að hún taki þessu vel. En hann, og við bæði, höfum kunnað því bezt, að eiga sjálf einkamál okkar út af fyrir okkur sem lengst. En eg er viss um að hann veit ekki annað en eg sé fátæk og umkomulaus.

—Eg vildi hann væri dauður!

Skúli hvæsir þessu fram úr sér, og fingurnir kreppast inn í lófann, svo hnúarnir hvítna. Það býr svo átakanleg sorg, gremja og vonleysi í setningunni, að Inga hrekkur við.

—Eg ætlaði ekki að hræða þig, segir hann angurblítt.

—Viðtali okkar er nú lokið, Inga mín. Eg má sjálfum mér kenna um alt.

Inga gengur nokkur skref fram að hurðinni. Þar staðnæmist hún og segir:

—Vertu mér ekki reiður, Skúli, þótt eg segi það við þig, að eg er viss um, að Snorri gefur það eftir að peningarnir gangi til þín, þessir, sem Gyða ætlaði okkur ef þú kvæntist mér, eins og þú varst að segja áðan.

—Farðu nú Inga og lofaðu mér að vera einum. — Það er hægt að tapa án þess að verða aumingi, og bíða lægri hlut, án þess að verða lítilmenni.

—Bíddu annars við, örlítið, segir hann enn fremur og tekur hægri hendi hennar í sína og þrýstir hana innilega:

—Eg ætla að vera fyrsti maðurinn að óska þér til hamingju með trúlofunina. Megi þér æfinlega líða sem bezt. Snorri er enginn ódrengur, þótt mér hafi orðið skuggi hans ærið stór.

Nokkru eftir að Inga er farin burt úr stofunni, inn í baðstofu, gengur Skúli út á hlaðið.

Kvöldið er hlýtt og rólegt. Heiður himinn spáir fögrum morgundegi — sýnilega betri þurkdegi en sláttudegi.

Á móti honum blasir í kvölddýrðinni Hálslandareignin, með rennslétt tún og engi, sem eru honum töpuð um aldur og æfi.

Sumar eftir sumar brunar Snorri áfram með sláttuvélina, meðan hann sjálfur stendur á hausnum í þúfunum í Holti og kemst hvergi áfram. — Snorri! sem hefir sparkað honum aftur fyrir sig við ferminguna, á skólanum og í kvonbænunum! Náð frá honum bezta konuefninu í sveitinni og öllu — öllu, meðan hann hefir bitið sjálfan sig svo fastan í aur og urð hversdagsholtanna, að hann hefir gleymt að eitt er nauðsynlegt:

að elska.

Þrjár venzlakonur.

Eftir Guðmund Friðjónsson.

Tímarit norðl. kvenna, "Hlín", flutti á s.l. hausti frásögn um þjár systur, kvenkosti þeirra og úrræði, þegar vanda bar að höndum. Sú frásaga var að því leyti merkileg, að hún kastaði ljósi, eða bregður upp birtu, svo að bæði sér einstaklinga og aldaranda. Ein þessara systra var áður nafnkunn — móðir Matthíasar skálds.

Mér datt í hug, þegar eg las þessa frásögu, að fleiri framliðnar konur væru þess verðar, að þeirra væri minst opinberlega, og betra væri lítið af því tagi en alls ekki. Mér komu þá í hug *þrjár venzlakonur,* sem eg kyntist fyrir hér um bil 30 árum og nú eru fallnar í valinn og voru stórmerkilegar, hver á sína vísu. Konur þessar voru: Katrín, móðir Einars skálds Benediktssonar, Þorbjörg ljósmóðir, systir Benedikts, og Ólafía, systurdóttir og fósturdóttir Þorbjargar. Þó að þessar konur væru venzlaðar, vissi eg eigi til, að Katrín væri í vináttutengslum við fóstrurnar. Svo er oft um afburðasálir, að þær eiga ekki saman.

Vissulega gætu sumir menn sagt meira og fleira frá þessum konum, en eg get, þeir sem hafa kynst þeim lengur og meira. T. d. var eg þeim ekki svo kunnugur, að eg geti nefnt atburði úr hversdagslífi þeirra, sem varpa jafnan beztum bjarma yfir innri manninn. En þá eru þær og óskemdar af þeirri smámuna sögusögn, sem stundum getur orðið nærgöngul í hversdagslífinu, jafnvel úrvalsfólki. Því að manndómur eða mannræna er ekki ávalt bláþráðalaus.

Það er þá af Katrínu Einarsdóttur að segja, að hún var kvenna fríðust á þeim aldri — mun hafa verið um sextugt. En þó fanst mér meira til um málsnildina en fegurðina. Hún talaði íslenzku afburða vel. Bæði var orðavalið frábært og samfara því áherzlur og málrómur með hinum fegursta hreim eða hrynjanda. Hún var sögð skáldmælt, en duldi það. Ekki mun Katrín hafa tamið sér ræðuhald, nema í sæti sínu. Aldarandinn hefir eigi veitt henni þess háttar tækifæri. En víst hefir hún haft til þess alla burði að tala á mælskumanna vísu. Þeir, sem heyrt hafa Einar Benediktsson tala, hafa og heyrt Katrínar málfæri—svo að segja. Og þeir, sem séð hafa Einar son hennar, hafa einnig séð andlitsfall móðurinnar.

Einar hefir kveðið erfiljóð um móður sína, snildarlegt. Þar gef-

ur hann í skyn, að hún hafi verið skáld. Hann segir:

"....Þú áttir hjarta míns loga.
Og þitt var mitt ljóð og gígjugrip,
Þú gafst mér þinn streng og boga."

Og um málsnild hennar kemst hann svo að orði:

"Við spor hvert, um Bifröst, að Heljar hyl,
til himins, vor tunga bjó vörðu.
Þú last—þetta mál, með unað og yl,
yngdan af stofnunum hörðu.
—Eg skildi að orð á Íslandi er til,
um alt, sem er hugsað á jörðu."

Ætla mætti, að Einar hafi tekið arf eftir föður sinn, mælskumanninn mikla og gáfugarpinn. En þeir, sem þektu Katrínu, munu sjá meiri ættarmörk með móður og syni, en föður og syni. Það er og gömul sögn, að afburðamenn sæki gáfur til mæðra sinna.

Þorbjörg Sveinsdóttir var þjóðkunn fyrir mælsku. Hún talaði um stórmál þjóðarinnar (stjórnarskrár málið og háskólamálið) á borgarafundum í Reykjavík. Mig minnir, að Björn Jónsson annálaði ræðusnild hennar í Ísafold. Sú saga gekk um mælskugarpinn Benedikt Sveinsson, að hann teldi sig ekki hrökkva við systur sinni í orðum. En þessháttar er þó ekki fyllilega að marka, af því að flestir karlmanna vægja til fyrir kvenmönnum, þegar um kappleik er að ræða. Eg heyrði Þorbjörgu tala í sæti sínu að eins — reyndar mun hún hafa sprottið á fætur, þegar hún tók til máls, þó að yfir einum eða fáum væri að tala. Þorbjörg var eldfim í máli og hafði áherzlur miklar. Hún talaði helzt um stórmál, þó heima væri. En að sumu leyti var Katrín mágkona hennar málslyngari, eða réttara sagt orðslyngari. Þorbjörg unni mjög bróður sínum og öllum áhugamálum hans. Bæði þau systkin mátu þjóðernið mikils. Mér er það í fersku minni, að til Reykjavíkur kom á þessu ári, sem eg kyntist Þorbjörgu, Vestur-Íslendingur, sem mun hafa mentast í skóla vestur þar, og ræddu þeir Benedikt um málefni ýms í húsi Þorbjargar. Um hann sagði Benedikt svo að eg heyrði m. a.: "Hann hefir ekki minstu hugmynd um "nationalitet".—Hann mun hafa litið öðrum augum á landsréttindin okkar en Benedikt og Þorbjörg og gat verið mætur maður fyrir því. Hann mun hafa haft aðra stjörnu yfir stafni vestur í þjóðahafinu en Benedikt Sveinsson við Íshafið, sem glímdi við Estrúp og Nellemann um sjálfstæði þjóðar vorrar.

Þorbjörg var ógift alla æfi og veit eg eigi hvað olli. Hún var ekki fríð kona í sjón, né heldur svo stórmannleg í bragði, sem gáfur hennar voru miklar.

Matthías kvað erfiljóð eftir Þorbjörgu. Þau byrja svona:

"Ertu dáin, aldna vina mín,
öskuhrúga sálarborgin þín,
liðin, búin, þessi þunga raun —
þú varst eldborg, nú ert orðin hraun."

"Þú varst eldborg"—í þeirri líkingu, eða með henni, er Þorbjörg máluð ágætlega. Mælska hennar líktist gosi og tilfinningarnar sömuleiðis. Hreinlynd var hún og opinská, og hinn mesti "agitator", þegar kosningar voru í nánd, annað hvort til þings eða í bæjarstjórn. En ekki sízt þegar dómkirkjuprest skyldi kjósa. Hún var aldrei hálf, gamla konan, né haltrandi í framgöngu.

Það þykist eg sjá gegnum svarta tjaldið, að aldrei fæðist kona á landi voru, né annars staðar, því lík sem Þorbjörg var. Reyndar er hún mér minnisstæðari en hver kona önnur. Stundum þegar eg kom í hús hennar, kom hún móti mér með hendurnar votar upp úr drykk—hafði þá verið við þessháttar verk: að hagræða vistum. En áður en hún var búin að þerra hendurnar, var hún farin að tala um stórmál landsins, án þess að eg vekti þá ræðu. Því að eg bar þá fyrir brjósti fyrst og fremst vöxt og viðgang alþýðunnar og þar næst skáldskapinn. Henni var svo ríkt í hug, að þjóðin fengi réttarbætur, að alt annað þokaði fyrir þeirri kröfu og lenti út í horn, eða afsíðis.

Ólafía Jóhannsdóttir var systurdóttir og fósturdóttir Þorbjargar. Eg kyntist henni ári áður en hún fór út í lönd fyrir Hvítabandið, félag, sem ruddi veg líknarmálefnum (bindindi og hreinlífi, ef eg man rétt). Þá var Ólafía ekki trúuð á þann hátt, sem síðar varð. En guðrækni var þó stunduð í húsi Þorbjargar: lesinn húslestur t. d. á sunnudögum. Ólafía var logandi af áhuga og eigi skorti hana mælsku né skilningsgáfu. Hún hafði verið í latínuskólanum (upp í fjórða bekk) og var mentaðri en flestar konur á þeim tíma. Hún var úrræðaskjót og fim í öllum háttum. En minna sópaði þó að henni en eldri konunni, sem eg nefndi. En vel var hún vængjuð þó.

Ólafía óx alt af með aldrinum, eins og kunnugt er. Fimtug, eða eldri, samdi hún bók um aumustu vesalinga stórborganna — fallnar og gjöreyðilagðar konur á sál og líkama. Þær sögur eru svo vel settar saman, að listfengi, að stórskáld Norðmanna gera ekki betur. Hún telur sögurnar sannar og svo mun vera. Nærri má geta, hvaða hæfileikar hafa búið og blundað í konu heilsubilaðri, sem ritað getur svona upp úr þurru. Margir rithöfundar þurfa að æfa sig og brýna alla æfi til þess að ná tökum á efni, sem *tök* geta heitið. En auk þessarar listar í meðferð efnisins, er undirstraumurinn í frásögnunum hlýr og tær. Og uppi yfir myndinni allri skín sól brennandi kærleika til veslinganna.

Trú og manngöfgi Ólafíu gnæfði yfir gáfurnar eða kórónaði þær. Henni varð víst aldrei orðfall í ræðustól og aldrei ráðafátt, þegar vanda bar að höndum. Þó var hún langan aldur heilsubiluð svo mjög, að hún treysti sér ekki til að ferðast yfir Íslands haf. En

þrátt fyrir heilsuskortinn, óð hún eld brennanda — eldinn og eiturárnar, sem voru milli hennar og spillingarinnar í borgunum. Hugrekki hennar studdist við trúna og kærleikann og vonina um árangur.

Eg sá Ólafíu ári áður en hún lézt — snjóhvíta af hærum. Var að sjá aftan á höfuðið eins og álftar ham.

En hvað er eg að hugsa! Enginn lýsir með orðum yfirbragði konu, sem helgað hefir allar gáfur sínar málefnum eilífðarinnar og mannkærleikans.

Matthías kvað um Þorbjörgu og Einar um móður sína. — Ólafía átti inni fyrir því, að stórskáld mintist hennar. Nú var Matthías fallinn frá, svo að ekki varð við hann átt um kvæðisgerð. Og í Einar varð ekki náð — eg gat það ekki a. m. k. Eg varð þess vegna að eiga við sjálfan mig um þetta mál, — eða láta það falla niður að öðrum kosti. Eg settist niður, og lagði höfuð mitt í bleyti, eftir því sem eg gat, og getur hér að líta þann árangur. Kvæðið hefir verið prentað í blaði í Reykjavík, en hér er það nokkuð aukið. Og þess vegna m. a. læt eg það fylgja þessum orðum. Mér þótti seint fullgert við Ólafíu í orðum og þess vegna var eg svo lengi og oft að renna hugskotsaugum í áttina til hennar.

Ólafía Jóhannsdóttir.

Er drýgir á þjóðvegum forsælu og fjúk
og fúa, er mann-sóma granda —
hjá ástvinu lausnarans krýp eg á kné
með kveðju, sem ljúft er að vanda.

Á kven-sóma tiginn þó kastað sé mold
og kafaldi úr loftinu fenni,
er sama fegurð á svanhvítum hadd'
og sífeldur ljóminn á enni.

Það valkvendi stundaði' að liðsinna lýð
og leysa úr spillingar viðjum,
er flakandi vesling á herðar sér hóf
með hugð, sem er ættuð frá gyðjum.

Því eftirleit gerði að úrvinda sál,
er öll tók í skjólin að fenna,
og bar inn í kytrurnar bjarma og yl,
var bjargvættur fallinna kvenna.

Sá orðstír varð fleygur um eyjar og lönd
fór inn í þau svörtustu myrkur,
'in goðborna mælska og hlýja sem hreif
og heilagur siðferðisstyrkur.

En ítæk er gangan um annmarka torg;
þann yrmling ei mannúðin temur,
sem bernskuna ginnir á einnættan ís
og æsku í launsátri kremur.

Þó hart yrði' í spori, var hugrekkin þíð,
er hafnaði veraldar seimi.
En hins vegar ól hún þó lífræna list,
sem ljómar í bókmenta heimi.

En hrópandi rödd var harmsögu grein,
er hún færði' í málsnildar letur;
með sanninda innileik grípur svo geð,
að grátstaf í kverkarnar setur.

Hún barðist við launsátra ísmeygin öfl
og eitrið, sem drýpur af tungu,
og rennur um varir og ratar í brjóst
og rænunni sviftir þá ungu.

Hve jörðin vor fóstrar þau aðdráttaröfl,
sem ómenning fúslega þjóna:

í svartnætti vaxa á syndinni klær,
á síngirni sporður og trjóna.

Og það vissi dísin, sem eldana óð
að ofvöxnu stórborga grómi,
og innundir brýrnar á ósóma leit,
er eitraði frá sér í tómi.

Um svaðiltorg borgar hin sextuga mær
fór sjálfsfórnar guðvefi brynjuð.
Og faðmurinn hennar var móðurskaut
mjúkt,
sú mildi frá dísum var kynjuð.

Hver góðvild, sem starfar, að lokum
fær laun,
þeim lögum nær enginn að rifta,
sem ber inn í kimana brjóstgæða ljós
og bjargráð, er manngildi lyfta.

Þín sál var að mælsku og fjölhæfni
fleyg,
var förul um dýrðlega geima.
Og kærleikann hyltirðu, konunginn
þann:
Hjá krossinum þú áttir heima.

Hin viðfeldna, dýrðlega vorbirtu nátt
þitt verðmæti lætur ei smækka.
Þín minning er dúfa, sem hefur sig hátt,
Því hærra, sem aldirnar stækka.

Guðmundur Friðjónsson.

VIÐ FREGN HINS ÍSLENZKA FÁNA.

Undir fána frelsisins bjarta
Fagur-bláan, við norðurheims skaut:
Safnast straumar míns svifhraða hjarta,
Sólarljóss hvar í æsku eg naut.
Titrar önd þar á töfrandi fundi;
Táp, sem elding, sér þrýstir í blóð:
Glaður líf mitt eg láta þar mundi
Liðs til forgöngu hugrakkri þjóð.
:,: Fram á frelsisins slóð! :,:
Glaður líf mitt eg láta þar mundi.
Liðs til forgöngu hugrakkri þjóð.

Jón Kernested.

HEIMÞRÁ.

Vínland bjart, þó veldi þitt
Vel eg finni og sjái:
Öldu-vafið Ísland mitt
Alt af samt eg þrái.

Jón Kernested.

Enn um Vínlandsfundinn.

Þýðing með athugasemdum.

Eftir GÍSLA JÓNSSON.

Grein sú, er hér fer á eftir, er að sögn eftir sænskan fræðimann, Dr. A. Fredenholm að nafni, og kvað hafa komið út í sænsku tímariti, er eg hefi því miður ekki séð, og kann því eigi að nefna, því þess er eigi getið í sambandi við þýðinguna, hina ensku. En sænskur blaðamaður hér í landi, J. A. Hagglund, þýddi hana á ensku og birti í hérlendu tímariti, The McLean's Magazine, og þaðan hefi eg hana.*)

Greinin er alþýðleg og lipur aflestrar og að ýmsu leyti eftirtektarverð, einkum fyrir þá, er eigi hafa aðgang að fornbókmentum vorum. Eigi að síður eru í henni eigi allfáar viðsjárverðar staðhæfingar, sem erfitt mun að finna stað. Ættu mentamenn vorir, sem á enska tungu rita eins vel eða betur en á íslenzku, að láta eigi undir höfuð leggjast að taka hana til íhugunar. Skal hér að eins bent á ættfærsluna.

Hingað til hafa Norðmenn einir seilst eftir og helgað sér flesta hina merkustu Íslendinga til forna, —þeirra á meðal Leif hinn hepna, sem auðvitað var innborinn Íslendingur. Og þeim, Norðmönnunum, hefir jafnvel ekki vaxið í augum að kalla Snorra Sturluson Norðmann, sem vitanlega fæddist á Íslandi, var búsettur á Íslandi og var myrtur á Íslandi á fjórðu öld frá fyrstu landnámstíð.

En svo er að sjá, sem Norðmenn séu ekki lengur einir um hituna, því nú er hér Svíi líka risinn upp á skotleggina, og kallar með köldu blóði alla merkustu mennina, er við þessa sögu koma, ekki að eins af sænskum ættum, heldur hreint og beint Svía — alla leið frá Garðari Svavarssyni og fram til Þorfinns Karlsefnis og Snorra sonar hans.

Er eigi laust við, að það sé broslegt, að sjá nú Norðmenn og Svía togast á um þjóðerni innfæddra Íslendinga; og því óskiljanlegri sú tilraun að rengja þjóðernið, þegar ekki verður hjá því komist, að byggja á sögum vorum að öllu öðru leyti.

En þrátt fyrir alt þetta álít eg þó, að grein þessi geti vel átt heima í Tímariti Þjóðræknisfélagsins, því til þessa hefir hvergi verið drepið á eins mörg atriði þessa máls í ritum vorum, að undantekinni grein próf. H. Hermannssonar í fyrsta árg. Tímaritsins, er flestum lesendum ritsins mun hafa þótt óþarflega varfærin, enda þótt hún sé samin af

*) Síðan þetta var skrifað, hefir greinin verið endurprentuð í The Winnipeg Tribune og útdráttur úr henni þýddur og prentaður í vikublaðinu Heimskringla.

fróðleik miklum. Stingur þessari mjög í stúf við hana; og ætla eg auðvitað hvoruga að lasta eða bót að mæla.

Greinin er nokkurn veginn þýdd orði til orðs, og hefi eg þess vegna gjört við hana nokkrar athugasemdir neðanmáls, lesendum mínum til hægðarauka, þar sem mér þótti mest máli skifta, en þó hvergi nærri alstaðar.

— — — —

"Það er ekki lengur neinum vafa undirorpið, að meginland Ameríku var eigi að eins fundið, heldur og numið og bygt af norrænum þjóðum um fimm öldum áður en Columbus fann Vesturheimseyjarnar.

Sú viðurkenning, að þeir urðu fyrstir til að finna Vesturheim, ætti eigi að kasta neinum skugga á frægð Columbusar né heldur rýra gildi hinna dirfskufullu og hættulegu sjóferða hans, er hafnar voru í trássi við almenningsálit þeirra tíma. En að strendur Grænlands, Labrador og mikils hluta Bandaríkjanna, voru ekki eingöngu kunnar, heldur og voru uppdrættir gerðir af þeim og nærliggjandi héruðum löngu fyrir árið 1492 (árið, sem Columbus steig fæti á San Salvador ey), er nú viðurkent meðal allra ráðvandra sagnaritara.

Það er aðallega áhuga kaþólsku kirkjunnar að þakka, að Columbus hefir fengið viðurkenninguna fyrir að hafa fyrstur fundið Vesturheim. Það er auðvelt að skilja, hvaða þýðingu það hafði fyrir rómversk-kaþólsku kirkjuna, að fá Columbus viðurkendan fyrsta landkönnuð og dýrðling álfunnar. Hún fékk því líka til leiðar komið, að Columbus-dagur var viðurtekinn sem almennur frídagur í Bandaríkjunum, og að öll sögugögn um fund og landnám Norðurlandabúa á meginlandi Norður-Ameríku, voru dæmd dauðar og ómerkar þjóðsagnir.

Það er nú litlum vafa bundið, að Columbus fékk fyrstu hugmyndir sínar um nýtt land í vestri úr norrænum sögnum. Vér vitum, að hann kom til Íslands árið 1477. Í ævisögu Columbusar, er Ferdinand nokkur Colon gaf út, er þess getið, að í febrúarmánuði 1477 hafi hann siglt "100 sjómílur" norður fyrir eyna Týli, sem nú er kölluð Frísland". Vér vitum einnig með vissu, að land það, er hann nefnir "Frísland", er ekkert annað en Ísland. En auk þessa eru til fleiri söguleg skjöl, er geta um Íslandsferð Columbusar. Rithöfundur einn, kaþólskur, segir, að Columbus hafi í Íslandsför sinni fengið vitrun frá Heilögum Anda um, að leita lands langt úti í vestri. Mr. Vignaud, er til margra ára var ritari amerísku sendiherrastofunnar í Rómaborg, segir í einu sagnriti sínu, að Columbus hafi haft með höndum býsna áreiðanlegt landabréf, þegar hann lagði vestur um haf. Þrjú landabréf voru til af Grænlandi um það bil. Frá árinu 1477 er til

frásögn, er getur um eitt þetta landabréf. Og sjóferðir og landafundir Norðurlandabúa voru alkunnar meðal mentaðra manna á þeim tímum.

Enn fremur eru sérstakar ástæður til að spyrja, hvort Columbus hafi farið til að leita ókunnra landa? Það er eigi ólíklegt, að hann hafi farið fyrir fjárhagslegar ástæður eingöngu. Skáldið Washington Irving, sem ritað hefir einhverja hina beztu æfisögu Columbusar, sem þekkist, getur þess, að hann hafi haft með sér fimm hundruð þræla, er hann kom til baka.

Ástæðurnar fyrir ferð Columbusar kunna að hafa verið margar og með ýmsu móti, en sá sannleikur verður aldrei hrakinn, að norrænir sjófarendur fundu Vesturheim nálega fimm hundruð árum áður.[1])

Ísland var fyrst fundið um árið 861. Í "Sögunum" er sagt frá því, að Svíi, Garðar Svavarsson að nafni, hafi á einni sjóferð sinni rekið fyrir vindi og lent á Íslandi.[2]) Hann gaf því nafn eftir sjálfum sér og kallaði Garðarshólm. Síðar var landið fundið af Naddodd víkingi, er nefndi það Snæland. Nokkrum árum síðar fór þangað Flóki Vilgerðarson, og breytti nafninu í Ísland. Norðmenn tóku þá að byggja landið, og settu þar á stofn lýðveldi 874, er stóð um fjögur hundruð ár, eða fram að árinu 1262.[3])

Á þessum tíma mynduðust í landinu hinar ágætustu bókmentir, er gefa hinar ábyggilegustu upplýsingar um menningu og lifnaðarháttu Norðurlandabúa á þeim tímum. Það er úr þessum bókmentum, er vér fáum fyrstu vitneskjuna um meginland Ameríku.

Ísland stóð, jafnvel þá, í lifandi og nánu sambandi við önnur lönd Norðurálfunnar, og var á mjög háu menningarstigi. Skömmu eftir kristnitökuna í landinu (árið 1000), voru eigi færri en fjórar mentastofnanir settar á fót, þar sem unga fólkinu var gefinn kostur á að stunda "bókliga íþrótt."

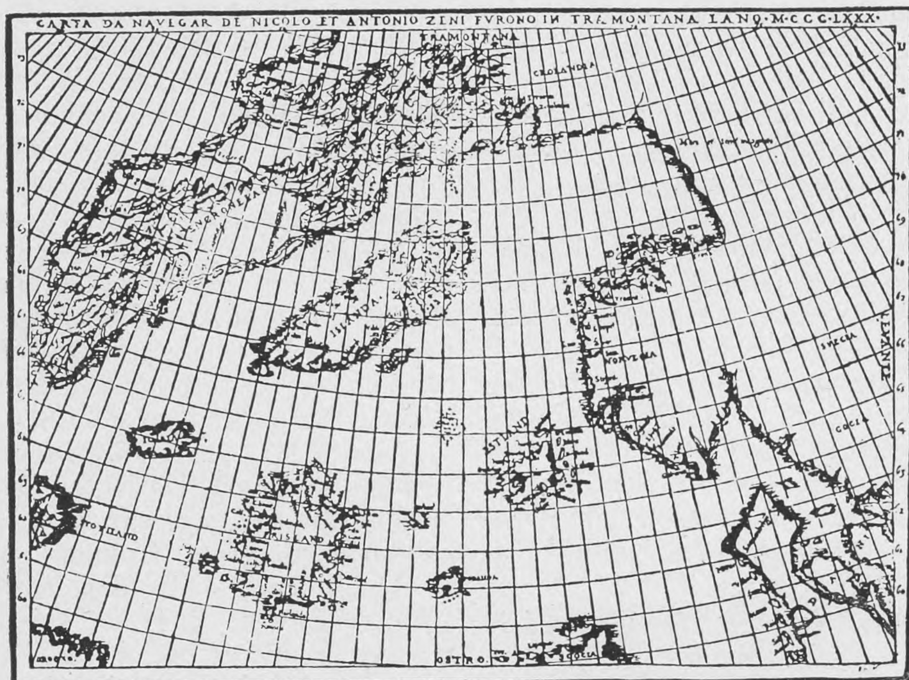
---

1) Hertoginn af Alba, sem hér var á ferð síðastliðið sumar, og er 15. maður í beinan karllegg frá Columbusi, dró enga dul á það við blaðamenn hér, að Columbus hafi haft greinilega vitneskju um Vesturheim áður en hann lagði út. Gat hann meðal annars um bréf. er enn væri til í skjölum ættar sinnar, sem skýrði frá því, að síðustu lýsingu landsins og íbúa þess hefði hann fengið frá deyjandi sjómanni, er hann tók að sér og hjúkraði. Hafði skip hans vilst vestur um haf; en í bakaleiðinni kom upp skaðvæn sótt á því, og dóu allir skipverjar úr henni. Var þessi hinn síðasti.—Þýð.

2) Ekki veit eg úr hvaða "Sögu" höf. fær þessa fullyrðingu. Landnáma segir, að Naddoddur sé talinn fyrstur, og hafi hann ætlað til Færeyja, sem þá virðist hafa verið alþekt víkingabæli, en hrakið af leið og fundið land það er hann nefndi Snæland. Þá er skýrt tekið fram, að næstur hafi Garðar farið að leita Snælands að tilvísun móður sinnar framsýnnar, en eigi rekið þangað. Þá er og alment talið, að landið hafi fundist 870, enda þótt það hafi kunnað að vera fáum árum fyr. En regluleg Íslandsbygð hófst eigi fyr en 874, eins og kunnugt er.—Þýð.

3) Eins og kunnugt er var lýðveldið eigi sett á stofn fyr en milli fimtíu og sextíu árum síðar, eða árið 930. Að vísu höfðu héraðsþing áður verið háð, undir stjórn vissra höfðingja, eins og t. d. Kjalarnessþing, Þórsnesþing og ef til vill fleiri. Lýðveldið stóð því í 332 ár.—Þýð.

Frá Íslandi sigldu þeir svo lengra vestur — til Grænlands. Árið 877 sá maður, að nafni Gunnbjörn, land í vestri, er hann kallaði Hvítserk, þegar hann var á siglingum vestur undan Íslandi. Dró hann nafnið af því, að landið var alt snævi þakið.[4]) Hundrað árum síðar fann svo Eiríkur hinn rauði landið aftur, og gekst fyrir landnámi þangað frá Íslandi. Eiríkur rauði var, samkvæmt áliti ýmsra núlifandi fræðimanna, Svíi, ættaður úr héraði því, er Bohuslän nefnist.[5]) Hann hafði verið gjörður landrækur af Íslandi um þrjú ár fyrir víga sakir. Af afspurn vissi hann um landafund Gunnbjarnar og réði því af að fara og leita þess. Hann lagði því undan Snæfellsnesi, og sigldi í vestur unz hann kom að landi. Hann sigldi suður með ströndinni og í kringum höfða, er hann nefndi Hvarf, en sem á nútíðar-

Landabréf Antoniusar Zeno, sem sýnir hugmyndir manna á 14. öld um legu Íslands, Grænlands og fleiri landa á vestur-helmingi jarðar.

4) Við hann og þessa ferð hans eru kend Gunnbjarnarsker, einhversstaðar í Grænlandshafi. Sjá grein próf. H. Hermannssonar í II. árg. Tímarits Þjóðræknisfélagsins, bls. 3—6, og ýmsar fornar heimildir.—Þýð.

5) Landnámu og öllum hinum sögunum, er Eiríks minnast, ber saman um, að hann og Þorvaldur faðir hans hafi komið af Jaðrinum í Noregi, en þeir feðgar ættaðir af Ögðum. Guðbrandur Vigfússon álítur, að þeir Þorv. og Eiríkur hafi komið til Íslands á árunum milli 940—50, og hefir þá Eiríkur eigi verið tvítugur að aldri. Sbr. Safn til sögu Ísl., I. bindi, bls 264-5.—Þýð.

landabréfum er kallaður "Farewell" höfði. Að lokum lenti hann í smáey einni og hafði þar vetursetu. Hann staðnæmdist þar í landi hin næstu þrjú ár, kannaði landið og lagði niður ráð sín um byggingu þess. Í firði þeim, er hann nefndi Eiríksfjörð, fann hann haglendi gott fyrir kvikfénað sinn og reisti þar bæ sinn, Brattahlíð.

Eiríkur rauði sneri nú til Íslands aftur. Safnaði hann brátt um sig frændum og vinum, er fúsir voru að fylgja honum til Grænlands. Eigi færri en 25 skip með allri áhöfn lögðu út vorið 986 frá Íslandi. Af þeim komu að eins 14 út. Hin týndust í hafi eða urðu afturreka.

Meðal þeirra, er til Grænlands fóru það ár, var Bjarni Herjólfsson. Um hann er það sagt, er hann lagði frá Grænlandi, að hann hafi séð meginland Ameríku. [6])

Sögurnar hafa margt af Eiríki hinum rauða að segja, en þetta verður að nægja, því nú koma synir hans til sögunnar. Snorri Sturluson segir, að Eiríkur hafi átt fjögur börn — þrjá sonu, Leif, Þorvald og Þorstein, og eina dóttur, er Freydís hét.

Leifur Eiríksson var stórhuga maður og djarfur. Hann lét sér eigi nægja að standa í verzlunarsambandi við Ísland, en ásetti sér að stofna bein viðskifti við Norðurlönd. Hann bjó því skip sitt og lagði út af Grænlandi, austur um Atlantshaf, árið 999. Var ferðinni heitið til Noregs. Með þeirri litlu þekkingu, er hann hafði af gangi sólar og himintungla, tókst honum að ná til Suðureyja fyrst, og síðan til Noregs stranda. Eins langt og þekking sagnaritara nær, er þetta fyrsta ferð yfir Atlantshafið og tvímælalaust meira þrekvirki, en ferð Columbusar, einkum þegar þess er gætt, að Columbus hafði fengið vitneskju um þessar fyrri sjóferðir af viðkynningu við Norðmenn og Íslendinga, og enn fremur vegna þess, að skip og áhöfn Leifs voru engan veginn saman berandi við útbúnað Columbusar.

Fornsögurnar geta eigi ósjaldan um ferðir yfir Atlantshafið. Í sögu Ólafs konungs Tryggvasonar, er Gunnlaugur munkur Leifsson ritaði á latínu um árið 1200 og þýdd var á íslenzku öld síðar, er þetta meðal annars sagt um beinar ferðir í milli Noregs og Grænlands:

"Svá segja vitrir menn, at ór Noregi frá Staði sé 7 dægra sigling í vestr til Horns á austanverðu Íslandi. En frá Snæfellsnesi, þar sem skemst er, til Grænlands fjögra dægra haf í vestr at sigla. En svá er sagt, ef siglt er ór Björgyn til Hvarfsins á Græn-

---

6) Í sögu Eiríks rauða er svo frá sagt, að Bjarni var í Noregi, er faðir hans, Herjólfur fór af Íslandi með Eiríki til Grænlands. Þegar Bjarni kom út seint um sumarið, réði hann það af, að fara á eftir föður sínum. Í þeirri ferð viltist hann til suðurs og sá lönd skógi vaxin, en steig þó hvergi á land, en komst að lokum norður til Grænlands um veturinn. —Þýð.

landi, at þá mun siglt vera tylft fyrir sunnan Ísland.'' 7)

Í öðru gömlu riti, lýsingu Ívars Bárðarsonar af Grænlandi, er sagt: ''Þat er tveggja daga ok tveggja nátta sigling beint í vestr frá Snæfellsnesi á Íslandi til Grænlands, ok liggja Gunnbjarnarsker beint í leiðinni.'' 8)

Ólafur Tryggvason var konungur í Noregi, er Leifur kom þangað. Hann hafði tekið kristna trú á Englandi, er hann dvaldist þar; og er hann tók við ríkjum í Noregi leitaðist hann við að kristna landið. Leifur Eiríksson var heiðinn, er hann kom til Noregs. Ari fróði segir, að Eiríkur rauði hafi farið með fólki sínu af Íslandi fjórtán árum áður en kristni var lögtekin þar í landi. Fyrir áhrif og beiðni Ólafs konungs gerðist Leifur brátt kristinn og lét skírast.

Þegar Leifur fór til Grænlands árið eftir, lofaði hann konunginum því, að vinna að kristniboði meðal þjóðar sinnar heima fyrir. Tók hann með sér prest norskan sér til aðstoðar við kristniboðið.

En í bakaleiðinni rak hann of langt til suðurs, líklega vegna óveðra, og lenti á ströndum Norður-Ameríku, svo sunnarlega, að hann fann þar þroskuð vínber. Því kallaði hann landið Vínland.

7) Þetta er orðrétt upphaf 112. kap. í Ólafssögu þeirri, sem nefnd er, og er nálega orðrétt eins og kaflinn um sama efni í Landnámu öndverðri.—Þýð.

8) Sjá enn fremur sögu Grænlands eftir prófessor Finn Jónsson, bls. 43, 48 og víðar.—Þýð.

Þeir gáfu sér ekki tíma til að kanna landið í það skifti, því þeir óttuðust veturinn og ísa. Héldu þeir því hið bráðasta til Grænlands, og náðu þangað um haustið 1000.

Í sögu Ólafs Tryggvasonar er þessari ferð þannig lýst:

''Ólafr konungr sendi ok þat sama vár Leif Eiríksson til Grænlands at boða þar kristni, ok fór hann þat sumar til Grænlands; hann tók í hafi skipsögn þeirra manna, er þá váru úfærir ok lágu á skipsflaki, og þá fann hann Vínland it góða ok kom um sumarit til Grænlands ok hafði þannug með sér prest ok kennimenn ok fór til vistar í Brattahlíð til Eiríks föðr síns. Menn kölluðu hann síðan Leif hinn hepna, en Eiríkur faðir hans sagði, at þat var samskulda, er Leifr hafði borgit skipsögn manna ok þat er hann hafði flutt skémanninn til Grænlands; þat var prestr.''9)

Amerískur vísindamaður einn í Boston var svo sannfærður um að hann hefði fundið lendingarstað Leifs, að hann lét reisa þar minnisvarða með þessari áletran: ''Á þessum stað reisti Leifur Eiríksson búðir sínar árið eitt þúsund.''

Bjarni Herjólfsson, sem áður er nefndur og séð hafði strönd Vesturheims árið 986, frétti nú af ferð-

9) Þessi kafli er orðréttur upp úr Heimskringlu Snorra Sturlusonar, og er að mestu samhljóða frásögn Gunnlaugs munks. Skémaður var haft í fyrstu biblíuþýðingum í stað hræsnara. "Vei yður hræsnarar", o.s.frv.—Þýð.

um Leifs og bar þeim alveg saman. Eftir frekari undirbúning lagði Leifur af stað til Vínlands næsta ár til nánari rannsókna og landnáms. Ef vér fylgjum honum á þessari sjóferð, sjáum vér, að fyrsta land, er hann kemur að, er klettótt, og kallar hann það Helluland. Næst komu þeir á land, er slétt var og skógi vaxið, og nefndu það Markland. Að líkindum er það Nova Scotia. Síðar fundu þeir þann hluta strandarinar, er Bjarni hafði séð, og bar lýsingu hans af því nákvæmlega saman við það, er þeir sáu. Þar fundu þeir viltan vínvið og hveiti sjálfsáð og fleiri tegundir ávaxta. Af þessu er augljóst, að land þetta gat ekki verið Grænland eða annað norðlægt land, eins og sumir hafa viljað fullyrða. Það er nú nokkurn veginn einróma álit, að svæði það, er Leifur nam, sé þar sem nú er Massachusetts ríkið í Bandaríkjunum, og bera fleiri sagnir af þeim leiðangri þess nægan vott.

Þeir fóru til Grænlands aftur næsta ár og höfðu margt að segja af ferðum sínum. Þetta varð til þess að aðrir, þeirra á meðal Þorvaldur bróðir Leifs, er áleit landið ekki nægilega kannað, freistuðust til að leita þangað gæfunnar. Hann keypti skip af bróður sínum, og sigldi af stað að leita Vínlands hins góða vorið 1002. Þeir náðu til áfangastaðarins og bjuggust um fyrir veturinn að Leifsbúðum.

Vér getum auðveldlega gert oss í hugarlund sálarástand þessara ævintíragjörnu manna í hinu nýja og óþekta umhverfi. Þeir leituðust við að kanna og rannsaka alla hluti, fóru langar ferðir um nærliggjandi landsvæði, firði og víkur. Þar af leiddi, að þeir fengu all-nákvæma þekkingu á landinu umhverfis sig.

Þeir urðu og brátt þess varir, að landið var bygt, og nefndu þeir íbúana Skrælingja. Sló oft í bardaga með þeim, og var Þorvaldur skotinn banvænni ör, og dó hann af því sári eftir mikil harmkvæli. Þorvaldur var kristinn og bað félaga sína að reisa kross yfir gröf sinni. Þetta var fyrsta greftrun kristins manns í amerískri mold.

Þessi leiðangur stóð yfir í tvö ár. Á þeim tíma höfðu þeir komist þangað, sem nú nefnist Connecticut, og jafnvel ferðast lengra suður. En hve langt suður þeir fóru, er ekki auðið að segja með vissu. Samt sem áður, ef dæma má af þjóðsögum Indíána, höfum vér ástæður til að halda, að vegsummerki þeirra hafi fundist eins langt suður og Maryland nær. Af fornsögunum vitum vér og með vissu, að tilætlun þessara manna var að setjast að í hinu nýfundna landi.

Leifur átti annan bróður, er Þorsteinn hét, sem nú ákvað næst að sigla til Vínlands hins góða. Sú för mishepnaðist nú samt, og eftir hafvillur, hrakninga og nokkurra mánaða útivist komst hann að lokum heim til Grænlands aftur og dó þar skömmu síðar.

Um þetta bil bar svo til, að sænskur maður[10]), Þorfinnur Karlsefni að nafni, kom til Grænlands. Maður þessi var beinn afkomandi Bjarnar Járnsíðu, er getið er í sögu Svíaríkis. Hann kvæntist Guðríði, ekkju Þorsteins Eiríkssonar, og dvaldist í Brattahlíð um veturinn. Margar og furðulegar sagnir heyrði hann um Vínland á hinum löngu vetrarkvöldum, landið er konu-mágar hans höfðu fundið, og varð það til þess, að hann einnig ákvað að leita þangað. En hann var ekki á því að fara rannsóknarför eingöngu. Á skipi sínu hafði hann með sér sex menn og fimm konur og allskonar kvikfénað. [11])

Fyrsti veturinn í hinu nýja landi leið án nokkurra vandræða, en um sumarið komu Indíánarnir til sögunnar. Komu þeir út úr skóginum og buðu grávöru í skiftum fyrir vopn og málnytu.

Í þessu sambandi má eigi gleyma að geta þess, að þeim Karlsefni og Guðríði fæddist sonur þar í nýlendunni árið 1008. Var hann því fyrsta barn af hvítum foreldrum í þessu landi — sænskur drengur. [12]) Hann var nefndur Snorri, og gekk undir nafninu Snorri Þorfinnsson. Hann var forfaðir hins fræga myndhöggvara Alberts Thorvaldsens, og skáldsins alþekta Björnstjerne Björnsons.

Smámsaman fóru Indíánarnir að koma í stærri og stærri hópum, og réðu örlögin því, að fundir þeirra urðu eigi eins friðsælir og hinn fyrsti. Sló að síðustu í bardaga með þeim, og börðust menn Þorfinns svo við yfirgnæfandi meiri hluta Indíána og drápu fjölda þeirra, en hinir flýðu. Eftir þann atburð réði Þorfinnur af að hætta þessu fyrirtæki, er hann hafði til stofnað með svo mikilli fyrirhyggju. Hann var af þann vetur í Vínlandi, en sneri til Grænlands aftur um vorið, og tók með sér hleðslu af vínberjum og skinnavöru, en varð jafnframt að viðurkenna, að landnám sitt hefði mis-

10) Þorfinnur var samkvæmt Landnámu fjórði maður frá landnámsmanni, en sjöundi frá Ragnari Loðbrók föður Bjarnar Járnsíðu, og Þorfinns saga telur hann í áttunda lið frá Ragnari. Faðir Þorfinns var Þórir hesthöfði, Snorrason, Höfða-Þórissonar, er nam Höfðaströnd alla í Skagafirði. En Þórður sá var sonur Bjarnar Byrðusmjörs, Hrólfssonar Hryggs (Ásleikssonar) Bjarnarsonar Járnsíðu, Ragnarssonar Loðbrókar, Danakonungs. Mætti því eins vel kalla Þorfinn danskan, eða írskan því langamma hans var af ætt Kjarvals írakonungs, ef ómögulega má unna honum íslendings-nafnsins. Þar við bætist það, að Karlsefni lifði lengstan hluta æfinnar á Íslandi, og í Skagafirði bjó hann til dauðadags, eftir Grænlands- og Vínlandsför sína.—Þýð.

11) Í Eiríkssögu hins rauða er sagt, að í för með Karlsefni hafi verið ráðnir fyrir skipverja sextigi karlar og konur fimm. En í Þorfinns sögu er sagt, að í leiðangrinum hafi alls verið fjórir tugir manna og hundrað. Og ber því betur saman við áletrun Assonet steinsins, er getið er um síðar í grein þessari.—Þýð.

12) Sjá skýringu mína um ættlegg Þorfinns hér að framan. Snorri kom með foreldrum sínum til Íslands 1014 og bjó eftir föður sinn að Glaumbæ í Skagafirði til dauðadags. Er þá liðið á aðra öld frá útkomu Höfða-Þóris landnámsmanns, forföður þeirra, og ílíkl. hátt á þriðju öld frá tíð Bjarnar Járnsíðu, Svíakonungs, hins eina í ættinni, er í Svíþjóð ílengdist svo sögur fari af. Og samt er drengurinn sænskur.—Þýð.

hepnast. Þessi óhöpp urðu þó eigi til þess, að fæla aðra frá margendurteknum tilraunum til að byggja hið nýja land, eins og betur skal skýrt.

Frá þessum tíma eru til söguleg gögn um ferðir ýmsra sjófarenda til Vínlands. Vér vitum einnig, að biskup einn, Jón að nafni, fór til Vínlands til að sjá fyrir hinni andlegu þörf nýlendubúa. Þetta var árið 1059. Hann var brátt myrtur, og varð því fyrsti kristinn píslarvottur í hinum nýja heimi. Á eftir honum kom Eiríkur Gnúpason, áður biskup í Grænlandi, en sem var vígður biskup yfir Vínlandi af engu minna smámenni, en sjálfum erkibiskupinum í Lundi í Svíþjóð. Forn skjöl sýna, að frá árinu 1150 til ársins 1408 voru vígðir hvorki meira né minna en fimtán biskupar til þjónustu á Grænlandi og Vínlandi. Kyrkjur voru bygðar, sem auðvitað sýnir, að söfnuðir hafa verið stofnaðir, svo á tólftu öld hefir, þegar tekið er tillit til kringumstæðanna, verið komið á stofn fast og skipulegt mannfélags fyrirkomulag í Vínlandi.

Söfnuðirnir í Grænlandi og í Vínlandi hafa hlotið að standa í beinu sambandi við páfastólinn í Róm. Í bókasafni Vatíkansins eru skjöl, er bera með sér, að páfinn hafði tekjur frá þessum biskupsdæmum handan við Atlantshaf. Eitt þeirra er dagsett "*Ann. Dom. MCCCXXIII et die mensis Augusti.*"

Af páfabréfi, gefnu út af Nikulási páfa V. árið 1448, sjáum vér, að kyrkjurnar á Grænlandi og á Vínlandi biðu stórtjón af árásum Skrælingja. Níu kirkjusóknir sluppu, samt undan. Pílagrímsferðir voru farnar frá Grænlandi til Róm, og voru menn frá Vínlandi í þeim förum. Alt þetta sýnir mjög ljóslega, að Vínland var vel þekt meðal æðri stéttarinnar í Róm. Hví þá ekki meðal annara mentamanna í Evrópu?

Sagnaritarinn Adam af Brimum færir og óhrekjandi rök fyrir sannindum íslenzku frásagnanna. Í riti sínu "*De Situ Daniæ*", frá árinu 1073, getur hann Vínlands, og segist vita með vissu, að það séu eigi skröksögur, heldur áreiðanleg frásögn, er hann hafi fengið frá Dönum ("*non fabulosa opinione sed certa Danorum comperimus relatione.*") Þess er vert að geta, að bók þessi var rituð löngu áður en norrænu sögunum var safnað og áður en nokkur maður hafði tækifæri til að kynnast atburðunum frá ritum Íslendinga.

Auk þessa ritverks eru til biskupaskýrslur og bréf til páfa, og enn fremur ítölsk frásögn frá þrettándu öld, rituð af Antonius Zeno. Árið 1390 var Nicola bróðir Antoníusar í förum norður í höfum og kom við á Grænlandi. Síðar varð hann skipreika við Færeyjar. Þar gekk hann í þjónustu norræns sækonungs og var með honum í mörgum svaðilförum. Antonius kom til Færeyja árið 1392 og dvaldist þar í fjórtán ár, og á

þeim tíma skrifaði hann þessa frásögn sína. Hann getur um atburð, sem skeði 1360, er fiskimenn nokkrir lentu í sjóhrakningum og brutu skip sitt við land, er þeir kölluðu Estitoland. Konungurinn þar tók vel á móti þeim, og komu þeir þar í ljómandi fallegt þorp og sáu þar marga sjaldséða hluti, og þar á meðal latneskar bækur. En að eins einn maður þar gat lesið þær. Hafði hann borist þangað á svipaðan hátt og þessir fiskimenn, og vann þar eins og túlkur fyrir þorpsbúa. Eftir mikla erviðleika tókst sjómönnum þessum að bæta skip sitt og sigla heim til Færeyja. Frásögn þessari fylgir landabréf, sem ennþá er til og eftirmynd er af hér að framan. Hinn frægi landkönnuður Nordenskjöld fullyrðir, að frásögn þessi og kort séu algjörlega ábyggileg — að hvorugt hefði getað verið búið til af ókunnugum mönnum.

Þegar fyrstu landnemarnir á dögum Columbusar komu á vissan stað á austurströndinni, fundu þeir þar fyrir blómlegt þorp með lifnaðarháttum algjörlega ólíkum lifnaðarháttum Indíánanna. Í þessari borg sá John Walker sútunarhús, þar sem hann taldi þrjú hundruð villiuxa húðir, er mældust um átján ferhyrningsfet hver. Borg þessi hét Norumbega. [13])

Frá því er John Cabot kom á þessar slóðir Ameríku árið 1479 og fram að komu Wintrops, 1634, minnast eigi færri en seytján landkönnunarmenn, að þeim báðum meðtöldum, á borgina eða héraðið Norumbega, er þeir settu á landabréf sín nálægt 43. breiddarstigi. Thevet, er kom þangað árið 1556, merkir hana á 42.14 breiddargráðu, sem eigi er fjarri svæði því, er Boston stendur á (42° 18"). [14]) Þegar Daniel Ingraham [15])

---

13) Um uppruna orðsins hafa orðið mjög skiftar skoðanir, eins og títt er, þegar fræðimenn deila. Grotius stakk fyrstur upp á því, að það væri sama og Norbergia, og væri af norrænum stofni. Prófessor E. N. Horsford, sem manna mest rannsakaði þessi mál og skrifaði tvær bækur um þau efni, "Defences of Norumbega" og "Discovery of the Ancient City of Norumbega", telur orðið óhikað norrænt, og getur sér til að það sé afbökun af Norvegur. Aðrir, sem ekki mega heyra neitt norrænt nefnt í þessu sambandi, reyna að leiða það af frönskum eða spænskum uppruna, eða jafnvel úr Indíánamáli; og þýði þá eitthvað svipað orð þar "stöðuvatn" eða "stórborg"(!!)—Þýð.

14) Því fer fjarri að öllum þessum mönnum beri saman um legu eða stærð Norumbega héraðsins. Gastaldi, t.d., merkir það á landabréfi sínu (1556) nálægt Cape Breton; aðrir hér eða þar á Nýja Englands ströndinni — sumir eins sunnarlega og Virginia. Einn ferðalangur, er ritar undir dularnafninu "Kapteinn Dieppe" árið 1539, telur Norumbega ná alla leið sunnan frá Florida og norður að Cape Breton.—Þýð.

15) Þetta minnir á annan mann með líku nafni, David Ingram, er kvaðst hafa verið í leiðangri með Sir John Hawkins, hinum nafnkunna þrælaverzlara og sjóliðsforingja Englendinga, og verið settur á land suður við Mexicoflóa. Hann segist hafa þrætt slóðir Indíána alla leið norður að St. Johns-á í Canada, og komið þangað árið 1569. Á þeirri ferð fór hann í gegn um Norumbega þorpið, er hann kvað vera um þrjá mílufjórðunga á lengd. Húsin voru með súlum úr krystalli og silfri, og þar sá hann mæliker full af perlum, og rúbína sex þumlunga langa. Kvað hann fólkið hafa verið skreytt gulli og gimsteinum og klætt í dýrindis loðfatnað. Þetta var síðar prentað, og vakti svo mikla eftirtekt, að Sir Humphry Gilbert gerði út leiðangur nokkru síðar (1583) til að kynna sér landið. Hafði hann með sér skáld, er Parmenius hét, til að frægja för-

kom til Norumbega árið 1569, segir hann að borgin hafi náð yfir fulla þrjá fjórðu hluta úr mílu, og Bellinger taldi eigi færri en áttatíu íbúðarhús innan landamæra þorpsins. Það má því telja vafalaust, að Norumbega er sama og Estitoland, er Zeno talar um.

Prófessor E. N. Horsford komst, eftir nákvæma rannsókn, að þeirri niðurstöðu, að á sú, er nú nefnist Charles River, væri hin forna Norumbega-á, og að þorpið hefði staðið á bökkum hennar. Hann er enn fremur sannfærður um, að borgin Watertown í Massachusetts ríkinu, sé bygð ofan á hinum fornu rústum Norumbega. Á tak-

af sama uppruna. Minnisvarði úr steini hefir þessum norrænu víkingum verið reistur í Watertown.

En nú eru þetta ekki öll sönnunargögnin fyrir norrænu landnámi í Ameríku. Þó-nokkrir rúnasteinar hafa fundist í Rhode Island ríkinu, sem eru óyggjandi sönnunargögn. Í bréfi, dags. 31. okt. 1835, frá Dr. Thomas H. Webb, þáverandi ritara Rhode Island Historical Society, til próf. C. C. Rafn í Danmörku, er greinilega skýrt frá hvar steinar þessir hafi fundist, ásamt letrinu, sem á þeim er. Á þremur þessara steina eru rúnirnar vel læsilegar.

Assonet steinninn, eða Dighton kletturinn, við Tanton ána. sem lýst er hér í greininni.

mörkum Cambridge og Watertown fann hann staðinn, sem Leifur Eiríksson bygði á hlöður sínar. Honum auðnaðist einnig að grafa upp undirstöðu húsa, er samkvæmt öllum lýsingum voru bygð af hinum norrænu landnemum, ásamt verkfærum og öðrum munum

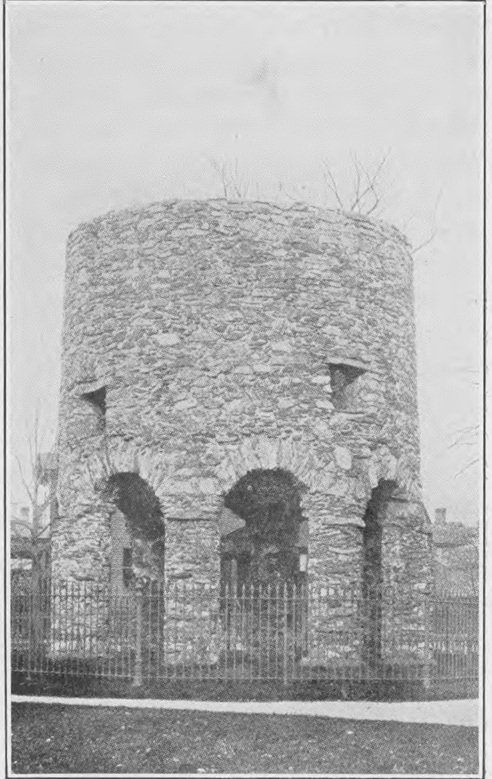
ina í ljóðum og riti. En Sir Gilbert kom aldrei þangað; enda fórst hann í þeirri ferð.—Þýð.

Merkastur þessara rúnasteina er hinn svonefndi Assonet steinn, eða Dighton kletturinn, eins og hann er líka kallaður, er liggur á austurbakka Tanton árinnar. Er hann tólf feta langur og fimm feta breiður. Letrið á honum hefir verið lesið og ráðið af mörgum fræðimönnum, og ber þeim öllum að meira eða minna leyti saman um, að þetta sé efni þess:—

Fyrst sjáum vér rómversku tölurnar CXXXI (131). Fast við þær eru samandregnar rúnir, er tákna stafina N A M, og neðan undir til vinstri stafur, er í fyrsta áliti líkist P, en er óefað norræna *þornið* (Þ); næst er konumynd, og á eftir henni orðið ORFINS. Það, sem með vissu er læsilegt, er því: "CXXXI NAM ÞORFINS". For feður vorir töldu 120 í hundraði hverju, og þá sjáum vér, að stafurinn C táknar 120, að viðbættu XXXI kemur út talan 151, sem er tala þeirra manna og kvenna er voru í leiðangri Þorfinns til Vínlands. NAM er vafalaust þátíð af íslenzku sögninni *nema* (sbr *nehmen* á þýzku) og þýðir að *taka* Í fornsögunum er stundum að eins sagt *nam* fyrir *nam land*, og þýða þá rúnirnar: 151 (*menn*) *Þorfins tóku* (*landið*) *undir sig.*[16])

Sívali turninn í Newport, R.I., er einnig álitinn menjar frá Vínlandsbygð hinni fornu. Prófessor R. G. Hatfield ritaði grein um turn þenna í "Scribner's Magazine" í marz 1879, og segir þar meðal annars þetta:—

"Vér vitum með vissu, að turn þessi var bygður og brúkaður fyrir skírnar-kapellu, og ætti því með réttu að nefnast "*Skírnar kapella Vínlands*". Hann er elzta bygging kristinna manna í Ameríku— að minsta kosti 800 ára gamall, og ætti því að varðveitast sem sögulegt minnismerki, og vera hafður fyrir forngripasafn."[17])

Sívali Turninn, eða Gamla Steinmyllan í Newport, R. I.

16) Síðan hafa fundist fleiri steinar með rúnaristum á, þar á meðal Kensington-steinninn í Minnesota. Fanst hann undir rótum trés eins, er höggvið var, og grasafræðingar sögðu, að eigi gæti verið yngra en 100 ára í minsta lagi. Um þann stein hefir mikið verið skrifað, eigi síður en Dighton klettinn, og báðir lýstir falsaðir eða marklausir af sumum, en fullgildir af öðrum. En sé Dighton steinninn nokkuð líkur mynd þeirri, sem hér er prentuð, er álíka nærgætið að fullyrða, að hann sé Indíána verk, og það að Norumbega sé Indíána orð eða spánverskt, af því að í spænsku eru til orðin **vagas** og **bagas**, sem þýða **grund** eða slétta.—Þýð.

17) Til skamms tíma voru flestir, er um þessa gömlu byggingu skrifuðu, á sama máli, að hér væri um fornar rústir norrænna manna að ræða, þeirra á meðal var skáldið Fenimore Cooper. Gátu sumir þess til, að hún hefði verið höfð fyrir vígi gegn árásum villimanna. Nýskeð

Þegar vér nú yfirvegum þessar óhrekjanlegu sannanir fyrir því, að Norðurlandamenn urðu fyrstir til að finna og byggja meginland Vesturheims, þá rís sú spurning upp í huga vorum: Hver urðu endalok þessara nýlenda? Spurningunni má svara á þann hátt, að heimurinn hafi eigi verið þvílíkum landafundum vaxinn. Þessir fáu landnemar voru látnir afskiftalausir um fund sinn. Jafnvel móðurþjóðirnar á Norðurlöndum létu sér annara um innbyrðis ófrið og styrjaldir, í stað þess að styðja að eða taka þátt í þessu landnámi. Önnur lönd Evrópu einblíndu á Jerúsalem, og sendu herflokka sína í miljóna tali undir merki krossins með því augnamiði að ná á sitt vald gröf Krists. Páfinn var á þeim tímum einvaldur í heiminum, og hann hafði öðru að sinna en að skifta sér af landnámi og byggingu Vesturheims.

þykjast menn þó hafa komist að því með sanni, að þetta sé uppgjafa vindmylna, er Benedict Arnold nýlendustjóri í Rhode Island hafi bygt árið 1675. Í merku alfræðiriti, nýlega útgefnu í Bandaríkjunum, hefi eg séð á tveim stöðum minst á þetta. En í hvorugum staðnum er það þó fullyrt, — að eins sagt að **alment sé nú álitið**, og að **svo virðist**, sem hann hafi bygt þarna vindmylnu. Er eigi ólíklegt að hann hafi látið hressa upp á þetta forna vígi, og snúið því svo upp í vindmylnu.— —Þýð.

Þrátt fyrir alt þetta, hefðu nýlendubúarnir þó vafalaust haft það af, ef hinn illvígasti og sterkasti óvinur mannkynsins, Svartidauðinn, hefði eigi sótt þá heim, sem á árunum 1348—1350 tók þvílíkar voða mannfórnir. Að minsta kosti tuttugu og fimm miljónir Evrópubúa dóu úr þessari plágu á tiltölulega fáum mánuðum, og vissa er fyrir því, að á Íslandi, Grænlandi og Vínlandi urðu menn afar hart úti í þessari landfarsótt. Það er skiljanlegt, að ferðir til Vesturheims legðust niður undir þvílíkum kringumstæðum. Eftir það var Indíánum hægurinn hjá, að afmá síðustu leifar nýlendumannanna.

Þau sannindi, að Leifur Eiríksson var fyrsti hvítur landnámsmaður Ameríku, eru alt af vinna sér fleiri áhangendur á meðal málsmetandi sagnfræðinga, og nú sem stendur eru til þrír minnisvarðar til maklegs heiðurs þessum hugdjarfa manni, — einn í Boston, annar í Milwaukee og hinn þriðji í Chicago. Auk minnismerkisins í Watertown, er og Þorfinni Karlsefni reistur minnvarði í Philadelphiu.

Það er eigi nema skylt, að þeim sé veittur heiðurinn, sem heiðurinn ber.

Þjóðræknis-samtök Íslendinga í Vesturheimi.

Eftir RÖGNV. PÉTURSSON.

(Framh. frá IV. árgangi)

Þó þessi yrðu úrslit fundarins, var málinu eigi þar með lokið. Óánægja var megn meðal þeirra, er breyta vildu til um daginn, og höfðu þeir fund með sér 3. júní og báru saman ráð sín um, hvað gjöra skyldi. Ekki var fundur sá alment boðaður. Álitu margir, að almenningsviljinn hefði eigi komið í ljós við þessa síðustu atkvæðagreiðslu, en vissu um það var eigi unt að fá, nema fólk væri alment fundið að máli. Var þar því ákveðið, að farið skyldi manna á meðal og komist eftir vilja fólks í þessu efni, og þá, ef svo réðist efnt til fundar að nýju. Skipuð var sjö manna nefnd til að semja yfirlýsingu, er svo skyldi lögð fram til undirskrifta. Eftir nokkura daga var svo boðað til almenns fundar með auglýsingu í Lögb. 9 júní, að tilhlutan flestra þeirra manna, er mælt höfðu með 17. júní. Skyldi fundurinn haldinn að kveldi hins 13. júní í stórum samkomusal niður í miðhluta borgarinnar, svo nefndu Albert Hall Eigi var fundarboð þetta afhent til birtingar í "Heimskr.", og spunnust út af því deilur síðar.

Eigi var fyr boðað til þessa fundar en báðir málsaðiljar tóku að safna liði hvor í kapp við annan. Þá voru og tekin loforð af þeim, er kerrur áttu og flutningstæki önnur, svo sem mjólkursölumönnum og fleirum, um að flytja fólk á fundarstaðinn, er annars treystist eigi til að fara. Gekk á þessu dagana fyrir og var þá búið að hafa tal af flestum Íslendingum, er heima áttu í borginni.

Er leið að fundartíma, þess þrettánda, var fjöldi manns kominn á samkomustaðinn, en einkum þeir, er þangað höfðu verið fluttir, svo að all-nokkurri stundu áður en fundur átti að byrja, var salurinn alskipaður, og höfðu þá 2. ágústs menn orðið heldur fyrri til að koma þangað liði sínu. Sat nú hver þar sem hann var kominn og rótaði sér hvergi, enda voru þar margir lítt örir í vendingum — aldraðir menn og konur, er aflagt höfðu fundarsókn Að lokum komust eigi fleiri inn, svo að aftur varð að snúa með suma, er ekið hafði verið með þangað. Fyltist þá gangurinn niður úr fundarsalnum og alt út á stræti og svo gangtröðin fram með húsinu til beggja hliða, og út á aðalstræti borgarinnar. Er það allra mál, að eigi hafi fjölmennari fundur

haldinn verið meðal Íslendinga í Winnipeg. Er svo var komið, varð fundarsköpum naumast við komið. Sendur hafði verið þangað lögregluþjónn að undirlagi einhvers, til að gæta góðra siða Var fundur settur.

Tilraun gjörði fundarstjóri, Sigtryggur Jónasson, að skýra málefni það, er fyrir lá, gat þess, að fundurinn væri boðaður svo gott sem að beiðni 300 manna, er allir hefðu tjáð sig fylgjandi því, að 17. júní yrði kjörinn þjóðminningardagur í stað 2. ágústs. Eigi heyrðist ræða hans fram um salinn. Eftir nokkrar tilraunir, er fóru á sömu leið, af hálfu ýmsra annara ræðumanna, sáu þeir, er fyrir fundinum stóðu, að til einskis myndi koma. Var því eigi annað fyrir en einhverjum ráðum að hafa mannsafnaðinn burtu og slíta fundi. En það var vandinn meiri. Var nú komið í orðasennu millum ýmsra forgöngumanna beggja flokkanna og fremur tekið að óspekjast. Hétu þá einhverjir nærstaddir á Magnús Paulson að finna til þess ráð að af fundi yrði gengið. Kvaddi hann sér þá hljóðs, gat þess, að þegar væri ofmargir komnir í fundarsalinn til þess að hættulaust mætti heita. Kvað hann loftsal þenna eigi svo traustan vera, að hann mætti þola þyngsli þau, er nú væri þar saman söfnuð, ef til nokkurs kæmi, væru því fundarmenn í hinni mestu hættu staddir eins og komið væri. Mæltist hann til, að menn léti að orðum sínum og hefði sig á burt, áður en til skaða kæmi. Einn vin sagðist hann eiga hér inni, er sér væri öðrum fremur ant um, en það væri konan sín, kvaðst hann nú vilja biðja hana að verða fyrsta til þess að rýma úr salnum. Eigi hafði hann fyr lokið erindi þessu, en nokkurir fóru að hafa sig burtu. Stóð þá B. L. Baldwinson upp og bað fólk að hreyfa sig hvergi. Ef salur þessi væri svo ótraustur, sem látið væri, ætti almenningur ekki sök á því, heldur þeir, er boðað hefðu til fundarins, en sjálfur kvaðst hann ekki álíta, að hin minsta hætta væri á ferðum. Kom þá stanz á marga, er ætluðu að fara. Bar hann því næst fram þá tillögu, að haldið væri fast við 2. ágúst sem Íslendingadag. Eigi vildi forseti taka tillöguna til greina. Bar þá uppástungumaður upp tillöguna sjálfur, og var hún samþykt með stórum atkvæðamun. Voru þá 17. júní menn margir gengnir af fundi. Virtist þá ekki vera eftir fleiru að bíða. Sundraðist fundurinn svo að eftir lítinn tíma voru flestir farnir. Var nú haldið í smá-hópum vestur göturnar og heimleiðis. Heyrðist þá sagt, er farið var af stað frá fundarsalnum: "Við höfum tapað, en skríllinn vann." Voru orð þessi höfð að máltæki síðar, og hafa þau þannig í minni loðað.

Nokkru fyrir þenna fund hafði B. L. Baldwinson, sem forseti fráfarandi Íslendingadags - nefndar boðað til fundar á "Northwest

Hall"; "til að kjósa nefnd til að standa fyrir Íslendingadags haldi 2 ágúst." Fundarboðið var birt í báðum blöðunum 9. júní og skyldi fundur haldinn að kveldi þess 15. Eigi komu 17. júní menn til þess fundar. Nefnd var kosin, og urðu þessir fyrir kjöri:

B. L. Baldwinson, forseti,
Gunnar Sveinsson, féhirðir,
Magnús Pétursson, skrifari,
Þórhallur Sigvaldason,
Björn F. Walters, (ritst. Hkr.)
Hjörtur Lárusson,
Eiríkur Gíslason, og
Sigfús Anderson.

En það er frá 17. júní mönnum að segja, að þeir ákváðu að taka engan þátt í hátíðahaldinu í Winnipeg það sumar. Gjörði Sigtryggur Jónasson yfirlýsingu í "Lögb." (16. júní), þess efnis, að þeir "segðu sig úr lögum við 2 ágústsmenn." Ákváðu þeir að fara til Selkirk og vera á þjóðminningarhátíð Íslendinga þar, er haldin var 17. júní. Vistuðu þeir sérstaka járnbrautarlest, er þangað fór að morgni þess 17. Um 200 manns fóru þangað norður (4 járnbrautarvagnar, "Lögb." 28. júní 1898). Ræður fluttu af hálfu Winnipeg manna: Sigtryggur Jónasson, fyrir minni Canada; en fyrir hönd gestanna: séra Jón Bjarnason, Magnús Paulson og Árni Friðriksson. Auk þess mælti Klemens Jónasson fyrir minni Íslands og Matthías Þórðarson fyrir minni Vestur-Íslendinga.

Í Winnipeg fór hátíðin fram sem ákveðið var 2. ágúst og mæltu þessir fyrir minnum: Guðmundur A. Dalmann frá Minneota, Minn. fyrir minni Íslands; Skafti B. Brynjólfsson, er þá bjó í Dakota fyrir minni Vesturheims, og Einar Ólafsson fyrir minni Vestur-Íslendinga — Utan Winnipeg var hátíðin haldin á þessum stöðum auk þeirra, er þegar eru taldir: Í Laufásbygð; á Big Point vestan Manitoba vatns; í Brandon; í Álftavatnsbygð og við Íslendingafljót, 17. júní. Í Spanish Fork í Utah; í Alberta nýlendu og að Hnausum í Nýja Íslandi, 2. ágúst.

Lá nú mál þetta niðri það sem eftir var ársins og fram á næsta vor, en þá byrjuðu umræður um það aftur. En eigi dró til samkomulags. Sátu báðir flokkar við sinn keip. Um vorið kölluðu nokkurir leiðandi menn í Argylebygð til fundar þar innan héraðs til þess að ræða málið. Komu fundarmenn saman 30. maí. Ákveðið var á fundinum að leita samkomulags um daginn og svohljóðandi tillaga samþykt: "Vér ráðum til, að hvergi verði haldinn Íslendingadagur á þessu ári, fyr en eftir að búið er að gjöra ítrustu tilraunir til samkomulags um málið". Nefnd var kosin á fundinum, er að þessu skyldi vinna, og birti hún í "Lögb" 15 júní 1899 ávarp til Íslendinga, og skýrði þar jafnframt frá fundarsamþyktinni. Í nefndina voru kosnir: Friðjón Friðriksson, Björn Jónsson og Sigurður Christopherson. En til

eins kom með þetta, sem áður. Ávarpinu var enginn sjáanlegur gaumur gefinn og fór svo hinu sama fram sem hið fyrra ár Hátíðin var haldin 2. ágúst í Winnipeg, í Alberta nýlendu, í Spanish Fork í Utah, og ef til vill víðar, þó þess finnist ekki getið

Vorið eftir, 2. apríl 1900, kallaði þessi samkomulags-nefnd Argylebúa, aftur til fundar þar í bygðinni. Skýrði hún frá hvaða tilraunir hún hefði gjört til þess að koma á samkomulagi og að allar hefðu mishepnast. Réði hún nú til þess, að horfið væri frá báðum dögunum, 17. júní og 2. ágúst, því að um þá myndi aldrei verða eining, en í þess stað tekinn upp 19. júní, landtökudagur Íslendinga 1870. Voru tillögur hennar samþyktar og henni á ný falið að vinna að því að þessi dagur yrði viðtekinn. Enn fremur samþykti fundurinn, að halda hátíð þenna dag, þar í bygðinni. Birti nú nefndin opið bréf í "Lögb." 24. maí, og rituðu undir það Friðjón Friðriksson og Björn Jónsson. Fram á það er farið, að efnt skuli til einskonar almenns fulltrúamóts í Argyle-bygð eigi síðar en 18. júní það ár, og skuli fundur þessi skera úr því, hvenær hátíðin skuli haldin framvegis. Vill nefndin, að haldnir séu fundir meðal manna í hverju bygðarlagi og fulltrúar kosnir til hins fyrirhugaða allsherjarfundar, er fult umboð hafi, hver úr sínu héraði, til þess að útkljá þetta mál. Enn fremur leggur nefndin það til, að úr þeim bygðarlögum, er sökum fjarlægðar við fundarstað kostnaður verði of mikill við að senda erindisreka á fulltrúafundinn, sé nefndinni skrifað og með bréfum tekið fram hvaða stefnu héraðsmenn aðhyllist í málinu. Ritstjóri "Lögb.", Sigtryggur Jónasson mælti eindregið með þessum tillögum, en meðal almennings urðu undirtektir daufar Engir voru fundir haldnir og engir fulltrúar sendir. Var áhuginn víða tekinn að dofna, er deila þessi hafði nú staðið yfir í samfleytt þrjú ár, svo að hátíðahöld lögðust víða niður, þar sem þau höfðu áður verið. Í Winnipeg var fylgi manna jafn-eindregið með 2. ágúst og verið hafði.

Er tilraunir þessar urðu að engu, endurnýjuðu 17. júní menn ákvæði sitt frá fyrra ári, að eiga engan þátt í hátíðahaldi í Winnipeg 2. ágúst. Kom þeim saman um, að fara vestur til Argyle, svo margir, sem því gætu við komið, og vera þar viðstaddir hátíðahaldið 19. júní. Vistuðu þeir aukalest frá Winnipeg, er þangað fór að morgni þess 19. og með henni um 200 manns (sbr. "Lögb." 21. júní 1900).

Í Winnipeg fór hátíðarhaldið fram sem að undanförnu 2. ágúst og enn fremur á þessum stöðum: Hnausum í Nýja Íslandi, Markerville í Alberta-nýlendu; Spanish Fork Utah; og í Álftavatnsbygð.

Ekki voru fleiri tilraunir gjörðar til samkomulags eða daga-

breytingar. Féllu þá og deilurnar út af deginum, er staðið höfðu á milli blaðanna, að mestu leyti niður. Stöfuðu þær að stórum hluta frá pólitiskum ágreiningi milli ritstjóranna. Þá um sumarið lét Sigtryggur Jónasson af ritstjórn "Lögbergs", en við tók af honum Magnús Paulson (18. júlí 1901), sem áður er sagt. Flokkadráttur hélst þó manna á meðal um allnokkurn tíma. Þetta sumar var hátíðin haldin 2. ágúst í Winnipeg, í Alberta-nýlendu, í Spanish Fork, að Hnausum og í Álftavatnsbygð, og sömuleiðis hið næsta ár.

Eigi hafði opinberum umræðum slitið fyr en að draga tók úr almennum áhuga fyrir hátíðahaldinu, svo innan Winnipegbæjar sem utan. Í þeim bygðarlögum, er áður höfðu haldið Íslendingadag 17. júní, lagðist hátíðin niður og hefir eigi verið tekin upp aftur. Á sömu leið fór í sumum hinna bygðarlaganna, er haldið höfðu upp á 2. ágúst. Ekki er hátíðarhalds getið um langt skeið að Hnausum eftir þetta, né í Álftavatnsnýlendu eftir sumarið 1902. Nokkru seinna mun og Íslendingadagur hafa verið lagður niður í Spanish Fork. Í Winnipeg hnignaði hátíðinni að mun með ári hverju, þó yfir tæki sumarið 1903. (Sbr. "Lögb." 20. ágúst 1903, og mótritgjörðir í "Hkr." sama ár). Var það einróma álit allra, að sú hátíð hefði verið ómerkilegust allra, er til þess tíma höfðu haldnar verið. Þá dvínaði áhugi manna fyrir því að sækja fundi, er kjósa skyld forstöðunefnd til að standa fyrir hátíðahaldinu. Um ekkert var að keppa og við ekkert að fást. Sumurin 1903 og 1904 voru fundir svo illa sóttir, að boða varð í bæði skiftin til nýs fundar, svo nefnd yrði kosin (sbr. "Hkr." 1. júní 1905). Er svo var komið, lét að líkum með nefndarkjörið, en á því valt í hvert skifti, hvernig hátíðin myndi takast. Nokkrir slógu sér og fyrir á fundum þessum, vildu helzt einir öllu ráða, sem væri þetta þeirra einkamál er öðrum kæmi ekki við. Þá fanst og mörgum, sem hinn upprunalegi tilgangur hátíðarinnar vera tapaður, er kraftarnir voru sundraðir, skoðanir skiftar og samtök engin. Þessi varð þá ávinningurinn við deilurnar, að sem næst lá við, að hátíðin legðist hvarvetna niður og yrði hvergi haldin. Hefði að líkindum svo farið, ef ekki hefði ýmislegt annað komið til sögunnar til að afstýra því.

Um og eftir aldamótin fluttu margir Íslendingar inn til bæjarins og settust þar að. Komu þeir úr hinum eldri bygðarlögum og allmargir beina leið frá Íslandi. Þetta breytti að miklu leyti hinu íslenzka félagslífi í bænum, braut niður marga smá fordóma, er farnir voru að festast og vilti fyrir um flokkaskiftingu. Fæstir eða engir þessara manna höfðu tekið nokkurn þátt í deilunum um þjóðminningardaginn. Flestum, ef

ekki öllum, var ant um alt það sem stuðlað gat að því að efla og glæða þjóðræknistilfinninguna út á meðal almennings. Meðal þeirra, er til bæjarins komu um þetta leyti má sérstaklega tilnefna tvo menn, er þegar höfðu við mál manna komið, þó í öðrum efnum væri, en það voru þeir Skapti B. Brynjólfsson og séra Friðrik J. Bergmann. Komu þeir báðir frá Dakota, hinn fyrnefndi vorið 1902 og hinn síðarnefndi haustið 1901, þá til vetrardvalar sem kennari í íslenzkum bókmentum og tungu við Wesley College, en alfluttur sumarið eftir. Eigi löngu eftir komu þeirra til bæjarins tóku báðir að gefa sig við almennum félagsmálum. Þó aðkomumenn væru, voru báðir þjóðkunnir og áttu mörg og mikil ítök í hugum fólks í bænum. Séra Friðrik var annar æðsti maður kirkjufélagsins, og því sjálfkjörinn leiðtogi þeirra manna, er innan þess félagsskapar stóðu, er deilt höfðu um daginn og verið með breytingunni, — en þeir voru flestir þaðan. Hann skipaði embætti, er kirkjufélagið hafði stofnað og var í sérstökum skilningi *íslenzkt embætti.* Öll þjóðernisleg sundrung hlaut að draga úr áhrifum þess og tefja fyrir, að þeim tilgangi væri náð að áhugi yrði almennur meðal Íslendinga, að leggja rækt við tungu sína og sögu. Mun honum hafa fundist fátt til um deilu þessa, er eingöngu stóð um dagahald. Lét hann hana sig engu skifta. Aftur var Skapti sjálfkjörinn leiðtogi þeirra manna er hölluðust í frjálstrúaráttina. Stóra atriðið í hans augum var ekki hver dagurinn væri kjörinn til hátíðahaldsins, heldur hitt, að hátíðin gæti svo farið fram, að hún væri Íslendingum til sóma. Er þeir báðir urðu fúsir til að gefa sig að hátíðarhaldinu, leiddi það sem af sjálfu sér, að eindreginn flokkadráttur gat eigi lengur staðið um daginn. Með þátt-töku Skapta breyttist bæði yfirbragð og svipur hátíðarinnar svo að hún óx í áliti og virðingu í hugum manna, og náði að mestu leyti hinni fornu hylli, er hún hafði áður haft. Fyrir tilstilli séra Friðriks var stýrt hjá því, að deila þessi gengi upp í hinn margþætta vef trúarágreiningsins, er hún virtist vera á góðum vegi með. Þó þessir tveir menn séu hér að eins tilnefndir, þá voru margir fleiri, er þátt áttu í því að hátíðin hélzt við og ein og óaðgreind, og að ágreiningurinn smá hjaðnaði niður, en snerist ekki upp í langvarandi óvild.

Þá bar og annað til, svo að deilunum sleit sem næst alt í einu og að frekari tilraunir voru eigi gjörðar til þess að halda uppi tveimur andstæðum hátíðisdögum á sumrinu hvorum í kapp við annan. Á öndverðu vori árið 1902 (16. marz) efndu nokkurir Eyfirðingar til félagsskapar, í bænum, er þeir nefndu ''Helga magra'', og verður síðar skýrt frá félagsstofnun þessari. Eigi var það til-

gangur forgöngumanna með þessu að etja kappi við Íslendingadaginn, né kom þeim til hugar að óbeinlínis yrði þessi "klúbbur" þeirra til þess að eyða þrætum um þjóðminningardaginn. Félagið var reist á þjóðlegum grundvelli og auk skemtifunda gekst það fyrir samkomuhaldi að miðjum vetri, er það nefndi *"Þorrablót"*. Var alt kapp lagt á, að gjöra samkomu þessa sem þjóðlegasta, svo sem frekast var unt. Var ort og mælt fyrir minnum, borinn fram íslenzkur matur og efnt til ýmiskonar leika að loknum ræðuhöldum. Varð samkoma þessi einskonar Íslendingadagur að vetri.

Að félagsskap þessum og miðsvetrarhátíð hölluðust nú brátt margir þeirra manna, er mest höfðu mælt fram með 17. júní. Virtist svo, sem að með þessu væri úrlausn fundin all-viðunanleg, svo að báðir hefði nokkuð til síns máls. Varð þeim það áhugaefni, að samkoman gæti farið sem bezt fram og náð sem almennastri hylli. En brátt kom það í ljós, að eigi varð því takmarki náð án samkomulags, og almenn gat hún eigi orðið, ef fólk átti enn að skiftast í tvo andstæða flokka. Varast varð því að vekja deilur að óþörfu, eða ala á þeim ágreiningi er orðinn var og hlaut að verða fyrirtækinu að fjörlesti fyr eða síðar. Því það varð brátt sýnilegt, að það var engu síður nauðsynlegt, ef vel átti að fara, að fá 2. ágústsmenn til að sækja mótið en þá, er hölluðust að 17. júní. Að öllu leyti gat hvorugur flokkurinn verið án hins, og ef hver studdi annan, voru Íslendingar nógu liðmargir til þess að halda uppi, með sæmilegum myndarskap, tveimur almennum samkomum, annari að miðju sumri, hinni að miðjum vetri, ef meginþorri þeirra fylgdist að. Það varð því að einskonar þegjandi samkomulagi, að sækja samkomurnar á víxl og að hvorugur legði stein í annars götu. Fór þannig að smá draga saman aftur og þess betur sem lengur leið.

Kemur þetta fyrst í ljós við Íslendingadagshald 1904. Er hátíðin með meiri myndarskap en árið áður og samhygð meiri. Ræðumenn eru séra Guðm. Einarssson í Ólafsvík, er þá dvaldi vestra sem stúdent; Jón alþingism. Jónsson frá Sleðbrjót og Skúli G(uðmundsson) Skúlason lögfræðingur, er þá átti heima í Grand Forks. Árið eftir, 1905, er hún búin að ná sínu forna gengi. Það sumar mælti séra Friðr. J. Bergmann fyrir minni Íslands, Skapti B. Brynjólfsson fyrir minni Vestur-Íslendinga, og B. L. Baldwinson fyrir minni Canada. Var hátíðin vel sótt. Gísli (Guðmundsson) Goodman (úr Aðaldal í Þingeyjarsýslu), er þá um undanfarin ár hafði verið organisti við Fyrstu Lúthersku kirkju í Winnipeg, gaf $10.00 til verðlauna "fyrir bezt samið frumort fjórraddað sönglag við eitthvert Íslendingadags-

kvæðið. Átti forstöðunefndin að velja kvæðið og skipa dómnefnd. Valdi nefndin kvæði Jóns Ólafssonar: "Já vér elskum Ísafoldu," og skipaði sem dómnefnd þá Gísla Jónsson (frá Háreksstöðum á Jökuldal) og Steingrím (Jónasson) Hall, söngkennara. Hét nefndin þá og öðrum verðlaunum fyrir það lagið, er næst gengi hinu bezta. Um verðlaun þessi keptu 13 manns, og hrepti Gunnsteinn tónskáld Eyjólfsson fyrstu verðlaun, en Hjörtur Lárusson söngkennari önnur. Meðan á hátíðinni stóð, barst forstöðunefndinni svolátandi kveðjusending frá samkomunefnd Alberta - Íslendinga:

"Að útheims endum til Íslendinga
Um leiðir sendum vér ljóshreyfinga,
Frá strönd að strönd, um storð og lög,
Vor handabönd, vor hjartaslög."

Eigi var getið höfundar, en engum getum þurfti að því að leiða hver hann væri. Könnuðust þar allir við orðalag Stephans G. Stephanssonar. Þetta ár var hátíðin tekin upp á tveim stöðum, þar sem hún hafði eigi áður verið haldin, að Gimli í Nýja Íslandi og í hinni nýstofnuðu stóru nýlendu Íslendinga við Wynyard í Sask. Hefir hún verið haldin á báðum þessum stöðum síðan.

Hið næsta ár fór hátíðin fram með sama hætti, var vel sótt og samkomulag gott, og árið 1907 er hún að öllu leyti komin í sitt forna horf, svo að þeir sem mest greindu á áður eru nú í forstöðunefndinni og hefir það haldist síðan. Veturinn 1915 kom það til tals, að hátíðin yrði lögð niður, meðan á veraldarófriðnum stæði. Var það lagt fyrir almennan kosningafund um vorið, en ekki náði það samþykki.

Frá því fyrsta var inngangseyrir settur að hátíðasvæðinu; hefir hátíðin jafnan verið haldin úti undir beru lofti. Útgjöld voru nokkur í sambandi við samkomuhaldið, svo sem auglýsingar, íþróttaverðlaun og fleira. Afgangur varð lítill fyrstu árin og gjörði hátíðin lítið betur en að bera sig. Árið 1904 var tekið upp það nýmæli, að gefin var út skemtiskrá dagsins í prentuðum bæklingi og safnað á hann auglýsingum. Varð töluverður hagur af útgáfu þessari og hefir svo verið til þessa. Safnaðist þannig dálítið á ári hverju, svo að vorið 1906 voru orðnir rúmir $300 í sjóði. Kom nú fram tillaga þá um vorið á almennum kosningafundi, að fé þetta væri gefið til styrktar íslenzka kennaraembættinu við Wesley College. Ekki urðu allir á eitt mál sáttir um þá tillögu. — Þá um vorið voru mannskaðarnir miklu á Faxaflóa (7. apríl), er sviftu fjölda heimila allri fyrirvinnu. Áskoranir höfðu birzt í R.víkurblöðunum, að skotið væri saman fé til styrktar ekkjum og munaðarleysingjum, er mist höfðu menn sína og heimilisstoð í sjóinn. Gekst félagið "Helgi Magri"

fyrir þeim samskotum meðal Íslendinga vestra. Kom þá fram sú breytingartillaga, að það úr sjóðnum, er missast mætti, væri lagt til þessara samskota í stað þess sem fyrri tillagan færi fram á. Eigi var frá málinu gengið það sinn, en á fundi 16. ágúst um sumarið, að afstöðnum Íslendingadegi, var skýrt frá því, að arður af hátíðarhaldinu það ár hefði orðið um $200, og í sjóði væri því rúmir $500.00. Lagði nefndin til, að gefnar væri kr. 1,000 í ekknasjóðinn og var það samþykt. Vorið eftir var brotið upp á því á kosningafundinum, að peningar þeir, er nú væri í höndum nefndarinnar og safnast myndu á komandi árum, yrði notaðir til þess að kosta samning og útgáfu Landnámssögu Íslendinga í Vesturheimi. Þótti vissa fengin fyrir því, að tekjuafgangur hlyti að verða all-nokkur af hátíðahaldinu á ári hverju, og yrði þá þeim peningum ekki til annars betur varið. Var ritað all ítarlega um þetta ("Hkr." 7. júní 1907), og þess getið, að innan fárra ára gæti getta orðið vandasamara verk, er þeim fækkaði er fyrstir hefði vestur komið. Nokkrir þættir um landnám í eldri bygðarlögunum höfðu þegar verið samdir og gefnir út í Almanaki O. S. Thorgeirssonar og sumir glöggir og greinilegir. Alls kostar voru menn þó ekki ánægðir með þá. Þótti sumum nokkuð fljótt yfir sögu farið og eigi allra getið, er nefna hefði mátt. Gat það nú hugsast, þó þetta yrði gjört, að ekki tækist betur. Valt það á því, hve nákvæmlega yrði út í sögu farið, hvaða augum atburðir yrði litnir og hver kjörinn yrði til þessa verks. Vakti þetta því andmæli á fundinum, vildu þeir, er andæfðu, enn um nokkurn tíma að haldið væri áfram eins og byrjað hafði verið, og að almenningur tæki eigi á sig þann vanda, að bera ábyrgð á þessu verki. Lauk svo því máli, að lengra var ekki farið. Var þá og líka eftir þetta farið að kosta meira til hátíðahaldsins, einkum íþróttanna og ýmiskonar áhalda og tækja, er að þeim lutu. Varð hinn árlegi tekjuafgangur því fremur lítill, og stundum eigi stærri en svo, að stóðust á kostnaður og ábati.

Eigi leið þó á löngu eftir þetta, að heyrast tóku kvartanir yfir því, að of mikið kapp væri lagt á leiki og íþróttir, svo hátíðin tapaði hinum þjóðlega blæ, er hún hafði borið, en líktist meir innlendum íþróttamótum. Einkum voru það hinir eldri, er um þetta kvörtuðu. Vildu þeir láta kosta meira til söngs og ræðuhalda. Eigi stóð á því, að nefndirnar, er kosnar voru ár frá ári, vildi eigi láta að vilja fólks í þessu efni. Vildu þær gjöra hátíðina sem tilbreytilegasta að unt væri, en nokkrum vanda var það bundið. Fyrirkomulagi hátíðarinnar varð eigi breytt, það hlaut að standa. Hin eina tilbreytni varð þá helzt að vera fólgin í því, að fá menn lengra að, er almenningi gæfist eigi endrar nær kostur

á að hlusta á, til að flytja ræður hátíðisdaginn, og hefir það hepnast vonum framar, og skal nú skýrt frá því í sem styztu máli.

Sumarið 1914 bauð forstöðunefndin Hannesi ráðherra Hafstein vestur sem gesti Vestur-Íslendinga og mæltist til, að hann mælti fyrir minni Íslands hátíðisdaginn. Boði þessu gat hann ekki tekið sökum stjórnar-anna og afþakkaði það með mjög vinsamlegu bréfi.

Þó ekki yrði af komu Hannesar Hafsteins, kom annar nafnkunnur gestur vestur það sama sumar, síra Jón Helgason forstöðumaður prestaskólans í Rvík—nú biskup Íslands. Ferð þessa fór hann að tilhlutan síra Friðriks J. Bergmanns og kom til Winnipeg 13. júlí. Var hann fenginn vestur til þess að aðstoða við vígslu hinnar nýreistu Tjaldbúðarkirkju, er söfnuður séra Friðriks hafði þá látið byggja. Dvaldi hann í bænum fram yfir Íslendingadag og fékk forstöðunefndin hann til að mæla fyrir minni Íslands. Jók það á tilbreytni hátíðarinnar, að einn ræðumanna var svo langt að kominn og jafn nafnkunnur maður. Mun sú hugsun hafa vaknað hjá mörgum, að æskilegt væri að svo gæti verið sem oftast. Með því varð og hátíðin í enn fyllri skilningi þjóðminningardagur. Hún varð einskonar stofnun, er sameinaði þjóðina í eitt.

Rúmu ári síðar kom leikritaskáldið Goðmundur Kamban vestur. Nam hann staðar í New York um veturinn. Sumarið eftir (1916) ákvað nefndin að bjóða honum vestur á kostnað hátíðarinnar og að mæla fyrir minni Íslands. Komu þau hjón bæði nokkru fyrir Íslendingadag. Flutti hann ræðuna, og að hátíðinni afstaðinni ferðaðist hann um hin ýmsu bygðarlög í samkomu erindum fyrir sjálfan sig. Hvarf hann eigi austur aftur fyrr en komið var fram á vetur.

Sumarið eftir, 1917, kom Einar Jónsson myndhöggvari til Ameríku ásamt konu sinni, til ársdvalar í Bandaríkjunum. Settust þau að í borginni Philadelphiu. Vann hann þar við að fullkomn myndastyttu þá hina miklu, er hann bjó til af Þorfinni Karlsefni fyrsta landnámsmanni í Vesturheimi—og sett var þar upp í hinum fagra og fræga listigarði borgarinnar, — Fairmount Park. Þráðu það nú margir, að hann kæmi vestur lengra, áður en hannn hyrfi heim aftur. Kom því Íslendingadagsnefndinni saman um, að bjóða þeim hjónum sem heiðursgestum til Winnipeg 2. ágúst sumarið eftir, 1918. Tóku þau boðinu, en fyrir töf, er þeim bar að höndum við landamærin, náðu þau eigi vestur fyrir þann tíma og eigi fyr en tveimur dögum síðar, eða 4. ágúst. Fundu löggæzlumenn Canadastjórnar að vegabréfi þeirra og þótti það ekki svo fullkomið, sem herrétturinn krafði í þá daga. Þótti nú mörgum súrt í broti, að þannig sykldi til takast, en við enga var að sakast, nema lands-

lögin, er svo rækilega höfðu friðað landið og heft samgöngur að mestu við umheiminn. Dvöldu þau hjónin um nokkurn tíma í bænum, sem gestir þeirra Jóns J. Bildfells og konu hans.. Meðan þau töfðu í bænum, stofnaði nefndin til heiðurssamætis við þau, er haldið var 23. ágúst í fundarsal Tjaldbúðarkirkju. Að loknu borðhaldi voru heiðursgestunum flutt kvæði og þau ávörpuð. Svaraði Einar í samkomulok, með einkar fagurri ræðu. Benti hann á, að sterkasti þátturinn í fari norrænna þjóða frá því sögur hefjast, sé ljósþrá þeirra. Þær hafi verið og séu ljóssæknar. Hafi það skapað útþrána óviðráðanlegu og ferðinni jafnan heitið vestur, í fylgd með sól. Austur héldu þau nokkru seinna og vorið eftir heim.

Sumarið 1920 bauð nefndin próf. Halldóri Hermannssyni bókaverði við Fiske-safn Cornell Háskólans í Ithaca vestur, til að flytja Íslands-minnið. Þáði hann boðið og kom til Winnipeg 29. júlí. Ekki hafði hann langa viðstöðu. Að lokinni samkomunni hélt hann ferðinni áfram vestur í Klettafjöll og fáum dögum síðar til baka aftur. Höfðu færri kynni af honum en vildu. Óskuðu Íslendingar í Wynyard eftir að fá hann vestur til sín og hefðu viljað fresta hátíðahaldi svo að af því hefði getað orðið, en ástæður hans leyfðu það ekki.

Vorið 1921 gjörðist nefndin enn stórhugaðri en nokkru sinni fyr. Bauð hún þá vestur Einari Benediktssyni og konu hans alla leið frá Lundúnum á Englandi, og kostaði ferð þeirra báðar leiðir. Tók hann boðinu, en fór fyrst skyndiför til Íslands þá um sumarið, til þess að vera viðstaddur, er konungur Kristján X. kom til Rvíkur 26. júní. Flutti hann konungi drápu mikla á Þingvöllum 28. s. m. og hélt svo skömmu síðar rakleiðis vestur. Til Winnipeg komu þau hjónin 31. júlí. Mælti hann fyrir minni Íslands, sem til stóð 2. ágúst og í Wynyard 5. ágúst, en þar var Íslendingadagshaldi frestað, til þess að hann gæti verið þar viðstaddur líka. Áður en þau hjón sneru heimleiðis aftur, hélt nefndin þeim mjög veglegt skilnaðarsamsæti á einu helzta hóteli bæjarins, Hotel Royal Alexandra, 22. ágúst. Voru þau ávörpuð með mörgum ræðum. Í samsætislok þakkaði skáldið fyrir þá sæmd, er þeim hjónum væri sýnd og brýndi fyrir veizlugestum að vera ávalt minnugir á ágæti íslenzkrar tungu. Heimleiðis héldu þau svo daginn eftir.

Sumarið 1923 veittist nefndinni aftur tækifæri á að fá mann beina leið frá Íslandi til þess að flytja aðal hátíðisræðuna—Dr. Ágúst H. Bjarnason háskólakennara frá Reykjavík. Kom Dr. Bjarnason vestur þá um vorið að beiðni og sem gestur Dr. Samuel A. Eliots í Boston. Eftir nokkra dvöl í Boston hélt hann ferðinni áfram ásamt konu sinni, er með honum var; töfðu þau nokkra daga í

Chicago hjá Ólafi lækni Olafsson, bróður frú Bjarnason, en héldu því næst áfram ferðalagi sínu vestur um íslenzku bygðirnar, alla leið vestur að Kyrrahafsströnd. Til Winnipeg komu þau aftur úr því ferðalagi 29. júlí. Töfðu þau þá í bænum fram yfir Íslendingadag og flutti Dr. Ágúst ræðu fyrir minni Íslands á hátíðinni. Til heiðurs þeim hjónum hélt nefndin þeim samsæti 7. ágúst, kveldið áður en þau lögðu af stað heimleiðis, á hinu nýreista hóteli bæjarins, Hotel Marlborough. Margar ræður voru fluttar. Fyrverandi dómsmálaráðherra Manitoba fylkis, hra. Tómas H. Johnson, ávarpaði gestina og vék orðum sínum að réttarstöðu Íslands með millilandasamningunum 1918. Kvaðst hann vilja, að Ísland léti sín að fullu getið sem sérstaks ríkis. Þetta gæti það bezt gjört, með því að ganga í Alþjóðabandalagið, og myndi það verða því til gagns bæði nú og síðar meir. Á engan annan hátt gæti það betur kynt sjálfstæði sitt út á við. Sagðist hann hafa gjört fyrirspurn um það haustið 1921, er hann dvaldi í Genf yfir mánuðina október og nóvember (sem fulltrúi Manitoba-fylkis), hvort íslenzka þjóðin hefði sótt um inntöku í Alþjóðabandalagið, og hefði það eigi verið, en fúslega myndi þannig lagaðri beiðni verða tekið. Kvaðst hann geta þessa, til þess að prófessorinn gæti flutt þá fregn heim, og þjóðin heima snúið sér að þessu máli, ef henni svo sýndist. Að samsætinu loknu þakkaði Dr. Bjarnason ræðumönnum og svo forstöðunefndinni fyrir þann góðhug er sér og konu sinni væri sýndur með samsæti þessu og kvaðst vilja flytja þessa orðsendingu heim. — — —

Með þessu er þá skýrt frá því helzta í sögu þessarar hátíðar, en hinu öllu slept, er síður þykir koma henni við eða hafa haft áhrif á anda hennar og almenna þýðingu. Margt fleira hefði mátt tilfæra, er yfir hefir orðið að hlaupa í stuttu yfirliti sem þessu. Hátíðin er nú 35 ára gömul og því með elztu stofnunum íslenzkum, — en svo má gjarna nefna hana —, vestan hafs. Er hún fyrst tekin upp í Winnipeg og hefir þaðan færzt út til sem næst allra bygða Íslendinga yfir þvera álfuna. Auk þeirra staða, sem þegar hafa verið nefndir, hefir Íslendingadagur verið haldinn í Blaine í Washington-ríki 1907 í fyrsta sinn vestur við Kyrrahafsströnd; í Sayreville í New Jersey-ríki austur við Atlansthaf, og ef til vill víðar, þó þess sé ekki getið. Þá hafa á þessum síðastliðnu tíu árum nokkrir meðal hinna alkunnustu manna þjóðarinar verið staddir við hátíðahaldið í Winnipeg að beinni eða óbeinni tilhlutan forstöðunefndanna. Alt þetta hefir haft stórkostlega þýðingu. Má svo að orði kveða, að Íslendingadagurinn hafi verið að mörgu leyti einhver áhrifamesta og víðtækasta þjóðernishreyfingin í sögu Íslendinga vestan hafs.

Fimta ársþing

Þjóðræknisfélags Íslendinga í Vesturheimi.

Þing þetta var sett og stóð í þrjá daga ı Goodtemplarahúsinu á Sargent Ave., í Winnipeg, 26. febr. síðastliðinn, kl. 2.30 e. h.

Forseti félagsins, séra Albert Kristjánsson, bað þingheim að syngja sálminn: "Ó, blessa, Guð, vort feðrafrón", og hélt séra Friðrik Friðriksson frá Wynyard þvínæst stutta bæn.

Lýsti forseti því næst fund settan, og las upp þingboð það, er ritari hafði auglýst í blöðunum. Eftir það lá fyrir fundinum:

Skýrsla embættismanna,
Viðaukar við grundvallarlögin,
Lesbókarmálið,
Söngfélags stofnun,
Samvinna og sjóðstofnun,
Stúdentagarðsmálið,
Útgáfa Tímaritsins,
Íslenzkukenslan,
Útbreiðslumál,
Ný mál,
Kosningar embættismanna.

Var dagskrá þessi samþykt, að undanskyldu því, að embættismannakosningin skyldi fara fram síðasta þingdag, kl. 3 e h.

Forseti flutti því næst skýrslu sína blaðalaust. Þakkaði hann ágæta samvinnu nefndarinnar yfirleitt. Kvað aðeins eitt mál hafa orðið ágreiningsefni, en það var ráðning ritstjóra tímaritsins. Óskaði, að það gerði allar ákvarðanir sínar framvegis svo úr garði, að ekki orkaði tvímælis. Taldi framtíðarhorfur glæsilegar, óhugur væri að hverfa, en góðhugi víða áberandi. Taldist til, að 8 eða 9 deildir væru starfandi, en 2 eða 3 lægju í dái. 500 dalir hefðu verið veittir til útbreiðslustarfsins, en eytt að eins 150. Hefði leiðangur verið gerður út í tvö bygðarlög. Hinn fyrri til Nýja Íslands farinn af séra Jónasi A. Sigurðssyni, Ásmundi P. Jóhannssyni féhirði, og Árna Eggertssyni varaforseta. Árangur, 130 nýir meðlimir. Hinn síðari farinn af forseta sjálfum til Vatnabygðar í Saskatchewan, og vann hann 65 nýja meðlimi og stofnaði deild í Foam Lake. Um kenslumál sagði hann, að laugardagsskóla og umferðarkenslu nytu um eða yfir 200 nemendur, kveldskóli væri tvisvar í viku í Selkirk og sérstök íslenzk kensla fyrir unglinga og börn í Brown, Man., og líkt muni vera annars staðar. Söngmálið kvað hann hafa strandað á samtakaleysi, þótt herra Jónas Pálsson hefði boðist til þess að stjórna flokk ókeypis. Tímaritið hefði annast séra Rögnvaldur Pétursson og væri fullprentað. Íslandssaga próf. Gjerset væri komin út og hefði nefndin að vilja síðasta þings, ábyrgst 1000 eintök af bókinni, er kostaði 4 dali. Kvað þurfa að endurprenta lögin. Mintist samsætis, er próf. Ág. H. Bjarnasyni og frú hans var haldið í fyrrasumar af félaginu, og því til sóma. Þá mintist hann á stúdentagarðsmálið og kvað samskot hafa gengið afartregt og væri þetta þó þjóðræknismál Vestur- sem Austur-Íslendinga.

Næst var stungið upp á og samþykt, að hver skýrsla skyldi afgreidd sérstak-

lega, og skýrsla forseta því næst samþykkt athugasemdalaust.

Þá gaf ritari stutta skýrslu um gerðir nefndarinnar. Hefðu 12 fundir verið haldnir á árinu, í heimahúsum nefndarmanna og hefðu á þeim verið afgreidd mál félagsins, samkvæmt því, sem forseti hefði skýrt frá. Lýsti hann því næst yfir því, að hann gæti ekki setið þingið vegna forfalla, og þar eð vararitari var ekki mættur, var stungið upp á séra Friðriki Friðrikssyni til ritara og hann kosinn í einu hljóði.

Þá las féhrðir, Ásm. P. Jóhannsson, prentaða skýslu um fjárhag félagsins og var henni útbýtt meðal þingmanna. Var hún samþykt eins og hún lá fyrir. Þá var og borin upp og samþykt tillaga um, að fundurinn greiddi féhirði þakklætisatkvæði fyrir framúrskarandi dugnað í féhirðisstarfinu.

Þá las skjalavörður, Finnur Jónsson, upp skýrslu sína yfir seldar bækur og óseldar á árinu. Kvað söluna ganga dræmt og þetta væri eitt hið mesta vandamál félagsins. Var skýrslan að því búnu samþykt.

Þá las fjármálaritari F. Swanson, skýrslu sína. Höfðu 82 skuldað sig úr félaginu, 10 sagt sig úr, 1 dáið, 204 nýir meðlimir bæzt við 1923, og nokkrir síðan, og 762 meðlimir alls við árslok. Var þessi skýrsla síðan samþykt.

Þá var lesin upp athugasemd yfirskoðunarmanna, er fann lítið eitt að skýrslum fjármálaritara og skjalavarðar Var kosin 3 manna nefnd til að athuga skýrslur þessar og aths. yfirskoðunarmanna, og voru í því efni kosnir séra Ragnar E. Kvaran, Þorsteinn Gíslason og Björn Pétursson.

Næsti liður: grundvallarlaga-viðaukar, var þá tekinn fyrir. Var stungið upp á 3 manna nefnd í það mál, og kosnir Þorsteinn Gíslason, Fred. Swanson og Jónas Jóhannesson. Kom nefndin fram með álit sitt daginn eftir og lagði til, að lagabreytingartillögu No. 2 væri bætt við 1. og 3. kafla grundvallarlaganna, svo að sú grein hljóði þannig:

1. gr. "Félagsmenn eru: heiðursfélagar, félagar — æfifélagar, og aukafélagar, þó hafa félagar og æfifélagar einir atkvæðisorð á fundum."

2. gr. breytist þannig: "Heiðursfélagar skulu kosnir af þingi samkvæmt meðmælum félagsstjórnarinnar — séu þeir réttir félagar eiga þar atkvæðisrétt. Heiðursfélagar borga ekki tillög fremur en þeir sjálfir vilja. (Upphafssetningin: "heiðursfélaga skal kjósa eftir verðugleikum" falli burt).

3. gr. óbreytt.

4. gr., breyting — í staðinn fyrir "$2.00 í félagssjóð á ári hverju", komi "$1.00 í félagssjóð á ári hverju."

5. gr. hljóði þannig: "Æfifélagar geta þeir gjörst, sem í eitt skifti fyrir öll greiða $25.00 í félagssjóð.

6. gr. — 5. gr. óbreytt.

7. gr. hljóði þannig: "Heimadeild skal heimilt að kjósa fulltrú, einn eða fleiri á ársþing félagsins ,og fela þeim skriflega umboð á atkvæði allra gildra meðlima þeirrar deildar, er í hlut á, undirritað af forseta og ritara. Þeir meðlimir heimadeildar, er eigi eru fulltrúar, hafi þó tillögurétt og málfrelsi á þinginu. Kosning fulltrúa fari fram að minsta kosti 2 vikum fyrir þing ár hvert.

Heimilt skal öllum þeim félögum, er eigi eru meðlimir heimadeildar, að gefa

öðrum félögum umboð á atkvæði sínu til ársþings — með handskrift sinni."

8. gr. — (6. gr. óbreytt).
9. gr. — (7. gr. óbreytt).
10. gr. — (8. gr. óbreytt).
11. gr. — (9. gr. óbreytt).

Allmiklar umræður spunnust út af þessu nefndarmáli. En svo fór, að 1. gr. var samþykt; 2. gr. samþykt í fyrra og því vísað frá; 4. gr. sömuleiðis samþykt í fyrra; 5. gr. um æfifélaga samþykt með þeirri breytingu frá B. Péturssyni, að æfitillag nemi að eins 15 dölum; 5. gr. verði 6. gr. óbreytt; 7. gr. samþykt tillaga um að skifta henni í tvo liði. Langar umræður um fyrri liðinn og samþykt loks að vísa honum aftur til nefndarinnar. — Daginn eftir, á fimtudag, komu fram tvö álit frá nefndinni. Var minnihlutatillagan feld: "Heimilt skal öllum atkvæðisbærum félögum, að gefa öðrum félögum með handskrift sinni umboð á atkvæði sínu til ársþings." Meirihlutatillagan var samþykt, en hún hljóðar svo: "Vér leggjum til, að þessu máli sé vísað til heimadeilda og þær beðnar að senda stjórnarnefndinni tillögur sínar mánuði fyrir ársþing", undirritar N. S. Thorláksson, Th. Gíslason og J. Jóhannesson.

Næsti liður á dagskrá, lesbókarmálið, var í milliþinganefnd. Séra R. Kvaran kvað nefndina ekkert umboð hafa haft til að vinna upp á eigin spýtur, og gerði að tillögu, að ef skipuð sé hún á ný, þá fái hún umboð til þess að gefa út lesbók á árinu. Stakk upp á 3 manna nefnd. Ásm. P. Jóhannsson var á móti umboði, þar til kostnaðaráætlun væri fengin, og hefði það verið nefndarinnar. Séra R. Pétursson áleit engum rekspöl komandi á þetta mál, fyr en þingið kysi nefnd með fullu umboði að semja og gefa út bókina. Því næst var þriggja manna nefnd kosin, að athuga málið, og hlutu kosningu: J. Th. Jónasson, séra Rögnv. Pétursson og séra Friðrik Friðriksson. Kom nefnd þessi fram með álit sitt síðasta þingdag. Lagði hún til, að lesbók yrði gefin út í 1000 eintaka upplagi, er sé 120 bls. í 8vo., samin fyrir ísl. unglinga í Vesturheimi með hliðsjón af lesbókum alþýðuskóla ríkisins. Skuli þetta falið 5 manna nefnd í samráði við framkvæmdarnefnd Þjóðræknisfél. Ásm. Jóhannsson var á móti áliti þessu, en með séra Guðm. Árnason, er áætlaði kostnað $600,—og vel kleifan. Loks var samþykt, að fela málið framkvæmdarnefndinni á hendur.

Þá var tekið fyrir söngfélagsmálið. Skýrði forseti það á ný. Sömuleiðis Ásm. Jóhannsson og kvað alt stranda á áhugaleysi að ganga í söngflokkinn. Séra R. Kvaran skýrði frá, að Páll Ísólfsson organleikari mundi koma með sönglög með sér eða senda bráðlega að öðrum kosti.— Voru 3 menn kosnir í nefnd, að athuga málið á þinginu og hlutu kosningu: séra Ragnar Kvaran, Björgvin Guðmundsson og Ásm. P. Jóhannsson. Kom nefnd sú fram með álit sitt næsta dags morgun. Taldi betri horfur á því máli en áður. Væri nú þegar stofnaður karlaflokkur undir stjórn hr. Björgvins Guðmundssonar. Væri vél sú, er Þjóðræknisfél. á og lætur prenta með nótur, nú í höndum hans og notuð til afskrifta; ætti framkvæmdarnefndin að fá 25 til 30 eintök af hverju lagi, sem prentað er fyrir söngflokkinn; leggi nefndin til efni, en eintökin séu síðan eign félagsins. Var nefndarálit þetta samþykt í einu hljóði.

Fleiri mál voru ekki tekin fyrir hinn fyrsta dag, og fundi frestað frá kl. 6, til kl. 9.30 að morgni.

Kl. 8.30 að kveldi var aftur komið saman í efri sal G. T. hússins. Flutti séra Ragnar Kvaran þar erindi, er hann nefndi "Grímur", og var honum að því loknu greitt þakklæti samkomunnar með því að allir risu úr sætum sínum.

Enn fremur söng karlakór þar 3 lög eftir Björgvin Guðmuundsson og aðra, en hann stýrði sjálfur. Gerðu menn góðan róm að því.

Annar þingfundur var settur kl. 10.50 fyrir hádegi og komu þá fyrst fram sum nefndarálit þau, er getið hefir verið um hér að framan, og því næst tekið fyrir stúdentagarðsmálið. Skýrði Ásm. P. Jóhannsson hag málsins. Er innkomið fé 260 kr. og $51.50. Var málið sett í nefnd og sátu hana séra R. E. Kvaran, séra Albert Kristjánsson og Ásm. P. Jóhannsson, og fundi því næst frestað til kl. 2 e. h. — Nefndin kom svo fram með álit sitt daginn eftir. Áleit hún lofsvert og sjálfsagt að styðja hugmyndina, en þyrfti miklu betur að vekja menn til skilnings um, að þetta væri ekki einungis einkamál Austur-Íslendinga. Lagði nefndin til þess að þingið skoraði á stjórnarnefndina að sjá um, að málinu sé haldið vakandi í blöðunum, og áhuga manna haldið vakandi, ennfremur að nefndin skrifi öllum deildum félagsins um að veita málinu liðsinni og í 3. lagi, að nefndin sjái um, að menn séu fengnir til þess að vekja eftirtekt á nauðsyn þessa máls við öll Íslendingadags hátíðahöld, er haldin kunni að verða á komandi sumri. Var stungið upp á, að samþykkja nefndarálitið óbreytt. Samþykt.

Fundur var settur aftur kl. 2.20 e. h. Var þá sett 3 manna nefnd til að fjalla um útgáfu Tímaritsins og hlutu sæti: Á. P. Jóhannsson, Stefán Einarsson og séra Guðm. Árnason. Þá var og sett 3 manna nefnd til að athuga íslenzkukensluna. Kosnir: Ásm. P. Jóhannsson, Jón J. Bildfell og séra Ragnar E. Kvaran.

Þá var samþykt, að útbreiðslumál séu falin væntanlegri framkvæmdarnefnd.

Því næst voru tekin fyrir ný mál. Séra Guðm. Árnason benti á, að ekkert íslenzkt bókasafn væri til í Winnipeg, og spurði hvort ekki væri gerlegt að koma upp bókasafni, þar sem hornsteinninn væri dýrar bækur, nauðsynlegar til fróðleiks, er almenningur ekki hefði efni á að kaupa. Urðu um þetta nokkrar umræður með og móti og var þriggja manna nefnd sett til að athuga málið til morguns, og voru kosnir: séra Guðm. Árnason, Bjarni Magnússon og séra Rögnv. Pétursson.

Þá lýsti séra Rögnv. Péééutuérsson því yfir fyrir hönd samvinnu- mannaskifta- og sjóðstofnunarnefndarinnar, að hennar starf væri orðið samgróið stúdentagarðsmálinu. Lagði hann því næst fram skriflegt álit nefndarinnar. Áleit hún erfitt að stofna sjóð til styrktar vestur-ísl. nemendum við nám við háskóla Íslands. Vildi hún því leggja til, að Þjóðræknisfélagið styrkti eindregið stúdentagarðsmálið, með því að koma upp íbúð fyrir nemendur héðan við háskólann á Íslandi, að þeim sé gert fært að fara og fullnuma sig í móðurmáli sínu, ef þeim líkar.

Um önnur mannaskifti álítur nefndin að eigi sé að ræða í bili, en nemendaskifti, en mælir líka fastlega með, að þau geti komist á hið bráðasta.

Þá kom enn nýtt mál, er séra R. Pét-

ursson las upp bréf frá Mrs. Chiswell á Gimli, er ritara barst samdægurs, er fer fram á, að Þjóðr.fél. styrki viðleitni hennar í íslenzkukenslunni í unglingastúkunni á Gimli, með peningaverðlaunum eða verðlaunapeningum. Bað ritari hann í fjærveru sinni, að geta þess, að þetta væri nauðsynl. að styrkja eigi aðeins á Gimli, heldur í öllum íslenzkum bygðarlögum. Var kosin 3 manna nefnd að íhuga málið, og kosnir: séra Rögnv. Pétursson, Jón J. Bildfell og Arinjörn S. Bardal.

Þá var lesið bréf frá séra Jakob Kristinssyni viðvíkjandi Eyjólfi Jónssyni Eyfells. Kosnir í nefnd til að íhuga það mál þeir séra Friðrik Friðriksson, Ólafur Bjarnason og séra Guðmundur Árnason.

Séra Friðrik Friðriksson lagði þá fram skriflega tillögu um að Þjóðræknisfélagið reyni að hlynna eitthvað að listgáfu Björgvins Guðmundssonar. Voru kosnir í nefnd til að íhuga þetta mál: Eiríkur Ísfeld, Friðrik Friðriksson og Thorsteinn Gíslason.

Þá benti forseti á æskilega samvinnu milli stúdentafél. og Þjóðræknisfélagsins og var samþykt tillaga séra Guðm. Árnasonar um að framkvæmdarnefndinni sé falið að kynna sér möguleika á því. — Kl. 6 var fundi frestað til næsta dags.

Að kvöldi var samkoma haldin undir umsjón deildarinnar "Frón". Var þar kórsöngur, einsöngur, fiðluspil, ræður og upplestrar. Fór samkoman fram undir stjórn séra Rúnólfs Marteinssonar, og tókst hið bezta. Á eftir voru hinar rausnarlegustu veitingar og dans til kl. 1.30 um nóttina.

Á fimtudagsmorgun var fundur settur aftur kl. 10. Komu þar fyrst fram ýms nefndarálit, er getið hefir verið að framan, og því næst álit nefndarinnar um skýrslu fjármálaritara og skjalavarðar.

Áleit nefndin nauðsynlegt, að útvega fullkomnari form fyri r reikningsfærslu fjármálaritara. Væri enginn efi á því að örðugleikarnir, sem nú væru á reikningsfærslunni, færu vaxandi með ári hverju, nema þetta væri lagað. En athugasemdir yfirskoðunarmanna, viðvíkjandi útistandandi eint. af Tímaritinu áleit nefndin, að stjórnarnefnd. beri að vinda bráðan bug að því, að innkalla þau, þar eð ekkert sé unnið við legu þeirra úti á landi. Nefndin treysti sér ekki vegna tímaleysis, að bera fram sjálfstæðar tillögur um meðhöndlun á útsölu ritsins. Var tillaga um að samþykkja nefdnarálitið óbreytt síðan borin upp og samþykt.

Þá kom Tímaritsnefndin fram með álit sitt og talaði Ásm. P. Jóhannsson fyrir því. Leit nefndin svo á, að ritið væri mjög sterkur þáttur í þjóðernisbaráttunni hér og leggur til, að tímaritið sé gefið út, sem ársrit á komandi ár, að stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins sé falið að sjá um útgáfu ritsins, kostnað og ritstjórn, og að verð ritsins sé einn dollar á ári, sem að undanförnu.

Tllaga kom um að nefndarálitið sé tekið fyrir lið fyrir lið, og hún samþykt. Breytingartillaga frá séra Ragnar Kvaran við þriðja lið nefndarálitsins kom og fram og var fundi því næst frestað til kl. 1,30. Var þá komið aftur saman og 1. liður borinn upp og samþyktur. Breytingartillaga séra Ragnars Kvaran kom og fram, að þingið feli stjórnarnefndinni að fá séra Rögnvald Pétursson til að taka að sér ritstjórn Tímaritsins, sem að undanförnu, með

sömu kjörum. Bjarni Finnsson gerði breytingartillögu við breytingartillögu séra Kvarans. Voru tillögurnar ræddar af miklu kappi og allmiklum hita, en breytingartillaga Bj. Finnssonar var borin upp og feld. Því næst var breytingartillaga séra R. Kvarans borin upp og samþykt, og alt álitið því næst samþykt með áorðnum breytingum, og séra Rögnvaldi Péturssyni þar með falin ritstjórn Tímaritsins fyrir næsta ár.

Þá hófust embættismanna kosningar. Stungið upp á séra Alberti Kristjánssyni og séra Jónasi A. Sigurðssyni, en sú tillaga tekin aftur, þar eð hann ekki væri viðstaddur, séra Albert því kosinn gagnsóknarlaust. Fyrir varaforseta var stungið upp á Gísla Jónssyni og Jóni J. Bildfell; hinn síðastnefndi afsakaði sig og Gísli Jónsson því kosinn gagnsóknarlaust. Til ritara var stungið upp á Hannesi Péturssyni, Arnljóti Ólafssyni, séra R. E. Kvaran, Einari P. Jónssyni og Sigfúsi Halldórs frá Höfnum. Afsökuðu sig allir, nema sá síðastnefndi, og var hann því kosinn gagnsóknarlaust. Til varaskrifara var stungið upp á séra Fr. Friðrikssyni, Ragnari Stefánssyni, Trausta Ísfeld og Páli S. Pálssyni Hinn síðastnefndi afsakaði sig og fóru fram kosningar um hina 3 og hlaut R. Stefánsson kosningu. — Til féhirðis var stungið upp á fyrverandi féhirði, Ásm. P. Jóhannssyni; afsakaði hann sig og var ófáanlegur þrátt fyrir ítrekaðar bænir og áskoranir alls þingheims og einstakra manna. Var þá smátt og smátt stungið upp á nálega öllum kjörgengum karlmönnum í salnum, því allir skoruðust undan að taka kosningu, unz tillaga var samþykt um að fresta kosningum, sem eftir voru, til kvölds, eftir fyrirlestur séra Guðm. Árnasonar.

Því næst kom fyrir fundinn álit bókasafnsnefndarinnar. Áleit nefndin, að veita bæri framkvæmdarnefnd Þjóðræknisfélagsins leyfi að verja alt að $200.00 á árinu til þess að koma upp íslenzku bókasafni í Winnipeg. Enn fremur, að deildinni "Frón" sé falin stofnun og varðveizla þess safns, sjái framkvæmdarnefndin sér fært að veita slíka upphæð, og taki deildin sömuleiðis til íhugunar hvort koma megi upp lestrarsal, er opinn sé 1—2 kvöld í viku, í sambandi við safnið, þar eð heppileg meðferð þessa máls muni mest undir deildinni "Frón" komin. — Að þessu búnu var álitið rætt og samþykt lið fyrir lið.

Þá kom fram nefndarálit út af bréfi Mrs. Chiswell á Gimli. Telur nefndin þetta mál mjög áríðandi og leggur til, í fyrsta lagi, að Þjóðræknisfélagið leggi árlega til 3 verðlaunapeninga, úr bronsi, silfri og gulli, er nefnist "Verðlaunapeningar Þjóðræknisfélagsins". Veitist bronzpeningurinn þeim, sem fram úr skarar í heimafélögum, og sé eign þess, er vinnur. Um silfurpeninginn skal kept af verðlaunahöfum innan hvers fylkis í Canada og ríkis í Bandaríkjum, þar sem Íslendingar búa, og skal hann einnig vera eign þess, er vinnur. Um gullpeninginn skal að eins kept af þeim, og skal hann verða eign þess, er hann hreppir samfleytt 3 ár, en vera þó í vörzlum þess er vinnur, ár hvert.

Í öðru lagi leggur nefndin til, að á annari hlið verðlaunapeninganna sé skjaldarmerki Íslands, með ofan í gröfnu nafni Þjóðræknisfélagsins, en á hinni skjaldarmerki þess fylkis eða ríkis, er sá

er vinnur á heima í, með áletruðu nafni vinnanda.

Í þriðja lagi, að framkvæmdarnefnd Þjóðræknisfélagsins sé falið að semja reglugerð og sjá um alla samkepni, er fram fer um þessa peninga.

Var nefndarálitið síðan samþykt eins og lesið var.

Þá kom fram nefndarálit út af bréfi séra Jakobs Kristinssonar um Eyjólf Eyfells listmálara. Leggur það til, að einhverjum manni sé falið að komast sem fyrst að því hjá listamanninum, með hverjum kjörum hann vildi senda málverk hingað vestur, og að framkvæmdarnefndin aðstoðaði þennan mann, að fenginni þeirri vitneskju. Tillaga kom fram um að breyta til og fela stjórnarnefndinni algerlega þetta mál. Var hún borin upp og samþykt.

Þá kom fram álit sönglaganefndar. Tekur hún fram, að Björgvin Guðmundssyni sé ljúft að leita þess stuðnings, er félagið kann að geta látið í té, og sömuleiðis láta handrit sitt af hendi við félagið, tryggi það honum alþjóðaprentunarrétt. Álitur nefndin heppilegra að félagið gangist fyrir útgáfu bókarinnar, en lítt þektir einstaklingar, og stingur upp á, að kosin sé nefnd á þinginu, er í samráði við stjórnarnefndina og hr. Björgvin Guðmundsson ráði málinu til lykta á þessu ári. Síðan var álitið rætt. Bent var á fjárhagserfiðleika við útgáfuna, félagið fátækt, en að lokum var samþykt tillaga um, að vísa málinu til stjórnarnefndar til íhugunar.

Þá kom fram nefndarálit í íslenzkukenslumálinu. Er nefndin þakklát félagsdeildum fyrir áhuga á málinu, en vill um leið leggja til, að hert verði á því enn meira og að stjórnarnefndin gerði tilraunir sem ítrastar, að koma íslenzkukenslu á við háskóla fylkisins. — Séra R. Pétursson kvað álitið fara of stutt. Þyrfti að vinna að því, að íslenzkan kæmist að sem námsgrein, ekki að eins við háskólann, heldur og á kensluskrá miðskóla fylkisins. Var það gert að viðaukatillögu og nefndarálitið samþykt, að því viðbættu.

Dagskrá var þá á enda og hófust frjálsar umræður. Séra Rögnvaldur Pétursson lagði til, að Guðm. Grímssyni lögmanni væri send kveðja þingsins og honum þökkuð hin framúrskarandi og happasæla hluttaka hans í Floridamálinu alræmda. Var samþykt að fela forseta það mál. Samþykt var og tillaga frá séra Fr. Friðrikssyni, að votta frú Láru G. Salverson og hr. Emile Walters samfögnuð þingsins yfir velgengni þeirra.

Þá var samþykt hlutttekningar yfirlýsing þingsins út af fráfalli fyrv. alþingismanns Jóns Jónssonar frá Sleðrjót.

Þá var fundi frestað þar til lokið væri erindi séra Guðm. Árnasonar, er hófst kl. 8 e.m. Var það um íslenzka tungu, fegurð hennar, meðferð og málvenjur og hið fróðlegasta og skemtilegasta. Var honum greitt þakklæti með lófaklappi og með því að menn risu úr sætum.

Þá var fundur settur kl. 9.30. Mr. J. Gillies stakk upp á, að sungið væri "Hvað er svo glatt, sem góðra vina fundur", og var það gert af fullum hálsi.

Lágu þá fyrir embættismannakosningar, er frestað hafði verið. Var stungið upp á B. B. Ólson og Hjálmari Gíslasyni í féhirðisembætti. Afsakað hinn fyrnefndi sig og var H. Gíslason því kosinn féhirðir gagnsóknarlaust. Sem varaféhirði var stungið upp á J. Jóhannessyni, Jakobi Kristjánssyni og J. Gillies frá

Brown. Hinir fyrstnefndu afsökuðu sig og var J. Gillies því kosinn án gagnsóknar.

Sem fjármálaritara var stungið upp á Fred. Swanson og Kl. Jónassyni, er afsökuðu sig báðir. Þá kosinn Ólafur Bjarnason gagnsóknarlaust.

Vara fjármálaritari kosinn Kl. Jónasson frá Selkirk í einu hljóði.

Eftir árangurslausar áskoranir til ýmsra manna, sérstaklega fyrv. skjalavarðar Finns Johnson, lét Arnljótur Olson tilleiðast að taka kosningu, gagnsóknarlaust.

Yfirskoðunarmenn voru kosnir: H. S. Bardal og Björn Pétursson.

Nefndin mælti með því, að skáldin J. Magnús Bjarnason og Þorbjörn Bjarnason, er kallar sig Þorskabít, yrðu gerðir heiðursfélagar. Talaði forseti fyrir því máli. Var samþykt tillaga í þá átt, með því að allur þingheimur stóð á fætur.

Þá var samþykt tillaga um það, að fráfarandi embættismönnum skyldi greitt þakklætisatkvæði, og það gert á sama hátt.

Forseti þakkaði þá góða samvinnu á þinginu, góða aðsókn að samkomum og þingfundum, og bað alla að endingu að singja þjóðsöng Íslands: "Ó, Guð vors lands!"

Að því búnu sagði hann þingi slitið.

Morðið.

Guð fann þann mann, sem framdi morðið,
Á fóta sinna lágu skör
Og sá það: hvað hann hefði orðið
Við hlýrri' og betri æfikjör;
Í bernsku, öllum yfirgefinn,
Af agaleysi varð hann dýr,
Til fyrirmyndar frjálsan refinn
Hann fékk, sú eina mynd varð skýr.

Og Drottinn vissi um hvern ættlið:
Ef einn af miljón hefði sint
Því góða' í honum, glætt og bætt við
Þann gimstein smáa, upp hann kynt,—
Þá hefði' hinn verri hálfi maður
Til hliðar þokað tafarlaust,
Hinn betri sungið sigurglaður
Frá sumarmálum fram á haust.

Og fyrir augu Guðs bar glaðan
Og gæfusaman, frjálsan mann;
Er fyrir minstu bræðrum bað hann,
Sem barn, og alt til þarfa vann.
Já, svona hefði 'ann eflaust orðið,
Og eftir því hann dæmast hlaut.
En hvern var svo að saka um morðið?
Guðs sálarlíf var eintóm þraut!

Að var hinn betri maður myrtur
Í manni þessum, Drottinn sá,
Hinn verri síðan, viti firtur,
Án verndar hins, sem fallinn lá.
Hinn kærða því að sýkna sæmdi;
Guð setti' hann við sitt náðarborð
Og þá með orðsins þrumum dæmdi
Alt þjóðfélagið fyrir morð.

Guttormur J. Guttormsson.

Dufferin lávarður og Nýja Ísland.

Á þessu komandi hausti verður Nýja Ísland 50 ára. Fyrsti landnema hópurinn sté þar á land, sem nú heitir að Gimli, síðasta sumardag, 22. október 1875. Þá var Dufferin lávarður landstjóri í Canada (1872—78). Var hann hinn mesti Íslands-vinur og aðalhvatamaður þess, að Íslendingar settust að í Canada. Fyrir tilstyrk hans veitti Canadastjórn stórlán til þessarar nýlendu-stofnunar, og lét hann sér mjög ant um hag nýlendumanna allan þann tíma, sem hann dvaldi í landinu. Haustið 1877 ferðaðist hann vestur til Manitoba og heimsótti á því ferðalagi (14. sept.) Íslendinga á Gimli. Er hann hinn eini landstjóri, er fæti hefir stigið á land í Nýja Íslandi, og eini landstjórinn er heimsótt hefir Ísland, en þar kom hann við land í norðurferð sinni sumarið 1856. Fagnaðargildi var honum haldið á Gimli, eftir því sem föng voru á; flutti hann þar ræðu, er seinna var birt í útdrætti í "Framfara" (3 tölubl. 1877). Á baka leið sagði hann frá ferðalagi sínu um fylkið og hversu honum segðist hugur um hinar ýmsu nýlendur, er hann hafði komið í, í skilnaðarsamsæti, er honum var haldið í Winnipeg 17. sept. Í ræðu þeirri mintist hann Íslendinga og komu sinnar til Nýja Íslands, á þessa leið:

— — — "Þá var heimsókn mín til íslenzku nýlendunnar eigi síður ánægjuleg en til meðborgara vorra Menónítanna. Fyrir sérstakar ástæður varð eg mjög heillaður af sögu og bókmentum norrænna þjóða, nú endur fyrir löngu, og svo þegar eg minnist góðvildar þeirrar, er eg eitt sinn varð aðnjótandi frá hendi íslenzku þjóðarinnar, heima hjá henni, er það mjög eðlilegt, að eg láti mig nokkru skifta framtíðarhag þessara nýju innflytjenda."

"Þegar vér athugum hina einangruðu afstöðu íslenzku þjóðarinnar í þúsund ár, veðráttu og hnattstöðu, er hún á við að stríða, væri ósanngjarnt að ætlast til þess, að innflytjendur þaðan sýndu hina sömu hæfni til jarðyrkju og nýlendu-náms, sem þeir hafa til að bera, er búið hafa við æðri verklega menningu Norðurálfunnar."

"Á Íslandi eru engir skógar, engir kornakrar, engir akvegir. Þér getið því ekki búist við því, að Íslendingurinn sýni innblásna verkhæfni við að fella skóg, plægja jörð og byggja brautir, þó, því miður, þetta séu þær þrjár íþróttir, sem nauðsynlegastar eru hverjum canadiskum landnema. Ef þeir eru í þessum efnum síðri, skuluð þér samt ekki ætla, að aðrir hæfileikar þeirra fari eftir því. Þeir eru gæddir miklum vitsmuna gáfum og skörpum skilningi. Þeir eru vel mentaðir. Eg kom naumast inn í það hreysi á Gimli, að þar væri ekki bókasafn. Þeir eru siðferðisgóðir, trúhneigðir og friðsamir. En umfram alt eru þeir löghlýðnir og fúsir að nema. Ekki ætti húsmæðrum þessa lands að þykja það óhagræði, þegar á það er litið, hve erfitt það er að fá þjónustustúlkur, að í boði eru nú hundruð góðlyndra, skynsamra, ungra íslenzkra kvenna, þó í einhverju sé þeim ábótavant, er taka munu fúslega þesskonar starfa. Ef nú svo færi, að dreyfing þessa unga fólks yrði til þess, að enn nánari tengsli mynduðust og viðkvæmari bönd en nábýlið skapar, millum hins canadiska fólks og íslenzku innflytjendanna, þá þori eg að fullyrða, að eigi yrði það að eftirsjárefni á aðra síðuna fremur en hina." — —

Auglýsingaskrá Tímaritsins.

Bls.

Arkell's Drug Store, Wpg. 20
Armstrong's Ind. Fisheries, Wpg 39
Ashton, E., Wpg. 20
Ásgeirsson Bros., Wpg 42
Austman, Dr. K. J., Wpg 21
Arena Billiard stofa, Wpg 44

Banfield, J. A., Ltd., Wpg 14
Bardal, A. S., Wpg 35
Beggs, C., Wpg. 41
Benjamínsson Construction Co.,
Ltd., Wpg 38
Benson Bros., Ltd., Selkirk 43
Bjarnason Baking Co., Wpg 40
Blackert & Funk, Selkirk 43
Blöndal, Dr. Á., Wpg 21
Brandson, Dr. B. J., Wpg.................. 21
Björnson Dr. O., Wpg 21
Brown & Rutherford, Wpg 24

Campbell Studio, Wpg 36
Canada Bread Co., Ltd., Wpg 13
Canadian Avery Co., Ltd., Wpg 39
Capital Coal Co., Ltd., Wpg 11
Chicago Floral Co., Wpg 41
Crescent Creamery Co., Wpg.... á kápu

Davidson, S. E., Selkirk 43
David Swail Co., Ltd., Wpg 42
Drewry's Ale, Wpg 12
Dubois Limited, Wpg 41
De Luxe Taxi, Wpg 44

Eaton Co., Ltd., The T., Wpg 3
Eggertsson, Árni Wpg. 41
Empire Coal Co., Ltd., Wpg 7
Empire Sash & Door Co., Ltd., Wpg 22

Fisherman, Wpg 20
Foote & James, Wpg. 42
Fowler Optical Co., Ltd., Wpg 3

Gallagher, Holman, Ltd., Wpg 39
Gemmel, F. A. Ltd., Selkirk 43
Gíslason, Dr. G. J., Grand Forks........ 21
Gíslason, Hjálmar, Wpg 40
Gíslason, T. J., Brown 43
Great West Life Ass'nce Co., Wpg.... 32

Halldórsson, Dr. M. B., Wpg 21

Bls.

Halldórsson, Runólfur, Selkirk 43
Heimskringla, Wpg. 19
Holland Creameries, Ltd., Wpg 11
Hoopers Marble & Granite Co.. Wpg 36
Hough, J. F., Wpg. 42
Hudsons Bay Co., Wpg................ á kápu

Jóhannesson Fisheries, Ltd., Wpg 40
Johnson, Alex, Wpg 36
Johnson, A. C., Wpg 41
Johnson, Guðm., Wpg 42
Johnson & Son., Wpg 41
Jónasson, Jónas, Wpg 40

King George Hotel, Wpg. 19

Levinson, B., Wpg 20
Lindal and Stefánsson, Wpg 41
Lingerie Shop, The, Wpg 42
Lögberg, Wpg 19

Man. Co-operative Dairies, Ltd, Wpg 37
Manitoba Hall, Wpg 20
MacDonagh and Shea, Wpg.................. 9
Mem. Marble and Tile Co., Ltd, Wpg 20
Mercer, R. J., Wpg 40
Moorhouse and Brown, Wpg 36
Murdock, Dr. E. L., Selkirk 43

Ólafsson, S. F., Wpg 20
Olson, Dr. B. H., Wpg 21

Nesbit's Drug Store, Wpg 40
N. W. Commission Co., Ltd, Wpg.... 28
North Star Oil and Refining Co.,
Ltd., Wpg 45

Partridge & Halliday, Ltd., Wpg 20
Paulin, Chambers Co., Ltd. Wpg 5
Paulson, Sigfús, Wpg 42
Pétursson, Hannes, Wpg 41
Pétursson, Hardware Co., Ltd 40
Pétursson Ólafur 41
Pioneer Laundry, Ltd, Wpg 13
Pollok & Company, Wpg 42
Prairie City Oil Co., Ltd, Wpg.............. 26
Provincial Savings Office, Wpg 6
Purity Flour, Wpg 4
Premier Duplex Vac. Cleaner Co. Wpg 44

AUGLÝSINGASKRÁ TÍMARITSINS ,(frh.)

	Bls.
Ramsey, Robert S., Wpg	37
Reid, James, Wpg	9
Reid & Eibner, Ltd., Wpg	37
Reid, Henry, Selkirk	43
Reid & Co., John D., Wpg	40
Robinson & Co., Ltd., Wpg	7
Ross, Dr. D. G., Selkirk	43
Rothwell, Johnson, Bergman and McGhee, Wpg	41
Royal Bank of Canada, The, Wpg	10
Royal Crown Soaps, Ltd, Wpg	48
Rumford Laundry, Ltd., Wpg	37
Sargent Bicycle Works, Wpg	41
Scott, John, Wpg	40
Simpson, Dr. S. George, Wpg	21
Simpson & Mitchell, Wpg	20
Stefánsson, Dr. Jón, Wpg	21
Snidal, Dr. G. J., Wpg	21
Success Business College, Wpg	46
Sveinsson, Sigurðsson Co., Ltd, Selkirk	43
Swanson & Co., J. J., Wpg	42
Swift Canadian Co., Ltd, Wpg	2
Tessler Bros., Wpg.	36
Thorkelsson Box Fact., Ltd, Wpg	38
Tímarit Þjóðræknisfél,. Wpg	1
Turner & Morley, Wpg	6
Union Bank of Canada, Wpg	16
Union Fuel and Builders' Supply Co., Wpg	12
Vroman, Dr. C. H. Wpg	20
Vulcan Iron Works, Ltd, Wpg	8
Wanklin Millican Motors, Ltd., Wpg	24
Western Paint Co., Ltd, The, Wpg	15
West Sargent Tailors Wpg	42
Wevel Café, Wpg	40
Wilson Furniture Co., Ltd, Wpg	39
Winnipeg Hydro, Wpg	31
Winnipeg Paint and Glass, Ltd, Wpg	38
Wilson, J. C., Wpg	44

Lesendur Tímaritsins

Fjársýslu- og verzlunarmenn í Winnipeg-bæ og víðar, hafa sýnt "Þjóðræknisfélaginu" mikla vinsemd í öll þau ár, sem það hefir verið starfandi. Hefir þetta sýnt sig í því, hve fúsir þeir hafa verið að auglýsa í Tímaritinu. Auglýsingar hafa numið alt að þremur örkum á ári hverju.

Er það þá nokkrum vafa bundið, að eigi sé til ofmikils mælst af kaupendum og öðrum félagsmönnum, að þeir sýni verzlunarstofnunum þessum sömu skil, með því að láta þær sitja fyrir viðskiftum sínum, svo sem þeim er auðið? Fólk má alment treysta því, að engir auglýsa, eða hafa nokkuru sinni auglýst í ritinu, sem ekki eru í alla staði áreiðanlegir.

Það bætti mikið fyrir "Tímaritinu" og félagsmálum vorum yfirleitt, ef lesendur vildu taka þessa bendingu til greina og hafa þetta hugfast.

Félagsstjórnin.